

HYVÄÄ SEURAA JA VARHAISTA PUUTTUMISTA

Urheiluseuratoiminta nuorten sosiaalisen pääoman ja työelämävalmiuksien tukijana

Anni Havas

Liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma

Liikuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2019

TIIVISTELMÄ

Anni Havas. 2019. Hyvää seuraa ja varhaista puuttumista. Urheiluseuratoiminta nuorten sosiaalisen pääoman ja työelämävalmiuksien tukijana. Liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto, liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu –tutkielma, 153 s., 2 liitettä.

Tässä liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu –tutkielmassa tutkittiin nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävän interventiohankkeen vaikutuksia. Hankkeen tavoitteena on ollut lisätä nuorten osallisuutta, opiskelumotivaatiota ja sosiaalisia resursseja tarjoamalla nuorille mahdollisuus työskennellä urheiluseurassa ja harrastaa maksuttomasti. Osa nuorista on osallistunut vapaaehtoistyöskentelyyn ottelutapahtumissa tai suorittanut työharjoittelujakson urheiluseurassa. Osa on ollut mukana seuran organisoimassa harrastefutistoinnissa. Tutkielman tarkoitus on tarkastella, miten hanketoimintaan osallistuminen on tuottanut nuorelle sosiaalista pääomaa ja työelämävalmiuksia. Lisäksi pohditaan, mikä on näiden resurssien yhteys nuoren elämänhallintaan ja miten tämänkaltainen varhaisen puuttumisen menetelmä toimii nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy on yksi Suomen sisäpolitiikan tärkeimmistä tavoitteista ja siihen pyritään poikkitieteellisellä yhteistyöllä myöskin liikunnan alalla.

Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostui aiemman tutkimuksen tuloksista tutkimuksen pääkäsitteisiin liittyen. Tutkimuksen viitekehysten muodostivat sosiaalisen pääoman, työelämävalmiuksien sekä elämänhallinnan ja varhaisen puuttumisen käsitteet. Tutkimus on laadullinen tapaustutkimus yhdestä suomalaisesta urheiluseurasta. Aineistonkeruun taustana toimivat kirjalliset tausta-aineistot sekä toiminnan havainnointi. Aineisto koostui puolistrukturoiduista teemahaastatteluista. Haastateltavat (n=15) ovat hanketoimintaan osallistuneita ammattikoululaisia nuoria. Aineisto on analysoitu teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

Tutkimuksen keskeisimmät tulokset vastaavat kolmeen tutkimuskysymykseen. Nuoret kokivat saaneensa eniten sosiaalista pääomaa vuorovaikutuksessa ohjaajan kanssa. Turvallinen, luotettava ja rento aikuinen tarjosi sellaista sosiaalista tukea, mikä on nuorelle ammattikoululaiselle tärkeää. Työelämävalmiuksista eniten toiminnan myötä kehittyi nuorten asenne. Muutokset asenteessa heijastuivat myös toiminnan ulkopuoliseen elämään. Hankkeen onnistumista arvioitiin suhteessa varhaisen puuttumisen toimintamalleihin ja oikean kohderyhmän tavoittamiseen. Onnistunut ohjaajan rekrytointi on ollut yksi merkittävä ansio tälle hankkeelle. Primaariprevention kannalta kohderyhmän saavuttamisessa ollaan onnistuttu hyvin. Jatkossa huomiota tulisi kiinnittää lisää eri ryhmien sekoittamiseen, jotta nuoret saisivat enemmän uusia kontakteja. Lisäksi tulevaisuuden hankkeita suunniteltaessa alkuarviointiin tulee panostaa, jotta toiminnan vaikuttavuutta voidaan arvioida luotettavasti.

Asiasanat: nuoret, syrjäytyminen, sosiaalinen pääoma, työelämävalmiudet, elämänhallinta, varhainen puuttuminen, liikunta

ABSTRACT

Anni Havas. 2019. Good company and early intervention. Sports club action as a supporter to youth social capital and workplace competencies. Faculty of Sport and Health Sciences, University of Jyväskylä, Master's thesis in Social Sciences of Sport, 152 p., 2 appendices.

This Social Sciences of Sport's master's thesis is aimed to investigate the effects of an interventional project aimed to prevent youth social exclusion. The project's purpose has been to increase youth's participation, motivation to study and social resources by offering a chance to work at a sports club and practice sports free of charge. Some of the young people have been working at sports games as volunteers or completed an internship period at the sports club. Some of them have joined a football hobby which was organized by the same sports club. This study aims to identify how this interventional project has produced social capital and workplace competencies to the youth involved. In addition to this we will examine how these resources affect youth's coping skills and how does this kind of project work as a method for early intervention to prevent youth social exclusion. Preventing youth social exclusion is one of the main objectives of Finnish domestic policy. It is targeted by interdisciplinary cooperation also in the field of sports.

The theoretical framework consisted of the earlier study results related to the main concepts of this study. The framework was formed by the concepts of social capital, workplace competencies, coping skills and early intervention. This study is a qualitative case study of one Finnish sports club. Background for the data collection was gathered by written background material and observation. The data consisted of half-structured thematic interviews. The interviewees (n=15) were vocational school students who had participated in the project. The data has been analyzed with theory guiding content.

The results of this study answer the three research questions. Youth experienced their social capital increased the most in relation to the instructor. A safe, reliable and relaxed adult offered those kinds of social resources that matter to young people in vocational school. The increase in youth attitude was the most significant change in workplace competencies. Changes in attitude reflected in other parts of the interviewees lives. The success of the project was examined based on the model of early intervention and how successfully the project managed to reach the right target group. Successful recruiting of the instructor has been one significant merit to this intervention project. In terms of primary prevention this project has succeeded to reach its target group well. In the future more focus should be targeted to mixing youth groups so that they would get more new contacts. Also while planning new projects more emphasis should be put to starting point evaluations so the effects of the projects could be evaluated reliably.

Key words: youth, social exclusion, social capital, workplace competencies, coping skills, early intervention, physical activity

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO	1
2 NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY SUOMESSA.....	5
2.1 Syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävät hankkeet	6
2.2 Hyvää seuraa – nuorten osallistaminen seuratoimintaan.....	8
3 NUORTEN SYRJÄYTYMINEN YHTEISKUNNALLISESSA KESKUSTELUSSA	12
3.1 Mitä on nuorten syrjäytyminen?	12
3.1.1 Syrjäytymisen käsitteen muotoutuminen.....	14
3.1.2 Syrjäytyminen prosessina	17
3.1.3 Syrjäytymisen vaikutukset yhteiskuntaan.....	18
3.2 Miksi nuori syrjäytyy?	21
3.2.1 Biologiset tekijät ja terveysongelmat.....	22
3.2.2 Työn ja koulutuksen ongelmat.....	24
3.2.3 Sosioekonominen asema ja sosiaaliset haasteet.....	27
3.2.4 Ongelmien kasautuminen.....	29
3.3 Miten syrjäytymistä voidaan ehkäistä?	31
3.3.1 Sosiaalisen pääoman vahvistaminen.....	35
3.3.2 Työelämävalmiuksien tukeminen	42
3.3.3 Elämänhallinnan rakentuminen	46
3.4 Analyysin viitekehys.....	51
4 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA MENETELMÄT.....	53
4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	53

4.2	Tapaustutkimus tutkimusstrategiana.....	54
4.3	Tutkimuskohteen valinta ja esittely	55
4.3.1	Vapaaehtoistyöskentely toimintamuotona.....	56
4.3.2	Harrastefutis toimintamuotona.....	58
4.4	Tutkimuksen toteutus.....	59
4.5	Aineiston analyysi.....	65
4.6	Tutkimusetiikka	68
5	TULOKSET	72
5.1	Sosiaalisen pääoman kehittyminen	72
5.1.1	Nuorten tulkinnat sosiaalisesta pääomasta.....	73
5.1.2	Sosiaalisen pääoman erot.....	77
5.2	Työelämävalmiuksien kehittyminen	98
5.2.1	Nuorten tärkeimmät työelämävalmiudet.....	98
5.2.2	Työelämävalmiuksien erot.....	102
5.3	Hyvää seuraa –hanke varhaisen puuttumisen metodina	116
5.3.1	Hankkeen ansiot ja haasteet	117
5.3.2	Kohderyhmän tavoittaminen.....	124
5.4	Keskeisimmät tutkimustulokset ja päätelmät.....	125
6	POHDINTA	128
6.1	Tutkimuksen ansiot ja haasteet	128
6.2	Tutkimuksen luotettavuus.....	130
6.3	Jatkotutkimusehdotukset.....	133
	LÄHTEET.....	136
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

STTK:n johtaja Taina Vallander (2018) kuvaa blogikirjoituksessaan nuorten syrjäytymistä Suomen suurimmaksi ongelmaksi. Sisäministeriö on jo vuonna 2008 määritellyt sen suurimmaksi sisäiseksi turvallisuushaksi Suomessa ja Euroopassa (Sisäministeriö 2008). Pelkästään Helsingin Sanomat on uutisoinut syrjäytymisestä vuoden 2019 kolmen ensimmäisen kuukauden aikana 23 kertaa ja nuorten syrjäytymisen ehkäisy on ilmastopolitiikan jälkeen polttavin vaaliteema eduskuntavaaleissa 2019. Nuorten syrjäytymisestä puhutaan paljon, mutta mitä siitä itse asiassa tiedetään? Tietävätkö nuoret, mitä heistä puhutaan? Mitä he itse kommentoivat asiaan?

Suomessa on eri arvioiden mukaan 40 000-100 000 nuorta, jotka ovat syrjäytyneitä yhteiskunnan normaaleina pidettävistä käytännöistä. Näitä käytäntöjä ovat koulutus, työ, harrastukset sekä koetut mahdollisuudet vaikuttaa (Me-säätiö 2019a). Lisäksi puhutaan myös ”salaa syrjäytyneistä”, eli nuorista, jotka näyttävät päällepäin voivan hyvin, mutta taistelevat sisäisesti mielenterveysongelmien, riittämättömyyden tunteen tai uupumuksen kanssa (Rouhiainen 2018). Kevään 2019 eduskuntavaaleissa eri puolueet ovat esittäneet omat ratkaisunsa ongelmaan Allianssin kannustamina. Ratkaisuihin nostettiin esiin harrastustakuu, pakollinen ja maksuton toisen asteen koulutus, ”yhden luukun” palvelut ja ohjauspalveluiden, eli käytännössä opinto-ohjaajien ja koulupsykologien lisääminen oppilaitoksiin. (Allianssi 2019.) Ratkaisuehdotukset paljastavat myös ongelmien syitä: matala koulutustaso, vähäiset vapaa-ajan harrastukset ja avun löytämisen vaikeus lisäävät nuoren riskiä syrjäytyä ja nostavat kynnystä hakeutua avun piiriin.

Vihreiden puolue korosti lausunnossaan syrjäytyneiden nuorten tuijottamisen sijaan katseiden kääntämistä kohti sitä yhteiskuntaa, joka syrjäyttää nuoria. Myös SDP käytti sanamuotoa ”nuorten syrjäyttäminen yhteiskunnasta”, joka korostaa yhteiskunnan vastuuta syrjäytymisprosessissa. (Allianssi 2019.) Useiden näkökulmien mukaan ei olekaan kyse nuorisosta itsestään vaan siitä yhteiskunnasta, joka nuorten elämää normittaa (Helne 2002).

Ylhäältä päin määrittelemisen onkin syrjäytymisen ja sen ehkäisyn suuri haaste. Harvoin kysytään nuorten omia mielipiteitä.

Ammatillinen koulutus uudistui vuoden 2018 alusta entistä enemmän nuorten itseohjautuvuuteen ja itseopiskeluun kannustavaksi. Uudistumisen syiksi kerrotaan työelämän muutoksen ja yksilöllisten oppimispolkujen tarpeen lisäksi myös rahoituksen väheneminen. (OKM 2019.) Opetukseen ei ole laitettavissa yhtä paljon resursseja ja nuoret pyritään sijoittamaan työpajoille ja –paikoille oppimaan. Osa nuorista innostuu aiheesta – osa säikähtää. Moni 16-18-vuotias ei ole henkisesti valmis ottamaan näin isoa vastuuta omasta opiskelustaan ja riski koulutuksen keskeyttämiseen kasvaa entisestään. Jo ennen muutosta ammatillisen koulutuksen keskeytti vuosittain 10 prosenttia opiskelijoista. Keskimäärin neljälletoista prosentille nuorista jää käteen ainoastaan peruskoulun todistus, mutta vain 5 prosenttia tämän hetken työpaikoista on ammattikouluttamattomille soveltuvia. (Hietalahti 2014.)

Ammattikoulutuksen muutoksen lisäksi ammattiin opiskelevilla nuorilla riittää muitakin haasteita. Tutkimusten mukaan ammatillisessa koulutuksessa olevat nuoret liikkuvat vähemmän, käyttävät enemmän päihteitä ja kärsivät enemmän terveysongelmista kuin ikätoverinsa, jotka ovat lukiossa (YLE 2014). Myös siirtymä ammattikoulusta jatko-opintoihin tai työelämään on vaihe, jossa nuoret tarvitsisivat enemmän tukea. Siirtymävaiheet ovat syrjäytymisen kannalta kaikkein riskialttiimpia ajanjaksoja (Järvinen & Jahnukainen 2001; Rovio 2011; Suurpää 2009).

Nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäviä hankkeita on toteutettu viime vuosien aikana satoja, mutta syrjäytymiskäyrät eivät ole lähteneet toivotun kaltaiseen laskuun. Hankkeiden ongelmana on lyhytkestoisuuden lisäksi myös arvioinnin puute. Tässä tutkimuksessa on tarkoituksena arvioida erästä syrjäytymisen ehkäisyyn varhaisella puuttumisella tähtävästä hankkeesta. Arvioinnin avulla toimintaa voidaan kehittää ja resurssit suunnata onnistuneisiin toimintamalleihin. Arvioinnin tärkeyden lisäksi nuorten äänen kuuleminen on ensiarvoista. Edellisessä Opetus- ja kulttuuriministeriön lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa

kolmeksi kärjeksi määriteltiin lasten ja nuorten osallisuus, yhdenvertaisuus sekä arjenhallinta (OKM 2012).

Syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävien varhaisen puuttumisen menetelmien tutkimus on vähäistä. Erityisesti laadulliselle tutkimukselle on tarvetta, sillä liian usein nuorten syrjäytymistä käsitellään vain määrällisen tutkimustiedon valossa (Suurpää 2009). Määrälliset tavoitteet aiheuttavat pakottavaa tarvetta saada nuoret jonkin tukipalvelun piiriin ja lopputuloksena voi olla nuoren pallottelu avuntarjoajalta toiselle ilman, että kukaan oikeasti keskittyy ongelman syihin. Laadullisen tutkimuksen valossa voidaan paikantaa nuoren näkemys ongelmista ja niiden ratkaisuksista.

Liikunnan yhteiskuntatieteiden alalla aihetta on käsitelty useista näkökulmista, mutta vastaavan kaltainen selvitys puuttuu. Silonsaari (2016) on tutkinut nuorten poikien sosiaalisen pääoman kehittymistä suhteessa vertaisiin ja joukkueen kasvattajaan. Poussa (2018) taas tutki toisen matalan kynnyksen liikuntapalvelun vaikutusta nuorten työntekijöiden sosiaaliseen pääomaan. Kauravaara (2013) on väitellyt ammattikoululaisten poikien vähäisestä liikunnan harrastamisesta ja sen syistä. Hasasen (2017) tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita nuorten omaehtoisesta liikunnan harrastamisesta. Kiinnostuksen aiheina näissä tutkimuksissa ovat sosiaalinen pääoma ja nuorten osallisuus. Nämä tutkimukset sivuavat samoja resursseja, joita omassa tutkielmassani ryhdyn paikantamaan.

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan ammattikoululaisten nuorten näkemyksiä heidän nykytilastaan ja ajatuksia syrjäytymiseltä suojaavista tekijöistä. Heitä ei määritellä etukäteen syrjäytyneiksi ja tutkimuksen edetessä ehkä huomataankin, ettei kukaan ole vaarassa syrjäytyä. Nuorilla voi olla hyvin erilaisia näkemyksiä siitä, mitä hyvä elämä tarkoittaa ja mikä siten parhaiten suojaa syrjäytymiseltä. Nuorten näkemysten kuuleminen lisää osallisuutta. Lukija johdatellaan tutkielman pääkäsitteisiin ensimmäisessä pääluvussa, jossa esitellään nykytila nuorten syrjäytymisen ehkäisyn politiikasta. Toisessa pääluvussa pureudutaan syrjäytymisen käsitteeseen sekä syrjäytymisriskiä kasvattaviin ja siltä suojaaviin tekijöihin. Tämän taustoituksen pohjalta esitellään tutkimuskysymykset ja –menetelmät ja

edetään tutkimukseen tekemiseen ja tuloksiin. Lopuksi pohdiskellaan tutkimuksen tuloksia ja luotettavuutta sekä aihetta jatkotutkimusehdotusten valossa.

Tämä tutkielma on tehty tilaustyönä Suomen Palloliitolle. Tutkielmassa tarkastellaan Suomen Palloliiton, Suomeen Ammattiin Opiskelevien Liitto SAKKI ry:n sekä kymmenen jalkapalloseuran toteuttamaa Hyvää seuraa – nuorten osallistaminen seuratoimintaan – hanketta. Tutkimuksessa arvioidaan nuorten kokemuksia hanketoiminnasta. Erityistä huomiota kiinnitetään siihen, miten hanketoiminta on onnistunut tuottamaan nuorille sosiaalista pääomaa, työelämävalmiuksia sekä elämönhallintataitoja. Nämä ominaisuudet nähdään syrjäytymiseltä suojaavina resursseina. Lisäksi arvioidaan laajemmalla tasolla, miten tämänkaltainen syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävä hanketoiminta onnistuu tavoitteissaan. Tutkimuksen teoriataustana toimii sosiaalisen pääoman teoria.

2 NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY SUOMESSA

Nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen on yksi Suomen hallituksen tärkeimmistä sosiaalipoliittisista tavoitteista. Valtion ministeriöistä syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävät muun muassa opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö. Viimeisimmässä köyhyyttä, eriarvoisuutta ja syrjäytymistä käsittelevässä toimenpideohjelmassa on todettu, että ainoastaan poikkihallinnollisella yhteistyöllä voidaan saada aikaan tuloksia (STM 2015).

Sosiaali- ja terveysministeriön strateginen visio on eheä yhteiskunta ja kestävä hyvinvointi. Siihen pyritään muun muassa ihmisten aktiivisen osallisuuden kautta. (STM 2019.) Opetus- ja kulttuuriministeriön tavoitteena taas on taata kansalaisille mahdollisuus kehittää itseään koulutuspalveluiden avulla ja turvata työelämän vaatima ammattitaito (OKM 2019). Työ- ja elinkeinoministeriön yksi tavoitteista on maahanmuuttajien yhteiskunnallisen yhteenkuuluvuuden ja kuntalaiseksi asettumisen tukeminen (TEM 2019). Myös useiden kuntien strategioissa on otettu huomioon nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Esimerkiksi Helsingin kaupunkistrategian yksi painopiste on eriarvoisuuden vähentäminen ja syrjäytymisen ehkäisy (Helsingin kaupunkistrategia 2019).

Kevään 2019 eduskuntavaaleissa yksi tärkeimmiksi nostetuista teemoista on nuorten syrjäytyminen. Tuoreessa kyselytutkimuksessa tema oli nostettu toiseksi tärkeimmäksi ja 89 prosenttia kansalaisista piti sitä tärkeimpänä vaaliteemana. (Helsingin Sanomat 2019; Kansan Uutiset 2019.) Ratkaisuja esitetään monia, mutta kaiken kaikkiaan ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen ovat keinojen ytimessä (Allianssi 2019). Koska puolueiden linjat eivät ole täysin yhteneviä ja syrjäytymisen ehkäisyyn ei ole luotu valtakunnallista strategiaa, tavoitteisiin pyritään tänä päivänä mitä suurimmissa määrin erilaisten hankkeiden avulla.

Hankkeita toteuttavat kunnat, yritykset ja järjestöt. Ongelman korjaamiseen ja ennaltaehkäisyyn suunnataan paljon resursseja, mutta resurssien jakamisen suuntaviivat ovat silti hyvin epäselvät ja rahat jakautuvat satoihin erilaisiin hankkeisiin. Tässä luvussa esitellään eri tahojen toteuttamia ja rahoittamia hankkeita, joilla kaikilla on sama tavoite: katkaista

nuorten syrjäytymiskierre ja tarjota paremmat eväät tulevaan. Luvussa keskitytään liikuntaorganisaatioiden toteuttamiin hankkeisiin sekä julkishallinnossa että järjestöissä.

2.1 Syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävät hankkeet

Eduskunnan tarkastusvaliokunnan tilaamasta selvityksestä ilmeni, että lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi on tehty paljon hyväksi havaittuja toimenpiteitä, mutta julkisen sektorin palvelutuotanto on heikosti koordinoitua. Laadukkaiden peruspalvelujen koetaan kuitenkin olevan kaikkein tehokkain keino tavoittaa koko väestö, joten pääpaino syrjäytymisen ehkäisyssä tulisi olla siellä. Peruspalvelujen etuna koetaan olevan mahdollisuus ennaltaehkäisevään työhön sekä kattava tavoitettavuus. (STM 2015.) Peruspalveluista koulu ja terveydenhuolto tavoittavat kaikki nuoret säännöllisin väliajoin.

Peruspalvelujen aukkoja täydentämään ovat asettuneet eri tahojen toteuttamat hankkeet. Erilaisia syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäviä hankkeita rahoittavat muun muassa valtio, kunnat sekä Raha-automaattiyhdistys RAY. Yksi hankkeita laajasti rahoittava taho on Euroopan sosiaalirahasto ESR. Neljän viime vuoden aikana näitä ESR-hankkeita on käynnistetty jopa 265 kappaletta. Euroopan Unioni on varannut näitä hankkeita varten yhteensä lähes 125 miljoonaa euroa. Euroopan sosiaalirahasto rahoittaa hyväksynnän saaneiden hankkeiden kustannuksista puolet. Toinen puolikas on valtion ja kuntien maksettavaa. (Ali-Hokka 2018.)

Nuorten syrjäytymistä ehkäisevissä hankkeissa päätavoitteena on lähes poikkeuksetta aina sopeuttaa nuori yhteiskunnan asettamiin normeihin, eli auttaa häntä siirtymään jatkokoulutukseen tai työelämään ilman taukoja. Tämä tavoite pyritään yleensä saavuttamaan muita tekijöitä vahvistamalla. Näitä muita tekijöitä voivat olla esimerkiksi nuoren itsetunnon vahvistaminen tai arjen taitojen oppiminen, mutta pitkän tähtäimen tavoite on työllistyminen. Joskus tämä tavoite voi hanketta tarkasteltaessa vaikuttaa kaukaiselta. Myös onnistumisen arviointi on haastavaa hankkeiden ollessa niin lyhytkestoisia. Vuoden tai kahden mittaisen hankkeen vaikutuksia tulevaisuuteen on vaikea ennustaa eikä seurantatutkimusta kyetä tekemään tarpeeksi kattavasti. Välitavoitteiden saavuttamisen tai saavuttamatta jättämisen

huomaaminen voi olla helpompaa. Itsetunnon kohoaminen ei suoraan korreloi onnistuneeseen työnhakuun, mutta tarjoaa kuitenkin nuorelle paremmat mahdollisuudet onnistua lopulta.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävät hankkeet tavoittelevat useimmiten nuoren tukemista tärkeimmiksi arvioituissa asioissa: koulutuksen ja työpaikan saamisessa, arjen taitojen opettelussa sekä mielekkään tekemisen löytämisessä. Siksi hankkeiden sisällöt ovat usein toisiaan muistuttavia. Nuorta halutaan tukea omien mielenkiintojensa löytämisessä niin ammatillisesti kuin vapaa-ajan tekemisenkin suhteen. Lisäksi nuoren itsetuntoa ja osallisuutta toimintaympäristönsä halutaan vahvistaa. Hankkeet liittyvät monesti taiteeseen, liikuntaan, kotitöiden harjoitteluun ja uuden oppimiseen. Myös tutustuminen luontoon, uusiin ihmisiin tai kulttuuriin on tyypillistä hankkeiden sisällöstä.

Liikunta on yksi suosituimmista välineistä, joiden avulla syrjäytymistä yritetään ehkäistä. Liikunnan yhteiskuntaan sosiaalistava ja hyviä arvoja edistävä perinne ovat syy liikunnallisten hankkeiden yleisyyteen. Hankkeet voivat olla valtakunnallisia tai alueellisia. Eräitä liikunnan avulla syrjäytymisen ehkäisyyn tähtääviä hankkeita ovat erityisryhmille suunnattu Sosiaalinen sirkus, maahanmuuttajien kotouttamiseen tähtäävät Kerhotuutorointi- sekä VOK-liikunta – hankkeet ja lapsiperheiden syrjäytymistä vastaan taisteleva LAPANEN-hanke (Tanttari 2016). Muita paikallisen tason hankkeita ovat olleet muun muassa Salossa Ota Koppi! –hanke, Imatralla Ikioma Ihana Imatra –hanke sekä pääkaupunkiseudulla Höntsä – silta eteenpäin! -hanke. Osa hankkeista on hyvin lyhytaikaisia, esimerkiksi kaksi vuotta toimivia. Osa näistä hankkeista saa jatkorahoitusta ja joistakin voi tulla jopa vakinaista toimintaa, kuten esimerkiksi Helsingin kaupungilla aluksi hanketoimintana käynnistynyt, nykyisin vakinaistettu, Nuorten yhteiskuntatakuuhanke NYT-liikunta.

Yksi hanketoimintojen ehdottomista haasteista on oikean kohderyhmän löytäminen. Nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn käytetään miljoonia euroja vuosittain, eikä tuloksia silti saada kunnolla näkyviin. Syynä voi olla toiminnan väärä kohderyhmä. Mukaan päätyvät nuoret, jotka eivät tarvitsisi erityistä tukea, vaan osaavat itse aktiivisesti etsiä apua ja tekemistä. Hankkeet pyritään rahoitusta hakiessa yleensä kohdentamaan joltain tiettyä ryhmää varten. Ryhmä on usein ”syrjäytyneitä” tai ”syrjäytymisvaarassa olevia” suppeampi. Hankkeella

saatetaan pyrkiä tavoittamaan esimerkiksi koulupudokkaita, yksinäisiä, ylipainoisia, mielenterveyden ongelmista kärsiviä tai harrastusten ulkopuolelle jääneitä. Ongelmana onkin usein hankkeiden leimaavuus. Oikeaa kohderyhmää on haastavaa tavoittaa ilman ulkopuolista määrittelyä, joka osaltaan taas voi pahentaa tilannetta nuoren kokiessa hänen olevan poikkeava tai väärenlainen. Vastapuolena on hankkeen avoimuus kaikille, mikä saattaa johtaa siihen, ettei mukaan päädy ainuttakaan kohderyhmään kuuluvaa. Tässä tutkimuksessa pyrin arvioimaan kriittisesti myös valitsemani hankkeen onnistumista kohderyhmän tavoittamisessa.

Toinen kritiikki, joka yhdistetään hankkeisiin julkisessa keskustelussa sekä uutisoinnissa, on rahoituksen jakaminen eri hankkeiden kesken (ks. Ali-Hokka 2018). Rahat jakautuvat nyt hyvin pirstaleisesti niin moniin eri hankkeisiin, etteivät nuoretkaan pysy perässä siitä, minne heidän tulisi suunnata hakemaan apua. Hankkeet ovat usein lyhytkestoisia, pisimmillään muutaman vuoden mittaisia. Pirstaleisuuden lisäksi ongelman aiheuttaa hankkeiden toimivuuden arviointi. Lyhyen keston vuoksi vaikutuksia on haastavaa arvioida – mikäli arviointia tehdään ollenkaan.

2.2 Hyvää seuraa – nuorten osallistaminen seuratoimintaan

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan ”Hyvää seuraa – nuorten osallistaminen seuratoimintaan” – hanketta. Hankkeen toteuttajina ovat Suomen Palloliitto sekä Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto SAKKI ry. Osatoteuttajina ovat kymmenen suomalaista jalkapalloseuraa ja sen rahoittajana toimii Euroopan sosiaalirahasto. (Suomen Palloliitto 2019a.) Hanke on osa laajempaa ”Osuma - Osallistamalla osaamista” –toimenpidekokonaisuutta. Tähän kokonaisuuteen kuuluu yhdeksän jo päättynyttä ja yhdeksän käynnissä olevaa hanketta, joiden kaikkien tarkoituksena on vahvistaa sektorien välistä yhteistyötä nuorten hyväksi. Hankkeiden teemoja ovat liikunta, kulttuuri, opintojen keskeyttämisen ehkäiseminen sekä työelämään siirtyminen. (Osuma 2019.)

Kaksivuotinen hanke käynnistyi vuonna 2016 ja päättyi vuonna 2018. Hankkeeseen osallistuneet nuoret olivat ammattikouluikäisiä eli pääsääntöisesti 16-20-vuotiaita. Mukana

olleet jalkapalloseurat olivat Espoon Palloseura, FC Jazz Juniorit, Ilves, HIFK Soccer, Helsingin Jalkapalloklubi, KPV:n Juniorit, Kuopion Palloseura, Mikkelin Palloilijat, Rovaniemen Palloseura sekä TPS Juniorijalkapallo. Kaikissa näissä kaupungeissa oli mukana ammattikoulu tai -kouluja, joiden kanssa paikallinen seura teki yhteistyötä. (Suomen Palloliitto 2019a.)

Hankkeen tavoitteena on tarjota ammattikoululaisille nuorille mahdollisuus osallistua urheiluseuratoimintaan liikkuen, työskennellen ja vaikuttaen. Tarkoituksena on, että nuoret saavat osallisuuden kokemuksia, kokemusta työelämästä sekä mahdollisuuden harrastaa maksuttomasti. Ennakoivalla ja osallistavalla lähestymistavalla pyritään lisäämään nuorten opiskelumotivaatiota, sitouttamaan nuoria koulunkäyntiin sekä vahvistamaan heidän elämänhallintataitojaan. Näitä tekijöitä vahvistamalla pyritään pienentämään yksilön syrjäytymisriskiä sekä saattamaan nuoret tauottomasti jatko-opintoihin tai työelämään.

Osallistamisen ja työkokemuksen tarjoamisen tavoitteena on lisätä opiskelumotivaatiota sekä kasvattaa nuoren työelämätaitoja ja näin pienentää yksilön syrjäytymisriskiä. Työkokemuksen saaminen ja työelämävalmiuksien kehittyminen parantaa nuoren itsetuntoa ja lisää pystyvyyden tunnetta. Siirtymä ammattikoulusta jatkokoulutukseen tai työelämään on yksi riskialttiimmista vaiheista syrjäytymisriskin kannalta. Riittävä tuki ja nuoren omat tiedolliset ja henkiset resurssit mahdollistavat joustavan siirtymän. Siirtymän lisäksi tärkeää on myös nuoren tukeminen opintojen suorittamisessa ja valmistumisessa, sillä ammattikoululaisten opintojen keskeyttämisprosentti on vuosittain jopa 10 prosenttia. (Hietalahti 2014.)

Opinnollistamisen kautta pyritään luomaan yhteistyötä seuran ja oppilaitoksen välille ja tarjoamaan nuorille käytännön työkokemusta opintojen tueksi. Käytännössä tämä tarkoittaa opiskelijoiden pääsyä työskentelemään ottelutapahtumiin erinäisiin tehtäviin. Tarkoituksena on tarjota juuri oman opintoalan tehtäviä. Käytännön työtehtävien toivotaan innostavan nuoria opinnoissaan ja saavan näkemyksen siitä, millaista urheiluseurassa työskenteleminen on. Tehtäviä tehdään pareittain ja ryhmissä, joten yhteistyö- sekä vuorovaikutustaitojen kehittyminen ovat myös tavoitteina. (Suomen Palloliitto 2019a.)

Vapaaehtoistyöskentelyn lisäksi hankkeen toinen toimintamuoto on harrastustoiminnan tarjoaminen. Harrastustoimintaan halutaan osallistaa etenkin niitä nuoria, joilla ei muuten ole harrastuksia tai jotka eivät ole aiemmin liikkuneet seurassa. Harrastefutistoiminnan tavoitteina on liikunnan kautta opettaa nuorille yhteistyötaitoja, sitoutumista sekä antaa mahdollisuuksia tutustua uusiin ihmisiin. Ilmaisen ja säännöllisen harrastuksen avulla toivotaan, että nuori saisi intoa myös muuhun liikkumiseen sekä energiaa koulunkäyntiin ja arkeen. Tavoitteena on harrastuksen jatkuminen myös hanketoiminnan päätyttyä. (Suomen Palloliitto 2019a.) Harrastefutiksen osalta seuroissa on käytetty monipuolisia tapoja innostaa ja sitouttaa nuoria toimintaan. Nuoret ovat esimerkiksi saaneet mahdollisuuden ilmaiseen höntsäfutis-vuoroon ja vastavuoroisesti he ovat sitoutuneet ohjaamaan lasten toimintaa tai toimimaan apuna seuran tehtävissä. Useissa seuroissa on myös tarjottu mahdollisuus pelata turnauksia tai osallistua sarjatoimintaan.

Ammattikoulun uudistus on astunut voimaan vuonna 2018. Uudistuksen seurauksena nuoren oma päätösvalta ja aktiivisuus on korostunut, jolloin myös on auennut mahdollisuus koulunkäynnin laiminlyönnille. Osa nuorista ei ole vielä ammattikoululaisen iässä valmiita ottamaan näin suurta vastuuta omasta koulunkäynnistä ja siksi erityisen tuen tarjoaminen on entistä tärkeämpää. Itseohjautuvuuden korostaminen voi luoda jollekin nuorelle niin suuren haasteen, että koulunkäynti käy mahdottomaksi, vaikka taidot muuten riittäisivätkin (Karvonen 2009). Elämänhallintataitojen kehittymistä tukemalla voidaan vahvistaa nuoren omaa pystyvyyttä selviytyä arjesta niin ammattikoulun aikana kuin jatko-opintoihin tai työelämään siirtymisen jälkeenkin.

Toiminnan tavoitteena on myös tukea nuorten sosiaalisia taitoja ja kasvattaa heidän sosiaalista pääomaansa. Sosiaalinen pääoma kehittyy vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja se voi kehittyä sekä yksilön että yhteisön tasolla. Yhteisen tekemisen kautta voidaan sekä vahvistaa olemassa olevia suhteita että synnyttää uusia. Nuorten oman mielipiteen mukaan syrjäytymisen suurin riskitekijä on yksinäisyys (Myllyniemi 2009), jolloin yksinäisyys on myös ongelma, jota vastaan tulee tehdä toimenpiteitä. Opintojen ulkopuolinen vuorovaikutus voi olla keino saada uusia tuttavuuksia tai nähdä tutut luokkatoverit uudessa valossa.

Jalkapallo on Suomessa eniten ihmisiä liikuttava urheilulaji. Noin 500 000 suomalaista viettää viikoittain aikaa jalkapallon parissa (Suomen Palloliitto 2019b). Jalkapallo on myös tärkeä laji integroitumisen kannalta, sillä se on maahanmuuttajataustaisten keskuudessa suosituin joukkueurheilulaji. Sitä suositumpia liikuntamuotoja ovat vain kävely, pyöräily ja uinti. (Zacheus 2011.) Palloliitto organisaationa on harrastajamääriltään Suomen suurin lajiliitto ja siihen kuuluu yli 1000 jäsenseuraa. Palloliitto tekee sekä kasvatustyötä että tavoittelee toiminnallaan kilpailullista menestystä. Palloliiton arvoja ovat iloisuus, luotettavuus, menestys sekä yhteisöllisyys ja sen missio on ”Jalkapalloa jokaiselle”. Liiton omien sanojen mukaan missio kertoo toiminnasta ja yhteiskunnallisesta merkityksestä laajemminkin. (Suomen Palloliitto 2019b.) Missioon sisältyy yhdenvertaisuussuunnitelma vuosille 2016-2018, joka ottaa huomioon muun muassa lapset ja nuoret, maahanmuuttajataustaiset, sukupuolten väliset erot sekä erityisryhmät (Suomen Palloliitto 2018).

Palloliitossa on aiemminkin pyritty osallistamaan nuoria harrastustoiminnan lisäksi myös vaikuttajatehtäviin. Vuosina 2006-2007 käynnissä ollut ”Nuoret pelaa – Nuoret vaikuttaa” – ohjelma tavoitteli nuorten osallistamista toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Tällä tavoin on pyritty vaikuttamaan ikärakenteen muutokseen seuratoimijoiden keskuudessa. Vanhenevan ikärakenteen vuoksi Palloliiton tavoitteena on ollut saada myös nuoria mukaan vapaaehtoistoimintaan ja vaikuttamaan. (Suomen Palloliitto 2018.) Palloliiton Jalkapallo-Säätiön yhtenä tavoitteena on tukea jalkapalloon ja futsaliin liittyviä muita hankkeita. Näiden hankkeiden joukossa on mainittu vähävaraisten tai syrjäytymisuhan alla olevien lasten ja nuorten jalkapalloseuran edistäminen sekä vapaaehtoistoiminnan ja tasa-arvoisen harrastustoiminnan edistäminen. (Jalkapallo-Säätiö 2019.) Suomen Palloliitolla ei ole virallista yhteiskuntavastuustrategiaa, mutta näiden teemojen voidaan nähdä ilmentävän heidän ideologiaansa yhteiskuntavastuullisena lajiliittona.

Kaikissa Hyvää seuraa –hankkeen osallistujaseuroissa ja oppilaitoksissa on ollut tavoitteena luoda hyviä toimintamalleja, joita voitaisiin jatkaa myös hankerahoituksen päättymisen jälkeen. Harvalla seuralla on normaalibudjetissa mahdollisuutta palkata kokopäiväistä työntekijää huolehtimaan oppilaitoksen kanssa tehtävästä yhteistyöstä, joten hankerahoitus on erinomainen tapa kokeilla, oppia ja jalostaa hyvät käytänteet jatkokehitykseen.

3 NUORTEN SYRJÄYTYMINEN YHTEISKUNNALLISESSA KESKUSTELUSSA

Tässä luvussa tutustutaan aiheesta aiemmin tehtyyn tutkimukseen nuorten syrjäytymisestä Suomessa. Ensin pohditaan mitä nuorten syrjäytyminen ilmiönä tarkoittaa ja miten se on tunnistettu. Aihetta lähestytään sekä yhteiskunnalliselta kannalta että yksilön näkökulmasta. Seuraavaksi paikannetaan yleisimmät syrjäytymiselle altistavat riskitekijät ja lopulta paneudutaan tärkeimpään eli suojaaviin tekijöihin. Suojaavista tekijöistä keskitytään tarkemmin tämän tutkimuksen kannalta kolmeen merkittävimpään. Tämän teoriataustan valossa seuraavassa luvussa esitellään tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.

3.1 Mitä on nuorten syrjäytyminen?

Syrjäytyminen käsitteenä kuulostaa tänä päivänä jo varsin arkikieliselä. Se on kuitenkin verrattain uusi ja siksi myös epäselvä käsite. Käsite on muodostunut korvaamaan aiemmin käytettyä, vieläkin epämääräisempää vieraantumisen käsitettä (Sandberg 2015, 326). Syrjäytymiskeskustelu on lähtöisin 1960-luvun Euroopasta (Helne 2002, 12). Syrjäytymiskeskustelun ensimmäisen aallon kerrotaan saapuneen Suomeen 1980-luvulla, mutta todellinen keskustelu syntyi vasta laman seurauksena, kun aiheeseen jouduttiin pureutumaan konkreettisemmissä yhteyksissä, kuten työttömyyden arvioinnissa. Laman myötä sekä työttömyys että syrjäytyminen liitettiin voimakkaasti nuorisoon ja syntyi ”nuoriso-ongelma”. (Järvinen & Jahnukainen 2001.)

Syrjäytymiskeskustelu on Helneen (2002, 8) mukaan tietynlaista aikalaisanalyysiä, joka kertoo vallitsevasta yhteiskunnasta enemmän kuin ilmiöstä itsessään. Tarkastelun alle tuleekin ottaa se yhteiskunta, joka tuottaa syrjäytymiskeskustelua. Keskustelu määrittää sen, millaisena ilmiönä syrjäytyminen nähdään ja myös sen, miten siihen suhtaudutaan. Yhteiskunta tuottaa syrjäytymispuhetta omista lähtökohdistaan. Vastavuoroisesti syrjäytymispuhe vaikuttaa yhteiskuntaan ja muokkaa sitä. Tämä vuorovaikutussuhde on ymmärryksen kannalta oleellinen. Yhteiskunnan ja sen instituutioiden suhde syrjäytyneeseen yksilöön näkyy käytöksenä, kohtelutapana ja hoitokeinoina. (Mt., 9.) Syrjäytymiskeskusteluun liittyy aina myös pyrkimyksiä ja asioita, joita sen avulla halutaan ajaa. Pyrkimykset voivat olla

hallinnollisia, taloudellisia, kulttuuristen arvojen ajamista tai huolta siitä, mitä normaalius, yhteiskunta tai yhteisöt todellisuudessa ovatkaan. (Helne 2002, 51.)

Helneen mukaan syrjäytymispuhe on aina yhteiskunnan ja sen toimijoiden tuottamaa. Nuorten syrjäytymistä käsitellessä tulee ottaa kriittisesti huomioon ne lähtökohdat, mistä nuoria yleisestikin katsotaan. Nuoruus on verrattuna lapsuuteen ja aikuisuuteen kiistelty ja usein väheksytty ajanjakso, jota ei aina edes eroteta omakseen. Esimerkiksi Bourdieu ei nähnyt nuorison olevan mitään muuta kuin sana; hänen mukaansa ryhmällä ei ollut mitään yhteistä, jonka mukaan heidät voisi määritellä. Nuoriso jakautuu ideologioidensa ja luokka-asemiensa mukaan moneen, eivätkä ryhmien edut ole yhdenmukaisia. (Bourdieu 1985, 128-136.)

Nuoret ovat siis yhteiskunnassa monella tasolla alisteisessa asemassa (Silonsaari 2016). Vuorotellen nuoret nähdään joko yhteiskunnan toivona ja valoisaan tulevaisuutena tai sitten isona ongelmana (Puuronen 2005, 7). Paineet ovat joka tapauksessa isot: joko tulisi lunastaa odotukset tai osoittaa muiden olevan väärässä. Todellisuudessa nuori väestö usein kärsii aikuisten teoista, kuten koulutusleikkauksista, joiden myötä nuorten syrjäytymisriski kasvaa.

Suuret ikäluokat ovat kokeneet nuoruuden hyvin erilaisena kuin tämän päivän nuoriso, mutta heillä on vaikeuksia nähdä muutos ja sen tuomat uudet nuoruuden ominaispiirteet (Siltala 2013, 177). Vanhemman väestön on myös vaikeampi käsitellä yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia, kun nuorisolle se on itsestään selvää (Puuronen 2006, 15). Nuorten syrjäytymispuhe on yksi niistä tavoista, joilla nuoria pyritään kategorisoimaan luokkiin, joiden mukaan heitä voitaisiin paremmin hallita. Syrjäytyminen onkin ilmiönä kyseenalainen, sillä määrittely tapahtuu lähes aina ulkopuolelta päin.

Kuten muitakin asioita yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, myös syrjäytymistä tarkastellaan eri tasoilla ja eri näkökulmista. Syrjäytymistä tutkitaan yksilötason, yhteisötason eli sosiaalisten ryhmien sekä yhteiskunnan tason näkökulmasta. Toisin sanoen asiaa käsitellään joko toimijan tai rakenteen ensisijaisuutta korostaen. Usein tasot sekoittuvat myös toisiinsa. (Järvinen & Jahnukainen 2001.) Tasosta riippumatta ilmiöstä puhuttaessa olisi parempi puhua syrjäytymisestä kuin syrjäytyneistä. Tällöin ei kiinnitetä huomiota ihmisten

persoonallisuuksiin tai leimaaviin tekijöihin, vaan keskitytään laajaan kuvaan ja nähdään ilmiö yhteiskunnan synnyttämänä. (Helne 2002, 10.) Julkisessa keskustelussa yritetään usein juuri puhettavan avulla syyllistää syrjäytyneitä ja kiinnittää huomio heidän ”itse aiheuttamiinsa” ongelmiin yhteiskunnan rakenteiden sijaan (Helne, Hänninen & Karjalainen 2004). Vaarana on esimerkiksi se, että nuoret kuvittelevat työttömyyden johtuvan heidän omista virheistään, vaikka kyse olisi yhteiskunnan ongelmista (Puuronen 2006, 266). Toisaalta nuorisoa ei pidä myöskään kannustaa uskomaan, ettei mitään ole tehtävissä ennen rakennemuutosta.

Syrjäytyminen ilmiönä on ollut olemassa pitkään, mutta sen muodot muuttuvat kehittyvän yhteiskunnan mukana. Hyvinvointivaltion periaatteiden muokkaantuessa hyvinvoinnin ulkopuolelle jäävät erkaantuvat joukosta ja elintasoerot kärjistyvät. Muutama vuosikymmen sitten syrjäytyminen tarkoitti lähinnä taloudellista syrjäytymistä köyhyyden seurauksena, mutta nykyään syrjäytymiseen yhdistetään moniulotteisesti myös tiedollista, kulttuurista sekä sosiaalista syrjäytymistä.

3.1.1 Syrjäytymisen käsitteen muotoutuminen

Syrjäytymisestä ja nuorten syrjäytymisestä puhuttaessa tulee määritellä käytettävät käsitteet, sillä syrjäytyminen verrattain uutena ilmiönä on myös moniulotteinen. Ensimmäisenä erotetaan syrjäytyminen toisesta käsitteestä, marginalisaatiosta. Marginalisaatio tarkoittaa jollain elämän alueella marginaalissa olemista, eli joltain elämän osa-alueelta pois jäämistä tai jättäytymistä. Marginalisaation käsite lähtee jo 1900-luvun alkupuolelta ”marginaali-ihmisen” määritelmästä. Marginaali-ihmisen kerrotaan olevan kahden eri kulttuurin vaikutelmia omaava henkilö, joka häiriintyy niiden ristiriitaisuudesta. Esimerkiksi pakolaisen edellisen kulttuurin riitely uuden kotimaan kulttuurin kanssa voi aiheuttaa tällaisen henkisen ongelmatilanteen. (Park 1928; Stonequist 1965.) Kulttuurisen siirtymän seurauksena ihminen kokee erilaisuutta ja ulkopuolisuutta, mikä johtaa syrjään jäämiseen. Marginalisaatio voi saada alkunsa jo varhaislapsuudesta usein niissä perheissä, joissa on kahdesta eri kulttuurista tulevat vanhemmat. Monissa tilanteissa tämänkaltainen ominaisuus onnistutaan kääntämään

kuitenkin päinvastoin voimavaraksi, kun kulttuuritausta on tavanomaista rikkaampi. (Järvinen & Jahnukainen 2001.)

Yhdellä elämän osa-alueella marginaalissa oleminen ei tee ihmisestä syrjäytynyttä. Marginalisaatiota ei välttämättä edes huomata ulkopuolelta. Ihminen voi olla vahvasti marginaalissa jollain elämän osa-alueella, mutta silti tiukasti keskiössä monella muulla. Marginalisaatio on myös liikkuva tila. Keskusta ja reuna-alueet eivät ole pysyviä tiloja, vaan ne vaihtelevat kulttuurin ja ajan mukana. Marginalisaatio ei ole myöskään kaikissa tilanteissa huono asia, vaan se voidaan tilanteesta riippuen kokea jopa hyvänä ja positiivista erottelua tuovana piirteenä. Nuoruus on ajanjaksona jo itsessään siirtymävaihe, joka aiheuttaa marginalisaatiota. (Järvinen & Jahnukainen 2001.) Oman identiteetin etsiminen erottelee yksilöitä toisistaan ja tietynlainen erkaantuminen on aivan normaalia ja jopa toivottavaa.

Marginalisaatiosta poiketen syrjäytyminen on reunalla oloa useammasta kuin yhdestä elämän osa-alueesta. Syrjäytyminen on sekä koettua, että muiden havaitsemaa huono-osaisuutta, joka nähdään katselijasta riippumatta aina negatiivisena asiana. Syrjäytymisen käsitteeseen liitetään yleensä köyhyys ja köyhyyden aiheuttajat, kuten työttömyys, koulutuksen puute tai taloudellinen eriarvoisuus. (Järvinen & Jahnukainen 2001.) Syrjäytymiseen liitetty köyhyys on monialaisempaa kuin mitä arkikielen ”köyhän” käsite antaa ymmärtää. Köyhyys voi ilmetä taloudellisen pääoman vähäisyyden lisäksi myös kulttuurisen sekä sosiaalisen pääoman köyhyytenä. Näiden pääomien puutteet altistavat syrjäytymiselle.

Perussääntönä syrjäytymisen määrittelyssä voidaan käyttää myös Me-säätiön käyttämää yhteiskunnan ”normaaleina pidettyjen käytäntöjen” ja toiminnan ulkopuolelle jäämistä. Normaalisti nuoren voidaan katsoa omaavan opiskelu- tai työpaikan, harrastuksia sekä koettuja vaikuttamismahdollisuuksia. Syrjäytyminen voi siis tarkoittaa näiden kokonaista tai osittaista puutetta. Syrjäytyminen tapahtuu ilman omaa aktiivista valintaa, eikä vapaaehtoisesti sapattivapaata tai yksinelämistä valitsevaa voida kutsua syrjäytyneeksi. (Me-säätiö 2019a.) Järvisen ja Jahnukaisen (2001) mukaan nykykäytäntöjen ongelma onkin muodostunut yhtäältä syrjäytyneeksi turhaan leimaaminen ja toisaalta oikeaa tukea tarvitsevien jääminen paitsioon.

Yksi syrjäytymisen määritelmä on NEET-indikaattori. Se muodostuu sanoista Not in Employment, Education or Training (Salonen 2017). NEET-vuosia, eli niitä vuosia, jolloin nuori ei ole näiden palveluiden piirissä, on tutkittu laajassa tutkimusprojektissa. On todettu, että mitä useampia peräkkäisiä NEET-vuosia yksilöllä on, sitä todennäköisempiä ovat sosiaaliset ja psyykkiset ongelmat. Jo yksikin NEET-statuksella vietetty vuosi lisää riskiä toimeentulotukeen tukeutumiseen, psykelääkkeiden käyttöön sekä rikostuomioihin. Samassa tutkimuksessa havaittiin, että 17-18 vuoden ikäiset ovat kaikkein suurimmassa riskissä ongelmien kasautumiseen. (Gissler, Larja, Merikukka, Paananen, Ristikari & Törmäkangas 2016.) Mikäli nuori oli siis täysi-ikäisyyden kynnyksellä NEET-indikaattorin mukaan syrjäytynyt, ongelmien ilmeneminen oli todennäköisintä myös jatkossa.

NEET-lukuja tarkastellessaan tulee kuitenkin olla kriittinen. Kohortti87-tutkimuksen aineistosta jopa puolet nuorista oli jossain elämänvaiheessa NEET-määritelmän mukaan syrjäytynyt, vaikka suurin osa voi vallan hyvin. Ongelmana ovat nimenomaan peräkkäiset NEET-vuodet, eikä niitä pidä väheksyä. (THL & Me-säätiö 2019.) Määritelmä on kuitenkin siinäkin määrin puutteellinen, että se ei ota huomioon koettua tai sosiaalista syrjäytymistä, vaan keskittyy ainoastaan rakenteelliseen syrjäytymiseen. Määritelmää on kritisoitu myös nuorta syyllistävänä, ikään kuin yksilö laiskuutensa vuoksi jättäytyisi pois koulusta, töistä tai tukipalveluista (Salonen 2017).

Burchardt ja kumppanit ovat määritelleet syrjäytymisen inklusion käsitteen kautta. Inklusion piirteitä ovat 1) kyky kuluttaa, 2) osallistuminen taloudellisesti tai sosiaalisesti arvokkaisiin toimintoihin, 3) poliittinen sitoumus paikalliseen tai kansalliseen päätöksentekoon ja 4) sosiaalinen vuorovaikutus perheen, ystävien ja yhdyskunnan kanssa. Syrjäytyminen voidaan nähdä näiden piirteiden osittaisena tai kokonaisvaltaisena puutteena. (Burchardt, Le Grand & Piachaud 2002.) Tämä määritelmä ottaa huomioon syrjäytymisen sosiaalisen puolen, mikä on nuorten omien kokemusten pohjalta kaikista merkityksellisin.

Määritelmiä yhdistelemällä voidaan mainita keskeisimmiksi syrjäytyneen nuoren tunnusmerkeiksi työn tai opiskelupaikan puutteen, vaikutusmahdollisuuksien vähäisyyden

sekä sosiaalisten verkostojen heikkouden. Näin syrjäytymisen nähdään olevan rakenteellista, poliittista sekä sosiaalista.

3.1.2 Syrjäytyminen prosessina

Syrjäytyminen on prosessi ja sitä myös usein havainnollistetaan prosessimallin kautta. Sen mukaan syrjäytyminen lähtee jo lapsuudesta ja jopa ennen lapsen syntymää tapahtuvat asiat ovat merkittäviä. Varhaislapsuus on merkittävää aikaa, sillä silloin omaksutaan toimintamallit, arvot sekä asenteet, jotka ovat verrattain pysyviä läpi elämänkaaren. Kodin ja koulun yhtenäisyys kasvatuksessa on tärkeää, sillä eriävät kasvatusmallit ovat lapselle hämmentäviä ja vaikeuttavat ”normaaliin” sopeutumista. (Järvinen & Jahnukainen 2001.) Syrjäytymisen prosessimallin (Jyrkämä 1986; Takala 1992) mukaan syrjäytyminen etenee viidellä tasolla. Ensimmäisellä tasolla lapsella tai nuorella on ongelma kotona ja/tai koulussa. Toisella tasolla nuori kokee koulussa epäonnistumista ja saattaa jopa keskeyttää koulunkäynnin. Kolmannella tasolla kouluvaikeuksista seuraa heikko asema työmarkkinoilla ja työttömyys. Neljännellä tasolla ihminen on taloudellisissa vaikeuksissa ja riippuvainen hyvinvointivaltion etuuksista. Viimeisellä viidennellä tasolla henkilö kokee elämänhallinnallisia ongelmia, kuten päihde- ja mielenterveysongelmia, sairauksia sekä riski rikollisuuteen kasvaa. (Jyrkämä 1986; Takala 1992.) Sekä syrjäytymiseltä suojautumisessa että prosessin kierteestä poispääsystä oleellisia ovat suojaavat tekijät.

Syrjäytymisen prosessimallia on kritisoitu sen ehdottomuudesta (Järvinen & Jahnukainen 2001). Syrjäytymiskeskustelussa ja termin määrittelyssä ehdottomuus on hankalaa ja sen myötä voidaan tehdä isoja virheitä nuorten joukon rajaamisessa. Vaikka prosessimalli onkin kärjistetty, sen osa-alueet ovat kaikki tyypillisiä syrjäytymisvaarassa olevalle nuorelle. Syrjäytymisessä yksittäisiä riskitekijöitä vaarallisempaa on näiden vaikeuksien päällekkäisyys. Yhteiskunnan rakenteiden ulkopuolelle jääminen altistaa esimerkiksi päihdeongelmiin ja velkaantumiseen, mikä taas lisää riskiä rikoksen tekemiseen tai sen uhriksi joutumiseen (Rikoksantorjunta 2019). Prosessin keskeyttämiseksi varhainen tuki on ensiarvoista ja ongelmiin tulee puuttua ennen kuin ne johtavat uudelle syrjäytymisen tasolle. Varhaisen puuttumisen tarkoituksena on tunnistaa ne perheet, joissa on vaikeuksia. Sillä

tavoin voidaan vaikuttaa lasten ja nuorten kasvuympäristöön ja ehkäistä ongelmien syntyminen etukäteen.

Syrjäytymisilmiön hahmottaminen on hyvin haastavaa sen päällekkäisyyksien ja prosessinomaisuuden vuoksi. Aiemmin – ja toisinaan edelleen – syrjäytyminen sanana aiheutti mielikuvan köyhyydestä. Köyhyyskin on kuitenkin hyvin laaja käsite, jonka kerrotaan olevan neljän perussysteemin puutetta: demokratian, hyvinvoinnin, työmarkkinoiden sekä perheen ja yhteisön ulkopuolisuutta. Köyhillä on usein myös huonompi terveydentila, vähän koheesiota, heikot vapaa-ajanviettomahdollisuudet ja tavallista enemmän rikollisuutta. (Collins 2012.) Köyhyys ei ole irrallinen ongelma vaan se juontaa juurensa jostain aiemmasta haasteesta, kuten työttömyydestä. Työttömyys taas johtuu työkyvyn tai taitojen puutteesta. Sosiaalinen köyhyys voi johtua kiusaamisesta, yksinäisyydestä tai monesta muusta ongelmasta. Prosessimalliin kuuluu vaiheiden vuorottelu ja päällekkäisyys, mikä altistaa aina uusien haasteiden syntymiselle.

Syrjäytymisprosessin voidaan nähdä olevan myös elämänvaiheiden mukana muuttuva. Syrjäytyminen voi olla ajoittain, vuorotellen tai yhtä aikaa taloudellista, sosiaalista, kulttuurista tai terveydellistä. (THL 2018.) Syrjäytyminen ei ole koko elämän kestävä jatkumo, vaan sen vaiheet voivat olla aktiivisia tai passiivisia. Riskitekijöiden ollessa moninaisia ja päällekkäisiä, uudelleen syrjään jääminen on kuitenkin valitettavan yleistä.

3.1.3 Syrjäytymisen vaikutukset yhteiskuntaan

Kansantalouden tilanne on vaikuttanut eri ajanjaksoina voimakkaasti työllisyyteen ja syrjäytymiseen. Työllisyystilanne on ollut Suomessa parhaimmillaan 1980-luvun lopussa, kun hyvinvointivaltion koettiin kukoistavan. 1990-luvun laman seurauksena työttömien määrä kasvoi ja samalla syrjäytyneiden nuorten määrä kohosi ennätysmäiseen 90 000:een. Lama kolautti vastavalmistunutta ja nuorta työväestöä kaikista eniten. Samalla käynnissä ollut rakennemuutos lakkautti vanhoja työtehtäviä ja syntyi uusia, joiden täyttämiseen vaadittiin uudenlaista osaamista. Työllistyminen saattoi vaatia uudelleen kouluttautumista ja ymmärrettiin, että työllistymiseen vaaditaan vähintäänkin ammatillinen koulutus. (Me-säätiö

2019a.) Laman yhteydessä alkoi syntyä myös alakulttuurina, jonka mukaan oli hyväksyttävää saada toimeentulo jatkuvasti muualta kuin palkkatyöstä. Tämä oli iso muutos perinteiseen suomalaiseen näkemykseen, jonka mukaan sosiaaliturvat olivat aina vasta toissijainen vaihtoehto. (Kajanoja 2002.) Syrjäytyneiden määrä väheni lamasta toivuttaessa hitaasti, mutta tasaisesti. 2000-luvun lama ei kolauttanut syrjäytymistilastoja yhtä pahasti, mutta etenkin poikien tilanne huonontui. (Me-säätiö 2019a; ks. myös Lämsä 2009.)

Syrjäytyneiden nuorten määrää on hankala arvioida tarkasti, sillä määritelmät vaihtelevat paljon. Arviot ulottuvat 14 000:sta jopa 100 000:een nuoreen (esim. Kaukonen 2007; THL 2018.). Me-säätiö on vuonna 2015 rekisteröity yhtiö, jonka tavoitteena on, ettei Suomessa olisi enää yhtään syrjäytynyttä lasta tai nuorta vuonna 2050. Säätiön takana ovat muun muassa Supercell-yhtiön perustaneet Ilkka Paananen ja Mikko Kodisoja. Tilastotietoa kerätään sekä Tilastokeskukselta että Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokselta. Me-säätiön syrjäytymislaskurin mukaan vuonna 2018 Suomessa oli lähes 66 000 syrjäytynyttä nuorta. Määrä on kasvanut viimeisen 10 vuoden aikana 15 000 nuorella. Säätiön Syrjässä-indikaattori arvioi syrjäytymistä koulutuksen keskeyttämisen, pitkäaikaisen ja alueellisen työttömyyden, mielenterveyslääkkeistä saatavien korvausten sekä harrastuspaikkojen alueellisen jakautumisen perusteella. (Me-säätiö 2019a.)

Me-säätiön ja THL:n yhdessä luoma uusi syrjäytymistä mittaava työkalu pohjautuu Kohortti87-pitkittäistutkimukseen, josta on saatavilla ainutlaatuista tietoa yhden ikäluokan elämästä. Työkalun dataan pohjautuen voidaan esimerkiksi todeta, että perheen huono-osaisuus kolminkertaistaa riskin syrjäytyä kolmeenkymmeneen ikävuoteen mennessä. Me-säätiön indikaattorissa uutta on eri syrjäytymisen riskitekijöiden yhdistely ja vertaaminen toisiinsa, sillä vielä ei tiedetä, mitkä yhdistelmät ovat kaikkein vaarallisimpia syrjäytymisen kannalta. (THL & Me-säätiö 2019.)

Syrjäytyneistä poikia on 55-65 prosenttia (Me-säätiö 2019a) ja jopa joka neljäs syrjäytynyt on maahanmuuttajataustainen (Myrskylä 2012). Nämä tilastot on otettava huomioon ehkäiseviä toimenpiteitä kehitettäessä. Selkeästi pojat ovat suuremmassa syrjäytymisvaarassa. Miksi näin on? Pojat hakeutuvat tilastojen mukaan tyttöjä vähemmän hoitoon ja ehkä saavat näin ollen

vähemmän tukea ongelmiinsa. Maahanmuuttajanuoret taas ovat suuressa syrjäytymisriskissä etenkin kielitaidon puutteellisuuden vuoksi. Maahanmuuttajien onnistunut kotouttaminen on suuri haaste, mutta ehkä jopa tärkein tekijä syrjäytymiskehityksen hidastamisessa.

Syrjäytyneiden nuorten määrä on suuri ja niin ovat myöskin ilmiön aiheuttamat kustannukset. Syrjäytyneen nuoren hinnaksi esitetään usein – etenkin mediassa – miljoonaa euroa. Summa on laskettu olettaen, että henkilö syrjäytyy loppuiäkseen (Puttonen 2012). Harvoin näin tapahtuu, sillä Suomessa nuorison pitkäaikaistyöttömyys on verrattain harvinaista. Ongelmana ovat useat työttömyysjaksot, jotka toistuvat. (Huhta 2015.) Miljoona on kuitenkin pitkäaikaisessa syrjäytymisessä perusteltu summa. Luku koostuu kansantulon menetyksestä sekä julkisen talouden menetyksestä. Kansantulon osuus on noin 700 000 euroa ja se tarkoittaa henkilön tekemätöntä työpanosta. Julkisen talouden osuus on noin 400 000 euroa ja se muodostuu maksetuista etuuksista, kuten toimeentulo- ja asumistuista, sekä maksamatta jääneistä veroista. (Puttonen 2012.) Vuositasolla syrjäytyminen tuottaa yhteiskunnalle reilun 20 000 euron kustannukset henkilöä kohden.

Syrjäytyminen on ollut viime vuosina jatkuvasti esillä lehdissä, uutisissa, sosiaalisessa mediassa ja politiikassa. Sanomalehdissä on viikoittain aiheena nuorten hyvinvointi tai pikemminkin sen puute. Käsittelyssä ovat myös syrjäytymisen seuraukset, kuten rikollisuus, päihteidenkäyttö ja nuorten itsemurhat. Nuorten syrjäytyminen onkin nähty Suomessa ja myös muualla Euroopassa yhtenä 2010-luvun suurimpana turvallisuusuhkana (Pohjanpalo 2017). Tämän takia myös poliitikot käsittelevät aihetta ja esimerkiksi kevään 2018 presidentinvaaleissa nuorten syrjäytyminen oli yksi kuumimmista keskustelunaiheista. Tasavallan presidentti Sauli Niinistö mainitsi omassa kommentissaan, että nykypäivän ulkoiset paineet ovat muuttuneet dramaattisesti vahvemmiksi. Niinistön mukaan nuorten on vaikea olla ilman sitä, mitä muilla on. Kun hyvinvointi kansalaisten keskuudessa kasvaa, ne joilla sitä ei ole, erottuvat joukosta entistä selkeämmin. (YLE 2018.)

Koulupudokkuus ja työttömyys ovat riskitekijöitä syrjäytymiselle, mutta ne myös lisäävät todennäköisyyttä rikollisuuteen. Rikosrekisteritietojen mukaan heikossa asemassa olevat tekevät enemmän rikoksia ja rikosten toistuvuus on myös korkeammalla tasolla. (Aaltonen

2011.) Peruskoulun jälkeisen koulutuksen puuttuminen ja pitkäaikainen työttömyys ovat nuorilla aikuisilla eniten rikollisuuteen vaikuttavat tekijät (Aaltonen, Kivivuori & Martikainen 2011). Matala sosioekonominen asema ja rikollisuus siis korreloivat keskenään, mutta syy-seuraussuhdetta on haastavaa määrittää. Selvää on kuitenkin, että työn tai koulutuksen puute hankaloittaa rikoksen tehneen palaamista yhteiskunnan tasavertaiseksi jäseneksi ja altistaa siksi uusille rikoksille. (Aaltonen 2011.) Syrjäytyminen, rikollisuus ja terrorismin uhka ovat myös yhteydessä toisiinsa. Viime vuosina esiintyneet terroriteot ovat usein noudattaneet samaa kaavaa. Tekijä on ollut toisen polven maahanmuuttaja, jota kotimaa ei ole onnistunut kotouttamaan. Syrjäytynyt ja yhteiskuntaan sopeutumaton nuori on alttiimpi erilaisille aatteille ja populistisille liikkeille. (YLE 2018.)

Syrjäytyminen heikentää yksilön luottamusta valtioon ja vähentää yhteiskunnan sosiaalista pääomaa. Luottamuksen, vuorovaikutuksen ja tasa-arvon heikkeneminen yhteiskunnassa vaikuttaa myös talouteen. Tulonjaon epätasaisuus heijastuu sekä hyväosaisiin että syrjäytyneisiin negatiivisesti. Syrjäytyneen yksilön menetetty kansantulo voi olla ongelmana paljon pienempi, kuin syrjäytymisen aiheuttama epäluottamus yhteiskuntaan. Ihmisten keskinäinen luottamus sekä luottamus valtioon, sosiaalinen liikkuvuus ja tasainen tulonjako mahdollistavat yhteiskunnan yhdistymisen ja talouskasvun. (Kajanoja 2002; Hjerpe 1998; Whiteley 2000.)

3.2 Miksi nuori syrjäytyy?

Syrjäytymisessä paikannetaan usein yksilön vastuu, yhteisön vastuu sekä yhteiskunnan vastuu (Hallikainen 2011). Myös Collins (2012) kertoo syrjäytymisen johtuvan joko ongelmista yhteiskunnassa tai yhteisössä, valtaa käyttävistä ihmisistä tai yksilöstä itsestään. Syrjäytymisen puhutaan olevan ylisukupolvista, mikä tarkoittaa syrjäytymisen olevan voimakkaasti periytyvää (THL 2016a; THL 2016b). Periytyminen voi tapahtua biologisten tekijöiden seurauksena, kasvatuksen ja mallin välityksellä sekä periytyvän sosioekonomisen aseman myötä. Tässä luvussa esitellään syrjäytymisriskiä kasvattavia tekijöitä.

3.2.1 Biologiset tekijät ja terveysongelmat

Syrjäytymiseen vaikuttavia riskitekijöitä on havaittu ilmenevän jo ennen vauvan syntymää. Äidin raskaudenaikaiset elintavat sekä elämäntilanne vaikuttavat sikiöön ja voivat joko altistaa tai suojata myöhemmältä syrjäytymiseltä (Kajantie, Hovi, Eriksson, Laivuori, Andersson & Räikkönen 2013). Artikkelissaan ”Alkaako syrjäytyminen jo kohdussa” Kajantie ja kumppanit tutkivat myös resilienssiä, joka tarkoittaa yksilön kykyä suojautua vaikeistakin asioista vahingoittumatta vakavasti. Ennen syntymää ja heti syntymän jälkeen sikiöön vaikuttavat asiat voivat joko heikentää tai vahvistaa resilienssiä. (Mt.)

Kajantien ym. (2013) mukaan vakavimpia sikiöön vaikuttavia haitallisia tekijöitä ovat ne, jotka vahingoittavat myös äidin terveyttä. Esimerkiksi tupakointi, alkoholinkäyttö ja vähäinen ravitsemus vaikuttavat napanuoran kautta myös sikiön kehitykseen. Myös äidin elintavoista riippumattomat tekijät, kuten hapenpuute ja kova stressi vaikuttavat lapseen. Vaikutusten on todettu olevan paljon aiempaa luultua pitempiaikaisia. On todettu, että istukan toiminta, ravinnon ja hapen määrä sekä äidin hormonitoiminta välittävät sikiölle viestejä siitä, millainen ulkomaailma on. Näin lapsi pystyy omia elintoimintojaan säätelällä valmistautumaan tuleviin olosuhteisiin. Evoluution kannalta ominaisuus on ollut tärkeä, sillä sen avulla lapsi pystyy sopeuttamaan aineenvaihduntaansa vallitsevien olosuhteiden mukaan ja näin selviytymään paremmin. Ilmiötä kutsutaan ohjelmoitumiseksi tai ennakoivaksi sopeutumiseksi. Nykymaailmassa ohjelmoituminen ei ole yhtä tärkeää kuin aiemmin, vaan saattaa joskus tuottaa myös haittaa. Esimerkiksi lapsen tottuessa äidin korkeisiin stressihormonitasoihin hän saattaa syntymisen jälkeen reagoida uusiin ja voimakkaisiin tilanteisiin turhan vahvasti rasittaen omaa selviytymiskapasiteettiaan. (Mt.)

Raskaudenaikainen stressi voi olla normaaleista elämäntilanteiden vaihteluista johtuvaa tai vakavampaa esimerkiksi parisuhdeongelmista tai väkivallasta seurannutta ahdistusta. Syrjäytyneellä henkilöllä stressiä on usein enemmän. Stressi vaikuttaa sikiöön lisäämällä ennenaikaisen syntymän ja komplikaatioiden riskiä. Myös myöhemmin elämässä puhjenneet mielenterveysongelmat tai sydän- ja verisuonitaudit voivat olla seurausta sikiöön

vaikuttaneista kohonneista kortisolipitoisuuksista. Alttius nuoren mielenterveysongelmille voi siis muodostua jo ennen syntymää. (Kajantie ym. 2013.)

Tupakointi on yksi yleisimmistä sikiöön haitallisesti vaikuttavista asioista. Huolimatta kasvaneesta tietoisuudesta yhä 10 prosenttia naisista tupakoi raskauden aikana. Tupakointi lisää ennenaikaisen syntymän ja komplikaatioiden riskiä ja hidastaa sikiön ja sikiön aivojen kasvua. Raskaudenaikaisen tupakoinnin on todettu olevan yhteydessä myös lapsen ADHD-diagnosiin, antisosiaaliseen käytökseen sekä oppimisvaikeuksiin. Tupakoinnin lopettamista pidetään tärkeimpänä raskausneuvonnan tavoitteena. Lopettamisen yhteydessä on todettu myös muita positiivisia vaikutuksia, kuten kotitalouden kohentunut tilanne ja myönteinen vaikutus äidin henkiseen hyvinvointiin. Nämä tekijät toimivat suojaavina myös syrjäytymistä vastaan. (Kajantie ym. 2013.)

Yksilön työkykyyn vaikuttavat terveysongelmat ovat yksi syrjäytymiselle altistava tekijät. Synnynnäiset vammat tai sairaudet voivat estää hakeutumista joihinkin työtehtäviin tai tapaturmien tai muiden äkillisten muutosten vuoksi työkykyisyys voi kärsiä. Terveystila voi siis vaikuttaa yksilön syrjäytymiseen, mutta vastaavasti myös syrjäytyminen vaikuttaa terveydentilaan. Työttömien terveys- ja liikuntakäyttäytymistä on tutkittu melko paljon ja tutkimusten tuloksia voi jossain määrin verrata myös syrjäytyneiden kohdejoukkoon. Työttömyydellä on tutkimuksissa todettu olevan monia kielteisiä terveysvaikutuksia. Työttömät raportoivat kyselyissä koetun terveydentilansa muita kansalaisia huonommaksi ja he sairastavat enemmän pitkäaikaissairauksia (Heponiemi, Wahlström, Elovainio, Sinero, Aalto & Keskimäki 2008). Omasta terveydestä huolehtiminen taas on nähty tärkeäksi erityisesti henkisistä syistä työttömyysaikana. Huhdan (2015) tutkimuksessa liikunta ”pitää pään kasassa työttömyysaikana” ja hyvässä fyysisessä kunnossa oleminen koettiin tärkeäksi, mikäli sattuisi työllistymään uudelleen. Liikunta auttoi arkirytmien säilyttämisessä. Tutkimuksessa 90 prosenttia vastaajista sanoi, että liikunta tekee työttömyysaikana elämästä mielekkäämpää. (Huhta 2015.)

Kortteisen ja Tuomikosken (1998a, 45-53) tutkimuksen mukaan työttömyydestä seuraa enemmän psyykkisiä sairauksia ja pahoinvointia, kuin mitä työllisillä ilmenee.

Mielenterveyden ongelmat heijastuvat itsetuntoon ja –arvostukseen. Myös luottamusongelmia ja pelkoa esiintyy työttömillä muita enemmän. Sosiaalisen luottamuksen ongelmat näkyvät ihmisillä sekä somaattisina että psyykkisinä oireina. (Kortteinen & Tuomikoski 1998a, 56.) Mielenterveyden ongelmat kärjistyvät työttömillä kohonneena kuolleisuutena ja suurempana itsemurhariskinä (Heponiemi ym. 2008). Nuoruuden mielenterveyden ongelmat heijastuvat usein tulevaan elämään, sillä nuoruudessa mielenterveyslääkkeitä käyttäneiden syrjäytymisriski on yli nelinkertainen (THL & Me-säätiö 2019).

3.2.2 Työn ja koulutuksen ongelmat

Nuorisolle siirtymävaiheet ovat usein kaikkein kriittisimpiä ajankohtia selviytymisen kannalta (Hietalahti 2014; Karvonen 2009). Koulutussiirtymät peruskoulusta toiselle asteelle ja toiselta asteelta jatko-opintoihin tai työelämään ovat riskialttiita aikoja, jolloin nuoren pystyvyyden tunne sekä oikeanlainen ulkopuolinen tuki ovat ensiarvoisen tärkeitä. Ammatillisen koulutuksen keskeyttää vuosittain noin 10 prosenttia opiskelijoista, joten kolmivuotisen koulutuksen kohdalla keskeytysaste voi nousta jopa 30 prosenttiin. Vain osa näistä nuorista löytää uuden koulutusalan ja keskimäärin 14 prosentille ikäluokasta jää käteen ainoastaan peruskoulun päättötodistus. (Hietalahti 2014; Suurpää 2009.) Koulutuksen keskeyttämisen todennäköisyyttä lisää myös tyytymättömyys tehtyyn opiskeluvalintaan. Erään tutkimuksen mukaan ammattikoululaiset ovat lukiolaisia yleisemmin tyytymättömiä koulutusvalintaansa ja epävarmempia tulevaisuuden suunnitelmista (Kupiainen, Hotulainen, Hautamäki & Vainikainen 2017). Tutkimus ei kata koko maan ammattikoululaisia, mutta antaa kuvauksen 14 kunnan oppilaista.

Vain perusasteen koulutuksen saaneilla on suurempi vaara jäädä työttömäksi. On tutkittu, että vain viisi prosenttia tämän päivän työpaikoista soveltuu ammattikouluttamattomille henkilöille (Hietalahti 2014). Ammattikoulun suorittaminenkaan ei suoraan takaa työllistymistä, sillä on todettu, että vain alemman tutkinnon (ammattikoulu tai lukio) suorittaneiden työttömyysaste on kaksinkertainen korkeakoulutettuihin verrattuna (Eurostat 2015). Vuoden 2017 Nuorisobarometriin vastanneista kaksi kolmasosaa oli sitä mieltä, että toisen asteen koulutus tulisi muuttaa jokaiselle pakolliseksi. Tämä kertoo nuorten pitävän

kouluttautumista tärkeänä ja perusasteen koulutuksen koetaan olevan riittämätön tämän päivän työelämässä. (Pekkarinen & Myllyniemi 2017.)

Oppimisvaikeudet ovat Suomen korkeatasoisesta opiskelumenestyksestä huolimatta suhteellisen yleisiä. Noin 5 prosenttia oppilaista kärsii luki- ja kirjoittamisvaikeuksista tai matematiikan oppimisvaikeuksista. Oppimisvaikeudet vaikuttavat pystyvyyden tunteeseen ja heikentävät itsetuntoa ja opiskelumotivaatiota. (Viholainen, Aro, Koponen, Peura & Aro 2013.) Etenkin ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat ovat isossa riskissä jättää koulutuskesken ja pudota yhteiskunnan rakenteiden ulkopuolelle (Hietalahti 2014; Poikkeus, Rasku-Puttonen, Lerkkanen, Kuorelahti, Siekkinen, Kiuru & Nurmi 2013). Koulun lopettaminen lisää nuoren syrjäytymisriskiä. Koulutuksen ja tutkinnon saaminen taas aikaansaa pystyvyyden tunnetta ja halua pysyä mukana yhteiskunnallisessa toiminnassa. (Poikkeus ym. 2013.)

Oppimisvaikeudet eivät ole ainoa haaste suomalaisissa oppilaitoksissa, sillä myös kouluviihtyvyydessä tutkimusten mukaan paljon parantamisen varaa. Etenkin peruskoulussa saatujen tulosten mukaan oppilaat eivät koe opettajiin syntyvän tarpeeksi luottamuksellista suhdetta, jotta oppimiseen liittyvistä ongelmista voitaisiin puhua ja niitä ratkaista. Ammattikoulussa tilanne luottamuksen suhteen usein hieman paranee. Opiskelija on mahdollisesti hieman kypsempi kuin peruskoulussa ja valitsemallaan opintoalalla motivaatio on usein korkeammalla. Pettymys ammattikoulussa liittyy kuitenkin usein opetuksen muotoon. Opiskelija on odottanut innolla käytännönläheisen opiskelun alkamista, mutta kohtaa harmikseen peruskoulunomaista pulpetissa istumista ja kirjasta pänttäämistä. Monien hankkeiden ja interventioiden tuloksena onkin ollut, että eniten koulumotivaatiota kasvattaa ja keskeyttämisiä vähentää opiskelun vieminen toiminnallisiin ympäristöihin ja aitoon työelämään. (Hietalahti 2014.)

Toisen asteen oppilaitoksesta valmistumisen jälkeen seuraavan haasteen luo työllistyminen. Siirtymäaika opiskeluista työelämään on pidempi ainoastaan ammatillisen koulutuksen suorittaneilla. Heillä työllistyminen kestää keskimäärin 10 kuukautta kun korkeakouluetuilla työttömyysaika on keskimäärin 5 kuukautta. (Eurostat 2015.) Työllistymisen jälkeenkin

määräaikaiset työsopimukset ovat nuorison ongelma (Huhta 2015). Epävarmuus oman työn jatkumisesta rasittaa ihmisiä psyykkisesti, joten uudenlaista suhtautumista kaivataan sekä työnhakuun että työssä oppimiseen.

Aiempina vuosikymmeninä nuorison ammatinvalintaan on vaikuttanut voimakkaasti perhetausta. Opettajan lapsesta tuli opettaja ja maanviljelijän pojasta maanviljelijä. Nykypäivänä nuorilla ei ole samanlaista velvollisuutta seurata vanhempiensa jalanjalkia ja ammatinvalinnan mahdollisuudet ovat valtavat. Valinnanvapaus on osalle mahdollisuus ja ilo, mutta osalle se tuo mukanaan isoja paineita ja pelkoa päätöksen tekemisestä. Jopa alakoululaisilla on huomattu ilmenevän stressiä menestyksestään opinnoissa, jotta heillä olisi mahdollisimman hyvät mahdollisuudet edetä haluamaansa suuntaan. (Lämsä 2009.) Hyvien arvosanojen, tutkinnon ja työkokemuksen saaminen ovat resursseja, joita hyödyntämällä mahdollisuudet unelmien opiskelu- tai työpaikkaan paranevat. Aina kuitenkin sekään ei riitä onnellisuuteen, sillä paikka voi jäädä silti saamatta tai odotukset eivät vastaakaan todellisuutta. Kovenevassa kilpailussa heikommat stressinhallintataidot omaava nuori voi lannistua ja luovuttaa kokonaan.

Nuorisolla on myös työntekoon ja elämän ”suorittamiseen” erilainen asenne kuin vanhemmalla väestöllä. Nuoret ovat saattaneet nähdä omien vanhempiensa kokevan työuupumusta ja osaavat suhtautua työn luomaan taakkaan eri tavalla. Uupumus on silti etenkin saman sukupuolen kohdalla periytyvää rooli-odotusten vuoksi. Esimerkiksi lukion jälkeen pidetty välivuosi voi olla nuorison omaa selviytymisstrategiaa eikä aikuisten määrittelemää laiskuutta. (Siltala 2013, 178.) Tietynlainen ”downshiftaaminen” voi olla tulevaisuuden työkyvyn kannalta jopa parempi idea kuin suoraan opiskelu- ja uraputkeen ryntääminen (Mt., 179). Nuorten ideaaleihin kuuluu myös ajatus työstä mielekkäänä. Heidän kokemustensa mukaan vanhemmat usein ”tappavat itsensä työnteolla” ja kannustavat pitkään ja vakaaseen työuraan, vaikkei se olisikaan mielekäs. Nuoret itse ovat valmiita odottamaan mieluista työtä hieman pitempään, kuin tyytymään epämieluisaan. (Puuronen 2005, 148; Siltala 2013, 201.) Tämäkin mielipide-ero nuorten ja aikuisten välillä tuottaa puhetta nuorten laiskuudesta tai saamattomuudesta, kun syy todellisuudessa voi olla aivan erilainen. Siltalan mukaan nuoret eivät vieroksu tai välttele työtä, mutta tyrmäävät ajatuksen työn vääristä tavoitteista ja kireästä ilmapiiristä (Siltala 2013, 207).

3.2.3 Sosioekonominen asema ja sosiaaliset haasteet

Vanhemmilla on lapsen ja nuoren kasvattajina suurin vaikutus yksilön tulevaisuuteen. Geneettisten periytyvyystekijöiden lisäksi hyvin periytyviä ovat myös kasvatusmallit. Syrjäytymisen sanotaan olevan ylisukupolvista, joten huono-osaisempien vanhempien lapset ovat suuremmassa riskissä periä heikomman sosioekonomisen aseman ja sitä kautta syrjäytyä. Vanhempien taustoista koulutus, työllisyys, asema työssä, mielenterveys ja elintavat ovat ratkaisevimpia tekijöitä.

On todettu, että suuri osa syrjäytymisen riskitekijöistä vaikuttavat lapseen jo ennen hänen syntymäänsä. Vanhempien alhainen koulutustausta ja toimeentulotuen saaminen ovat merkittävät tekijät lapsen tulevaisuuden määrittämisessä. Vanhempien kyvyttömyys huolehtia lapsistaan ja sitä myötä huostaanotto lapsuudessa tai nuoruudessa lisää syrjäytymisriskiä yli viisinkertaiseksi tavalliseen riskiin verrattuna. (THL & Me-säätiö 2019.) Vanhempien sosioekonomisen aseman on myös todettu vaikuttavan nuoren NEET-statukseen. Tutkittaessa NEET-kuvaukseen sopivia nuoria huomattiin, että mikäli vanhemmalla oli yksikin NEET-vuosi, oli nuorella huomattavasti enemmän vaikeuksia verrattuna niihin nuoriin, joiden vanhemmilla ei ollut yhtään NEET-vuotta. (Gissler ym. 2016.)

Vuoden 2017 Nuorisobarometrin mukaan vanhempien koulutus- ja tulotaso on vahvasti yhteydessä nuoren pärjäämiseen opinnoissa. Rahan merkitys näkyy selkeimmin jatko-opintovalinnoissa. Toisen asteen koulutuksen vaatiessa rahaa se jää todennäköisemmin puuttumaan alemman tulotason omaavien perheiden lapsilta. Taloudellisen pääoman lisäksi vanhempien koulutus- ja tulotaso vaikuttaa myös nuoren henkiseen pääomaan. Tutkimusten mukaan alemmassa sosioekonomisessa asemassa olevat vanhemmat eivät osaa tai jaksa välittää jälkikasvulleen saman tasoista kulttuurista, sivistyksellistä tai sosiaalista koulutusta. (Pentikäinen, Luomala & Euro 2017.) Koulutusvuodet ovat myös hyvin perinnöllisiä, sillä nuoret seuraavat usein vanhempiensa mallia. Perus- tai toisen asteen koulutuksen saaneiden vanhempien lapset korkeakouluttautuvat harvemmin kuin korkeakoulututkinnon omaavien vanhempien lapset. (Myrskylä 2009.) Viime aikoina on ollut havaittavissa koulutuksen

periytyvyyden uutta nousua, mikä tarkoittaa aiempaa vahvempaa todennäköisyyttä alhaisen koulutustason periytymiselle ja erojen kasvamiselle (Kivinen, Hedman & Kaipainen 2012).

Sosioekonomisen asema vaikuttaa myös terveystyytymiseen. Koska korkeammin koulutetut henkilöt ovat todennäköisemmin työllistettyjä, heillä on enemmän rahaa käytettävissään ja enemmän tietoa esimerkiksi liikunnan ja ravinnon terveysvaikutuksista. Vastaavasti myös tupakointi on vähäisempää työllisillä kuin työttömällä. (Huhta 2015.) Tutkimusten mukaan työntekijäasemassa olevista naisista 25 prosenttia tupakoi raskauden aikana, kun ylemmillä toimihenkilöillä vastaava luku oli 4 prosenttia (Kajantie ym. 2013). Myös mielenterveyden ongelmat ovat yleisempiä alemman koulutustason henkilöillä, sillä vain peruskoulun käyneistä nuorista reilusti yli kolmannes oli saanut psykiatrista sairaanhoitoa tai syönyt psyykenlääkkeitä. Vastaava luku korkeammin koulutetuilla oli 10-15 prosenttia. (Ahonen, Torppa, Määttä & Eklund 2013.)

Tutkimusten mukaan nuorten ihmisten liikkumattomuuden suurimpana syynä ovat taloudelliset resurssit. Tästä johtuen liikkumattomuus myös assosioidaan alempaan sosioekonomiseen statukseen. Resurssien vähäisyys estää osallistumisen tiettyihin urheilulajeihin ja -muotoihin, joka aiheuttaa fyysisen aktiivisuuden pysähtymistä etenkin 15-24-vuotiailla. (Fernandes-Gavira, Huete-Garcia & Velez-Colon 2017.) Harrastusten puute estää lapselta ja nuorelta pääsyn moneen sosiaaliseen ulottuvuuteen. Harrastuksissa luodut sosiaaliset suhteet auttavat myös koulussa selviytymistä. (Pentikäinen, Luomala & Euro 2017.) Lapsen tai nuoren yksinjäädäminen aiheuttaa myös kierteen, jossa yksilön kuva itsestään muuttuu. Yksinäisyys saattaa aiheuttaa minäkuvan vääristymistä ja ajatuksen omasta vääränlaisuudesta.

Sosioekonomisen aseman on todettu olevan yhteydessä myös sosiaalisten suhteiden laatuun. Heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevalla suhteet ovat usein löyhempiä ja etäisempiä. Verkostot ovat tutkimuksen mukaan usein sitä tiiviimpiä ja läheisempiä, mitä korkeampi koulutus henkilöllä on. (Kortteinen & Tuomikoski 1998b.) Ilman sosiaalista tukiverkostoa haasteista selviäminen on vaikeaa. Perhe, koulu yhteisö, ystävät ja harrastusten mukana tulleet tuttavat toimivat tukijoina, mikäli elämän muilla osa-alueilla on haasteita.

Tutkimusten mukaan yksilön vahva sosiaalinen pääoma korreloi koettuun terveyteen sekä elämäntyytyväisyyteen (Putnam 2000; Hyypä & Mäki 2000).

Syrjäytyneistä huomattavan suuri osa on maahanmuuttajataustaisia (Myrskylä 2012). Työ- ja elinkeinoministeriön tekemän selvityksen mukaan maahanmuuttajan tehokkainta sopeutumista yhteiskuntaan edistävät kantasuomalaiset kontaktit. Kulttuurien kohtaamattomuus ja jakautuminen kantaväestöön ja maahanmuuttajiin ovat suurin ongelma kotoutumisessa. (Eronen, Härmälä, Jauhiainen, Karikallio, Karinen, Kosunen, Laamanen & Lahtinen 2014.) Kielen oppiminen, työpaikan löytäminen sekä sosiaalisten verkostojen rakentaminen onnistuvat tehokkaimmin kantasuomalaisten kontaktien avulla.

Toinen kotoutumista edistävä tekijä on työpaikka. Maahanmuuttajan pääseminen työelämään kestää keskimäärin yli 5 vuotta ja huonon taloustilanteen vallitessa aika pitenee (Eronen ym. 2014). Maahanmuuttajien työttömyysaste on kolminkertainen verrattuna kantaväestöön (Sisäministeriö 2013). Suurin syy työuran alun vaikeuksiin on kielitaidon puute. Tehostetut kielen opettamisen ympäristöt etenkin naisille ovat yksi vaihtoehto, mutta kielitaidon vaatimuksia tulisi myös alentaa, kuten monissa organisaatioissa on jo tehty. Työnantajien hitaasti muuttuvat asenteet ovat suuri este maahanmuuttajien työllistymiselle. Maahanmuuttajien ikärakenne on erilainen verrattuna kantaväestöön. Maahanmuuttajista neljä viidestä on työikäisiä, kun kantasuomalaisten keskuudessa ongelmaksi nousee väestön ikääntyminen ja huoltosuhteen kasvu. Silti maahanmuuttajataustaisen todennäköisyys työllistymiseen alkaa laskea jo 37 ikävuoden jälkeen, kun hän olisi parhaassa työiässä. (Eronen ym. 2014.)

3.2.4 Ongelmien kasautuminen

Syrjäytymiseen voidaan paikantaa monia riskitekijöitä, mutta yksittäiset tekijät eivät aiheuta syrjäytymistä. Ongelmana on monien tekijöiden kasaantuminen. Röngän (1999a) mukaan lapsuudesta alkaen ihminen altistuu monille riskitekijöille. Keskeistä on sosiaalinen selviytymiskyky, eli miten yksilö selviytyy keskeisistä kehitystehtävistä ja miten hän sopeutuu yhteiskunnan normeihin. Sekä riskitekijät että sosiaalisen selviytymiskyvyn

ongelmat ovat helposti kasautuvia. Lapsuuden ja nuoruuden ongelmat heijastuvat myöhempiin elämänvaiheisiin ja seuraukset aiemmista vaikeuksista muodostuvat myöhempien ongelmien syiksi. (Rönkä 1999a.)

Ongelmien kasautumisen on tutkittu tapahtuvan kolmea eri reittiä. Ulkoisen kasautumisen väyläksi kutsutaan tilannetta, jossa yksilö kohtaa epäedullisia tilanteita toisensa perään ja ne vaikeuttavat myöhempää elämää. Keskeinen vaikeudentuottaja on työttömyys tai ongelmat työelämässä. Nuoren vaikeudet työllistyä heijastuvat myöhempään sosiaaliseen elämään. Toinen vaihtoehto ongelmien kasaantumiselle on sisäinen väylä. Tällaisessa tapauksessa yksilön negatiiviset mielikuvat ja ajatukset itsestään vaikeuttavat menestymistä ja kasaavat ongelmia. Epäonnistumisen tunteet tai lapsuudessa koettu hyväksymisen puute voivat aiheuttaa sisäisen väylän ongelmia. Kolmas kasaantumisen väylä on käyttäytymisen haavoittuvuus. Sen mukaan yksilö omaa käyttäytymistyyliä, kuten aggressiivisuutta, joka vahingoittaa hänen mahdollisuuksiaan selviytyä. Väyläajattelu lisää ymmärrystä yksilön ja ympäristön yhteisvaikutuksesta syrjäytymiseen. (Rönkä 1999a.)

Syrjäytyminen on prosessi, joka ei johdu yhdestä syystä eikä tapahdu hetkessä. Useimmiten tilanteeseen johtaa huono-osaisuuden ketjuuntuminen. Pyykkösen (2014) mukaan ulkopuolisuus on usein kaiken kattavaa: työttömyydestä seuraavat talousongelmat, talousongelmista harrastusten, kuten liikunnan, puute ja näiden yhdistelmästä syrjäytymisriski. Työttömyys, sairaudet ja sosiaaliset ongelmat ruokkivat toisiaan noidankehän tyyliin (Kortteinen & Tuomikoski 1998b). Ulkopuolisuuden lisäksi myös sosiaalinen pääoma tyypillisesti kasaantuu eli sosiaalisesti aktiivinen ihminen on mukana monessa (Pyykkönen 2014).

Syy-seuraussuhteita on syrjäytymisessä hankala jäljittää juuri ongelmien kasautumisen vuoksi. Esimerkiksi mielenterveyden ongelmat ovat syrjäytymisen riskitekijä jo itsessään, mutta ne voivat myös aiheuttaa koulutuksen keskeyttämisen. Opinnot saatetaan joutua keskeyttämään terveydentilan heikkouden vuoksi, mutta myös pelko leimatuksi tulemisesta voi olla niin suuri, että koulu keskeytetään. Mielenterveyden häiriöihin liittyy vielä tänäkin päivänä valitettavan paljon häpeää ja salailua, joka myös hidastaa yksilön paranemista.

Paranemisen jälkeen opintoihin palaaminen voi olla haasteellista sekä opinnoissa jälkeen jäämisen, että yksinäisyyden vuoksi. (Kiviniemi 2009.) Syy-seuraussuhde toimii myös toiseen suuntaan, sillä alhainen koulutus ja siitä johtuva työttömyys lisäävät mielenterveysongelmien riskiä (Ahonen, Torppa, Määttä & Eklund 2013). Pitkäaikainen ja pätkittäinen työttömyys ovat molemmat haitallisia nuoren psyykkiselle hyvinvoinnille.

Elämän isojen siirtymävaiheiden aikana myös elintavat usein muuttuvat huonompaan suuntaan (Rovio 2011). Esimerkiksi työttömäksi jääminen kuormittaa henkilöä niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisestikin. Vaikeassa tilanteessa ruokailu- ja liikuntatottumukset voivat heikentyä, eivätkä vanhat tavat välttämättä palaudu, vaikka elämäntilanne tasoittuisikin. Näin ollen työttömyys aiheuttaa terveysongelmia ja terveysongelmat taas hankaloittavat uuden työpaikan löytämistä.

Palvelurakenteita pohtiessa tulee huomata, että NEET-nuorista joka viides käyttää psyykenlääkkeitä ja yli kolmannes saa toimeentulotukea. Tavalliset työllistymistä tai koulutusta edistävät palvelut eivät todennäköisesti tavoita heitä ja täytyykin keksiä palveluita, jotka löytävät myös heidän luokseen. (Gissler ym 2016.) Palveluiden täytyy myös olla sektorirajoja ylittäviä, sillä syrjäytyneellä nuorella ongelmat ovat jo kasautuneet eikä yhden osa-alueen hoito välttämättä tarjoa riittävästi apua.

3.3 Miten syrjäytymistä voidaan ehkäistä?

Nuoren syrjäytymisen suurimpia riskitekijöitä ovat heikko terveydentila, koulutuksen tai työn puute, heikko sosiaalinen tukiverkosto, riittämätön pystyvyyden tunne sekä harrastusten puute. Loogista on, että näihin riskitekijöihin ennaltaehkäisevästi puuttumalla voidaan suojata nuorta syrjäytymiseltä. Muutosten tekeminen on useimmiten nuoren itsensä käsissä, mutta asioihin voidaan vaikuttaa myös yhteisön ja yhteiskunnan panoksella. Tärkeä havainto syrjäytymisen ehkäisyssä on ollut keskittyminen riskitekijöiden sijaan suojaaviin tekijöihin. Suojaavat tekijät ovat asioita, jotka tukevat lapsen ja nuoren mynteistä kehitystä erinäisistä riskitekijöistä huolimatta. (Pulkinen 2002b, 210.) Suojaaviin tekijöihin keskittyminen on tärkeää etenkin siksi, että voidaan välttää leimaavia lähestymistapoja ja toimia jo ennen kuin

ongelmia on ilmennyt. Tätä kutsutaan varhaiseksi puuttumiseksi. Varhainen puuttuminen ja ennaltaehkäisy ovat nykypäivän strategioita taistelussa syrjäytymistä vastaan (Sandberg 2015, 228).

Varhainen puuttuminen on sosiaali- ja terveysministeriön 2000-luvun alussa luoma malli, mikä tarkoittaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa aloitettua ja ihmisen elämänkaaren alkupuolelle sijoitettavia ehkäiseviä toimenpiteitä. Varhaisen puuttumisen malli on kehitetty juuri syrjäytymisen ehkäisyä silmällä pitäen, koska sen koettiin soveltuvan hyvin aikaiseen riskien tunnistamiseen. Syrjäytymiskeskustelussa sektorirajojen ylittäminen ja poikkihallinnollinen syrjäytymispolitiikka nousevat esiin varhaisen puuttumisen strategioita luodessa. Monialaisella yhteistyöllä oppilaitosten, terveydenhuollon, perheiden sekä sosiaalipalveluiden on mahdollista tavoittaa riskiryhmiin kuuluvat ja aloittaa ennaltaehkäisevä työ ajoissa. (Linnakangas & Suikkanen 2004.)

Varhaisen puuttumisen mallin mukaan syrjäytymisvaarassa olevat nuoret tulee tunnistaa ajoissa. Aikuisiän syrjäytymisen riskitekijät löytyvät joskus jo lapsuudesta. Muun muassa vanhempien väkivalta, päihde- tai mielenterveysongelmat ja tai aikuisen tuen puute ovat tekijöitä, jotka altistavat nuoren syrjäytymiselle. Myös lapsen oma käytös, kuten aggressiivisuus ja itsesäätelyn puute ovat piirteitä, joihin tulisi varhaisen puuttumisen mallin mukaan reagoida saman tien. (Rönkä 1999b; Kokko 2000.) Järvisen ja Jahnukaisen (2001) mukaan huomioon otettavaa on kuitenkin se, että varhainen leimaaminen syrjäytymisvaarassa olevaksi voi toimia itseään toteuttavana ennustuksena. Siksi ongelmakohtiin tulisi puuttua sen hetken ongelmina, eikä tulevaisuutta ennustavina tekijöitä. Primaaripreventio tarkoittaa tätä ongelmiin ennalta puuttumista. Silloin ketään ei leimata erilaiseksi tai etenkin vääränlaiseksi, vaan kasvatuksen kautta koko ikäluokkaan keskitytään kannustaen oikeanlaiseen käyttäytymiseen. Primaaripreventio saatetaan nähdä joskus ”turhana”, eikä sen vaikutuksia huomioida, sillä ongelmia ei synny. Sekundaaripreventiota on taas ongelmakohtiin ja riskiryhmiin huomion kohdistaminen ongelmien ilmettyä. Esimerkiksi pienryhmä- ja pajatoiminta ovat tämänkaltaista ehkäisyä. Sekundaaripreventiota pidetään usein tuloksettaampana, vaikeivat toimenpiteet olisi onnistuneet erityisen tehokkaasti. Ongelmien ollessa jo esillä pienikin ero kuitenkin huomataan helpommin, kuin ennen ongelmien ilmenemistä. (Järvinen & Jahnukainen 2001.)

Ennaltaehkäisy on ollut avainsana hallituksen ohjelmissa 1990-luvulta lähtien. Heti laman alettua hallitusohjelman keskeisiä sisältöjä oli ”kansalaisten terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen ehkäisevän toiminnan avulla”. Ongelmien ennaltaehkäisy on nähty sekä kustannusten että hyvinvoinnin kannalta kaikkein tehokkaimmaksi ratkaisuksi. Sijoittaminen ennaltaehkäisyyn säästää suurilta taloudellisilta ja kansanterveydellisiltä ongelmilta myöhemmin. Myös sosiaali- ja terveysministeriön syrjäytymislinjauksissa ehkäisyyn tärkeimpänä elementtinä on pidetty ennaltaehkäiseviä toimintamalleja. Ehkäisevän sosiaalipolitiikan strategian mukaan mitä aikaisemmin syrjäytymiseen liittyviin ongelmiin puututaan, sitä vähemmän ne tuottavat taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia. (STM 2015; STM 2008.)

Tutkimusten mukaan koulun ja kodin välinen toimiva keskustelu on usein tärkeintä varhaisen puuttumisen toimintaa. Ongelmat nuorilla ilmenevät usein koulutuksen nivelvaiheessa, esimerkiksi peruskoulusta ammatilliseen oppilaitokseen siirtyessä. Koulun ja kodin kumppanuus on näissä tilanteissa tärkeää. Kodin ja koulun yhteistyön lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön tekemän selvityksen mukaan varhaisen puuttumisen strategiaan kuuluu laajempikin moniammatillinen yhteistyö. Jokaisessa kunnassa tulisi olla yhteistyöryhmä, johon kuuluu jäseniä eri toimintatahoilta. Yhteistyöryhmä tarvitsee myös koordinaattorin, joka takaa viestien kulkemisen ja nuorille mahdollisimman yksinkertaisen väylän saada moniammatillista keskusteluapua ja tukea. (Linnakangas & Suikkanen 2004.) Monialainen yhteistyö on toteutunut melko heikosti tähän mennessä (THL 2016b). Viime vuosina tilanteeseen on kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota ja muutosta yritetään tehdä. Varhaisen puuttumisen mallin mukaan huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden estämiseksi olisi tärkeää yhdistää lapsia ja vanhempia koskevat palvelut. Esimerkiksi vanhemman mielenterveys- tai päihdeongelmaa hoidettaessa tulee huolehtia myös lapsista ja varmistaa, että koko perhe saa riittävästi tukea eri tahoilta. (THL 2016b.)

Moniammatillisen yhteistyön tarkoituksena on, että eri alojen verkostojen tiiviillä vastuun ja tiedon jakamisella saadaan tuettua nuorta. Yhteistyössä tulisi ottaa huomioon nuoren lisäksi myös hänen perheensä ja paras tilanne olisi, että perhe olisi avoimesti mukana avun ketjussa. (Pönkkö & Tervonen-Rossi 2009.) Kaiken kaikkiaan tarpeeksi laajan kuvan kokonaisuudesta saadakseen tulee ottaa huomioon nuoren näkökulma, vanhempien, opettajan sekä

sosiaalitoimen ja terveydenhuollon ammattilaisten näkökulmat (Pönkkö 2005, 42-43). Nuorten omasta mielestä monialainen yhteistyö ei vielä ole toimivaa ja he kokevat raskaaksi asian uudelleen esittämisen aina seuraavalle taholle, joka ei ole tietoinen edellisen toiminnasta (Aaltonen, Berg & Ikäheimo 2015).

Varhaisen puuttumisen mallista puhutaan paljon, mutta tulokset ovat toistaiseksi olleet laihoja. Kuten sanottu, primaaripreventio jää usein ilman kiitosta, sillä ongelmat eivät ehdi tulla näkyviin. Me-säätiön ja THL:n syrjäytymistyökalun mukaan varhainen puuttuminen tulee aloittaa jo ennen lapsen syntymää (THL & Me-säätiö 2019). Se tarkoittaa nuorten aikuisten tukemista ja etenkin panostamista neuvolapalveluihin, jotta vanhemmat olisivat valmiita lapsen tuloon. Mielenterveysongelmien ehkäisemiseen tutkimusten mukaan otollisin aika olisi kouluikä. Resurssien säästämiseksi sekä hyvinvoinnin lisäämiseksi lapsuuden ja nuoruuden ennaltaehkäiseviin mielenterveyspalveluihin tulisi panostaa korjaavien palveluiden sijasta.

Syrjäytymiseen liitetään usein käsite ”itseään toteuttava ennustus”. Se tarkoittaa tässä kontekstissa esimerkiksi sitä, että nuori leimataan syrjäytyneeksi yhteiskunnan tai yhteisön toimesta ja sen myötä hänen kuva itsestään alkaa muuttua ennustuksen suuntaan. Yksilö alkaa siis pitää itseään syrjäytyneenä ja myöskin toimii sen mukaisesti passivoituen ja jopa masentuen. Pelko leimatuksi tulemisesta aikaansaa sosiaalisista tilanteista poisjättäytymistä. Toinen vaihtoehto on kuitenkin Mertonin esittelemä ”itseään ehkäisevä ennustus”. Sen mukaan julkilausuttu ennustus nuoren syrjäytymisvaarasta saa aikaan ennustusta vastaan tehtäviä toimenpiteitä niin yksilön kuin yhteiskunnankin suunnalta. Yksilö pohtii keinoja, joilla hän voi itse ehkäistä syrjäytymistään ja parantaa tilannettaan. Yhteisössä pyritään tekemään toimenpiteitä, joilla yksilö voidaan sitouttaa toimintaan ja tarjota mahdollisuuksia verkostoitua ja aktivoitua. Yhteiskunnan tasolla taas voidaan parantaa syrjäytymisvaarassa olevan tilannetta etuuksilla tai tukitoimenpiteillä. (Merton 1968.) Huhdan työttömiä nuoria koskeva tutkimus todistaa, että liikunta on väline, jonka avulla syrjäytymishuolesta voidaan tehdä itseään toteuttavan ennustuksen sijaan itseään ehkäisevä ennustus (Huhta 2015).

Tulevissa luvuissa esitellään kolme merkittävää tekijää nuoren hyvinvoinnin vahvistamiseksi. Ne ovat sosiaalinen pääoma, riittävät valmiudet työelämään sekä kattava elämänhallinta. Koska tämä työ on liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu –tutkielma, näitä teemoja lähestytään myös liikunnan näkökulmasta. UKK-instituutin tekemän selvityksen mukaan 5-10 prosenttia syrjäytymisistä olisi mahdollista ehkäistä liikuntaa lisäämällä (Vasankari & Kolu 2018). Siksi jokaisessa luvussa kiinnitetään huomiota myös siihen, miten näitä suojaavia tekijöitä voidaan saavuttaa liikunnan avulla.

3.3.1 Sosiaalisen pääoman vahvistaminen

Pääomien teorioissa eritellään yleensä kolme keskeisintä pääoman lajia. Tunnetuin pääomista on taloudellinen pääoma. Se käsittää yksilön omaisuuden varallisuutena, osakkeina, omistuksina sekä virka-asemina. Taloudellisen pääoman käsitteen ympärille on luotu monia muita pääoman lajeja. Se kertoo ajatuksesta, jonka mukaan talousteoria ei kykene selittämään yksilöiden, organisaatioiden tai yritysten toimintakyvyn tai kehityksen eroja (Ruuskanen 2001, 1). Esimerkiksi organisaation menestystä ei selitä ainoastaan sen varallisuus ja työntekijöiden määrä, vaan työntekijöiden taidot, voimavarat ja organisaation laatu vaikuttavat tulokseen. Näitä tietoja ja taitoja kuvaamaan on kehitetty inhimillisen pääoman käsite, mikä tarkoittaa näitä aineettomia resursseja, joita ei voi suoraan muuntaa taloudelliseksi pääomaksi, mutta jotka hyödyttävät sen haalimista.

Toinen pääomien tunnetuimmista lajeista on kulttuurinen pääoma. Se käsitetään yleisesti kulttuurisina ominaisuuksina, kuten taiteeseen liittyvinä näkemyksinä, musiikillisena lahjakkuutena tai mieltymyksinä. Bourdieu (1986) jakaa kulttuurisen pääoman vielä kolmeen alalajiin. Ruumiillistunut kulttuurinen pääoma tarkoittaa mielen ja kehon ominaisuuksia, kuten makumieltymyksiä, tietoja ja taitoja. Objektivoitunut kulttuurinen pääoma taas tarkoittaa hengen tuotteita, kuten maalauksia, sävellyksiä tai kirjallisia tuotoksia. Institutionalisoitunut kulttuurinen pääoma on hänen mukaansa tunnustuksia ihmisen kyvykkyydestä, kuten oppiarvoja. Sosiaalisen pääoman tavoin kulttuurinen pääoma alalajeineen on osa ihmisen habitusta eikä ole näin ollen siirrettävissä toiselle. Poikkeuksen tekee objektivoitunut kulttuurinen pääoma, joka voi olla ostettavissa esimerkiksi

maalauksena. Maalauksen voi hankkia itselleen taloudellisella pääomalla, mutta sen hienouden ymmärtäminen vaatii kulttuurista pääomaa. (Bourdieu 1986.)

Kolmas pääomien laji on sosiaalinen pääoma. Sosiaalisen pääoman käsite on suhteellisen nuori eikä se ole vielä jäsentynyt kaikkien yhteisesti hyväksymään muotoon. Pääpiirteittäin sosiaalisen pääoman nähdään kuitenkin sisältävän verkostoja, suhteita, luottamusta ja normeja. Suhteet mielletään resursseiksi. Suhteita, verkostoja ja luottamusta arvioidaan makro-, meso- ja mikrotasojen näkökulmasta. (Ruuskanen 2001, 1-5, 50.) Kolme keskeistä sosiaalisen pääoman tutkijaa ovat Bourdieu (1985), Putnam (2000; 1993) sekä Coleman (1988). Sosiaalisen pääoman käsite on melko suosittu ja ymmärrettävä, sillä sosiaalinen tuki nähdään arkiajattelussakin keskeisenä elementtinä toiminnan mahdollistamiseksi ja helpottamiseksi. Käsite on kuitenkin myös hyvin abstrakti ja hankala ellei mahdoton mitata, joten se on saanut osakseen myös laajalti kritiikkiä. (Ruuskanen 2001, 3-4; Ellonen & Korkiamäki 2006; Silonsaari 2016.) Bourdieulaisen ajattelutavan mukaan sosiaalista pääomaa ei myöskään voida tarkastella erillään muista pääoman lajeista, vaan ne kiinnittyvät toisiinsa. Pääomat voivat muuntua toisikseen, joten tulisi tarkastella kokonaisvaltaisia resursseja. (Alanen, Salminen & Siisiäinen 2007.)

Putnamin (2000) mukaan sosiaalinen pääoma on jaettavissa arvoihin ja normeihin, yhteisöllisyyteen sekä luottamukseen. Sosiaalisen pääoman heikkous näkyy sosiaalisina ongelmina. Teknologian kehittyminen, individualismin korostuminen sekä kasvanut alueellinen liikkuvuus ovat hänen mukaansa vähentäneet yhteisöllisyyttä, mikä heikentää sosiaalista pääomaa. (Pulkinen 2002b, 37-38.) Putnamin teorian lähtöisin Yhdysvalloista, mutta vaikutukset välittyivät nopeasti myös Suomeen. Suomessa tilanne on suhteellisen samanlainen, mutta yksi väestöryhmä näyttää säilyttäneen yhteisöllisyytensä muita paremmin. Suomenruotsalaisten keskuudessa vahva kieli-identiteetti pitää yhteisöllisyyttä yllä, mutta kielen lisäksi heillä on säilynyt myös perinteinen yhdessäolo, juhlat sekä kiinteät perhesuhteet. Suomenruotsalaisten on todettu olevan kantaväestöä terveempiä ja sitä on selitetty pääosin juuri muita vahvemman sosiaalisen pääoman perusteella (Hyypä & Mäki 2000.) Onkin todettu, että vahvat luottamukselliset verkostot vaikuttavat psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin lisäksi myönteisesti jopa fyysiseen terveyteen (Hyypä 2002).

Colemanin (1988) mukaan sosiaalinen pääoma on yksilön ominaisuus, eikä yhteisön tai kansakuntien tuottama. Hänen mukaansa sosiaalista pääomaa muodostavat vastavuoroiset palvelukset ja velvollisuudet ja luottamus, jonka avulla selvittää vastapalveluksen odottamisesta. Lisäksi sosiaalista pääomaa vahvistavat tiedon jakaminen sosiaalisissa suhteissa sekä normit, joita yhteisö noudattaa. (Coleman 1988, 101-105.) Colemanin mukaan ryhmä, jonka jäsenet luottavat toisiinsa saa aikaan enemmän kuin ryhmä, jonka välillä ei ole luottamusta. Perhesuhteet Coleman näki kolmen pääoman yhdistelmänä. Taloudellinen pääoma tarkoitti perheen tulotaso, inhimillinen pääoma vanhempien koulutustaustaa sekä sosiaalinen pääoma kuvasti vanhempien ja lasten välisiä suhteita. Colemanin mukaan lapsi ei hyödy vanhempien inhimillisestä, tiedollisesta pääomasta, ellei perheessä ole sosiaalista pääomaa. Vahva sosiaalinen pääoma taas voi moninkertaistaa muiden pääoman lajien merkityksen. Hänen tutkimuksensa ovat osoittaneet, että koulunsa keskeyttäneiden perheissä on ollut heikompi sosiaalinen pääoma, kuin koulutuksensa loppuun käyneiden perheissä. (Coleman 1988, 109-113; Pulkkinen 2002b, 38-39.)

Bourdieuun mukaan sosiaalinen pääoma jakautuu kahteen: ryhmään kuulumiseen ja sosiaaliseen verkostoon, sekä keskinäisen tunnistamisen ja tunnustamisen symboleihin. Verkostot ovat hänen näkemyksensä mukaan sitä vahvempia, mitä laajempia ja tasokkaampia ne ovat. Niiden avulla voi päästä esimerkiksi hyvään asemaan ammatillisesti. Keskinäinen tunnistaminen ja tunnustaminen taas tarkoittaa, että sosiaalinen pääoma toteutuu vasta kun se hyväksytään toisten silmissä. Yksilöllä ei ole sosiaalista pääomaa ennen kuin hänet tunnustetaan ja hyväksytään ryhmän jäseneksi. Sosiaalista pääomaa ei siis voi esimerkiksi ostaa taloudellisen pääoman turvin. (Bourdieu 1986, 21-22; Pulkkinen 2002b, 42-43; Pekonen & Pulkkinen 2002.)

Pääomat ovat Bourdieun mukaan osa ihmisen habitusta. Ihmiset toimivat sosiaalisessa maailmassa tavoitellen niitä pääomia, jotka he kokevat tärkeiksi. Ihmiset eivät tiedosta tätä pääomien kasaamistaan, vaan pyrkimykset ovat sulautuneet asenteiksi ja suhtautumistavoiksi, eli henkilökohtaiseksi habitukseksi. Jokaisella Bourdieulaisittain kutsutulla ”kentällä” on omat päämääränsä ja myös omat pelisääntönsä, jonka mukaan pääomia arvotetaan. (Bourdieu 1985, 11-12.) Habitus ohjaa käsitystä omasta paikasta yhteiskunnassa ja sen myötä myös liitytään ja kuulutaan erilaisiin ryhmiin ja verkostoihin (Bourdieu 1986, 21-22). Habituksen

avulla ihminen jäsentää sosiaalisen asemaansa liittyviä olemisen, toimimisen ja ajattelun tapoja (Bourdieu 2005, 43).

Putnamin mukaan sosiaalinen pääoma on siteiden ja siltojen luomista. Siteitä luodaan (bonding) ystäviin ja läheisiin, jotka ovat samankaltaisia kuin itse on. Siltoja luodaan (bridging) niiden kanssa, jotka ovat erilaisia ja joiden kanssa halutaan silti tehdä yhteistyötä ja rakentaa luottamusta. Putnamin mukaan siltojen rakentaminen tuottaa enemmän luottamusta, mutta siteiden vahvistaminen on myös tärkeää. Samasta asiasta puhutaan myös sitovan ja yhdistävän pääoman käsittein. (Putnam 2000, 22-24; Ruuskanen 2007; Woolcock 2000, 22.) Sitovan ja yhdistävän sosiaalisen pääoman lisäksi puhutaan myös linkittävästä sosiaalisesta pääomasta. Se tarkoittaa yhteiskunnan eri tasoilla olevien tai eri valta-asemat omaavien yksilöiden välisiä suhteita. Ryhmän toiminnan kannalta oleellista on, missä suhteessa näitä kolmea eri pääoman lajia esiintyy. Sitovan pääoman pohjalle on hyvä ryhtyä rakentamaan yhdistävää ja linkittävää pääomaa – oikeastaan aiemmat vahvat suhteet ovat näiden muiden rakentumisen edellytys. Sitovaa pääomaa voi kuitenkin olla jopa liikaa, jolloin se häiritsee uusien suhteiden syntymistä. Sosiaalisen pääoman lajien epätasapainosta voi koitua monenlaisia haasteita. Amoraalinen familismi tarkoittaa ylikorostunutta sitovan pääoman määrää, amoraalinen individualismi taas merkitsee liiallista yhdistävän pääoman määrää ja anomia tarkoittaa ylipäänsä sosiaalisen pääoman puutetta. (Woolcock 1998; Woolcock 2000.)

Luottamusta on ehdotettu korvaamaan sosiaalisen pääoman haastavaa käsitettä. Luottamus voidaan nähdä kahdella eri tavalla: luottamus toisiin ihmisiin ja luottamus organisaatioita kohtaan. Ilmonen mukaan näiden kahden luottamuksen lajin yhtenäisyys muodostaa yhteiskunnan luottamusrakenteen (Ilmonen 2000). Uslanerin mukaan tuntemattomia ihmisiä kohtaan tunnetaan moraalista luottamusta ja tuttuihin ihmisiin taas kohdistetaan strategista luottamusta. Strateginen luottamus riippuu aiemmista kokemuksista, mutta moraalinen luottamus on optimistisesta elämänsenteestä kiinni. (Uslaner 2002, 14-23.)

Bourdieun sosiaalisen pääoman käsite ei sisällä lainkaan luottamusta, vaikka se mielletään isoksi osaksi sosiaalisen pääoman syntymistä ja vahvistumista. Bourdieun näkemys onkin, että kuten muutkin pääomat, myös sosiaalinen pääoma kasautuu tietyille yksilöille, kun se

taas vähenee toisilta. Sosiaalinen pääoma on siis hänen mukaansa ennemminkin erottelevaa ja jakavaa, kuin ryhmiä yhdistävää. Sosiaalista pääomaa on tarkoitus siirtää omalle jälkikasvulle tai lähipiirille, jolloin se säilyy niin sanotusti sisäpiirin ominaisuutena. Bourdieun näkemyksen avulla voidaan tutkia yksilön saavuttamaa sosiaalista pääomaa hänen etunaan esimerkiksi luokkataistelussa, mutta yhteisön tai yhteiskunnan välistä pääomaa tarkastellessa tulee turvautua muiden teorioihin. (Pulkkinen 2002b, 42-43; Pekonen & Pulkkinen 2002.)

Sosiaalinen pääoma on käsitteenä jo hyvin vakiintunut arkikieleen, vaikka se ei tieteellisesti olekaan kovin vanha käsite. Toinen vieläkin uudempi ja vieraampi käsite on Pekosen ja Pulkkinen kehittämä sosiaalinen alkupääoma. Teoreetikkojen yhteisenä mielipiteenä on, että lapsi ei syntyessään omaa strategiaa, jonka pohjalta hän lähtisi kartuttamaan sosiaalista pääomaansa. Sosiaalinen pääoma ei ole ominaisuus joka on lapsessa itsessään, vaan se on hänen lähiyhteisössään, josta se vuorovaikutuksen kautta siirtyy myös lapselle. Sosiaalinen alkupääoma siirtyy lapselle hänen lähimmäistensä, eli yleensä perheenjäsenien, vaikutuksesta kasvatuksen ja passiivisen ympäristövaikutuksen tuloksena. Sosiaalisen alkupääoman erot lasten välillä luovat eroja lapsen varhaisiin sosiaalisiin taitoihin. Sosiaalinen alkupääoma koostuu arvoista ja normeista, yhteisön tuesta sekä luottamuksesta. (Pekonen & Pulkkinen 2002, 63.)

Myöskin Colemanin mallin mukaan nuorten sosiaalinen pääoma on seurausta aikuisten toiminnasta, eikä se tunnista nuorten omia näkökulmia tai toimijuutta. Colemanin mukaan nuorten vertaissuhteet estävät sosiaalisen pääoman muodostusta ja sosiaalinen pääoma syntyisi aikuisten vuorovaikutuksesta. Esimerkiksi monilapsisissa perheissä sosiaalisen pääoman koettiin jäävän pienemmäksi, sillä vanhemmat eivät ehtineet keskittyä kaikkiin lapsiin yhtä paljon. (Coleman 1988, 111-112). Aiemmin sosiaalinen alkupääoma välittyi lähinnä vain perheen kautta, mutta ympäristön globalistuessa lapsen vaikuttavat myös laajemmin lähiyhteisö sekä internetin, pelien ja television kautta saatu tieto (Pekonen & Pulkkinen 2002, 65).

Sosiaalisen pääoman on todettu ehkäisevän ja vähentävän nuoriin kohdistuvia haitallisia ilmiöitä. Tällaisia ovat esimerkiksi työttömyys (Caspi, Moffitt, Entner Wright & Silva 1998),

koulun lopettaminen kesken (Crowder & South 2003) ja mielialaongelmat (Harpham, Grant & Rodriguez 2004). Vastaavasti sosiaalisen pääoman on todettu parantavan lasten ja nuorten elämänlaatua. Tutkimusten mukaan lapsen suuri sosiaalinen pääoma on heijastunut koulunkäyntiin parempien arvosanojen muodossa (Ainsworth 2002, Ellonen & Korkiamäki 2006 mukaan). Koulukeskeytyksien alhaisemman määrän on todettu olevan yhteydessä oppilaan ja opettajan väliseen hyvään suhteeseen ja kodin ja koulun rakentavaan yhteistyöhön (Croninger & Lee 2001; Ellonen & Korkiamäki 2006 mukaan). Vahvan sosiaalisen pääoman on myös nähty ehkäisevän nuorten työttömyyttä (Caspi ym. 1998) sekä syrjäytymistä (Ravanera, Rajulton & Turcotte 2003). Erityisesti perheen ja kasvatuksen kautta saadun sosiaalisen pääoman on todettu olevan yhteydessä näihin tekijöihin. Yksinkertaistaen tutkimustuloksia voidaan sanoa sosiaalisen pääoman vähentävän häiriökäyttäytymistä, lisäävän koulumenestystä, parantavan elintapoja sekä helpottavan yhteiskuntaan sopeutumista (Ellonen & Korkiamäki 2006).

Ryhmään tai yhteisöön kuuluminen on etenkin nuorelle ihmiselle tärkeää. Poikkeava yksilö saattaa joutua esimerkiksi kiusaamisen kohteeksi, vaikkei hänen toiminnassaan olisi mitään väärää. Kuuluminen on usein osoitus siitä, että kelpaa porukkaan ja saa olla oma itsensä. Ryhmään kuulumista voi tapahtua sekä koulussa että vapaa-ajan toiminnoissa.

Tutkimusten mukaan koulu on tärkeä lähiyhteisö etenkin nuorille, joilla on elämässään vaikeuksia. Koulu on turvallinen paikka hankkia sosiaalista ja kulttuurista pääomaa. Koulu voi toimia suojaavana tekijänä sosiaalisen pääoma vähenemistä vastaan etenkin silloin, jos lapsen tai nuoren sosiaalinen alkupääoma on vähäinen. (Pulkkinen 2002b, 210.) Koulun lisäksi harrastukset ovat nuorelle tapa kartuttaa sosiaalista pääomaa. Pulkkinen mukaan harrastuksissa yksilö voi oppia sosiaalisia taitoja, luoda muista nuorista sekä aikuisista tukiverkkoja sekä tuntea osallisuutta yhteisöön (Pukkinen 2002a).

Lähes kaikki harrastukset voivat tuottaa näitä positiivisia seurauksia. Liikuntaharrastuksissa positiiviset hyödyt ovat usein vielä voimakkaampia, sillä liikunnan kautta yhteisöön kiinnittyminen tehostuu. Sosiaalisen pääoman muodostuminen liikuntaharrastuksen yhteydessä on Silonsaaren (2016) mukaan kuitenkin yhteydessä yksilön sosiaaliseen ja

kulttuuriseen taustaan. Aiemmat kokemukset sekä opitut tavat vaikuttavat yksilön haluun, taitoihin ja tarpeisiin kiinnittyä ryhmään.

Lähes puolet 3-18-vuotiaista nuorista harrastaa yhtä tai useampaa lajia urheiluseurassa (Mononen, Blomqvist, Koski & Kokko 2016). Urheiluseuraan kuulumisen ja sosiaalisen pääoman lisääntymisen väliltä on löydetty yhteyksiä, mutta pelkän urheiluharrastuksen ja sosiaalisen pääoman väliltä ei (Delaney & Keaney 2005). Liikunta itsessään ei siis välttämättä riitä, vaan toiminnan täytyy lisätä sosiaalista kontaktia, luottamusta ja vastuuta. Liikuntaseurassa koettua yhteisöllisyyden tunnetta voi kokea myös muissa sosiaalisissa harrastuksissa. Nuorison keskuudessa liikunta on kuitenkin luonnollinen ja helposti lähestyttävä harrastus ja vapaa-ajantoiminto, joka houkuttelee pariinsa nuoria taustasta riippumatta. Liikunnan harrastaminen sekä omaehtoisena että organisoituna toimintana on vahvasti sosiaalinen tilanne, joka avaa mahdollisuuksia uusien verkostojen luomiseen sekä olemassa olevan luottamuksen vahvistamiseen.

Tutkimuksen mukaan nuoruuden urheiluharrastus ja toimintaan osallistuminen lisää aikuisuuden aktiivista osallistumista yhteisön toimintaan. Aktiivinen toiminta nuorena kerää sosiaalista pääomaa ja se säilyy koko elämänkaaren ajan. (Perks 2007.) Nämä tutkimustulokset ovat esimerkki siitä, miten sosiaalisen pääoman kerryttäminen nuoruudessa synnyttää vahvempia suhteita ja lisää todennäköisyyttä osallistua toimintaan myös myöhemmin aikuisuudessa. Voidaan siis esimerkiksi sanoa, että nuorena urheiluseuratoimintaan osallistuneet ovat aikuisina todennäköisemmin mukana vapaaehtoistoiminnassa tai paikallisissa järjestötoiminnoissa. Vapaaehtoistoiminta ja kansalaisaktiivisuus ovat vahvaa yhteisöllisyyttä tuottavia toimintoja (Putnam 2000). Kiinnittyminen toimintaan vaatii sisäistä motivaatiota, sillä toiminnasta ei yleensä saada palkkioita. Kolmannen sektorin toiminnan, sosiaalisen tuen sekä sosiaalisten verkostojen merkitystä on viime vuosina alettu korostaa tärkeänä täydentäjänä julkisen sektorin hyvinvointipalveluille (Ruuskanen 2007).

Osallistuminen toimintaan lisää sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta että merkityksellisyyden kokemusta. Yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden luominen ovat kasvatuksellisen

liikuntatoiminnan päätavoitteita (Karila, Alasuutari, Hännikäinen, Nummenmaa & Rasku-
Puttonen 2006). Osallisuuden tunne taas syntyy osallistumisen ja vaikuttamisen kautta.
Osallisuutta voi kokea koulussa, kotona, harrastuksissa tai yhteiskunnassa. Osallisuutta
ruokkii tunne siitä, että omalla panoksella on merkitys sekä lähiympäristössä että laajemmin
yhteiskunnan tasolla. (OKM 2012). Osallisuuden kokemus lisää yksilön sosiaalista pääomaa
ryhmän jäsenenä. Osallisuuden ja kuulumisen tunne saa yksilön kokemaan olonsa
turvalliseksi, arvostetuksi ja hyväksytyksi. Osallisuuden kokemukseen kuuluu myös
ymmärrys samojen arvojen jakamisesta. (Levett-Jones, Lathlean, Higgins & McMillan 2009,
319.)

3.3.2 Työelämävalmiuksien tukeminen

Työkyky, työelämätaidot ja työelämävalmiudet ovat termejä, joiden merkitykset ovat osin
päällekkäiset ja osin eriävät. Tutkimustietoa löytyy näistä kaikista, joten tässä luvussa
eritellään minkälaisia ominaisuuksia ne sisältävät ja miten nuori voisi hankkia näitä resursseja
ja taitoja. Kaikkia käsitteitä ja niiden sisältöjä yhdistelemällä pyritään luomaan kattava
viitekehys nuorten työelämävalmiuksia käsittelevälle analyysille. Tulevissa luvuissa käytän
käsitteitä työelämävalmiudet ja työelämätaidot rinnakkain. Kahden käsitteen käyttö
mahdollistaa ominaisuuksien ja osaamisten erottelua käsitteellisesti.

Nuorison kontekstissa työelämätaitojen sijaan puhutaan usein työelämävalmiuksista (Nykänen
2016). Käsite on jokseenkin epämääräinen, mutta se kuvastaa paremmin nuorilta vaadittavia
ja odotettavia osaamisia ja ominaisuuksia, kuin ”taidot”-käsite, joka sanan merkityksessään
odottaa yksilön olevan jo osaamisessaan valmis. Valmiudet kertovat enemmän potentiaalista,
jonka yksilö voi saavuttaa riittävän tuen ja opastuksen avulla. Nykäsen (2016) mukaan
työelämävalmiudet pitävät sisällään työnhakutaitoja, itseluottamusta, asennetta,
projektinhallintataitoja ja vuorovaikutusosaamista. Nuoret itse mainitsevat myös ahkeruuden,
oma-aloitteisuuden ja yhteistyökyvyn. (Nykänen 2016.) Evers, Rush ja Berdrow ovat
jakaneet työelämävalmiudet neljään kategoriaan: itsensä johtaminen, kommunikointitaito,
ihmisten ja tehtävien johtaminen sekä muutosten vauhdittaminen (Evers ym. 1998).
Työelämävalmiuksiin kuuluu myös kussakin työtehtävässä vaadittavien taitojen osaaminen.

Kyvykkyys tehdä työtä tarkoittaa mahdollisuutta ja resursseja onnistua siinä mitä tekee. Työkyky koostuu fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kyvykkyyden tasapainosta. Työkykyyn viitataan usein Työterveyslaitoksen kehittämän työkykytalo-mallin avulla. Työkykyä havainnollistetaan mallissa talon muodossa. Talossa on neljä kerrosta, mitkä kuvastavat työssä ja työyhteisössä tarvittavia taitoja ja osaamista. Talon alin kerros muodostaa pohjan työkyvylle ja se kuvaa työntekijän terveyttä ja toimintakykyä. Seuraava taso merkitsee työntekijän osaamista koulutuksen ja taitojen muodossa. Myös elinikäinen oppiminen kuuluu tähän tasoon. Kolmas taso keskittyy arvoihin, asenteeseen ja motivaatioon, jotka kasvattavat työn mielekkyyttä. Ylin neljäs taso kuvastaa johtamista, työyhteisöä sekä työn olosuhteita. Työnantaja ja esimiehet ovat vastuussa neljännen kerroksen toimivuudesta ja siitä, ettei se käy liian raskaaksi ja ala painaa alempia kerroksia. (Työterveyslaitos 2019.)

Mallissa jokainen taso rakentuu edellisen päälle ja luonnollisesti pohjakerrosten tulee olla tarpeeksi vankkoja, jotta ylemmät kerrokset voivat toimia menestyneesti. Kaikki rakentuu siis työntekijän oman terveyden ja toimintakyvyn varaan, eivätkä muut osa-alueet toimi onnistuneesti, mikäli työntekijän fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky eivät ole kunnossa. (Työterveyslaitos 2019.) Työntekijän terveystyöt ja liikunta-aktiivisuus ovat olennaisia työkyvyn ylläpitäjiä (Lahti 2011). Työkykytaloa ympäröivät myös ulkoiset tekijät, kuten toimintaympäristö sekä henkilökohtaiset verkostot. Perhe ja lähiyhteisö voivat tukea ja vahvistaa yksilöä ja hänen työkykyään, mutta myös näissä verkostoissa ilmenevät haasteet vaikuttavat työkykyyn. Työkykytalon vahvuuteen vaikuttaa sekä yksilön, yrityksen (tai organisaation) että yhteiskunnan panos. (Työterveyslaitos 2019.)

Vuorovaikutustaitoja voidaan pitää tulevien vuosien tärkeimpinä työelämätaidona. It-alan kehittyessä ja tuotteiden ja palveluiden automatisoituessa inhimillisyys, tunneosaaminen ja sosiaalinen kanssakäyminen nousevat entistä suurempaan arvoon. Nämä taidot ovat sellaisia, mitä koneille ei – ainakaan vielä – osata opettaa. Työelämässä tarvittaviin sosiaalisiin taitoihin ja vuorovaikutustaitoihin voidaan lukea muun muassa hyvät käytöstavat, hyvä itsetuntemus ja itsetunto, kuuntelun ja tulkittamisen taito, palautteen antaminen ja vastaanotto sekä hyvänä työkaverina oleminen (ENO 2012). Ihmisen hyvät sosiaaliset taidot tarkoittavat eri asiaa kuin sosiaalisuus. Sosiaalisuus on synnynnäinen temperamenttipiirre, mutta sosiaalisia taitoja voi oppia. Sosiaalisuus tarkoittaa halua olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa, kun sosiaaliset

taidot kertovat kyvykkyydestä siihen. Sosiaalisen ihmisen haasteena voi olla joskus liiallinen aktiivisuus, joka estää toisten huomioon ottamista. Epäsosiaalisuus ei vastaavasti ole verrannollinen automaattisesti huonoihin sosiaalisiin taitoihin, vaan ujollakin ihmisellä voi olla runsaasti sosiaalista älykkyyttä ja hienotunteisuutta. (ENO 2012.)

Aarnikoivun (2010) mukaan työelämätaidot koostuvat erään määritelmän mukaan uranhallintataidoista, työtehtävään liittyvästä osaamisesta sekä yleisistä, tehtävästä riippumattomista kyvyistä. Uranhallintataidot viittaavat urasuunnitteluun, ammatinvalintaan ja työnhakuun (Mt., 39-40). Työtehtävään liittyvät taidot ovat nimensä mukaisesti kyseisessä työssä tärkeänä pidettyjä taitoja, jotka vaihtelevat työn luonteen ja myös työntekijän mukaan. Lisäksi työelämätaitoihin kuuluu työtehtävästä riippumattomien taitojen hallintaa, kuten kyky oppia, kielitaito sekä kyky hallita kokonaisuuksia (Mt., 69).

Heikura on jaotellut työelämätaidot viiteen osa-alueeseen: ihmisten kanssa toimimisen taidot, tiedonkäsittelyn taidot, itsesäätelytaidot, kansainvälisyystaidot sekä johtamis-, verkostoitumis- ja markkinointitaidot. Heikuran tutkimuksessa haastateltiin nuoria, jotka olivat osallistuneet tiimiharjoittelujaksolle. Nuorten haastatteluissa tärkeimmäksi työelämätaidoksi ilmenivät sosiaaliset taidot eri muodoissaan. Nuoret näkivät sosiaalisten taitojen merkityksen korostuneen aiemmasta, sillä tiimeissä tehtävä työ yleistyy tulevaisuudessa. Vastaavasti hankaluudet vuorovaikutuksessa tai sosiaalisten taitojen puute nähtiin työelämässä hankaloittavana tekijänä. (Heikura 2018.)

Ammatillisen koulutuksen reformin mukaan pyritään siirtymään kohti uutta mallia, jossa opintojen kesto ei ole kaikille opiskelijoille sama (OKM 2018b). Aiemmin kaikki opiskelijat ovat suorittaneet ammatillisen koulutuksen kolmessa vuodessa, mutta nyt pyritään joustavaan tahtiin, joka mahdollistaa opiskelijan nopeamman valmistumisen ja siirtymisen korkeakouluopintoihin tai työelämään. Kolmen vuoden opintomalliin siirryttiin muutamia kymmeniä vuosia sitten ja mallin on huomattu tuottavan ongelmia (Hietalahti 2014). Nuorison näkökulmasta kolmen vuoden päässä hämmöttävä tulevaisuus ja valmistuminen ovat turhan pitkällä ja motivoituminen pitkän tähtäimen opiskeluun voi olla haastavaa. Uuden joustavan mallin mukaan jokaiselle opiskelijalle tehdään oma henkilökohtaisen osaamisen

kehittämissuunnitelma (HOKS). Opiskelijoiden ei enää odoteta opiskelevan samoja asioita toistensa kanssa, vaan jokaisen toivotaan keskittyvän oman osaamisen puutteiden kehittämiseen (OKM 2018b). Jatkossa myös yhä suurempi osa tutkinnosta on mahdollista suorittaa työelämässä. Työssä oppimisessa on etuna se, että työtehtäviä pystytään suunnittelemaan juuri yksilön tarpeiden ja senhetkisten kehitystehtävien mukaan (Sandholm 2007). Silloin myöskään suorituksia ei arvioida irrallisina, vaan suhteessa nuoren kehitysprosessiin ja henkilökohtaisiin tavoitteisiin (Pietikäinen & Hämäläinen 2014).

Opinnollistaminen on etenkin ammatillisen koulutuksen muutoksen yhteydessä usein esiin nouseva termi. Se tarkoittaa työpaikalla hankittavien taitojen tunnustamista ja arvioimista opintoihin kuuluvina suorituksina. Käytännössä siis opiskelija tekee opintojensa aikana töitä esimerkiksi työpajassa tai muussa työvaltaisessa ympäristössä ja saa siirrettyä työssä hankkimansa tiedot ja kokemuksen opintopisteiksi, jotka edesauttavat hänen valmistumistaan. Opintojen osittainen suorittaminen työympäristössä vastaa sekä muuttuviin työelämän vaateisiin, että ammatillisen koulutuksen määrärahojen leikkauksiin. (OKM 2018a.) Opinnollistaminen mahdollistaa ammatillisen koulutuksen nopeamman suorittamisen, mikäli nuori on valmis työskentelemään opintojensa ohella ja oppilaitoksesta annetaan sen mahdollistavaa joustoa. Opinnollistaminen mahdollistaa aiempaa paremmin myös työpaikalle nuoren oppimisen vaatimukset. Yhdessä luodun toimintamallin avulla työpaikalla pystytään hahmottamaan paremmin ne työtehtävät, jotka vastaavat nuoren opetussuunnitelman sisältöä. (Hietalahti 2014.)

Tutkimusten mukaan työpajayhteistyön on huomattu toimivan erityisesti niiden nuorten kohdalla, joilla on erityisiä haasteita oppia ja olla muun ryhmän mukana (Hietalahti 2014; Pietikäinen & Hämäläinen 2014). Työpajassa tai muussa aidossa työympäristössä työskentelemällä erityistä tukea vaativa nuori saa totutella uuteen oppimisympäristöön ja yhteisöllisyyteen. Myös työpaikalla saatava työ- ja yksilövalmennus tukevat ammatillisten valmiuksien sekä elämänhallinnan kehittymistä. (Hietalahti 2014.) Työpaja oppimisympäristönä antaa nuorelle mahdollisuuden vahvistaa arjenhallintaansa sekä pohtia omia mielenkiintojaan ja miettiä, miten niitä voisi kehittää (Pietikäinen & Hämäläinen 2014). Työpajoille on luotu oppilaitoksen kanssa yhteensopiva toimintamalli, joka auttaa erilaisia polkuja opiskelevia nuoria pääsemään yhdenvertaiseen lopputulokseen (Hietalahti 2014).

Työssä oppimisen tarkoituksena on kehittää työn tekemisessä vaadittujen taitojen lisäksi erityisesti arjenhallintataitoja ja itsetuntemusta. Työpajoilla toimineet ovat nähneet toiminnan kehittäneen opiskelijoiden oma-aloitteisuutta, vastuullisuutta ja itsetuntoa sekä vahvistaneen sosiaalisia taitoja. Työn kautta oppimalla voidaan saada erityistä tukea omien taitojen kehittämiseen, ongelmanratkaisuun sekä tiedon hankkimiseen ja sen soveltamiseen. Vuorovaikutustaidot kehittyvät tiimityön kautta ja muutoksiin sopeutuminen valmistaa työelämän haasteisiin. Myös oman osaamisen esilletuominen on taito, joka vahvistaa sekä nuoren mahdollisuuksia menestyä työmarkkinoilla, että kehittää hänen itsetuntoaan. Nämä taidot hyödyttävät paitsi työelämää, myös yhteiskuntaan integroitumista. (Pietikäinen & Hämäläinen 2014.)

Työtä haettaessa fyysinen aktiivisuus on eduksi (Cabane 2014; Rooth 2011). Erään tutkimuksen mukaan hakija sai todennäköisemmin kutsun työhaastatteluun, mikäli hän oli hakemuksessaan maininnut harrastavansa liikuntaa (Rooth 2011). Työttömien käyttäytymistä tutkittaessa taas työttömyysajalla harrastettu liikunta lisäsi mahdollisuuksia työllistyä uudelleen (Cabane 2014). Myös toisessa tutkimuksessa työttömät itse pitivät liikunnan harrastamista työttömyysaikana tärkeänä, koska he halusivat olla hyvässä fyysisessä kunnossa, mikäli saisivat uudelleen töitä (Huhta 2015).

Työssä jaksamisen kannalta hyvä psyykinen, sosiaalinen ja fyysinen kunto ovat tärkeitä. Tutkimusten mukaan fyysisesti aktiivisilla ihmisillä on vähemmän sairaspöissaoloja, he jaksavat töissään paremmin ja saavat jopa parempaa palkkaa. Nuoruuden aktiivisuus vaikuttaa tulevaisuuden tuloihin työelämässä, sillä tutkimuksen mukaan nuorena paljon liikkuneet miehet ansaitsivat vuositasolla noin 5000 € enemmän kuin vähän liikkuneet. Vähäisestä liikkumisesta aiheutuneet kustannukset eivät ole siis ainoastaan yhteiskunnan taakka vaan ne vaikuttavat myös yksilön omaan talouteen. (Kari, Tammelin, Havas & Pehkonen 2018.)

3.3.3 Elämänhallinnan rakentuminen

Elämänhallinta on yleisesti tulkittu kattokäsitteeksi, joka sisältää monia elämäkulkuun ja elämäntilanteiden hallintaan liittyviä teemoja (Järvikoski 1996, 44; Poutanen 2000, 42).

Elämönhallinnan käsitteelle ei ole myöskään löydetty yhteistä määritelmää, joten lukuisista tutkimuksista huolimatta tutkimustulokset eivät ole täysin vertailukelpoisia keskenään (Kataja-aho 2002). Esimerkiksi Bandura on jaotellut elämönhallinnan yksilön pystyvyys- ja tulosodotukseen. Pystyvyysodotus tarkoittaa yksilön omaa käsitystä siitä, kykeneekö hän suorittamaan tietyn tehtävän. Tulosodotus taas viittaa siihen, kokeeko yksilö hänen panoksellaan olevan merkitystä lopputuloksen kannalta. (Bandura 1977.) Yksilö siis määrittää toimintansa näiden odotusten mukaan, eikä välttämättä edes ryhdy tehtävään, mikäli hänen odotuksensa omasta pystyvyydestään ja merkityksestään ovat heikot. Myös Roosin mukaan elämönhallinta koostuu siitä, kuinka paljon ihminen kokee voivansa vaikuttaa omaan elämäänsä ja sen tapahtumiin. Hyvää elämönhallintaa osoittaisi se, että ihminen kokee kaiken hänelle tapahtuneen olevan hänen omassa käsissään ilman, että niihin vaikuttaisivat kovin suuresti hänestä itsestään riippumattomat tekijät. Roos erottaa tämän ulkoisen elämönhallinnan lisäksi myös sisäisen elämönhallinnan, mikä merkitsee kykyä sopeutua tilanteisiin ja hyväksyä muutokset osaksi elämäntulkua. Sisäisen elämönhallinnan taito omaksutaan yleensä jo lapsuudessa. (Roos 1988, 206-207.)

Yksi osatekijä, joka usein liitetään elämönhallintaan, on Antonovskyn (1979) luoma koherenssin tunteen käsite (sense of coherence). Se tarkoittaa eräänlaista optimistista ja luottavaista yleisasennetta elämää kohtaan. Se sisältää kolme osa-aluetta, jotka ovat ymmärrettävyys, hallittavuus ja mielekkyys. Ymmärrettävyys tarkoittaa, että yksilö kokee ympäristön tapahtumien ja ärsykkeiden olevan ennustettavissa ja ymmärrettävissä. Hallittavuudesta kertoo se, että yksilö kokee omaavansa tarpeelliset resurssit selvitäkseen haasteista ja mielekkyys taas tarkoittaa sitä, että hän kykenee näkemään ne haasteet mielekkäinä, eikä lannistu niiden edessä. Mielekkyyteen vaikuttaa laajalti yksilön kokemus osallisuudesta: ihmisen tulee kokea olevansa osallinen tapahtumiin ja että hänellä on vaikutusmahdollisuuksia. (Antonovsky 1979, 123.) Yksilön ennuste on paras silloin, kun kaikki koherenssin osa-alueet ovat vahvoja (Mt., 152). Koherenssin tunne on melko pysyvä ominaisuus ihmisellä, mutta isot elämänmuutokset, kuten läheisen menettäminen tai työttömyys voivat vaikuttaa tähän tunteeseen. Vahva koherenssin tunne kuitenkin tarkoittaa sitä, että yksilö luottaa näiden vaikeiden tilanteiden menevän ohi ja muuttuvan lopulta hyväksi. (Antonovsky 1979, 124-127.)

Elämänhallinta voidaan nähdä kokonaisuutena, joka muodostuu koherenssin tunteesta sekä tyytyväisyydestä elämään ja sen osatekijöihin. Elämänhallinta on värittänyt vahvasti yksilökeskeiseksi ja siihen viitataan usein termillä elämänhallintakyky. (Söderqvist & Bäckman 1990.) Elämänhallintakyky vaikuttaa suuresti elämänlaatuun, mutta sillä on vaikutusta myös koettuun terveyteen. Henkilöillä, joilla on tavallista heikompi elämänhallintakyky, on suurempi taipumus kärsiä stressistä. Silloin he ovat myös riskiryhmässä sairastua stressiperäisiin sairauksiin. (Bäckman & Söderqvist 1990.) Samoin kuin koherenssi, myös elämänhallintakyky voi heikentyä ja vahvistua elämässä tapahtuvien muutosten seurauksena (Söderqvist & Bäckman 1990). Elämänhallintakyvystä puhutaan usein pelkkänä elämänhallintana, joten käsitteet toimivat välillä toisilleen synonyymeinä (Katajaho 2002). Kontekstista riippuen elämänhallinnan eri osatekijöiden ja käsitteiden ilmeneminen on tyypillistä tutkimuskirjallisuudessa. Tämä on hyvin ymmärrettävää, sillä arkikielessäkään elämänhallinnalle ei ole muodostunut yksiselitteistä määritelmää.

Elämänhallintataidot sisältävät myös kyvyn selviytyä vastoinkäymisistä. Nämä taidot nähdäänkin usein tarpeellisiksi vasta stressi- tai ongelmatilanteiden ilmetessä. Sopeutuminen muutoksiin ja epävarmojen tilanteiden sietokyky mittaavat elämänhallintataitojen vahvuutta. Sopeutumiskyvyn lisäksi erilaisten selviytymiskeinojen hallinta on osa hyvää elämänhallintaa. Usko positiiviseen muutokseen ja omiin vaikuttamismahdollisuuksiin on avainasemassa (Vikeväinen-Tervonen 1998, 136-139). On kuitenkin huomattava, että elämänhallinta ei tarkoita jatkuvaa kontrollia ja onnea, vaan epäonnistumiset kuuluvat elämään. Elämänhallinta onkin ratkaisukeinon sijaan suhtautumistapa, joka auttaa selviytymään haasteista, eikä poista niitä (Antonovsky 1988, 181-182).

Elämänhallintataitoja vahvistaa oikeanlaisten coping-keinojen käyttö ongelmia kohdatessa. Coping-keinot suomennetaan usein hallinta- tai selviytymiskeinoiksi, ja nämä tarkoittavatkin erilaisia tapoja sopeutua ja selviytyä vaihtuvissa olosuhteissa. Lisäksi niiden avulla puretaan pahaa oloa ja tavoitellaan rentoutunutta tilaa (Kiviniemi 2009). Coping-keinot jaotellaan tunnetuimpien teorioiden mukaan ongelma- ja tunnekeskeisiin keinoihin (Lazarus & Folkman 1984, 150). Ongelmakeskeiset selviytymiskeinot ovat usein rakentavampia kuin tunnekeskeiset, sillä niitä käytettäessä pyritään aktiivisesti muuttamaan tilannetta ja ratkaisemaan ongelmaa. Tällaisia keinoja ovat muun muassa tiedon etsiminen, vaihtoehtojen

punnitseminen ja suora toiminta. Myös aktiivinen muu toiminta, kuten liikkuminen voidaan nähdä ongelmakeskeiseksi selviytymiskeinoksi. Nämä keinot voivat suuntautua itsen tai ympäristön muuttamiseen. (Lazarus & Folkman 1984, 150, 152.)

Toinen tapa lähestyä ongelmatilanteita on tunnekeskeisten selviytymiskeinojen käyttäminen. Näitä ovat muun muassa asian vähättely, välttely, huumorin käyttö tai tunteiden hukuttaminen esimerkiksi päihteisiin. Näitä keinoja käyttämällä pyritään lähinnä peittämään tai hoitamaan ongelman seurausta, kun taas ongelmakeskeisillä keinoilla pyritään puuttumaan niiden syihin. (Lazarus & Folkman 1984, 150-152.) Lazaruksen ja Folkmanin lisäksi myös Niemelä on tutkinut eri coping-keinoja. Hän jakaa käsittelytavat myös tunne- ja ongelmasuuntautuneiksi, mutta erottelee niistä vielä tiedostamattomat, tiedostetut, passiiviset ja aktiiviset keinot. Lisäksi hän jakaa keinot rakentavaan ja tuhoavaan käyttäytymiseen. (Niemelä 1991.) On todettu, että henkilöt, joilla on vahva koherenssin tunne, käyttävät enemmän rakentavia selviytymiskeinoja, kuin he, joilla koherenssin tunne on heikko (Kataja-aho 2002).

Stressin käsittelytaidot ovat osin periytyviä. Kotona opetetut käyttäytymismallit ja tuki siirtyvät nuorelle hänen kasvaessaan ja opetellessaan omia selviytymistapojaan. Eri kasvatuksen saaneet yksilöt voivat siis suhtautua stressaaviin tilanteisiin hyvin eri tavoin. Välttämättä myöskään samassa perheessä kasvaneet nuoret eivät reagoi stressitilanteisiin samalla tavalla, vaan myös persoonallisuus vaikuttaa heidän tapaansa reagoida. Hitaasti lämpenevä nuori voi ottaa muutokset paljon raskaammin, kuin esimerkiksi hänen sisaruksensa, joka on aina sopeutunut muutoksiin helposti. (Karvonen 2009.) Kiviniemen tutkimuksessa selvitettiin psyykkisesti pahoinvoivien nuorten selviytymiskeinoja. Näitä keinoja olivat muun muassa fyysiset suoritukset, musiikin kuuntelu, maalaaminen ja luonnossa liikkuminen. Tutkimuksen löydöksenä oli, että nuoret etsivät osallisuuden kokemuksia helpottaakseen oloaan psyykkisessä pahoinvoinnissa. (Kiviniemi 2009.)

Tutkimusten mukaan nuoret henkilöt kokevat koherenssin tunteen vahvemmin kuin ikääntyneet. Myös sosioekonominen asema vaikuttaa koherenssin tunteeseen, sillä heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevilla koherenssin tunne on usein alhaisempi kuin ylemmässä asemassa olevilla. (Kataja-aho 2002; Suominen 1996.) Kaikista vahvinta

koherenssin tunnetta kokivat henkilöt, joilla oli työpaikka eikä heillä ollut ollut työttömyysjaksoja viimeisen kolmen vuoden aikana. Työttömät tai paljon hiljattaisia työttömyysjaksoja kokeneet raportoivat koherenssin tunteensa kaikista pienimmäksi. (Suominen 1996.) Myös perhetilanne vaikuttaa tutkimusten mukaan koherenssin tunteeseen, sillä avo- tai avioliitossa elävillä todettiin olevan huomattavasti korkeampi koherenssin tunne kuin yksinasuvilla. (Suominen 1996; Kataja-aho 2002.)

Myös vapaa-ajan toiminnalla on vaikutusta asiaan: työttömien miesten vahvaan koherenssin tunteeseen vaikutti etenkin ulkoilu ja liikunta, kun naisten kohdalla korostui sosiaalisen aktiivisuuden merkitys korkeaan koherenssin tunteeseen (Ahlqvist 1996). Vastaavia tuloksia on saatu myös toisessa tutkimuksessa, jossa hyvän koherenssin tunteen omaavat työttömät miehet harrastivat huomattavasti enemmän liikuntaa, kuin heikon koherenssin omaavat. Työttömät harrastivat liikuntaa etenkin ongelmatilanteissa helpottaakseen oloaan. (Kataja-aho 2002.) Myös jo yläkouluikäisissä on huomattu runsaan liikunnan vaikuttavan positiivisesti elämänhallintataitoihin (Eronen & Palmroth 2013). Fyysisen aktiivisuuden on todettu pitävän yllä koettua toimintakykyä, mikä vaikuttaa sekä mielenterveyteen että koherenssin tunteeseen (Lahti 2011).

Nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä nuoren näkemys omista mahdollisuuksistaan selviytyä ovat ratkaisevia. Osittain asenteet ovat pysyviä, mutta taitoja voi myös opetella. Siksi näitä elämänhallintataitoja tulisi opettaa lapsille ja nuorille kotona, koulussa ja harrastuksissa. Varhainen puuttuminen ennaltaehkäisevänä toimintana on tässäkin tilanteessa oleellista. Osana Hyvää seuraa –hanketta Helsingin Jalkapalloklubi toteutti yhteistyössä oppilaitoksen kanssa arjenhallintakurssin. Tarkoituksena oli ryhmäyttää nuoria sekä opettaa ajanhallintaa, yhteistyötaitoja ja hyvää arkea tukevaa liikuntakäyttäytymistä. Kurssilla oli keskustelutehtäviä ryhmissä, matalan kynnyksen liikuntaa sekä yhteistyön harjoittelua. Nuoret täyttivät kurssin jälkeen kahdeksan viikon ajan liikuntapäiväkirjaa, jonne tuli varsinaisten liikuntasuoritusten lisäksi kirjata myös arjen pieniä valintoja, kuten portaiden valitseminen hissien sijaan tai yhtä pysäkkiä aiemmin jääminen bussista. Nuorten opettajien mukaan näiden taitojen opetteleminen käytännössä on tärkeää, sillä luokissa esiintyy paljon ongelmia ajoissa tulemisen, sovittujen asioiden noudattamisen sekä vuorokausirytmien sisäistämisen kanssa.

3.4 Analyysin viitekehys

Luvun 3 tarkoituksena on ollut antaa mahdollisimman kattava taustoitus nuorten syrjäytymisestä ilmiönä, sen yleisimmistä riskitekijöistä sekä vaikuttavimmista suojaavista tekijöistä. Kuviossa 1 on havainnollistettu nuoren syrjäytymisriskiä pienentäviä tai vastaavasti kasvattavia tekijöitä. Sosioekonominen asema, oppimisen valmiudet, nuoren mielenterveys, sosiaalinen pääoma, elämäntilanne sekä työelämävalmiudet vaikuttavat nuoren kykyyn kohdata arjen haasteita. Esimerkiksi vahva sosiaalinen pääoma auttaa nuorta selviämään muiden haasteiden edessä. Heikko sosiaalinen pääoma taas ei tue nuorta muiden ongelmien kohdatessa ja myös itsessään aiheuttaa lisää ongelmia, jolloin syrjäytymisriski kasvaa.

Syrjäytymisen riskitekijät ja suojaavat tekijät ovat moninaisia eikä tässä kuviossa ole havainnollistettu niitä kaikkia. Kuviossa käsitellyt tekijät ovat tähän tutkimukseen ja sen tutkimustehtäviin liittyviä. Tekijät ovat kuvion havainnollistamalla tavalla kahteen suuntaan vaikuttavia eli sama tekijä voi vahvistuessaan tukea nuorta ja heikentyessään vahingoittaa häntä. Varhaisen puuttumisen keinoin riskitekijät pyritään paikantamaan ja suojaavia tekijöitä vahvistamaan. Näin siirretään painopistettä kohti vähäistä syrjäytymisriskiä.

Kuvioon voi sijoittaa kenet tahansa nuoren ja arvioida hänen resurssejaan kyseisillä osa-alueilla. Riskiryhmiin kuuluvat nuoret kokevat vaikutukset kuitenkin vahvempina. Esimerkiksi elämäntilanteen merkitys korostuu nuorella, jolla on arjessa paljon ongelmia kotona ja koulussa. Hänen henkilökohtaiset selviytymiskykynsä ja koherenssin vahvuus vaikuttavat mahdollisuuksiin menestyä muilla osa-alueilla, kuten opiskeluissa.

Kuten kirjallisuuskatsauksessa on todettu, yksi syrjäytymisen riskitekijä ei ole ratkaiseva. Ongelmana on riskitekijöiden kasautuminen. Vaikka nuorella olisi vaikeuksia yhdellä osa-alueella, hänen tilannettaan voidaan parantaa vahvistamalla muita tekijöitä. Silloin nuoren syrjäytymiseltä suojaavat resurssit pysyvät yhteensä vahvempina kuin syrjäytymisriskiä kasvattavat tekijät. Syrjäytymisen prosessimallin mukaan yksi ongelma kasvattaa riskiä muiden ongelmien syntymiseen, joten prosessin kehittämisen estämiseksi muiden osa-alueiden vahvistaminen on tärkeää.

KUVIO 1. Kirjallisuuskatsauksen keskeisten käsitteiden synteesi.

4 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA MENETELMÄT

Tässä luvussa käyn läpi tutkimustehtävän ja esittelen tutkimuskysymykset. Sen jälkeen kerron, miksi olen päättänyt tehdä tapaustutkimuksen ja miten tämä nimenomainen tapaus on valikoitunut tutkimuskohteeksi. Tutkimuskohteen tarkemman esittelyn jälkeen esittelen tutkimusmenetelmät ja kerron, miten tutkimus on käytännössä toteutettu. Lisäksi esittelen aineiston analyysin vaihe vaiheelta ja kiinnitän huomiota tutkimusetiikkaan.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tarkoituksena on tarkastella, miten Hyvää seuraa – nuorten osallistaminen seuratoimintaan –hankkeeseen osallistuneet nuoret ovat kokeneet toimintaan osallistumisen. Lähestyn aihetta muutamien teemojen näkökulmasta. Mielenkiinnon kohteena on, mitä nuoret ovat kokeneet saaneensa tästä hankkeesta. Erityisesti pyrin paikantamaan, onko hanke onnistunut tuottamaan nuorille niitä syrjäytymistä ehkäiseviä resursseja, joita olen käsitellyt kirjallisuuskatsauksessa. Tämän lisäksi tarkastelen mahdollisia muita resursseja tai vaikutuksia. Lopuksi arvioin vielä, miten tämänkaltainen hanketoiminta toimii varhaisen puuttumisen menetelmänä. Yksi mielenkiinnon kohde on myös, miten nuoret ovat itse nähneet hankkeen ja sen tarkoitusperät eli ovatko he ymmärtäneet osallistuneensa varhaisen puuttumisen hankkeeseen ja kokevatko he olevansa oikeaa kohderyhmää tällaiselle toiminnalle.

Syrjäytymiseltä suojaavista tekijöistä tarkastelen erityisesti kolmea teemaa. Ensimmäinen teema on sosiaalinen pääoma. Olen kandidaatintutkielmassani lähestynyt syrjäytymistä erilaisten pääomien puutteena ja näen nuorten kontekstissa sosiaalisen pääoman puutteen kaikista voimakkaimmin syrjäytymiselle altistavana tekijänä. Toinen teema ovat työelämävalmiudet, jotka ovat ratkaisevassa merkityksessä ammattikoululaisen siirtyessä työelämään tai jatkokoulutukseen. Kolmas teema on elämönhallintataidot, mitä pidetään tutkimustiedon perusteella tärkeänä tekijänä hyvän ja tasapainoisen elämän tavoittelussa. Viimeisenä käsitelen vielä hankkeen onnistumista syrjäytymisen ehkäisyssä. Täten muodostuvan tutkimustehtävän tiivistän kolmeen tutkimuskysymykseen.

Tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Miten Hyvää seuraa –hanke on onnistunut tuottamaan sosiaalista pääomaa osallistuneille nuorille?
- 2) Miten hankkeeseen osallistuneiden nuorten työelämävalmiudet ovat kehittyneet?
- 3) Miten tämänkaltainen hanke toimii varhaisen puuttumisen metodina nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä?

4.2 Tapaustutkimus tutkimusstrategiana

Tapaustutkimus on yksityiskohtainen ja kattava tutkimus yhdestä tapauksesta. On tyypillistä, että tapaustutkimuksessa käytetään useita tutkimusmenetelmiä, jotta siitä saadaan mahdollisimman monipuolista tietoa. Tapaustutkimukset ovat usein keskenään hyvin erilaisia ja niissä voidaan käyttää niin kvantitatiivisia kuin kvalitatiivisiakin menetelmiä. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2010.) Tämä tutkimus on laadullinen tapaustutkimus eräästä urheiluseurasta ja vielä rajatummin urheiluseuran yhdestä toiminta-alueesta. Tapaustutkimus on valittu lähestymistavaksi, sillä tässä tutkimuksessa halutaan saada mahdollisimman kattava kuvaus nimenomaan yhden tapauksen toiminnoista ja tapaukseen osallistuneiden kokemuksista.

Tapaustutkimusta kritisoidaan muiden laadullisten tutkimusten tapaan sen yleistettävyydestä ja edustavuuden puutteesta. Tapaustutkimus on vielä erityisen hankalasti yleistettävä, sillä tutkimuskohteena on vain yksi tapaus. Tarkoituksena ei olekaan yleistää tutkimustuloksia. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2010). Yleistämistä tärkeämpää on tapauksen ymmärtäminen (Syrjälä & Numminen 1988, 175). Mikäli tapaus on kuvailtu kattavasti ja käsitteellistämisen ja kytkennät teoriaan ovat onnistuneet, voidaan kuitenkin puhua tulosten siirrettävyydestä. Tällöin on kyse tulosten teoreettisesta tai olemuksellisesta yleistettävyydestä. Yleistykset kannattaa tehdä tulkinnoista, ei suoraan aineistosta. (Eskola & Suoranta 1998, 65-68.)

Tapaustutkimuksessa tutkijan ja informanttien subjektiviteetti voidaan nähdä etuna. Subjektiivisuudesta johtuen aineisto ilmentää nimenomaan kokemuksia, mitä tässä

tutkimuksessa pyritään havainnollistamaan. Tutkijan subjektiviteetti taas pakottaa perustelemaan tehdyt valinnat huolellisesti. Tärkeintä tapaustutkimuksen tekemisessä on tapausten selkeä kuvailu ja pyrkimys tehdä prosessi mahdollisimman näkyväksi lukijalle. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2010.)

4.3 Tutkimuskohteen valinta ja esittely

Tämä pro gradu –tutkielma on tehty tapaustutkimuksena Helsingin Jalkapalloklubin sekä sen yhteistyöoppilaitosten toiminnasta. Valitsin Helsingin Jalkapalloklubin tutkimuksen kohteeksi, sillä se oli hyvin toimintaa kuvaava seura, jossa nuoret ovat päässeet osallistumaan monipuolisesti sekä harrastefutiksen että ottelutapahtumissa työskentelyn muodoissa. HJK:n toiminnassa on ollut paljon nuoria mukana ja haastattelujen ajankohtana toiminta oli vielä vahvasti käynnissä, vaikka hankeaika oli lopuillaan. Pääsin seuraamaan aitoja tilanteita ja haastattelemaan nuoria toiminnan ollessa vielä ajankohtaista ja tuoreessa muistissa. HJK:n maantieteellinen sijainti oli otollinen myöskin maahanmuuttajataustaisten nuorten saavuttamiseksi. Lähes 20 prosenttia Helsingissä asuvista nuorista on vieraskielisiä (Mesaätiö 2019b). Maahanmuuttajataustaisten syrjäytymisriski on nelinkertainen verrattuna kantaväestöön, joten maahanmuuttajanuorten osallistaminen tähän hankkeeseen on ollut erityisen tärkeää.

Yhden seuran valinta oli myös tutkimusresursseista riippuva asia. HJK:n kanssa yhteistyössä oli kaksi ammattioppilaitosta, Stadin ammattiopisto sekä Business College Helsinki (entinen Suomen Liikemiesten Kauppaopisto). Business College Helsingin opiskelijat olivat mukana seuran kanssa tehdyssä ottelutapahtumayhteistyössä tai pidemmässä työharjoittelussa ja Stadin ammattiopiston opiskelijat useilta opintolinjoilta osallistuivat harrastefutikseen. Toiminnot eivät olleet keskenään päällekkäisiä, mutta tässä tutkimuksessa on tarkasteltu molempia.

HJK:n valitseminen tutkimusseuraksi oli selkeä valinta tarjolla olevista vaihtoehdoista. HJK ei ole tyyppiesimerkki kaikista hankkeen seuroista, koska sillä on selkeästi isommat resurssit käytettävissään kuin monella muulla seuralla. Kaikissa seuroissa oli palkattu kokoaikainen

työntekijä hankekoordinaattorina, mutta HJK:n vahva tausta ja tunnettuus seurana on huomioonotettava tekijä. Tarkoituksena ei olekaan yleistää näitä toimintoja kaikkien seurojen mallinnettaviksi, mutta ison seuran toiminnoista on helpompi paikantaa onnistuneet ja kehittämistä vaativat ominaispiirteet. Seura ja oppilaitokset ovat tehneet monipuolista yhteistyötä vuosien varrella ja niissä kehitetyt parhaat toimintatavat on mahdollista jakaa myös muille. Syrjälän ja Nummisen mukaan tapaustutkimukseen valittavan tapauksen ei tarvitse olla keskiarvo muista, vaan se voi olla myös poikkeuksellinen esimerkki. Silloin sen avulla voidaan oppia tuntemaan ilmiön yleisiä piirteitä ja oppia sen onnistumisista ja epäonnistumisista. (Syrjälä & Numminen 1988, 19.)

4.3.1 Vapaaehtoistyöskentely toimintamuotona

Toiminta käynnistyi hankekoordinaattorin vierailuilla oppilaitoksissa. Nuorille kerrottiin Hyvää seuraa –hankkeesta ja tulevasta toiminnasta. Opiskelijat saivat esittää toiveita ja toimintaa lähdettiin suunnittelemaan nuorten näkökulmasta mielenkiintoiseksi. Liiketaloutta opiskeleville nuorille osallistuminen oli opintoihin kuuluvaa ja kaikki osallistuivat vähintään kolme kertaa toimintaan. Sen lisäksi halukkaat saivat jatkaa säännöllistä osallistumista.

Urheiluseuran ja oppilaitoksen yhteistyö opinnollistamisen kautta tarkoitti nuoren pääsyä työskentelemään seuran ottelutapahtumiin ja muihin tehtäviin. Mahdollisuutta tarjottiin oppilaitoksessa vuosina 2016-2018 opiskelleille 1.-3. vuosiluokan opiskelijoille. Työtehtävät vaihtelivat opiskelijan vuosiluokan sekä kokemuksen mukaan. Ottelutapahtumissa tehtävinä oli pääsylippujen skannausta, fanikaupan tuotteiden myymistä, paarien kantamista, otteluohjelmien jakamista, asiakaskyselyiden tekemistä, lapsiparkin pitämistä sekä maskottina toimimista. Fanikaupalla myymisen lisäksi nuoret myös perustivat oman fanikaupan, jonka toiminnasta he vastasivat pääsääntöisesti itse. Osallistuminen toimintaan oli vapaaehtoista ja siitä sai korvaukseksi opintopisteitä. Mikäli nuori osallistui toimintaan tarpeeksi aktiivisesti, hänen oli mahdollista saada työskentelystään myös opintoja edistäviä näyttöjä ja näin ollen jopa nopeuttaa valmistumistaan.

Tehtävät jaettiin lähtökohtaisesti opiskelijan vuosiluokan mukaan, niin että vanhemmat opiskelijat saivat vähitellen haastavampia tehtäviä. Vapaaehtoistoissa harjoiteltiin myös ryhmätyöskentelyä, yhteistyötaitoja ja johtamista, sillä nuoret työskentelivät jatkuvasti vuorovaikutuksessa keskenään. Vanhemmat opiskelijat myös valvoivat nuorempien tehtävien suorittamista ja opastivat heitä. Nuorten työt sijoituivat iltoihin ja viikonloppuihin ja he saivat valita itse työskentelyvuoronsa. Seuran ja oppilaitoksen välillä oli tiivis yhteistyö ja kommunikaatio, mikä ilmeni muun muassa hankekoordinaattorin säännöllisinä vierailuina oppilaitokseen ja vastaavasti opettajien osallistumisena useisiin ottelutapahtumiin.

Ottelutapahtumissa työskentelyn lisäksi nuoret järjestivät pop up –tyylisiä myyntikojuja kauppakeskuksiin. Nuorten tuli tehdä itse sopimukset myyntipaikoista ja hoitaa käytännön järjestelyt. Kojuilla mainostettiin seuraa, myytiin fanituotteita, lippuja otteluihin sekä kierreltiin maskotin kanssa. Kaksi haastateltavista nuorista oli ollut ottelutapahtumatyöskentelyn lisäksi myös pidemmässä työharjoittelussa HJK:lla. Heidän tehtävänsä olivat sijoittuneet HJK:n organisoimaan iltapäiväkerhotoimintaan. Tehtäviin oli kuulunut lasten kanssa leikkimistä, auttamista päivittäisissä askareissa, kuten ruokailuissa ja siirtymissä paikasta toiseen sekä vastuutehtäviä pienryhmien ohjaamisessa.

Urheiluseura työympäristönä luo mahdollisuuden oppia monipuolisia taitoja eri ammattialoilta. Usein nuorten harjoittelupaikat jäävät etenkin pienillä paikkakunnilla yksipuolisiksi, jolloin urheiluseuran kaltainen monipuolinen työympäristö voisi olla yksi ratkaisu harjoittelupaikkapulaan. Urheiluseurassa oman alan työtehtäviin pääsevät niin liiketalouden, terveysalan, rakennusalan, tekstiilipuolen, turvallisuusalan, matkailu- ja ravitsemusalan sekä logistiikan osaajat. Lisäksi seura antaa mahdollisuuden oppia media-alasta, liikunnanohjauksesta sekä tapahtumanjärjestämisestä. Nuoret ovat päässeet kokeilemaan myös yrittäjähenkistä toimintaa. Oppilaitosten saaman hyödyn lisäksi myös seura hyötyy vapaaehtoistyöntekijöistä, sillä tulevaisuudessa vapaaehtoisten pitkäaikainen sitouttaminen urheiluseuratoimintaan on entistä haastavampaa (Nylund & Yeung 2005; Koski 2009, 86-87). Lisäksi vapaaehtoiset jakautuvat tänä päivänä useamman eri lajin pariin, joten jalkapallon parissa olevien vapaaehtoisten määrä on vähentynyt (Mäenpää & Korkatti 2012, 15).

4.3.2 Harrastefutis toimintamuotona

Harrastefutikseen osallistumista tarjottiin Stadin ammattiopiston opiskelijoille Malmilla sekä Vallilassa. Harrastefutiskerhot kokoontuivat oppilaitoksen tiloissa viikoittain 1,5-2 tuntia kestävässä tapaamisessa. Kerhoissa pelattiin futsalia, koripalloa ja ikuisuuspalloa sekä muita pienpelejä nuorten toiveista riippuen. Tarkoituksena oli, että nuoret saivat itse osallistua toiminnan suunnitteluun ja siten heidän yhteistyötaitonsa kehittyisivät ja he kokisivat saavansa vaikuttaa ja olevansa osallisia toiminnan järjestämiseen. Malmilla kokoontui viikoittain vain tytöille tarkoitettu ryhmä, johon osallistui opiskelijoita muutamalta opintolinjalta. Vallilassa järjestettävän ryhmän tuli olla sekaryhmä, mutta paikalla oli pääsääntöisesti vain poikia. Myös tähän ryhmään osallistui nuoria useilta eri koulutuslinjoilta.

Ryhmiiin ei tarvinnut ilmoittautua tai sitoutua, vaan paikalle saattoi tulla silloin kun itselle sopi. Toimintaan osallistuminen oli maksutonta ja vapaaehtoista. Näillä keinoin pyrittiin tarjoamaan mahdollisimman matala kynnys osallistumiseen ja kokeilemiseen. Ryhmien tarkoituksena oli tavoittaa erityisesti vähän liikkuvia ja heitä, joilla ei ollut muita harrastuksia. Nuorten liikkuminen on viime vuosina vähentynyt runsaasti kilpailevien vapaa-ajanviettopojen sekä istuvan elämäntavan lisääntyessä. Etenkin ammattikoululaiset liikkuvat liikuntasuosituksia vähemmän (THL 2015).

Liikunnan lisäämisen ja osallisuuden kokemusten saamisen lisäksi harrastetoiminnan avulla tavoiteltiin myös sosiaalisia hyötyjä nuorille. Toimintaan osallistui nuoria eri opintoaloilta, joten harrastuksen yhteydessä oli mahdollista saada uusia kavereita. Lisäksi liikunnan avulla suhde koulukavereihin voi syventyä vahvemiksi kaverisuhteeksi. Harrastetoiminta pyrittiin pitämään niin avoimena ja matalan kynnyksen vaihtoehtona, että toimintaan saattoi tulla, vaikka ei olisi tuntenut ketään osallistujista etukäteen.

Viikoittaisten tapaamisten ja säännöllisen seurayhteistyön lisäksi HJK on ollut mukana järjestämässä erilaisia tapahtumia hankkeen puitteissa. Esimerkiksi oppilaitosten välisen jalkapalloturnauksen järjestäminen hoitui seuran toimesta, mutta opiskelijoiden yhteisellä panoksella. Opiskelijat järjestivät tapahtuman itse ensiavusta tuomareihin ja tulospalvelusta

juontamiseen. Business Collegen opiskelijat olivat myös innovoineet uusia fanituotteita seuroille, jotka päätyivät tuomariston arviointiin. Tapahtumassa pääsi siis sekä harrastamaan että opettelemaan hyödyllisiä taitoja tapahtumanjärjestyksen eri osista. Mukana menossa oli myös Suomen Palloliiton henkilökuntaa ja kansanedustajia juttelemassa nuorille ajankohtaisista opiskeluun liittyvistä aiheista.

4.4 Tutkimuksen toteutus

Tutustuin hankkeeseen lukemalla asiakirjamateriaalia hankeajan varrelta. Tein tutkimukseni tueksi havainnointia kolmena päivänä. Kävin katsomassa yhden jalkapallo-ottelun, jossa nuoret olivat töissä ja kävin seuraamassa kahta harrastefutisryhmää. Havainnointini oli osallistuvaa (Grönfors 2015): joissain tilanteissa vain tarkkailin ja välillä juttelin heidän kanssaan. Nuoret tiesivät minun olevan havainnoimassa heitä ja esittäydyin heille aina tilanteen alussa. Kerroin heille mistä syystä olen paikalla ja vastailin mahdollisiin kysymyksiin. Futisryhmissä istuin toiminnan ajan sivussa ja kirjoitin muistiinpanoja. Ryhmän aluksi ja lopuksi keskustelin nuorten kanssa. Ottelutapahtumassa tarkkailin heitä välillä etäämpää ja välillä läheltä. Kaupalla olevien kanssa keskustelin suhteellisen paljon ja kasvatin esiymmärrystäni haastatteluja varten. Havainnoitavilla oli molemmissa toimintaympäristöissä koko ajan omaa tekemistä, joten he eivät ehtineet liiaksi keskittyä minuun tai häiriintyä läsnäolostani.

Havainnointi ei toiminut varsinaisena tutkimusmenetelmänä, vaan valitsin havainnoinnin esiymmärryksen lisäämisen vuoksi. Havainnoinnin avulla näin, millaista toiminta on käytännössä ja pystyin hyödyntämään tätä tietoa haastattelurunkoa tehdessä sekä itse haastattelutilanteessa. Tuomen ja Sarajärven (2018, 94) mukaan onkin hyödyllistä valmistella haastattelun teemat vasta havainnoinnin jälkeen, mikäli kyseessä olevasta tapauksesta tiedetään vain vähän.

Valitsin tutkimusmenetelmäksi laadullisen tutkimusotteen, sillä tästä aihepiiristä on haastavaa saada kovin kattavaa tietoa määrällisin menetelmin. Päästäkseen kiinni nuorten kokemusmaailmaan tutkijan tulee ymmärtää nuorta ja olla vuorovaikutuksessa hänen

kanssaan. Ikäryhmänä 16-20-vuotiaat ovat siinä mielessä haastavia, että keskustelua voi olla vaikea saada aikaan etenkin vieraan tutkijan kanssa. Haasteena nuorten haastatteluissa on usein nuoren jännitys tutkijaa kohtaan, joka voi vaikuttaa vaikeasti lähestyttävältä instituution edustajalta (Puuronen 2005, 10). Pyrin puhumaan nuorten kieltä yrittäen käyttää helposti ymmärrettäviä sanavalintoja. Jätin pois turhat tutkimukseen liittyvät termit ja pyrin tekemään itseni mahdollisimman helposti lähestyttäväksi; minäkin olin vain opiskelija, joka teki omaa opinnäytetyötään. Mikäli haastattelukysymyksiin sisältyi joitain vieraampia käsitteitä, selitin ne tai kysyin nuorelta ensin, onko sana tuttu ja ymmärtääkö hän, mitä tarkoitan sillä.

Laadullisin menetelmin nuorta on helpompi lähestyä ja häneltä voi kysyä tarkentavia kysymyksiä, toisin kuin esimerkiksi kyselyä käytettäessä. Kyselylomakkeessa riskinä on aina vastaamatta jättäminen ja vastausten todenmukaisuus. Vastaja voi täyttää paperiin mitä tahansa tai laittaa esimerkiksi kaikki vastauksensa jompaankumpaan ääripäähän tai keskelle, jolloin validiteetti on heikko. Haastattelutilanteessa nuori on vuorovaikutuksessa haastattelijan kanssa ja vastausten väärentelemisen riski on huomattavasti pienempi. Myös arkaluontoisten asioiden käsittely vaatii haastattelutilanteen, sillä siinä haastattelijalla pystyy reflektoimaan puhetta ja kysymään lisäkysymyksiä päästäkseen syvemmälle aiheeseen.

Nuorisotutkimuksessa haastattelu on suosittu tutkimusmenetelmä, sillä se perustuu tutkijan ja tutkittavan suoraan kommunikaatioon (Puuronen 2005, 9). Haastattelut olivat teemahaastatteluja. Teemahaastattelu on tyyliltään lähellä syvähaastattelua, mutta se on syvähaastattelua strukturoidumpi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87). Teemahaastattelussa on etukäteen valitut teemat, joiden ympärille on kerätty tarkentavia apukysymyksiä. Kaikkia apukysymyksiä ei tarvitse kysyä ja ennalta mietityistä kysymyksistä voi poiketa haastattelutilanteessa. Myös kysymysten järjestys voi vaihdella. (Eskola & Vastamäki 2015.) Yksittäisiä kysymyksiä tärkeämpää on, että samat teemat toistuvat jokaisessa haastattelussa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48). Teemahaastattelu oli tässä tilanteessa toimivin vaihtoehto, sillä haastattelujen antia oli hyvin vaikea ennustaa etukäteen tai tietää, mitkä kysymykset olisivat relevantteja tuottaakseen vastauksia. Teemahaastattelu antoi mahdollisuuden tehdä jokaisesta haastattelusta oman näköisensä haastateltavan mukaan ja kysyä haastateltavan puheliaisuudesta riippuen joko enemmän tai vähemmän apukysymyksiä.

Aloitin haastattelujen tekemisen lokakuun lopussa. Alkuun haastatteluja toteutettiin kahtena päivänä. Tein haastattelut kolmessa eri paikassa: Business College Helsingissä sekä Stadin ammattiopiston Malmin ja Vallilan toimipisteissä. Tein ensimmäisenä päivänä yhteensä kuusi haastattelua ja seuraavana päivänä viisi. Tässä vaiheessa minulla oli kasassa jo 11 haastattelua, mikä on laadulliseen tutkimukseen varsin paljon. Toki tutkimusten välillä on paljon eroja ja on sanottu, että mitä korkeampi haastateltavien yhteiskunnallinen asema on, sitä vähemmän haastateltavia tarvitaan (Jokinen 2008). Minun tapauksessani haastateltavien määrä oli siis luonnollisesti suurempi, kuin esimerkiksi asiantuntijoita haastatellessa. Aineisto oli jo tässä vaiheessa tarpeisiini riittävän suuri, mutta halusin vielä täydentää sitä, kun myöhemmin prosessin aikana sain tietooni uusia potentiaalisia haastateltavia. Tein tammikuun lopussa vielä kolme lisähaastattelua vapaaehtoistoissa olleille nuorille. Näin ollen haastattelujen kokonaismääräksi tuli 14.

Ennen haastattelujen tekemistä olin tavannut kertaalleen melkein kaikki haastateltavista. Olin kertonut heille mitä varten olen paikalla ja kysynyt alustavaa suostumusta ensi kerralla tehtäviin haastatteluihin. Tässä yhteydessä olin kertonut, mitä haastattelu koskee ja minkälaisia teemoja siellä käsitellään. Nuoret saivat haastattelun aluksi nähtäväkseen haastattelun teemat ja allekirjoittivat suostumuksen tutkimukseen. Kävimme yhdessä läpi suostumuslomakkeen haastattelun aluksi. Lisäksi nuoret saivat mukaansa lapun, jossa kerrattiin tutkimuksen tekemisen syyt, haastateltavan oikeudet sekä tutkijan yhteystiedot lisätietoja tai kysymyksiä varten.

Teemahaastattelurunkoja oli kaksi erilaista, yksi vapaaehtoistoissa olleille ja toinen harrastefutikseen osallistuneille (Liitteet 1 ja 2). Teemoja olivat taustatiedot, opinnot, vapaaehtoistyöt/harrastefutis, työelämätaidot, elämänhallintataidot, sosiaaliset suhteet kavereihin, ohjaajaan ja opettajiin sekä koetut toiminnan vaikutukset. Lisäksi kysyin kysymyksiä liittyen osallisuuteen, itsetuntoon sekä toiminnan loppumiseen ja siitä heränneisiin tunteisiin. Lopuksi puhuimme vielä yleisistä jatkokehittämisehdotuksista sekä hankkeesta ja sen osatoteuttajista. Haastattelun teemat syntyivät osin kirjallisuudesta, hankkeen tavoitteista, teoriataustasta sekä intuitiosta. Muutama kysymys tuli myös työn tilaajalta, eli Suomen Palloliitolta. Haastattelu aloitettiin niin sanotuilla lämmittelykysymyksillä, joiden tarkoitus oli tiedonkeruun lisäksi myös auttaa haastateltavaa

(ja haastattelijaa) mahdollisen alkujännityksen ohi (Eskola & Vastamäki 2015). Käytin tätä esipuheeksikin kutsuttua puhetapaa myös toisinaan haastattelun keskellä, jos koin, että haastateltavaa jännitti tai hänen oli vaikea saada sanotuksi tarkoittamaansa asiaa.

Tein yhdeksän haastattelua ottelutapahtumissa työskennelleille nuorille ja viisi harrastefutikseen osallistuneille. Haastateltavista kuusi oli tyttöjä ja yhdeksän poikia. Sukupuolijakauman suhteen ei oltu määritelty mitään tavoitetta. Haastateltavista 7 oli maahanmuuttajataustaisia ja 8 kantasuomalaisia. Haastateltavia ei valittu myöskään alkuperänsä perusteella. Alun perin oli tarkoitus haastatella esimerkiksi harrastefutiksessa sekä kantasuomalaisia että maahanmuuttajataustaisia todellisuutta vastaavassa suhteessa. Havainnointia tehdessä ja ryhmissä käydessä osoittautui kuitenkin, että kaikki harrastefutiksessa käyneet olivat maahanmuuttajataustaisia ainakin niillä kerroilla, kun itse kävin toimintaa seuraamassa. Näin ollen kaikki harrastefutiksen haastateltavat olivat maahanmuuttajataustaisia. Vapaaehtoistyötä tehneiden osalta osuus oli 8 kantasuomalaista ja 2 maahanmuuttajataustaista, mikä sekin kuvaa melko hyvin todellisuutta toimintaan osallistuneista. Haastatteluja tehtiin 14 kappaletta, joista yksi oli parihaastattelu.

TAULUKKO 1. Haastateltavien taustatiedot.

Haastateltava	Toimintamuoto	Sukupuoli	Luokka-aste	Synnyinmaa
1	Vapaaehtoistyö	p	1	Suomi
2	Vapaaehtoistyö	p	1	Suomi
3	Vapaaehtoistyö	t	2	Suomi
4	Vapaaehtoistyö	p	2	Suomi
5	Harrastefutis	t	2	Muu
6	Harrastefutis	t	2	Muu
7	Vapaaehtoistyö	t	2	Suomi
8	Vapaaehtoistyö	t	1	Muu
9	Vapaaehtoistyö	t	1	Muu
10	Harrastefutis	p	3	Muu
11	Harrastefutis	p	3	Muu
12	Harrastefutis	p	3	Muu
13	Vapaaehtoistyö	p	2	Suomi
14	Vapaaehtoistyö	p	2	Suomi
15	Vapaaehtoistyö	p	2	Suomi

Ennen toista haastattelukierrosta ottelutapahtumiin sekä harrastefutikseen osallistuneiden haastattelujen painotus oli sama, mutta jälkimmäisten haastattelujen vuoksi lopulta ottelutapahtumiin osallistuneille tehtiin enemmän haastatteluja. Tämä oli myöskin Suomen Palloliiton toive, sillä heidän intressinsä olivat erityisesti vapaaehtoistyön annissa. Muutamat haastateltavista olivat osallistuneet myös päällekkäisesti toimintoihin. Esimerkiksi yksi pojista oli vapaaehtoistyön lisäksi ollut HJK:n organisoimassa futisjoukkueessa mukana ja pari tyttöä harrastefutiksesta olivat olleet jalkapalloturnauksen ensiapupisteellä töissä.

Olin alun perin suunnitellut rajaavani haastateltavien määrän kuuteen tai kahdeksaan haastatteluun, sillä muihin tutkimuksiin verraten koin sen olevan sopiva määrä. Päädyin kuitenkin olemaan avoin haastattelujen määrän suhteen kahdesta eri syystä. Ensinnäkin haastateltavien joukko oli hyvin heterogeeninen enkä voinut ennustaa haastattelujen alkavan toistaa itseään kovin nopeasti. Haastateltavien joukossa oli opiskelijoita monilta eri aloilta ja eri oppilaitoksista. Haastateltavana oli sekä tyttöjä että poikia, kantasuomalaisia että maahanmuuttajia ja ikähaitarikin vaihteli lopulta 16 ikävuodesta 22:een. Lisäksi haastateltavien joukkoa määritti kaksi tekijää: toiset olivat osallistuneet harrastefutistoimintaan ja toiset olivat toimineet vapaaehtoisina ottelutapahtumissa. Näiden kaikkien osatekijöiden vuoksi koin, että haastateltavien joukko jää helposti hyvin suppeaksi, mikäli rajaan sen esimerkiksi kuuteen henkilöön. Toinen vaikuttava tekijä oli ohjaajani rohkaisu avoimuuteen haastateltavien määrän suhteen. Tutkimusjoukon ollessa nuoriso, on välillä haastavaa saada haastatteluista irti tarpeeksi tietoa. Ohjaajani kehotti siis olemaan avoin ja lopettamaan haastattelujen tekemisen vasta sitten, kun tunsin olevani valmis.

Haastateltavien valinnassa voi käyttää myös saturaation periaatetta, eli haastattelut lopetetaan silloin kuin niistä ei enää ilmene uutta tietoa. Määrä, jolloin aineisto saturoituu, on kuitenkin aina tapauskohtainen, joten periaate on, että haastatteluja tehdään juuri sen verran, kuin aiheen kannalta on tarpeellista. (Eskola & Suoranta 1998, 62-63.) Vaikka lopetin omat haastatteluni ensin 11 haastatteluun, minulla oli koko ajan tunne siitä, että saatan tehdä niitä vielä lisää. Uskoin alkuun haastattelevani uudelleen muutamaa nuorista, mutta lopulta ilmeni uusia haastateltavia, jotka eivät olleet tulleet puheeksi ensimmäisellä haastattelukierroksella.

Haastateltavien valinnassa minua auttoivat HJK:n hankekoordinaattori (tekstissä Olli) sekä Business College Helsingin opettajat (tekstissä Mari ja Tiina). He kaikki tunsivat nuoret hyvin, Mari ja Tiina päivittäisen ohjaavan opettajan työn kautta ja Olli mahdollisesti monta vuotta kestäneen yhteistyön myötä. Havainnointia tehdessäni yritin itse tarkkailla ryhmiä ja miettiä minkälaisia haastateltavia haluaisin saada. Toiveenani oli saada laajasti kuvaava joukko, joka edustaisi mahdollisimman kattavasti todellisuutta. Toivoin löytäväni haastateltaviksi sellaisia nuoria, jotka olivat olleet toiminnassa pitkään ja aktiivisesti mukana. Tätä ajatellen parhaita haastateltavia olivat toisen tai kolmannen vuoden opiskelijat. Haastateltavien joukossa oli myös ensimmäisen vuoden opiskelijoita ja heidän vastauksistaan huomasin nuoren iän. He eivät välttämättä olleet saaneet tarpeeksi kokemusta toiminnan vaikuttavuudesta tai eivät ymmärtäneet sitä vielä. Heidänkin kommenttinsa olivat silti arvokkaita.

Käytännössä haastateltavat valittiin siten, että Olli tai Mari ehdottivat minulle haastateltaviksi sopivia nuoria, ja heidän aikataulunsa (oppitunnit tai kokeet) huomioon ottaen valitsin haastateltavat melko lailla suositusten mukaan. Kukaan nuorista ei kieltäytynyt haastattelusta. Yksi aiemmin havainnoimani nuori oli menossa juuri kokeeseen ja ei päässyt haastatteluun, mutta hänkään ei ollut haluton tulemaan. Yksi haastateltavista taas ei halunnut keskeyttää pelaamista vaan pyysi, että haastattelun voisi toteuttaa pelien jälkeen. Harrastefutisryhmissä olisi itse asiassa ollut halukkaita haastateltavia enemmän kuin minulla oli mahdollisuutta ottaa.

Haastateltavien iät vaihtelivat 16 ja 22 ikävuoden välillä. Ammattikoululaisten ikähaarukka on normaalisti 16-19 vuotta, mutta haastateltavien joukossa oli myös 20-vuotias sekä 22-vuotias. Heistä molemmat olivat maahanmuuttajataustaisia ja vanhempaa ikää selittävät haasteet kielen kanssa. Valmistavan luokan käyminen ja kielen oppiminen olivat heillä hidastaneet opintojen alkamista tai etenemistä. Haastateltavien keski-ikä oli 18, mutta pari vanhempaa nuorta vääristää tätä ikää. Todellisuudessa suurin osa vastaajista oli ammattikoulun toisella luokalla eli 17-vuotiaita.

Vapaaehtoistoissa olleiden haastattelut teimme heidän oppilaitoksessaan pienessä huoneessa ja isommassa kokoustilassa. Kaikki haastattelut suoritettiin haastateltavan kanssa kahdenkeskisesti, lukuun ottamatta yhtä parihaastattelua. Kyseiset haastateltavat kokivat luonnollisemmaksi tulla haastatteluun yhdessä. Koin tämän olevan hyvä vaihtoehto, sillä tutkimukseenkin pohjautuen nuorta voi helpottaa se, että hän saa päättää tuleeko haastatteluun yksin vai yhdessä (Tani 2010). Olen analysoinut heidän vastauksensa yhtenä kokonaisuutena, sillä heidän näkemyksensä eivät juurikaan eronneet toisistaan. Harrastefutikseen osallistuneiden haastattelut toteutimme liikuntasalien läheisyydessä olevissa pukuhuoneissa, jotta saimme olla rauhassa. Siten myöskään toisten pelaajien näkeminen tai vuorovaikutus eivät häirinneet haastattelujen tekemistä. Haastattelupaikat olivat mielestäni luontevat, sillä ne sijaitsivat toiminnan läheisyydessä ja nuorille tutussa paikassa. Emme olleet nuorten kotona, mutta olimme kuitenkin heidän ”kotikentällään”, jolloin nuorilla oli oletettavasti turvallisempi olo kuin esimerkiksi vieraalla toimistolla (Eskola & Vastamäki 2015).

4.5 Aineiston analyysi

Litteroitua haastatteluaineistoa oli yhteensä 119 sivua fontilla 12 ja rivivälillä 1,5. Haastattelujen kestot vaihtelivat 19 minuutista 54 minuuttiin. Haastatteluaineistoa oli yhteensä 483 minuuttia eli 8 tuntia 3 minuuttia. Keskimäärin haastattelun kesto oli 35 minuuttia. Litteroitu aineisto analysoitiin temaattisella sisällönanalyysillä. Analyysi oli teoriaohjaavaa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109).

Laadullinen tutkimus on aineistolähtöistä, mutta tulos on odotetusti rikkaampaa, mikäli aineisto ja teoria ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa. Teoriaohjaavassa aineiston analyysissä teoria ohjaa tutkijan mielenkiinnon oikeiksi oletettuihin paikkoihin ja aineiston tarkoitus on tuottaa jotain uutta ja olennaista juuri tämän tutkimuskohteen kannalta. (Kiviniemi 2001.) Sisällönanalyysissä tulee valita tarkasti, mikä aineistossa kiinnostaa ja rajautua tarkastelemaan vain sitä. Tarkasteltavan teeman tulee olla kapea, mutta siitä otetaan selville kaikki mahdollinen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104.) Sisällönanalyysin tarkoituksena on kuvata aineistoa sanallisesti mahdollisimman tarkasti tiivistäen sen sisältöä, samalla kadottamatta mitään olennaista (Mt., 119, 122).

Analyysin kanssa lähdin liikkeelle kirjallisuudesta johdettujen teemojen etsimisestä. Näin ollen analyysi oli teoriasidonnaista (Eskola 2001) tai toisin ilmaistuna teoriaohjaavaa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109). Teoriasidonnaisuus tarkoittaa sitä, että aineiston analyysiä ohjaa kirjallisuudesta opittu tieto. Teoria ei kuitenkaan määrittele koko analyysiä, vaan oletuksena on, että aineistosta saattaa ilmetä jotain uutta teoriaa täydentävää tietoa. (Mt., 109-110). Tässä tutkimuksessa tämä tarkoittaa sitä, että teemat eli pääluokat, määriteltiin aikaisemman tiedon perusteella ja aineistosta etsittiin niitä kuvaavia lausumia, joista muodostettiin ylä- ja alaluokkia. Lisäksi oltiin tarkkana sen suhteen, josko aineistosta löytyisi teoriasta poikkeavia pääluokan sisältöjä. Esimerkiksi sosiaalisen pääoman suhteen nuorten puheessa saattaisi esiintyä asioita, joita kirjallisuudessa ei käsitellä.

Teoriasidonnaista analyysiä kuvastaa myös se, että sitä varten ei tarvitse valita yhtä tiettyä teoriaa, johon nojata (Tuomi & Sarajärvi 2018, 110). Tässä tutkimuksessa olen yhdistellyt sosiaalisen pääoman analyysissä useiden eri sosiaalisen pääoman teoreetikoiden näkemyksiä. Samoin työelämävalmiuksien analyysissä olen koonnut yhteen kirjallisuuskatsauksessa useita näkökulmia työkyvystä ja työelämätaidoista, joita yhdistelen nuorten haastatteluissa esiin tuomiin teemoihin. Tällä tavoin analyysissä edetään yleisestä yksityiseen (Mt., 131).

Analyysi lähti siis kahden ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla pääluokan määrittelystä, mistä siirryttiin kohti pienempiä luokkia. Ryhdyin siirtämään excel-tilukoon haastattelu kerrallaan merkityksellisiä lausahduksia, joissa puhuttiin pääluokan aiheesta. Valitsemistani lausahduksista tein seuraavaksi pelkistetyn ilmauksen, eli pyrin tiivistämään haastateltavan sanoman selkeämpään muotoon. Pelkistykset tehtyäni aloin sijoittaa niitä yläluokkiin, jotka osin syntyivät teoriasta, mutta osin myöskin aineiston pohjalta. Pääluokan, yläluokan, pelkistetyn ilmauksen ja alkuperäisen ilmauksen lisäksi taulukossa oli oma sarakkeensa haastateltavan numerolle sekä ylimääräisille kommentteille, mitkä toimivat tutkimuspäiväkirjan tapaan. Näin syntynyt analyysirunko on kuvattu pelkistetyksi tulososion taulukossa 2. Haastateltavan numero auttoi minua pysymään perillä siitä, mikä oli kenenkin haastateltavan kommentti, mikäli siihen tarvitsi palata myöhemmin. Lisäksi numerot auttoivat hahmottamaan teemasta puhumista myös määrällisesti yksilöiden välillä.

Määrällisten erojen tarkastelu helpotti aineiston hahmottamista. Ryhdyin laskemaan eroja teemojen ja haastateltavien välillä eli tein aineiston kvantifointia (Eskola & Suoranta 1998, 165; Tuomi & Sarajärvi 2018, 135-138). Tällä tavalla tehty tutkimus on sekä sisällönanalyysiä että sisällön erittelyä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 119, 135-138). Kvantifointi auttaa hahmottamaan aineistoa ja helpottaa tulkinnan aloittamista (Eskola & Suoranta 1998, 166). Se toimii siis sisällönanalyysin apuna (Tuomi & Sarajärvi 2018, 119). Erojen ja poikkeustapauksien paikantaminen aineistosta on tärkeää, jotta voi haastaa omia ennako-oletuksiaan eikä ota aineistosta nousevia yksittäisiä kommentteja annettuina (Alasuutari 2007, 52). Määrällisten erojen näkeminen auttoi minua hahmottamaan aineistoa paremmin ja etenkin eroja haastateltavien välillä. Käytin osaltaan määrällisiä menetelmiä myöskin seuraavassa vertailuvaiheessa.

Luokittelua tehdessäni huomasin, että jotkin luokat olivat sisällöltään muita luokkia laajempia. Siispä päädyin jakamaan osan luokista vielä alaluokkiin, jotta saisin käsiteltyä niitä yksityiskohtaisemmin. Näin tapahtui esimerkiksi pääluokan *sosiaalinen pääoma* yläluokan *suhteet kavereihin* kanssa, josta syntyi vielä alaluokkia *muut kaverisuhteet*, *uusia kaverisuhteita syntynyt* sekä *aiemmat kaverisuhteet syventyneet*. Näistä kaksi jälkimmäistä alaluokkaa jäivät analysoitaviksi luokiksi. Analyysikehyksen rakentuminen on kuvattu jäljempänä taulukon muodossa. Sosiaalista pääomaa käsitteleviä kommentteja analysoidessani huomasin myös, että kaikki mainitut asiat eivät olleet sosiaalista pääomaa rakentavia tai lisääviä, vaan pikemminkin hajottavia. Myös tämänkaltaiset huomiot kirjasin ylös.

Alaluokat eriteltyäni etenin analyysin seuraavaan vaiheeseen eli vertailuun. Tässä kohdassa vertailin taulukon muodossa eri luokkien ilmenemistä yksilöiden välillä. Merkitsin taulukkoon X, XX tai jätin ruudun tyhjäksi (ks. taulukko 4). Merkinnät tarkoittivat esiintyneen teeman painoarvoa haastattelussa. Kaikki maininnat eivät olleet keskenään samanarvoisia, joten halusin ilmaista painoarvoa joko vahvemmallalla XX-merkinnällä ”erittäin merkittävä” tai hieman heikommalla X-merkillä ”merkittävä”. X-merkinnän saaneet eivät ole myöskään satunnaisia poimintoja, vaan nekin ovat tutkimuksen kannalta merkittäviä tietoja (ks. Eskola & Suoranta 1998, 216). Eskolan (2001) mukaan näitä tuloksia voidaan tarkastella vaaka- tai pystyriveittäin tai muuten mielenkiintoisella tavalla. Tein vertailua yksilöiden, toimintamuotojen (vapaaehtoistyö sekä harrastefutis) sekä teemojen välillä.

Tein aineiston analyysiä sekä intensiivisesti että pitemmillä tauoilla. Tein analyysiä tiedostamattomasti jo haastatteluvaiheessa ja etenkin litteroidessa. Minulla oli etukäteen jo tietty esiyymmärrys siitä, mitä aineistosta tulee nousemaan ja myös siitä, mitä siitä mielestäni jää puuttumaan. Tein lisää haastatteluja muutama kuukausi ensimmäisten jälkeen ja tässä välissä myös analyysissa oli pitkä tauko. Kiviniemen (2001) mukaan analyysin tekeminen vaiheittain on hyödyllistä, sillä ajatukset ehtivät kypsyä taukojen aikana. Aineiston analyysin edettyä pikkuhiljaa myöskin tutkimustehtäväni täsmentyi uuteen muotoon. Onkin sanottu, että aineiston analyysi ei ole pelkästään ennalta tehtyjen hypoteesien testaamista, vaan myös uusien keksimistä (Eskola 2001).

Tehtyäni taulukot liittyen kahden ensimmäisen tutkimuskysymyksen teemoihin aloin avata niiden tuloksia sanallisesti. Kirjoitin siis vertailussa havaitut samankaltaisuudet, erilaisuudet sekä esiin nousevat ilmiöt auki. Tässä yhteydessä vertailin löydöksiäni aiempaan tutkimuskirjallisuuteen, teoriaan sekä oletuksiini. Tämä vaihe oli analyysin synteesiä eli ilmiön kytkemistä aiemmin tutkittuun.

Kolmannen tutkimuskysymyksen suhteen en tehnyt samanlaista analyysiä vaan käytin haastatteluista koottua tietoa vertaillen sitä aiempaan tutkimustietoon ja varhaisen puuttumisen malliin. Pohdin millaiset tekijät tekevät hankkeesta onnistuneen tai epäonnistuneen ja miten nämä asiat ilmenivät tämän hankkeen osalta.

4.6 Tutkimusetiikka

Tutkimusetiikkaan tuli tässä tapauksessa osoittaa erityistä huomiota, sillä tutkittavista suurin osa oli alaikäisiä. Suuri osa nuorisotutkimuksen etiikasta perustuu lääketieteen sääntöihin eikä näin ollen vastaa yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tarpeita (Mäkelä 2010). Hyvänä sääntönä kuitenkin voidaan pitää lääketieteen asettamaa kysymystä: tuottaako tutkimus enemmän hyötyä vai haittaa? Hyötyjä ja haittoja arvioidaan sekä yksilön että yhteiskunnan näkökulmasta. Tutkimuksen tuottama tieto hyödyttää parhaimmillaan molempia. Hyötyjä ja haittoja on erityisen tärkeää punnita silloin, kun tutkittavat ovat alaikäisiä. Lääketieteellistä tutkimusta koskevan lain (7§) mukaan ”alaikäinen saa olla tutkittavana vain, jos ...

tutkimuksesta on odotettavissa erityistä hyötyä iältään tai terveydentilaltaan samaan ryhmään kuuluvien henkilöiden terveydelle”. Tutkimuslaki koskee vain lääketiedettä (Mäkelä 2010), mutta sen periaatteita voi soveltaa hyvän etiikan mukaisesti myös muihin tieteenaloihin. Yhtenä periaatteena nuorisotutkimuksen tekemisessä voidaan pitää myös sitä perustelua, että samaa tutkimusta ei voida toteuttaa aikuisilla. Tämä perustelu pitää paikkansa omassa tutkimussuunnitelmassani, sillä nuoret ammattiin opiskelevat ovat erityinen joukko ja haettuja tutkimuksen tuloksia ei voida olettaa saatavan aikuisia tutkittaessa.

Mäkelän (2010) mukaan on olemassa kahdenlaisia tutkimusasetelmia, joissa ei ole tarpeellista pyytää alaikäisen vanhempien suostumusta. Toinen on tutkimus, joka ei sisällä riskejä ja alaikäinen kykenee itse arvioimaan, haluaako hän osallistua tutkimukseen vai ei. Toinen tilanne on tutkimus, jossa huoltajan suostumuksen pyytäminen on alaikäisen edun vastaista. (Mt.) Oma asetelmani vastaa ensimmäistä vaihtoehtoa. Haastatteluun osallistuminen ei ole riskialtista ja nuori on jo toimintaan osallistuttuaan ollut tietoinen jatkoseurannasta. Näkisin, että vanhemmilla ei tulisi olla mitään tutkimuksen tekemisestä vastaan, mutta koin, että luvan kysyminen hidastaisi ja hankaloittaisi prosessia, sillä moni nuorista ei ehkä vaivaudu viemään kotiin lupalappua, vaikka itse vapaaehtoisesti haluaisikin osallistua haastatteluun. Suomen tutkimuseettisen neuvottelukunnan säädösten mukaan yli 15-vuotiaan nuoren vanhemmalta ei tarvitse pyytää tutkimukseen suostumusta, mikäli kyse ei ole arkaluontoisesta aiheesta ja luvan pyytäminen on käytännössä vaikeaa (Kuula-Luumi 2014).

Merkittävin sosiaalitutkimusta koskeva laki on henkilötietolaki. Siinä ei mainita erityissäädöksiä alaikäisiä koskien. Jokaisessa tapauksessa tulisi miettiä oikea toimintatapa yleisten periaatteiden ja säännösten mukaan. Aiheesta riippuen nuori voi olla joko kypsä päättämään itseään koskevista asioista tai hänen voidaan katsoa olevan vielä liian nuori päättämään. (Mäkelä 2010.) Tulin tutkimuksessani päätökseen, että kyseiset nuoret ovat kykeneväisiä päättämään itse, haluavatko osallistua tutkimukseen vai eivät ja näin myös koin käytännössä. Nuoret tulivat haastatteluun täysin vapaaehtoisesti ilman palkkioita ja he allekirjoittivat suostumuslomakkeen. Nuoren kanssa kerrattiin läpi tutkimuksen tekemisen syyt ja tutkittavan oikeudet haastattelun keskeyttämisestä. Heille kerrottiin myös, että haastattelut nauhoitetaan.

Nuoret saivat valita itselleen peitenimen tutkimuksen lopullisten tulosten esittämistä varten. Jotkut eivät halunneet itse keksiä nimeä, vaan halusivat minun keksivän sen. Jokaiselle haastateltavalle sekä oppilaitoksen opettajille ja seuran työntekijöille on keksitty aliakset. Nämä muutokset tehtiin heti litterointivaiheen jälkeen ja vain minä tutkijana tiesin henkilöiden oikeat nimet. Tunnistettavuus tässä tutkimuksessa on mahdollista, sillä tapaustutkimuksen luonteesta johtuen seuran ja oppilaitosten nimet on mainittu julkisesti. Olemme yhdessä näiden tahojen kanssa sopineet tästä käytännöstä sen perusteella, että emme kokeneet avoimuuden aiheuttavan millekään osapuolelle haittaa. Tutkimuksen tekemisessä tulee olla kaikkien ratkaisujen kanssa mahdollisimman avoin, ellei se vaikuta negatiivisesti johonkin tahoon tai vaaranna tutkimuksen luotettavuutta (Tutkijan hankeopas 2019). Mikäli haastatteluista tulisi ilmi tietoa, joka olisi arkaluontoista jonkin haastateltavan kohdalta, sen ominaispiirteitä muutettaisiin niin, ettei yksilöä tai tapausta voida tunnistaa. Haastateltavia pyydettiin olemaan avoimia liittyen niin ystävyys-suhteisiin, oppilaitoksen sisäisiin asioihin kuin seurayhteistyöhönkin, eikä ole kenenkään edun mukaista, että joku haastateltavista joutuisi jälkikäteen vaikeuksiin antamiensa kommenttien vuoksi.

Tutkimusasetelma on siinä mielessä eettisesti mielenkiintoinen, että hankkeen tarkoituksena on ehkäistä nuorten syrjäytymistä varhaisen puuttumisen keinoin. Nuoria ei kuitenkaan haluta leimata syrjäytymisvaarassa oleviksi, eivätkä he toisaalta itse ehkä edes tiedosta tämän mahdollisuutta. Koin silti haastattelutilanteissa välillä haasteelliseksi, millaisia sanavalintoja voin käyttää ja mitä rohkenen kysyä, ettei haastateltava koe minun leimaavan häntä. Toisaalta näiden sanavalintojen käyttö tai kiertoteitä asian kyseleminen saattoi herättää nuorella epäilyksiä siitä, mitä oikein hain takaa. Osan kanssa keskustelinkin suoraan siitä, mitä hän todella tiesi tästä hankkeesta ja oliko hän tietoinen, mitä hankkeella on tarkoitus edistää. Aihe oli osan nuorista kohdalla erityisen arkaluontoinen, sillä en halunnut jättää häntä pohdiskelemaan haastattelun jälkeen, että onko hän jotenkin muita suuremman tuen tarpeessa tai huonompi.

En kuitenkaan halunnut missään nimessä lähestyä aihetta huolestuneesta tai leimaavasta perspektiivistä, vaan halusin kohdata nuoret juuri sellaisina kuin he ovat. Tiesin, että kyseessä on ammattikoululaisia, joista joillakin saattaa olla haasteita, joillain ehkä ei. Pyrin kuuntelemaan heitä ja ymmärtämään heidän näkökulmansa. Etenkin halusin luoda sellaisen

ilmapiirin, missä heillä on turvallinen olo kertoa mahdollisista haasteista ja miten he itse kokevat niiden helpottuvan parhaiten.

Koen samastuvani vahvasti Silonsaaren (2016) ajatuksiin tutkimuksen tekemisessä. Hänen tutkimusasetelmansa oli monelta osin samankaltainen kuin omani ja vastaavasti tutkimuseettiset pohdinnat olivat samansuuntaisia. Muissakin tutkimuksissa on ollut sama asetelma, jossa täytyy pohdiskella, kumpi on ensiarvoista: nuoren osallistaminen tärkeistä asioista keskusteluun vai suojeleminen liian henkilökohtaisilta tai järkyttäviltä kysymyksiltä (Ellonen & Pösö 2010). Silonsaaren tavoin varauduin siihen, että nuoret saattavat puhua minulle hyvinkin vaikeista aiheista. Näin myös tapahtui, joskin mielestäni siinä määrin, ettei kukaan joutunut järkyttymään haastatteluissa tai jäänyt pohtimaan asioita haastattelujen jälkeen. Olin kuitenkin ottanut selvää mahdollisista nuorten tukipalveluista niihin aiheisiin liittyen, minkä oletin nousevan esille. Emme joutuneet kenenkään haastateltavan kanssa käymään niitä läpi, vaan lähinnä kehoitus opettajalle tai opinto-ohjaajalle juttelemisesta riitti. Mielestäni kaikki haastateltavat lähtivät haastattelutilanteesta hyvillä mielin ja moni kiitti vielä erikseen, että oli saanut kertoa omista kokemuksistaan. Nuorten osallistamisen tarve kumpuaa siis selkeästi myös heistä itsestään.

Tilaustyönä tehtävässä opinnäytetyössä tutkimuksen tekemisen tavoitteet voivat olla eriävät eri osapuolilla. Tässä tutkimuksessa olemme onnistuneet tehokkaaseen ja asialliseen yhteistyöhön työn tekijän, yliopiston sekä työn tilaajan välillä. Opinnäytetyön tekemisestä ja sen tavoitteista on tehty sopimus, jonka kaikki osapuolet ovat hyväksyneet. Työn tekemisen tarkoituksena on ollut tiedon tuottaminen ja sen jalostaminen työn tilaajalle hyödynnettävään muotoon. Tutkimuksen tekemisen intressit ovat olleet yhtenevät. Tilaustyönä tehtävässä tutkimuksessa haastetta saattaa aiheuttaa kritiikin ääneen lausuminen. En koe tässä tapauksessa kritiikin tai korjausehdotusten esittämisen olevan ongelma, sillä työn tilaajan tarkoituksena on toimintamallin kehittäminen ja jatkokehitysehdotukset palvelevat tätä tarkoitusta.

5 TULOKSET

Tässä luvussa esitellään, miten kaksivaiheinen analyysi on edennyt. Edellisessä luvussa pohjustettiin jo analyysin vaiheita ja tässä luvussa käsitellään ne seikkaperäisemmin. Analyysin ensimmäinen vaihe eli analyysikehyksen rakentaminen havainnollistetaan taulukoiden ja esimerkkien avulla. Toisessa vaiheessa analyysiyksiköitä vertaillaan keskenään, jotta saadaan näkyville haastateltavien välisiä eroja. Samat vaiheet toistuvat tutkimuskysymysten 1 ja 2 kohdalla eli sosiaalisen pääoman sekä työelämävalmiuksien kehittymisen suhteen. Molempien tutkimuskysymysten analyysin lopuksi pohditaan myös kyseisten resurssien yhteyttä nuoren elämänhallintaan. Kolmannessa tutkimuskysymyksessä käsitellään laajemmin hankkeen onnistumisia ja heikkouksia.

Samalla kun erittelen oman tutkimukseni tuloksia, vertailen niiden samankaltaisuutta ja eroavaisuutta suhteessa aiemmin tutkittuun. Tällä pyritään tarkastelemaan tutkimustuloksien validiteettia. Aiempien tutkimustulosten vastaavuus omieni kanssa kertoo vahvistuvuudesta (Eskola & Suoranta 1998, 213) ja eroavien tulosten kohdalla tulee miettiä, onko tutkimustulos luotettava vai kertooko se kenties jotain täysin uutta ilmiöstä.

5.1 Sosiaalisen pääoman kehittyminen

Ensimmäisenä analysoitavana teemana on nuorten sosiaalinen pääoma ja sen kehittyminen toiminnan myötä. Ensin esittelen analyysin tekemisen vaiheet ja havainnollistan luokittelua taulukon muodossa. Lisäksi vertailen eri luokkien painotuksia määrällisesti. Analyysin toisessa vaiheessa pureudutaan teemojen ja yksilöiden välisiin eroihin. Ensin pyritään havainnollistamaan syntyneet erot ja sen jälkeen pohdiskellaan, miksi eroja esiintyy. Ennen kuin siirrytään käsittelemään toista tutkimuskysymystä, käsitellään vielä yksilöiden sekä ryhmän sosiaalista pääomaa heikentäviä tekijöitä.

5.1.1 Nuorten tulkinnat sosiaalisesta pääomasta

Ensimmäisessä vaiheessa analyysin tekeminen lähti pääluokan eli sosiaalisen pääoman valitsemisesta. Ryhdyin lukemaan haastatteluja etsien tekstistä sosiaaliseen pääomaan viittaavia ilmauksia. Ilmaukset liittyivät teemoihin, jotka pohjautuivat kirjallisuuteen. Kokosin excel-taulukkaan pääluokan ja yläluokan sekä haastatteluaineistosta kopioidun lausahduksen. Sen jälkeen tein lausahduksesta pelkistetyn ilmauksen, jonka tarkoituksena oli selkiyttää sanoma tiiviimpään muotoon. Tämän jälkeen tarkastin vielä, olivatko yläluokat riittävän kuvaavat koko siihen sijoitettua aineistoa ajatellen, vai oliko tarpeen jakaa niitä vielä alaluokkiin tai muokata yläluokkien otsikoita sopivimmiksi. Lisäksi merkitsin taulukkoon haastateltavan numeron ja mahdolliset lisähuomiot, mitkä toimivat samalla tutkimuspäiväkirjan tapaan.

Taulukossa 2 on kuvattu analyysikehyksen rakentumista. Analyysin alkuvaiheessa luokat hakivat vielä muotoaan: osa jakautui ja osa yhdistyi paremmin todellisuutta kuvaaviksi kokonaisuuksiksi. Esimerkiksi alkuperäinen yläluokka ”suhteet kavereihin” jakautui analyysissa toiminnassa syntyneisiin suhteisiin ja toiminnassa syntyneisiin suhteisiin. Taulukossa 2 on esitetty sosiaalisen pääoman yläluokat ja niiden keskeisiä sisältöjä kuvaavat lausumat. Yläluokilla on ollut myös analyysivaiheessa alisteisia alaluokkia, jotka ovat auttaneet eri sisältöjen jaottelua yläluokkiin. Näitä alaluokkia olivat esimerkiksi *suhde ohjaajaan* –yläluokan alla luottamus ohjaajaan, avun saaminen ohjaajalta ja ohjaajan arvostus. Alaluokat ovat toimineet apuna yläluokkien hahmottamisessa. Seuraavissa luvuissa havaintoja tarkastellaan yläluokkien pohjalta. Yläluokkien erilaisia sisältöjä kuvataan muun muassa tekstinäyttein.

TAULUKKO 2. Sosiaalisen pääoman analyysikehyksen rakentuminen.

Tyypillinen lausuma	Yläluokka	Pääluokka
"On ollu hyvä ohjaaja. Olli on sosiaalinen ja tukee meitä aina."	Suhde ohjaajaan	SOSIAALINEN PÄÄOMA
"Siit huomaa et se on oikeesti kiinnostunu, miten meidän opinnot menee ja se tulee paikalle jos on joku juttu."	Suhde opettajaan	
"Tosi paljon saanu sellasii omii vapauksii tehä asioit, mikä on mun mielest tosi hyvä."	Vastuun saaminen	
"Oon oppinu et turhaan sitä jännittää mennä puhuu jolleki vieraalle."	Sosiaaliset taidot	
"Nojoo et yhteistyö ainaki kehitty tosi hyvin."	Ryhmänhenki ja kuulumuus	
"Aika paljon me saadaan ite päättää et miten tehdään asiat."	Osallisuus	
"Ennen mä mietin aina et mitä mä sanon enkä ollu niin puhelias. Nyt mä en jännitä enää niin paljoo."	Itsetunto ja kompetenssi	
"Se tyttö joka opiskelee lääkealaa nii mä en ennen tuntenu sitä ja sit tän kaut tutustuttiin."	Uusia kaverisuhteita	
"Kyl me Rasmuksen kaa...en mä tuntenu sitä ennen nii hyvin nii me ollaan ihan ystävii, kavereita."	Kaverisuhteet syventyneet	
"Toi joka vetää tota iltapäiväkerhoo nii sen kautta vois kysyä. Et on ainaki yks henkilö."	Verkostot	
"Joo joka tiistai me tullaan tänne."	Sitoutuminen	

Yläluokista osa muodostui sosiaalisen pääoman kirjallisuuden perusteella. Luvussa 3.3.1 on esitelty yleisesti hyväksytyjä sosiaalisen pääoman ilmentäjiä. Niitä ovat muun muassa verkostot, osallisuus, sitoutuminen, normit, ryhmään kuuluminen sekä luottamukselliset suhteet läheisiin ihmisiin. Olen muokannut näitä teemoja aineistossa esiintyvien kommenttien mukaan niin, että ne kuvastaisivat mahdollisimman hyvin nuoren sosiaalisen pääoman kokemuksia. Nuorisolle esimerkiksi siteet ystäviin ovat tärkeitä, joten niitä käsittelevät kommentit on otettu huomioon kahdessa yläluokassa. Osa yläluokista syntyi myös aineistosta. Esimerkiksi sosiaalisten taitojen kehittyminen ja vastuun saaminen esiintyivät haastatteluissa voimakkaina kehityksen kohteina, jotka myöskin tulkintani mukaan mahdollistivat nuoren sosiaalisen pääoman kehittymisen. Siksi ne ovat analysoitu omina yläluokkina.

Luottamus taas on yksi sosiaalisen pääoman keskeisimpiä käsitteitä (esim. Ruuskanen 2001, 1-5, 45-50; Coleman 1988), mutta se ei ilmennyt haastatteluissa selkeänä kokonaisuutena. Luottamusta oli kuitenkin vahvasti havaittavissa suhteessa vertaisiin, ohjaajiin ja opettajiin, joten olen käsitellyt sitä osana niitä yläluokkia. Luottamus omiin kykyihin ja sosiaalisiin vahvuuksiin ilmeni myös joissain haastatteluissa, jolloin olen liittänyt sen osaksi itsetunnon ja kompetenssin kehittymistä. Luottamusta oli havaittavissa paitsi nuoren suunnasta, myös aikuisilta nuorille. Tämä ilmeni osallisuuden ja vastuun teemoissa. Luottamuksen teemaa käsittelevät sisällöt on jaoteltu kunkin näiden yläluokkien alle, sillä esimerkiksi *suhde ohjaajaan* yläluokka käsitteli paljon muutakin, kuin pelkästään luottamusta nuoren ja ohjaajan välillä.

Luottamuksen käsitteen lisäksi taulukossa ei myöskään esiinny toista sosiaaliseen pääomaan vahvasti liitettyä käsitettä eli normeja. Normit ovat yleisesti omaksuttuja sääntöjä ja tapoja joiden mukaan toimitaan tullakseen yhteisön hyväksymäksi (Putnam 2000). Nuorten kommentissa ei ilmennyt tämänkaltaista normipuhetta, joka olisi esimerkiksi voinut olla ”olen mukana, koska muutkin ovat” tai ”harrastan, koska minun kuuluu harrastaa jotain kuuluakseni joukkoon ja ollakseni normaali”. Nuorilla vaikutti itse asiassa olevan melko vahva oma tahto, joka ilmeni esimerkiksi kommentissa ”*Ainakaan mä en oo sillee, et jos ne ei tuu niin mä en mee. Mä aina meen*”.

Luokittelun jälkeen aineistosta pääsee melko helposti näkemään eri luokkien suhteet keskenään. Määrät eivät ole kaikissa tapauksissa merkityksellisiä, mutta luokkien esiintymiskertoja voi myös laskea (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105). Myös erot haastateltavien välillä ovat mielenkiintoisia. Taulukkoon kertyi yhteensä 396 lausahdusta sosiaaliseen pääomaan liittyen. Määrät jakautuivat haastateltavien välillä melko tasaisesti, joskin myös selkeät ääripäät löytyivät. Määrien jakautuminen kertoo haastateltavan puheliaisuudesta sekä valvetuneisuudesta. Nuorison keskuudessa esimerkiksi emotionaalinen älykkyys voi olla vielä hyvin eri tasoilla ja toisille on hankalampaa puhua esimerkiksi luottamuksesta tai ystävyyssuhteiden eroista. Eräässä haastattelussa näitä sosiaaliseen pääomaan liittyviä kommentteja oli vain 8 kappaletta, kun enimmillään niitä löytyi jopa 64 yhdestä haastattelusta. Keskimäärin kommentteja oli noin 28 per haastattelu.

Taulukossa 3 on jaoteltuna yläluokat ja niiden määrällinen esiintyminen haastatteluissa. Mainintojen kokonaismäärä eroaa taulukkoon laskettujen mainintojen yhteismäärästä, sillä kaikki sosiaaliseen pääomaan liittyvät kommentit eivät päätyneet analysoitaviksi. Esimerkiksi suurin osa kaverisuhteita käsittelevistä kommentteista liittyi aiempiin kaverisuhteisiin, jotka olivat usein koulun ulkopuolisia suhteita. Ne saattoivat olla aiemmista kouluista, harrastuksista tai asuinpaikan myötä syntyneitä kaverisuhteita. Nämä suhteet eivät olleet tutkimustulosten kannalta relevantteja, mutta niiden vaikutus tulee silti ottaa huomioon toiminnan sisäisiä kaverisuhteita ajatellen. Lopulta vain murto-osa kaverisuhteita käsittelevistä kommentteista päätyi analysoitaviksi, mutta nämä kaikki kommentit kertoivat toiminnan myötä muuttuneista suhteista.

Analysoitavia kommentteja kertyi eniten suhteesta ohjaajaan, josta kaverisuhteiden tavoin puhuttiin paljon jokaisen haastateltavan kanssa. Muiden yläluokkien osalta kommenttien määrät ovat hyvin tasaiset, mutta esimerkiksi vastuusta ja suhteista opettajiin puhuttiin huomattavasti enemmän vapaaehtoistyöläisten kanssa, kun taas itsetunnon ja kompetenssin kehittyminen tuli suhteessa useammin esille harrastefutislaisten kanssa keskustellessa. Verkostoista oli vähiten mainintoja haastatteluissa. Verkostoista ei puhuttu lähes lainkaan harrastefutislaisten kanssa ja se osaltaan selittää mainintojen vähäisyyttä. Verkostot ovat myös monelle ammattikouluikäiselle nuorelle vielä vieras käsite, joka ei ole konkretisoitunut, sillä työkokemusta on vielä varsin vähän.

TAULUKKO 3. Sosiaalisen pääoman yläluokkien esiintyminen.

Teema	Mainintojen esiintymiskerrat
Suhde ohjaajaan	52
Suhde opettajaan	29
Vastuun saaminen	27
Sosiaaliset taidot	24
Ryhmähenki/kuuluvuus	23
Osallisuus	19
Itsetunto ja kompetenssi	19
Uusia kaverisuhteita	17
Kaverisuhteet syventyneet	13
Sitoutuminen	12
Verkostot	9

5.1.2 Sosiaalisen pääoman erot

Yläluokat ja niiden sisällöt eriteltyäni etenin analyysin toiseen vaiheeseen eli analyysiyksiköiden vertailuun. Sitä varten tein taulukon (taulukko 4), jonka y-akselille laitoin haastateltavan numeron ja x-akselille sosiaalista pääomaa ilmentävän ominaisuuden. Näitä ominaisuuksia oli taulukossa yksitoista kappaletta. Ensimmäinen analyysiyksikkö olivat ilmenevät teemat ja toinen analyysiyksikkö haastateltavat. Vertailua tehtiin molemmissa.

Seuraavaksi kävin haastattelu kerrallaan valitut kommentit läpi ja merkkasin taulukkoon jokaisen yläluokan kohdalle merkin, mikäli se teema oli ilmennyt haastattelussa. Kaikki kommentit eivät olleet painoarvoltaan samanlaisia, joten merkitsin ”XX”, mikäli asia oli ollut erittäin merkittävä ja ”X”, mikäli se oli merkittävä. Jos haastattelussa ei ilmennyt kyseistä teemaa, jätin ruudun tyhjäksi. (ks. esim. Eskola 2001.) Merkittävyys ei tässä tarkoita, että asia olisi täytynyt mainita useasti vaan arviointi on tulkinnanvaraista. Mikäli olisin merkinnyt kaikki ilmenneet vastaukset samalla painoarvolla, olisi tulosten vääristymisen riski ollut suuri. Tämä vaati myös melko paljon tulkintaa, sillä jotkut haastateltavat olivat koko haastattelun ajan hyvin vähäsanaisia, kun taas toisten kanssa oma roolini muodostui pienemmäksi, kun

haastateltava oli itse aktiivinen keskustelija. Erot voivat olla jossain tapauksissa persoonasta riippuvia. On yksilöllistä, onko vähäsanainen vastaus merkki vähäpätöisyydestä vai onko se kenties arvoltaan ihan yhtä vahva, kuin persoonaltaan erilaisen haastateltavan pitkä vastaus.

TAULUKKO 4. Sosiaalisen pääoman eri yläluokkien ilmeneminen haastatteluissa. Voit katsoa taulukon isommassa koossa [tästä linkistä](#).

	Haastateltava	Uusia kaverisuhteita syntynyt	Aiemmat kaverisuhteet syntyneet	Verkostoja syntynyt	Saanut osallisuuden kokemuksia	Suhde ohjaajaan tärkeä	Suhde opettajaan tärkeä	Sosiaaliset taidot kehittyneet	Itsetunto ja kompetenssi kasvaneet	Sitoutuminen kasvanut	Saanut vastuuta	Ryhmänenki/ Kuuluvuuden tunne kasvanut	
p	1								X	X	X		3
p	2												0
t	3			XX	X	XX	XX	X	X	XX	XX	X	14
p	4			XX		XX	X	XX	X	XX	XX		12
t	5	XX	XX		X	XX		X	X	XX		X	12
t	6		XX		X	XX		X	XX			X	9
t	7			X		X		X				X	4
t+t	8					XX	X	X		XX	X		7
p	9	XX	X		X	XX			X	X			8
p	10	X				XX						X	4
p	11	XX				XX			X	X			6
p	12	XX		X	X	XX		XX	XX	X	XX	X	14
p	13	XX		X	X	X	XX	XX	XX	XX	XX	X	16
p	14		XX			X		X			XX	X	7
		11	7	7	6	21	6	12	12	14	12	8	

Taulukossa erotin vapaaehtoistoissa olleet nuoret ja harrastefutiksessa olleet eri väreillä (vapaaehtoistyöläiset mustalla ja harrastefutislaiset oranssilla), jotta näin selkeästi erot ryhmien välillä. Taulukon ala- ja sivureunaan on laskettu yhteenlasketut summat yläluokan merkittävyydestä. Tästä taulukosta tarkastelin eroja yläluokkien esiintymisen välillä, yksilöiden välillä sekä kahden eri toimintamuodon välillä. Lisäksi kiinnitin huomiota mahdollisiin sukupuolen, iän tai etnisen taustan aiheuttamiin eroihin. Erojen paikantamisen jälkeen pohdin, mistä ne voivat johtua.

Yläluokkien väliset erot

Tarkastellaan ensimmäiseksi yläluokkien ilmenemistä ja niiden eroja toisiinsa. Nämä havainnot voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän muodostaa yksin *suhde ohjaajaan tärkeä* –yläluokka, joka erottui selkeästi eniten mainintoja saaneena. Toiseen ryhmään sijoittuvat keskiverron määrän mainintoja saaneet yläluokat, joita oli viisi kappaletta. Kolmanteen ryhmään sijoitin viisi vähiten mainintoja saanutta luokkaa.

TAULUKKO 5. Merkittävimmäksi koettu sosiaalisen pääoman yläluokka.

	Suhde ohjaajaan tärkeä
p	
p	
t	XX
p	XX
t	XX
t	XX
t	X
t+t	XX
p	XX
p	XX
p	XX
p	XX
p	X
p	X
	21

Sosiaalisen pääoman yhdestätoista erittelemästani yläluokasta kaikista merkittävimpanä esiintyy suhde ohjaajan eli hankekoordinaattori-Ollin kanssa. Suhde ohjaajaan esiintyi tärkeänä peräti kahdessatoista haastattelussa, eli vain kahden haastateltavan kohdalla tulkitsin, että suhde ei ollut muodostunut merkitsevän tärkeäksi. Poikkeuksellista on vielä se, että näistä

kahdestatoista yhdeksän olen koodannut XX-merkinnällä, mikä tarkoittaa, että suhde ohjaajaan on koettu erittäin merkittävänä.

TAULUKKO 6. Keskimääräisen merkittäviksi arvioidut sosiaalisen pääoman yläluokat.

	Sitoutuminen kasvanut	Sosiaaliset taidot kehittyneet	Saanut vastuuta	Itsetunto ja kompetenssi kasvaneet	Uusia kaverisuhteita syntynyt
p	X		X	X	
p					
t	XX	X	XX	X	
p	XX	XX	XX	X	
t	XX	X		X	XX
t		X		XX	
t		X			
t+t	XX	X	X		
p	X			X	XX
p					X
p	X			X	XX
p	X	XX	XX	XX	XX
p	XX	XX	XX	XX	XX
p		X	XX		
	14	12	12	12	11

Toiseen ryhmään sijoituivat teemat *sitoutuminen kasvanut*, *sosiaaliset taidot kehittyneet*, *saanut vastuuta*, *itsetunto ja kompetenssi kasvaneet* sekä *uusia kaverisuhteita syntynyt*. Karkeasti puolet haastateltavista kokivat kehittyneensä näiden sosiaalisen pääoman yläluokkien suhteen. Kaikkien yläluokkien osalta vastauksissa oli sekä merkittäväksi että erittäin merkittäväksi tulkittuja muutoksia. Mielenkiintoista on, että uusien kaverisuhteiden syntymisestä mainitsi vain kuusi nuorta, mutta viiden osalta muutos oli erittäin merkittävä (XX). Voidaan siis päätellä, että mikäli uusia tuttavuuksia oli onnistunut saamaan, oli ne koettu todella tärkeiksi ja ainakin toistaiseksi pysyviksi suhteiksi.

TAULUKKO 7. Vähiten merkittäviksi arvioidut sosiaalisen pääoman yläluokat.

	Ryhmähenki/ Kuuluvuuden tunne kasvanut	Aiemmat kaverisuhteet syventyneet	Verkostoja syntynyt	Saanut osallisuuden kokemuksia	Suhde opettajaan tärkeä
p					
p					
t	X		XX	X	XX
p			XX		X
t	X	XX		X	
t	X	XX		X	
t	X		X		
t+t					X
p		X		X	
p	X				
p					
p	X		X	X	
p	X		X	X	XX
p	X	XX			
	8	7	7	6	6

Kolmanteen ryhmään kuuluivat yläluokat *ryhmähenki/kuuluvuuden tunne kasvanut*, *aiemmat kaverisuhteet syventyneet*, *verkostoja syntynyt*, *saanut osallisuuden kokemuksia* sekä *suhde opettajaan tärkeä*. Nämä yläluokat esiintyivät vähiten haastatteluissa ja ne olivat siis nuorten mukaan vähiten muuttuneet. Jokaisen yläluokan osalta 4-8 nuorta on kokenut asian merkittävänä. On kuitenkin huomioitava, että kahdeksan mainintaa kerännyt *ryhmähenki/kuuluvuuden tunne kasvanut* on tulkittu kaikissa tapauksissa merkittävästi kasvaneeksi, eikä kertaakaan erittäin merkittäväksi. Sama ilmiö toistuu kuusi mainintaa saaneen *saanut osallisuuden kokemuksia* –yläluokan osalta. Kehitys on siis näiden teemojen kohdalla ollut yleistä, muttei erityisen vahvaa.

Samoin kuin uusien kaverisuhteiden merkityksen kohdalla, myös aiempien kaverisuhteiden vahvistuminen osoittautuu erittäin merkittäväksi asiaksi. Suhteiden syvenemisen on maininnut vain neljä haastateltavaa, mutta heistä kolme on painottanut sen merkitystä erittäin tärkeäksi.

Näyttää siis siltä, että vaikka kaverisuhteiden rooli sosiaalisen pääoman kehittämisessä ei ole odotetun kaltainen määrällisesti, se on silti esiintyessään erittäin voimakas ja tärkeä kokemus nuorelle. Tämä käy ilmi muun muassa seuraavasta toteamuksesta

”Osan kaa me ollaan joo todella lähennytty todella hyvin. Ku tää yhdistää, sit muutenki nähään viikoittain ja näin.” –Sadira

Nuorten väliset erot

Seuraavaksi käsitellään haastateltavien välisiä eroja sosiaalisen pääoman kehittämisessä. Tässä kolme jakamaani ryhmää ovat huomattavasti tasaisemmat kuin yläluokkien välisessä vertailussa, jossa suhde ohjaajaan oli koettu selkeästi merkityksellisimmäksi. Eniten sosiaalista pääomaa oli kokenut kartuttaneensa viisi nuorta. Toiseen eli keskimmäiseen ryhmään sijoittui viisi nuorta ja vähiten sosiaalisen pääoman kehitystä kokeneita nuoria oli neljä. Erot ääripäiden välillä ovat valtavat, sillä eniten sosiaalista pääomaa saanut nuori oli kokenut kehittyneensä kaikkien paitsi yhden yläluokan suhteen, kun taas yhden nuoren kohdalla en nähnyt kehitystä lainkaan.

TAULUKKO 8. Eniten sosiaalista pääomaa kartuttaneet nuoret.

	Haastateltava	Uusia kaverisuhteita syntynyt	Aiemmat kaverisuhteet syntyneet	Verkostoja syntynyt	Saanut osallisuuden kokemuksia	Suhde ohjaajaan tärkeä	Suhde opettajaan tärkeä	Sosiaaliset taidot kehittyneet	Itsetunto ja kompetenssi kasvaneet	Sitoutuminen kasvanut	Saanut vastuuta	Ryhmänhenki/ Kuuluvuuden tunne kasvanut	
p	13	XX		X	X	X	XX	XX	XX	XX	XX	X	16
p	12	XX		X	X	XX		XX	XX	X	XX	X	14
t	3			XX	X	XX	XX	X	X	XX	XX	X	14
p	4			XX		XX	X	XX	X	XX	XX		12
t	5	XX	XX		X	XX		X	X	XX		X	12

Viidestä vahvimmin sosiaalisen pääoman lisääntymisen kokeneesta nuoresta neljä oli vapaaehtoistyöläisiä ja yksi harrastefutislainen. Kaksi heistä oli tyttöjä ja kolme poikia. Kaikkiaan yhdestätoista määrittelemästani yläluokasta mainintoja oli heidän kohdallaan 7-10 luokassa. Parhaimmillaan eräällä pojalla oli havaittavissa kehitystä kymmenessä luokassa, joista vieläpä kuusi oli koettu erittäin merkittäväksi (XX) muutokseksi. Näitä viittä nuorta yhdistivät kokemukset neljässä yläluokassa. Kaikki heistä olivat kokeneet merkittäväksi tai

erittäin merkittäväksi suhteen ohjaajan kanssa, he olivat kokeneet kehittyneensä sosiaalisissa taidoissa, saaneensa lisää itsetuntoa ja kompetenssia sekä heidän sitoutumisensa oli kasvanut.

TAULUKKO 9. Keskimääräisen verran sosiaalista pääomaa kartuttaneet nuoret.

	Haastateltava	Uusia kaverisuhteita syntynyt	Aiemmat kaverisuhteet syventyneet	Verkostoja syntynyt	Saanut osallisuuden kokemuksia	Suhde ohjaajaan tärkeä	Suhde opettajaan tärkeä	Sosiaaliset taidot kehittyneet	Itsetunto ja kompetenssi kasvaneet	Sitoutuminen kasvanut	Saanut vastuuta	Ryhmähenki/ Kuuluvuuden tunne kasvanut	
t	6		XX		X	XX		X	XX			X	9
p	9	XX	X		X	XX			X	X			8
t+t	8					XX	X	X		XX	X		7
p	14		XX			X		X			XX	X	7
p	11	XX				XX			X	X			6

Toisen ryhmän kohdalla kehitystä oli koettu 4-6 teemassa yhdestätoista eli keskimäärin puolessa sosiaalisen pääoman yläluokissa oltiin nähty muutosta. Tähän ryhmään kuului nuoria molemmista toimintaryhmistä ja myöskin sekä tyttöjä että poikia. Heille ainoa yhteinen piirre oli koettu tärkeä suhde ohjaajaan, mutta muuten yksilöt olivat kokeneet kehitystä vaihtelevasti eri asioiden suhteen. Kaikki tähän ryhmään kuuluvat kolme harrastefutislaista olivat kuitenkin kokeneet itsetuntonsa nousseen ja kompetenssin lisääntyneen.

TAULUKKO 10. Vähiten sosiaalista pääomaa kartuttaneet nuoret.

	Haastateltava	Uusia kaverisuhteita syntynyt	Aiemmat kaverisuhteet syventyneet	Verkostoja syntynyt	Saanut osallisuuden kokemuksia	Suhde ohjaajaan tärkeä	Suhde opettajaan tärkeä	Sosiaaliset taidot kehittyneet	Itsetunto ja kompetenssi kasvaneet	Sitoutuminen kasvanut	Saanut vastuuta	Ryhmähenki/ Kuuluvuuden tunne kasvanut	
p	10	X				XX						X	4
t	7			X		X		X				X	4
p	1								X	X	X		3
p	2												0

Neljä nuorta olivat kokeneet vähiten kehitystä sosiaalisen pääoman suhteen. Heidän kohdallaan oli tapahtunut kehitystä 0-4 eri yläluokassa. Ryhmästä kolme oli vapaaehtoistöissä olleita ja yksi harrastefutislainen. Yksi oli tyttö ja kolme muuta poikia. Molemmat haastatelluista ensimmäisen vuoden opiskelijoista sijoittuivat tähän ryhmään. Merkittävää on, että vain yhden haastateltavan kohdalla yksi ainoa yläluokka oli koettu erittäin merkittäväksi ja kaikki muut tähän ryhmään sijoittuneet kehityksen kohteet olivat ”vain” merkittäviksi (X) koettuja. Erityisen vahvaa kehittymistä ei siis ollut kokenut kukaan, ainoastaan yksi poika koki suhteen ohjaajaan erittäin tärkeäksi.

Tarkempaa tarkastelua vaatii poika, jonka kohdalla en huomannut sosiaalisen pääoman kehittymistä lainkaan. Ensinnäkin on otettava huomioon, että kyseinen nuori oli vasta ammattikoulun ensimmäisellä luokalla, eikä näin ollen ollut ehtinyt olla hankkeen toiminnassa mukana muutamaa kertaa enempää. On siis jokseenkin ymmärrettävissä, ettei hanke ole myöskään ehtinyt saada hänessä aikaan isoja muutoksia. Hänen työtehtävänsä olivat olleet pitkälti itsenäisesti tehtäviä, joten hän ei ollut päässyt työskentelemään osana ryhmää. Muutenkin hänen asenteensa opiskeluryhmää kohtaan oli melko neutraali ja vähäsanainen ja hänen aiempi kaveripiirinsä oli säilynyt hyvin vahvana, jolloin hän ei kokenut tarvetta ystäväystyä sen syvemmin uusiin luokkatovereihinsa.

Pojan suhtautuminen ohjaajiin ja opettajiin oli melko erikoinen, mikä saattaa selittää muodostumatonta kommunikaatiota. Hän kertoi sekä ohjaajien että opettajien olevan ”*ihan jees*”, mutta kysyessäni tarkempia kysymyksiä kommunikaatiosta tai luottamuksesta, hän kertoi, ettei koskaan tukeutunut näihin aikuisiin. Esimerkiksi kysyessäni, keneltä hän pyytää tarvittaessa apua hän vastasi ”*yleensä mä en kysy, yleensä mä teen ite*”. Tiedustellessani hänen ongelmanratkaisutaidoistaan vastaukset olivat jopa salamyhkäisiä, eikä hän halunnut paljastaa, millä tavoin yleensä hoitaa mahdolliset ongelmatilanteet.

Vastakohtana tälle pojalle, jonka sosiaalinen pääoma ei ollut ehkä kehittynyt lainkaan, oli poika, jonka haastattelun perusteella merkintä löytyy kaikista paitsi yhdestä taulukon kohdasta. Kyseisellä pojalla oli sosiaalisissa suhteissa ja arjenhallinnassa paljon haasteita ja siksi kehittymismahdollisuuksia oli myös paljon. Myös kahden muun nuoren kohdalla yhdeksän yhdestätoista yläluokasta täyttyi. Mielenkiintoista on, että tyttö, jolla oli myös paljon merkkejä sosiaalisen pääoman kehittymisestä, oli lähestulkoon täysin erilaisessa elämäntilanteessa kuin eniten merkintöjä kartuttanut poika: hänen tulevaisuudensuunnitelmansa olivat selkeät ja sosiaaliset verkostot vaikuttivat laajoilta. Tämän tuloksen perusteella voisi ajatella hyvin monen kaltaisen ihmisen hyötyvän toiminnasta. On myös mielenkiintoista, että molemmat ääripäät sosiaalisen pääoman suhteen löytyvät vapaaehtoistyöläisten joukosta. Sekä kolme eniten että vähiten sosiaalista pääomaa kerryttäneistä nuorista on vapaaehtoistyöläisiä. Voisi siis sanoa, että ääripäät löytyvät vapaaehtoistyöläisten keskuudesta, kun harrastefutislaisten joukossa sosiaalisen pääoman muotojen lisääntyminen oli tasaisempaa. Toki vapaaehtoistyöläisiä oli joukossa myös

enemmän, joten suhteutettuna erot eivät vaikuta johtuvan toimintamuodosta, vaan ovat yksilöllisiä. Yksilöllisiä eroja voivat luoda opiskelijan luokka-aste, tausta ja sukupuoli. Näitä toimintamuotojen välisiä eroja tarkastellaan seuraavaksi.

Työskentely vai harrastus: kummassa sosiaalista pääomaa karttuu enemmän?

Tässä luvussa käsitellään harrastefutikseen ja vapaaehtoistöihin osallistuneiden nuorten välisiä eroja. Tarkastelun alle otetaan ensin molemmissa toimintamuodoissa eniten ja seuraavaksi vähiten mainintoja saaneet sosiaalisen pääoman yläluokat. Luvussa pohdiskellaan myös aiemman tutkimuksen yhteyttä tässä tutkimuksessa todettuihin havaintoihin. Erojen tarkastelun lisäksi pohditaan mistä erot johtuvat. Luvun lopussa pureudutaan myös sosiaalisen pääoman haasteisiin ensin paikantamalla ne ja sen jälkeen miettimällä niihin ratkaisuehdotuksia.

Harrastefutislaisten vahva sosiaalinen pääoma

Harrastefutiksessa eniten sosiaalista pääomaa oli koettu kehittyneen suhteessa ohjaajaan, uusien kaverisuhteiden myötä sekä itsetunnon ja kompetenssin kasvamisen vuoksi. Ohjaajalle annettiin erilaisia merkityksiä, minkä perusteella voisi ajatella, että Ollilla oli monia eri rooleja työssään. Harrastefutislaisten keskuudessa Ollin rooleja olivat toiminnan vetäjän rooli, kuuntelijan, avunantajan ja hauskan aikuisen roolit. Ohjaajan tärkein taito oli luoda rento ilmapiiri ja osoittaa mielenkiintoa nuoria kohtaan myös toiminnan ulkopuolisiin asioihin liittyen. Myös Hämäläisen (2003) tutkimuksessa todettiin, että valmentaja, jonka kanssa voi keskustella mistä tahansa, on erityisen merkityksellinen ja arvoltaan enemmän kuin pelkkä valmentaja. Ollin merkitys luotettavana aikuisena ilmenee esimerkiksi seuraavasta otteesta:

”Joo, kyl me puhutaan aina ku on kouluhuolii ja kaikkee tällästä nii me puhutaan niitten kaa ja ne neuvoo meitä ja kaikkee.” –Sadira

Turvallisena aikuisena olemisen ja auttamisen lisäksi Ollin luonne vaikutti nuorten kokemuksiin hänestä. Molemminpuolinen vuorovaikutus oli tärkeää ja nuoret kokivat, että

ohjaaja pitää heistä samoin kuin he pitivät hänestä. Hyvä ohjaaja nähtiin tärkeimmäksi syyksi tulla mukaan toimintaan ja sitoutua siihen.

”Anni: Jos täällä olis ollu joku sellanen ohjaaja kenen kans ei niin synkkaa nii ois varmaan ollu aika erilainen fiilis tulla?”

August: Nii oiski varmasti. Kukaan ei tulis (naurahtaa).”

Kalevan (2015) tutkimuksessa tutkittiin erääseen toiseen matalan kynnyksen liikuntatoimintaan osallistuneiden nuorten kokemuksia ohjaajasta. Heidän vastauksissaan painottuivat ohjaajan persoonallisuus ja avoimen ilmapiirin luominen vastaavasti kuin tässä tutkimuksessa. Nämä nuoret olivat kuitenkin painottaneet voimakkaasti myös ohjaajan asiantuntijuutta. (Mt.) Harrastefutislaisten haastatteluissa ei tullut kertaakaan esiin Ollin ammatillinen pätevyys ohjaajana. Sitä ei ehkä koettu yhtä merkityksellisenä kuin persoonallisuutta tai sitten asiantuntijuudessa ei ollut mitään vikaa, mistä olisi pitänyt mainita. Nuoret eivät kuitenkaan tulkintani mukaan arvottaneet toiminnan operatiivista sisältöä yhtä korkealle kuin hyvää fiilistä ja sitä, että toimintaa ylipäänsä oli olemassa. Tämä tutkimustulos vastaa varmaankin kaikkea nuorille järjestettyä harrastustoimintaa. Usein toiminnan operatiivista sisältöä korostavat muut tahot, eivätkä nuoret. Poikien ryhmässä toiminnan sisältö koettiin tyttöjen ryhmää tärkeämmäksi. Tulkitsen poikien arvostaneen hyvää peliä ja urheilullisuutta enemmän, kun tytöt taas korostivat sosiaalista vuorovaikutusta liikkumisen lisänä.

Ylipäänsä nuorten haastatteluista huomaa selkeän tarpeen luotettaville aikuisille, jotka eivät kuitenkaan eroa liiaksi nuorista itsestään. ”Saman kielen” puhuminen, huumorintaju ja säännölliset kohtaamiset olivat luoneet Ollin ja nuorten välille luottamussuhteen, joka on omalla tavallaan ainutlaatuinen. Seuraavassa katkelmassa tiivistyy Ollin merkitys nuorille. Ohjaajan tehtävä ei ole vain tarjota nuorille toimintaa, vaan olla aidosti heidän puolellaan. Luottamus nuoren ja ohjaajan välillä mahdollistaa kahdenvälisen ymmärryksen ja vuorovaikutuksen, joka on parhaimmillaan vahva sosiaalinen resurssi molemmille osapuolille.

”On ollu hyvä ohjaaja. Olli on sosiaalinen ja se tukee meitä aina.” –Michael

Silonsaaren (2016) tutkimuksessa ohjaaja Kassu oli antanut nuorille erilaisia resursseja. Kassu oli antanut emotionaalista, informatiivista ja välineellistä tukea (Demaray & Malecki 2003; Prochaska, Rodgers & Sallis 2002). Samoja havaintoja on tehty myös tässä tutkimuksessa. Emotionaalinen tuki Ollilta tarkoitti kuuntelua, sitoutumista ja välittämistä. Informatiivinen tuki merkitsi auttamista kouluasioissa ja esimerkiksi työnhaussa. Silonsaaren tutkimuksessa Kassulta oli myös saanut välineellistä tukea, mikä tarkoitti ilmaista mahdollisuutta harrastaa ja saada tarvittaessa esimerkiksi varusteita (Silonsaari 2016). Hyvää seuraa -hankkeessa nuoret saivat myös ilmaisen mahdollisuuden harrastaa, mutta eivät vaikuttaneet yhdistävän tätä Olliin tai muihin ohjaajiin, vaan pikemminkin seuraan tai liittoon. Yksi haastateltavista tosin sanoi Ollin selvittelevän mahdollisuutta saada pelaajille futsaliin tarkoitettuja kenkiä, jolloin hän koki saavansa Ollilta välineellistä tukea.

Melkein kaikille haastatelluille harrastefutislaisille oli syntynyt uusia kaverisuhteita. Harrastefutiksessa opiskelualat sekoittuivat hieman, sillä etenkin poikien ryhmässä oli nuoria monilta opintolinjoilta. Silti nuoret toivoivat, että mukana olisi ollut enemmän oppilaita muilta aloilta, jotta olisi voinut tutustua uusiin ihmisiin. Myös tyttöjen ryhmässä oli parilta eri opintolinjalta nuoria ja tytöt olivatkin ystäväystyneet tiiviisti säännöllisen toiminnan myötä ja alkaneet viettää aikaa myös vapaa-ajalla. Yhteisöllisyyden kehittyminen on monesti liikuntatoiminnan päätavoite (Karila ym. 2006).

Itsetunnon ja kompetenssin kehittymisen oli huomannut neljä viidestä harrastefutislaisesta. Harrastefutisryhmässä etenkin tytöt mainitsivat taitojen kehittymisen, mikä oli nostanut heidän itsetuntoaan. Urheilun harrastamisen on usein todettu olevan yhteydessä nuoren positiiviseen minäkuvaan. Itsetunto ja kompetenssi voivat kehittyä urheiluharrastuksessa kehittymisen kautta, kun myös liikunnan harrastaminen itsessään voi kohottaa itsetuntoa ja saada nuorelle itsevarman ja hyväksytyin olon. (Salmela 2006.) Pojilla kompetenssin kasvaminen oli hieman vähäisempää, sillä heidän taitotasonsa oli ollut korkea jo ennen harrastuksen aloittamista.

Toinen harrastefutikseen osallistuneista tytöistä mainitsi myös ryhmän merkityksen hänen itsetunnolleen. Kaikki ryhmässä olevat olivat maahanmuuttajataustaisia ja haastateltava koki

olonsa helpommaksi heidän kanssaan, koska kielestä ei tarvinnut huolehtia. Harter (1999) on erottanut itsearvostuksen ja pätevyyden tunteiden osa-alueita eri ikäkausina. Hänen mukaansa nuoruudessa itsearvostukseen vaikuttavat eniten koulu- ja työpätevyys, urheilupätevyys, ulkonäkö sekä vertaisten ja läheisten hyväksyntä. (Mt., 119.) Koettu hyvä tai heikko pätevyys voimistuvat sen mukaan, mitä yksilö pitää tärkeänä. Esimerkiksi jos nuori ei menesty urheilussa, mutta ei myöskään pidä sitä tärkeänä arvona itselleen, se ei heikennä yksilön itsetuntoa. (Mt.) Jos taas nuorelle on tärkeää vertaisten hyväksyntä sekä persoonana että hyvänä pelaajana, tovereiden joukossa saatu arvostus kohottaa itsearvostusta ja pätevyyden tunnetta huomattavasti.

”Joo no yhteistyötaidot ainakin kehittyy koko ajan. Ja et nyt koriksessakin mä oon huomannu et mä oon todella hyvä siinä.” –Sadira

Seuraavan sitaatin nuori oli vapaaehtoistyöläinen, mutta hän oli myös osallistunut koulun futisjoukkueen toimintaan, joten tämä lausuma kertoo harrastetoiminnasta. Hän oli saanut varakapteenin tehtävän ja löytänyt itsestään uusia puolia, jotka olivat nostaneet hänen itsetuntoaan. Koettu arvostus vertaisten silmissä ja oman kehityksen huomaaminen olivat jopa yllättäneet hänet itsensä.

*”No oli se, se oli... no se oli outoo. Emmä oo ikin ollu semmonen ihminen et mä haluun olla niinku äänessä. Ja sellane et mä haluun ohjaa ihmisii. Et seki puoli löyty musta (naurahtaa).
--- Mä olin yllättyyny siitä ku ne kuunteli mua, ku yleensä siel vaa höpötetään ja jauhetaan kaikkee turhaa.” –Tommy*

Vapaaehtoistyöläisten vahva sosiaalinen pääoma

Vapaaehtoistyötä tehneiden keskuudessa eniten sosiaalista pääomaa oli syntynyt suhteessa ohjaajaan, sosiaalisten taitojen kehittymisen myötä, vastuun saamisen kautta ja sitoutumisen kehityttyä. Vapaaehtoistyöläisten keskuudessa merkityksenannot ja Ollin roolit olivat hieman erilaisia kuin harrastefutislaisilla. Olli näyttäytyi siellä esimerkkinä, johtajan mallina ja aikuisena, jolta uskalsi kysyä neuvoa. Tulkitsen merkityksenantojen erot haastateltavan

motiiveista riippuvaisiksi. Esimerkiksi seuraavan katkelman nuorella oli vahva motivaatio kehittyä ja hän koki tärkeäksi ohjaajalta oppimisen.

”Tavallaan ku on ollu Ollin kaa tekemisissä nii sit vähän tietää et mikä sen tavallaan johtamistyyli tai semmonen on, nii sit on ehkä uskaltanu enemmän sillee mieltää omas pääs vaihtoehtoja ja olla sillee et oisko OK, jos mä teen tällee ja se on sillei et joo.” –Aida

Osa taas koki Ollin avun tarpeelliseksi vain niissä tilanteissa, kun ilmeni ongelmia. Vastauksista korostuu kuitenkin ohjaajan luonteen merkitys. Helposti lähestyttävyyys oli ohjaajan tärkein piirre, sillä se helpotti avun pyytämistä ja teki työskentelystä seurassa rentoa ja mielekästä. Kalevan (2015) tutkimusta reflektoiden vapaaehtoistyöläisten keskuudessa Ollin asiantuntemus työtehtävissä nähtiin tärkeämmäksi kuin harrastefutiksessa. Nuoret pitivät silti vähintäänkin yhtä tärkeänä myös ohjaajan persoonaa.

Sosiaalisten taitojen oppiminen oli vapaaehtoistyöläisten kohdalla toinen merkittävästi lisääntynyt taito. Sosiaaliset taidot hyödyttävät sekä ryhmänsisäistä kommunikaatiota että työtehtäviä. Hyvät vuorovaikutustaidot ryhmän kesken mahdollistavat myös yhteisöllisyyden kehittymisen (Lintunen & Kuusela 2009). Suurin osa mainitsi sosiaalisten taitojen kehittyneen asiakaspalvelutehtävien myötä. Tehtävissä nähtiin hyödylliseksi sekä työkavereiden kanssa kommunikoinnin harjoittelu että vieraan ihmisen, eli asiakkaan, kanssa käydyt keskustelut. Moni nuori oli ensimmäistä kertaa tilanteessa, jossa piti olla oma-aloitteisesti kontaktissa vieraaseen ihmiseen.

”Joo siis alukshan ku alotettiin näitä niin oli vähän sellanen ujo, ei uskaltanu puhuu hirveen paljoo. Mut sit ku on päässy tekee paljon niitä nii kyl siin sit oppii sen asiakaspalvelun niit taitoi et uskaltaa puhuu paremmin ja vähä erilailla miten sillon ihan aluks puhuu” –Casper

Suuri osa vapaaehtoistyöläisistä oli myös huomannut sitoutumisensa kasvaneen. Sitoutuminen pitkäjänteisesti toimintaan mukaan voi olla uusi kokemus nuorelle. Sitoutuminen nähdäkseni eroaa voimakkaasti eri toimintamuotojen välillä. Vapaaehtoistyöhön sitoutuminen vaati uhrauksia oman vapaa-ajan osalta ja toimintaan tuli osallistua säännöllisesti. Työvuorosta pois

jääminen oli ollut nuorten mielestä suhteellisen yleistä ja he kokivat sen hankaloittavan toimintaa niiden osalta, jotka olivat kuuliaisesti tulleet tekemään työnsä. Haastateltavien mielestä sitoutuminen osoitti kunnioitusta työtä ja työtovereita kohtaan. Sitoutuminen kuvasti myös tyytyväisyyttä toimintaan ja halua kehittää itseään.

Sitoutumisen kohdalla on kuitenkin otettava huomioon sisäisten motivaattorien lisäksi myös ulkoisen motivaation lähteet. Suurin osa haastateltavista mainitsi toimintaan osallistumisen syiksi työkokemuksen saamisen. Moni lisäsi sen perään, että on mukava lisä, että osallistumisesta saa myös opintopisteitä. Parin haastateltavan vastauksissa opintopisteet ja tunneilta saadut vapautukset lipsahdivat suusta kuitenkin kokemuksen saamista ennen. Mielestäni tämä kertoo prioriteettijärjestyksestä ja kuvastaa sitä, että toimintaan sitoutuminen on osin myöskin ulkoisten palkkioiden ansiota.

Vastuun saamista kuvasivat vain vapaaehtoistöissä olleet, mikä on selkeä toimintamuotojen aiheuttama ero. Harrastefutikseen ei liittynyt toiminnan organisointia tai vertaisten ohjaamista, mikä olisi voinut tuottaa kokemuksia vastuullisuudesta. Vapaaehtoistöissäkin vastuuta koki saaneensa vain osa. Vastuutehtäviin suhtauduttiin kuitenkin kunnian asiana. Aidan mukaan vastuuta oli pyritty jakamaan tasaisesti kaikille osallistuneille, mutta mikäli tilaisuuksia ei osattu käyttää hyväksi, ei uusia mahdollisuuksia saanut loputtomasti. Mikäli taas työnsä hoiti kunnialla, nuoret kokivat saaneensa arvostusta ja luottamusta sekä opettajien, ohjaajan että luokkatovereidensä silmissä. Nuoren osallistaminen vastuun antamisella kertoo nuorelle, että häneen ja hänen kykyihinsä luotetaan. Näin ollen luottamus ei ole ainoastaan nuoren antamaa aikuiselle, vaan myös aikuisen osoittamaa nuorelle.

”Parasta oli et sai ottaa vastuuta tosi paljon. --- Luultavasti just sen takii [ollaan saatu vastuuta] et me ollaan tehty kaikkee, tultu paikalle ja näin. Meilki opettajat huomaa ne ketkä oikeesti tekee ja panostaa nii niille kans sit annetaan enemmän mahollisuuksii.” -Aida

Harrastefutiksessa vähäisesti kehittynyt sosiaalinen pääoma

Harrastefutislaisten haastatteluissa oli kolme sosiaalisen pääoman yläluokkaa, mitkä eivät olleet kehittyneet lainkaan. Nämä olivat verkostot, suhde opettajaan ja vastuu. Luokkien ilmenemättömyys selittyy osin haastattelurungon ja osin toiminnan sisällön perusteella. Suhde opettajaan ei ollut harrastefutislaisten haastattelurungossa käsiteltävä aihe, eikä opettaja noussut myöskään spontaanisti haastatteluissa esiin. Verkostot ja vastuu eivät myöskään saaneet samanlaista painoarvoa haastatteluissa, mutta monen harrastefutislaisen kanssa niitä kuitenkin sivuttiin. Merkittävää kehitystä niissä ei ollut havaittavissa. Vastuu ja verkostot ovat sosiaalisen pääoman lisäksi vahvasti työelämävalmiuksiin liitettäviä ominaisuuksia, mikä selittää niiden puuttumista harrastefutislaisilta. Näkökulma vastuuseen ja verkostoihin on kuitenkin erilainen näiden kahden tutkimuskysymyksen osalta. Seuraavassa tutkimuskysymyksessä asioita lähestytään nimenomaan työelämävalmiuksia kehittäneinä ominaisuuksina, kun tässä verkostot ovat sosiaalisia turvaverkkoja ja vastuun saamisen kautta asemoidaan itseä eri tavalla sosiaalisille kentille. Vastuun saaminen merkitsee luottamusta.

Vapaaehtoistoissa vähäisesti kehittynyt sosiaalinen pääoma

Vapaaehtoistoissa vähiten sosiaalisen pääoman koettiin lisääntyneen kaverisuhteissa ja osallisuuden kokemusten kautta. Sekä uusien kaverisuhteiden syntyminen että aiempien syventyminen olivat tässä toimintamuodossa harvinaisia. On hieman yllättävää, että kaverisuhteiden kehittyminen vapaaehtoistoissa oli niin vähäistä. Suurin tähän vaikuttanut tekijä oli se, että vapaaehtoistoissa oltiin oman luokan kesken. Paikalla oli myös rinnakkaisluokkalaisia ja toisinaan muiden vuosiluokkien opiskelijoita, mutta rinnakkaisluokkalaiset olivat tuttuja etukäteen eikä toisten vuosiluokkien opiskelijoihin tutustuttu. Seuraavan katkelman poika oli ollut HJK:n ottelutapahtumien lisäksi töissä myös toisen urheilutapahtuman fanikaupalla. Tutustuminen uuteen kaveriin oli tapahtunut siellä eikä näin ollen ole Hyvää seuraa –hankkeen tulos, mutta vastaavaa voisi olettaa tapahtuvan myös tämän hankkeen piirissä, mikäli opintoaloja ja -luokkia sekoitettaisiin enemmän.

”Ku oltiin fanikaupas myymäs nii mul ei ollu yhtään luokkalaisii siellä. Sit ne oli mun mielest kans merkonomei mut eri luokalta nii sit niiden kaa tuli juttuu ja julteltiin siit työstä ja parin kaa itseasias niinku nyt ollaan ihan kavereita et se ei jääny vaan siihe.” –Rasmus

Kaverisuhteiden syntyminen sekä syventymisen esteenä oli uusien kontaktien puutteen lisäksi muitakin asioita. Moni haastateltavista mainitsi aiemman kaveripiirinsä, joka tuntui tärkeämmältä kuin uudet koulukaverit. Vanhoista kavereista täytyi pitää kiinni, joten vapaa-ajalla ei riittänyt aikaa hengailta uusien koulukavereiden kanssa. Vain yksi haastateltavista oli ratkaissut tämän tilanteen tutustuttamalla kaveripiirit keskenään.

Tutustuminen oli myös yksilöllisistä haluista kiinni, sillä osa oli täysin tyytyväisiä olemassa oleviin ystävyys-suhteisiinsa, eivätkä olleet kiinnostuneita solmimaan uusia suhteita. Yhdessä haastatteluun tulleiden tyttöjen välillä vallitsi niin syvä ystävyys-suhde, että he viihtyivät kaiken aikaa yhdessä. Heillä oli aistittavissa halua tutustua luokan muihin jäseniin, mutta he eivät olleet tarpeeksi rohkeita tekemään aloitetta itse. He olisivat todennäköisesti hyötynet pienestä avustuksesta, kuten eri ryhmiin sijoittamisesta ohjaajan toimesta. Myöskin eri vuosiluokilla olleet opiskelijat olisivat voineet tutustua toisiinsa paremmin, mikäli ohjaaja olisi määrännyt työskentelyparit tai –ryhmät ja olemassa olevia kaveriporukoita olisi pyritty sekoittamaan keskenään.

On kuitenkin huomioitava, että kukaan nuorista ei varsinaisesti ilmaissut olevansa yksinäinen tai kaipaavansa uusia ystäviä. Kaikki haastateltavista kertoivat heillä olevan ystäviä keille kertoa ilot ja surut. Uudet tuttavuudet olisivat olleet vain positiivinen lisä aiempien ystävyys-suhteiden joukkoon, mikäli uusiin ihmisiin edes oltiin kiinnostuneita tutustumaan. Suutarin (2002, 109) tutkimuksessa onkin todettu, että onnekkaimmassa tilanteessa ovat ne nuoret, keillä on verkostoissaan sekä vahvoja että löyhiä siteitä. Osan näistä nuorista kohdalla esimerkiksi aiempi kaveripiiri voi olla vahva verkosto, jota opinnoista tai harrastuksista tulleet tuttavuudet täydentävät ja tarjoavat omalta osaltaan uusia sosiaalisia resursseja.

Osallisuuden kokemusten mainintojen vähäisyys viestii todennäköisesti ylhäältäpäin ohjatusta toiminnasta. Vaikka nuoret kokivat pääsääntöisesti tehtävät mieluisiksi, he myös kokivat

vaikutusmahdollisuutensa työtehtäviin suhteellisen pieniksi. Työtehtävät oli yleensä päätetty etukäteen ja ohjaaja jakoi ne. Eniten osallisuuden kokemuksia syntyi tilanteissa, jossa nuori sai ottaa itse vastuuta ja suunnitella toimintaa. Esimerkiksi omaa fanikauppaa pitäneet nuoret saivat paljon vapauksia toiminnan suhteen ja olivat myös vahvasti sitoutuneita fanikauppaan ja sen kehittämiseen. Tutkimusten mukaan myös vastuun saaminen ruokkii osallisuutta. Oppisopimusopiskelijoiden osallisuutta arvioineessa tutkimuksessa nuoret kokivat osallisuutta eniten lisänneen työtehtävien mieluisuuden, haastavuuden ja monipuolisuuden. (Rintala, Pylväs & Nokelainen 2017.) Osallistaminen viestii nuorelle, että hän on tärkeä ja hänen mielipidettään arvostetaan (Kiilakoski 2017; THL 2017). Tutkimusten mukaan nuorten kiinnostus lopahtaa, mikäli he eivät koe pystyvänsä vaikuttamaan toiminnan sisältöön millään lailla (Kiilakoski 2017). Harrastefutiksessa osallisuutta oli kehittynyt enemmän, sillä he olivat kokeneet vaikutusmahdollisuutensa toiminnan sisältöön suuremmiksi kuin vapaaehtoistöissä.

On mielenkiintoista, että kahden eri toimintamuodon ainoa yhdistävä tekijä on suhteen ohjaajaan suuri merkitys. Muutoin kolmen eniten ja vähiten kehittyneen yläluokan joukkoon ei sijoitu harrastefutiksessa ja vapaaehtoistyössä samoja yläluokkia. Luokat menevät vieläpä niin ristiin, että vastuun saaminen on ohjaajasuhteen lisäksi ainoa yläluokka, joka esiintyy sekä harrastefutiksen että vapaaehtoistyön ”kärkikolmikon” yhteydessä – mutta eri päädyissä. Vastuun saaminen oli harrastefutiksessa koettu vähiten kehittyneeksi, kun vapaaehtoistöissä se oli kehittynyt voimakkaasti. Joko kärkikolmikkoon tai alimpaan kolmen ryhmään sijoittuivat kaikki muut yläluokat, paitsi kuuluvuuden ja ryhmähengen kehittyminen. Tämä oli molemmissa toimintamuodoissa keskimääräisen verran kehittynyt teema.

Sosiaalisen pääoman kehittymisen haasteet ja esteet

Ryhmähengen kehittyminen huomattiin vapaaehtoistöissä tiimityöskentelyn helpottumisena ja uusien puolien ilmenemisenä tutuissa luokkatovereissa. Putnamin mukaan sosiaalinen pääoma helpottaa ongelmien ratkaisua, sosiaalista kanssakäymistä sekä parantaa informaation kulkua. Keskeistä tässä on ryhmän välinen luottamus. (Putnam 1993; 2000.) Osa koki yhteistyön kehittyvän jatkuvasti, kun oppii tuntemaan luokkakavereitaan paremmin. Nuoret myös mainitsivat yhteistyön olevan sitä mukavampaa, mitä enemmän saa tehdä yhdessä. Ruuskanen

kertoo toimivan kommunikaation ja luottamuksen tuottavan ”kulutushyötyjä” ja ”pääomahyötyjä”. Kulutushyötyjä ovat välittömästi koettavat hyödyt, kuten juuri yhteistyön mieluisuus. Pääomahyödyt näkyvät pitemmällä tähtäimellä, kun yhteistyö kehittyy ja yhteisöstä saa sosiaalista tukea. (Ruuskanen 2001, 46-47.) Nuorten voitaisiin ryhmänä ajatella saavuttaneen tähän mennessä kulutushyötyjä. Pääomahyötyjä on myös jo hieman nähtävissä, mutta nuorten välisen luottamuksen lisääntymisellä niitä voitaisiin saada vielä lisää.

Varsinaisesta ryhmähengen kehittymisestä ei ehkä voida puhua, sillä työt tehtiin pienissä porukoissa. Samaa työtehtävää tehdessä ja yhteisiä ongelmia ratkaistessa yhteenkuuluvuuden tunne todennäköisesti kuitenkin kehittyy ja auttaa tätä pientä ryhmää toimimaan tehokkaammin yhdessä. Harrastefutiksessa ryhmä oli isompi ja suhteellisen pysyvä. Toiminnan ollessa vapaaehtoista paikalle tullut ryhmä jakaa yleensä samat mielenkiinnon kohteet ja arvot. Sosiaalisen pääoman kerryttämistä ryhmän hyödyksi ja yhteistoimintaa edistäväksi tekijäksi painottaa teorioissaan myös Coleman.

Ryhmähengen kehittymistä hankaloittivat muun muassa työtehtävät, jotka tehtiin pääsääntöisesti yksin tai parin kanssa. Samanlaista ”yhteen hiileen puhaltamista” ei syntynyt, mitä olisi voinut kuvitella tapahtuvan. Vahva yhteishenki puuttui, eikä esimerkiksi ottelutapahtuman onnistumisen koettu riippuvan yhteisestä panoksesta. Vapaaehtoistoihin myös osallistui aktiivisesti vain pieni ryhmä oppilaita ja haastateltavat kokivat, että luokka jakautui aktiivisiin ja skippailijoihin. Osa oppilaista jätti myös tulematta sovittuihin työvuoroihin, mikä vaikeutti sekä töiden suorittamista että loi pieniä erimielisyyksiä oppilaiden välille. Usein välikädeksi pyydettiin opettajaa, mutta joskus myös oppilaat joutuivat selvittämään asiat keskenään, jolloin valtasuhteet korostuivat.

Vapaaehtoistöissä oli ideana, että vanhemmat opiskelijat saisivat ohjata nuorempia työtehtävissä. Vertaisten ohjaaminen voi hyvästä ideasta huolimatta muodostua sosiaalisia suhteita vaikeuttavaksi tekijäksi. Luokkakaverilta tai yhtä vuotta vanhemmalta henkilöitä ohjeiden vastaanottaminen voi olla haastavaa ja nuorten välille voi muodostua epäsuotuisia valtasuhteita. Myös tehtävien jakaminen luokka-asteen mukaan loi erottelua, sillä osa olisi halunnut päästä vaativampiin tehtäviin, joita vanhemmat opiskelijat saivat tehdä.

Vertaisohjaamisen hyödyt jäävät helposti haittojen jalkoihin, jos nuorten välille tulee erimielisyyksiä, kuten seuraavassa katkelmassa.

”Hankala ku osa ei halua ottaa neuvoa vastaan tai sillee et niil tulee semmonen olo, et joo ei sun tarvii neuvoa mua et kyl mä osaan” –Aida

Joissain tilanteissa sama asia voi tuottaa sosiaalista pääomaa ja myös heikentää sitä. Esimerkiksi Aida koki saaneensa Ollista loistavan kontaktin tulevaisuuden työelämää varten. Sosiaalisen pääoman tutkijan Burtin mukaan verkoston keskeisillä henkilöillä on mahdollisuus toimia välittäjänä kahden ryhmän välillä. Tämä voi tuottaa yhteistä hyvää, mutta antaa myös välittäjälle mahdollisuuden saada kilpailuetua suhteessa muihin. (Burt 1992, 30-32.) Aidan tapauksessa hän toimi välittäjänä opettajan ja ohjaajan sekä vertaistensa välillä. Tämä tuotti hänelle sekä hyötyjä että haittoja. Yksilöä hyödyttävä merkitys käy ilmi esimerkiksi kommentissa, jossa hän kertoi sosiaalisten taitojensa olevan sillä tasolla, että hän pystyy pyytämään mieluisia työtehtäviä ja saa ne. Haittavaikutuksena taas olivat ristiriidat luokkatovereiden kanssa, jotka joutuvat eri tehtäviin. Aidan näkökulmasta sosiaaliset resurssit näyttäytyivät pääosin kilpailuetuna. Samankaltaisia havaintoja ovat esittäneet muun muassa Burt (1992) ja Ruuskanen (2007). Tämänkaltaisen itseä hyödyttävä verkostoajattelu muistuttaa myös Bourdieun näkökulmaa, jossa sosiaalista pääomaa hankitaan yksityiseksi tai sisäpiirin hyödyksi.

Nuoren ikä, sukupuoli ja etninen tausta eivät vaikuttaneet merkittävästi haastatteluissa saatuihin vastauksiin. Iän merkitys näkyi lähinnä haastateltavan valveutuneisuudessa ja tiettyjen käsitteiden ymmärryksessä. Esimerkiksi verkostomainen ajattelutapa ei ollut kaikille tuttu. Sukupuolen suhteen ainoana erona paikansin harrastefutislaisten tyttöjen erilaisen merkityksenannon sosiaalisille suhteille verrattuna poikiin. Tytöille harrastefutis oli ennen kaikkea sosiaalinen tapahtuma, kun pojille toiminnan ydin oli urheilu.

Kaikki maahanmuuttajataustaiset nuoret olivat olleet Suomessa vähintään kuusi vuotta, joten he olivat melko hyvin omaksuneet suomalaisen kulttuurin. Harrastefutisryhmissä kävi ainoastaan maahanmuuttajataustaisia nuoria (ainakin havaintokerroilla) ja eräs haastateltava

epäili suomalaisilla olevan ennakkoluuloja heitä kohtaan. Hänen mukaansa se selitti kantaväestön poissaolon. Hän epäili, että suomalaiset kokivat maahanmuuttajataustaisten kulttuurien olevan niin erilaisia, etteivät he halunneet tulla mukaan toimintaan. Haastateltava itse kertoi kaikkien oppineen vanhemmiltaan, miten toisia pitää kohdella ja kunnioittaa, eikä siksi ymmärtänyt suomalaisten ennakkoluuloja. Maahanmuuttajien kotoutumisen kannalta integroituminen kantaväestöön olisi kaikkein tärkeintä. Ongelmana on ollut juuri se, että ryhmät eivät tavoita kantasuomalaisia, jolloin maahanmuuttajat eivät saa paikallisia kontakteja tai pääse oppimaan kieltä. (Maijala 2014.)

Näistä löydettyistä toimintaa vaikeuttavista teemoista täytyy johtaa kehittämissuhteita tulevaa toimintaa varten. Toimintamallien muutoksella näitä ongelmia voidaan ehkäistä ja muutos voi toimia vastaavasti sosiaalista pääomaa synnyttävänä. Jos esimerkiksi ennakkoluuloja saadaan poistettua eri ihmisryhmiä yhdistävällä toiminnalla, voidaan samalla tutustuttaa näitä ennen toisiaan vieroksuneita ryhmiä toisiinsa ja luoda uusia ystävyysuhteita ja paremmin toimivia ryhmiä.

Sosiaalisen pääoman yhteys nuoren elämänhallintaan

Elämänhallinnan käsittely jäi vähäisen sisällön vuoksi varsinaisen analyysin ulkopuolelle. Elämänhallinnan painoarvo oli vähäinen haastatteluissa mutta yksittäisiä tärkeitä havaintoja tuli esiin. Vähäiset havainnot eivät tarkoita, etteikö teema olisi merkittävä. Jokainen elämänhallinnan heikkouteen tai vahvuuteen liittyvä kommentti nuoren suusta on tärkeä ja niihin pitää etenkin varhaisen puuttumisen ohjelmissa suhtautua vakavasti.

Sosiaalisen pääoman yhteys vahvaan elämänhallintaan on selitettävissä sosiaalisen tuen avulla. Sosiaalinen tuki mahdollistaa selviämisen vastoinkäymisistä ja vahvat sosiaaliset verkostot on todettu yhdeksi vahvan koherenssin tunteen synnyttäjäksi (esim. Suominen 1996). Vahva sosiaalinen pääoma mahdollistaa elämänhallinnan vahvistumista, mutta myös elämänhallinta lisää kykyä sosiaaliseen toimintaan ja luottamuksen rakentamiseen. Vahvan koherenssin tunteen omaavat käyttävät enemmän rakentavia selviytymiskeinoja (Kataja-aho 2002), mitkä myös mahdollistavat sosiaalisen pääoman vahvistumisen. Tuhoavaa

käyttäytymistä taas olisi esimerkiksi ongelmien hukuttaminen päihteisiin, mikä myös vaikuttaa usein sosiaalisiin suhteisiin hajottavasti (Niemelä 1991).

Tutkimuksissa on todettu, että miehillä vahva koherenssin tunne korreloi liikunta-aktiivisuuden kanssa, kun naisille koherenssin tunnetta aiheuttavat enemmän sosiaaliset tilanteet ja sosiaalinen aktiivisuus (Ahlqvist 1996). Tässä tutkimusjoukossa on havaittavissa samankaltaisia tuloksia. Poikien vastauksissa korostuivat urheiluharrastukset ja toiminnan liikunnallinen sisältö, kun tyttöjen painotus oli sosiaalisessa kanssakäymisessä ja hauskanpidossa. Esimerkiksi kaikilla harrastefutislaisilla pojilla urheilu oli tärkeä osa omaa historiaa ja vaikka muutoin elämässä saattoi olla haasteita, ainakin urheilussa koettiin onnistumisia.

Tommyyn tapauksessa vahvat sosiaaliset verkostot antoivat mahdollisuuksia kehittää elämänhallintaa. Tommyyn motivaatio-ongelmien vuoksi hänen oli hankala sitoutua tai olla luottamuksen arvoinen, mutta ystävän ja opettajan kannustuksella hän oli saamassa elämästä jälleen otetta. Vaikka koko tutkimusjoukossa suhde opettajaan ei näyttäytynyt merkityksellisenä, Tommyyn tapauksessa opettajan tuella oli iso vaikutus. Tommy kertoi lintsauskierteensä muuttuneen ahdistavaksi siinä vaiheessa, kun hän alkoi pelätä kouluun menemistä. Pelko jälkeen jäämisestä oli niin suuri, ettei sitä rohjennut kohdata. Opettajan tehtävänä kerrotaan olevan oppilaan työllistymisen tukeminen muun muassa arjenhallintataitoja vahvistamalla ja antamalla sosiaalista tukea (Sandholm 2007). Elämänhallinnan kannalta oikeanlainen sosiaalinen tuki ja oppilaan tarpeiden tulkinta ovat ensiarvoisia. Seuraavassa katkelmassa opettaja oli tukenut Tommyä oikealla tavalla.

”Tommy: Jos mä en oo ollu hetkeen koulussa niin se tulee kyselee mun kuulumisia, pyytää mua tulee koulu ja kaikkee tommosta. Et se ottaa muhun yhteyttä.

Anni: Tuntuuks susta sen jälkeen helpommalta mennä sinne kouluun ku se on ottanu yhteyttä ja sanonu tavallaan, et tuu vaan et se on ihan fine?

Tommy: Joo.

Anni: Vähentääks se sitä pelkoa siitä, että ois tippumassa kydistä?

Tommy: Joo.”

5.2 Työelämävalmiuksien kehittyminen

Tässä luvussa käydään läpi työelämävalmiuksista tehtyä analyysiä ja siitä johdettuja tuloksia. Ensin esitellään analyysin vaiheet ja analyysikehyksen rakentuminen ja vertaillaan määrällisiä eroja. Analyysin toisessa vaiheessa vertaillaan saatuja tuloksia yksilöiden välillä, valittujen yläluokkien välillä sekä havainnollistetaan toimintamuotojen välisiä eroja.

5.2.1 Nuorten tärkeimmät työelämävalmiudet

Työelämävalmiuksien analyysikehyksen luominen eteni samaan tapaan kuin sosiaalisen pääoman teeman kanssa. Varsinaisten työelämässä vaadittavien taitojen ja ominaisuuksien lisäksi nuorten kontekstissa olen ottanut huomioon koulutukseen ja oppimiseen liittyvät taidot, sillä opiskelu on nuorten työtä. Opintojen suorittamiseen ja opiskelumotivaatioon liittyvät muutokset ovatkin ehkä tämän osion mielenkiintoisimpia tuloksia.

Analyysi alkoi etsimällä haastatteluista merkityksellisiä lausahduksia pääluokan ”työelämävalmiudet” alle. Valintoihini vaikuttivat kirjallisuus sekä nuorten omat tulkinnat työelämässä vaadittavista taidoista sekä työkyvystä. Merkitsin excel-tilaukseen merkityksellisen lausahduksen, siitä tehdyn pelkistetyn ilmauksen sekä pääluokan ja haastateltavan numeron. Pelkistettyjen ilmauksien tekemisen jälkeen ryhdyin määrittelemään ylä- ja alaluokkia. Yläluokiksi valikoitui kymmenen työelämävalmiuksiin liittyvää kokonaisuutta. Kirjasin ensin ylös kirjallisuudesta poimimiani teemoja ja lähdin tarkastelemaan, minkä verran niitä löytyy haastatteluista ja miten niitä voisi tarvittaessa yhdistellä. Ennalta valittujen yläluokkien lisäksi muodostin aineiston perusteella useamman uuden yläluokan. Kirjallisuuden perusteella valitsin yläluokiksi työssä tarvittavan osaamisen sekä työtehtävästä riippumattoman osaamisen (Aarnikoivu 2010), asenteen ja motivaation (Työterveyslaitos 2019; Nykänen 2016), verkostojen luomisen (Heikura 2018), työidentiteetin vahvistumisen (vrt. uranhallintataidot Aarnikoivu 2010) sekä vuorovaikutustaidot (ENO 2012; Työterveyslaitos 2019; Heikura 2018; Nykänen 2016). Aineiston pohjalta yläluokiksi muodostuivat vastuullisuus, tavoitteellisuus sekä kokemuksen kartuttaminen. Taulukossa 11 olen havainnollistanut analyysikehyksen rakentumisen.

Yläluokkien alle sijoittui hahmottamista helpottavia alaluokkia, joita en ole kuvannut tähän taulukkoon. Avaan näitä sisältöjä vielä hieman. Työssä tarvittava osaaminen ilmeni nuorten haastatteluissa uusina opittuina taitoina tai taitojen vahvistumisena. Näitä taitoja olivat muun muassa maksupäätteen käyttö, työvuorolistojen tekeminen, asiakaspalvelutaidot, inventaarion tekeminen ja lipuntarkistuslaitteen käyttö. Työtehtävästä riippumattomat taidot ovat Aarnikoivun (2010) mukaan taitoja, joista on hyötyä kaikissa työtehtävissä. Tällaisista taidoista mainittiin muun muassa kielitaito, oman työn hallitseminen, hyvät käytöstavat, oma-aloitteisuus ja asiakaspalvelutaidot. Verkostojen luominen ilmeni haastatteluissa osin toiminnan myötä syntyneiden suhteiden kautta, mutta tulkitsin tähän kuuluvaksi vastaukseksi myös kehittyneen kyvyn luoda verkostoja, vaikkei niitä olisikaan varsinaisesti vielä tunnistettu. Tämä saattoi tarkoittaa myös kehittyntä ymmärrystä verkostojen tärkeydestä.

Asenteen paranemisen luokkaan on sijoitettu kommentteja, jotka kertovat työn tekemiseen liittyvän asennoitumisen sekä yleisen elämänasenteen kehittymisestä. Esimerkiksi harrastefutiksen kautta herännyt laajempi into aktiivisuuteen ja laiskuuden vähentämiseen on tulkittu asenteen paranemisen merkiksi. Motivaatio taas liittyy opiskelumotivaation lisääntymiseen ja oman intohimon löytämiseen opinnoissa. Nuori on saattanut ymmärtää, mikä opintojen idea on ja työtehtäviä tehdessään huomannut, miksi koulussa opiskellaan teoriaa. Motivoituminen koulunkäyntiin oli myös auttanut erästä nuorta paranemaan masennuksesta ja toisia harrastustoiminta oli motivoinut tulemaan kouluun, vaikka muuten olisi lintsannut.

Tavoitteellisuus taas viittaa ajattelun kehittymiseen ja tulevaisuudensuunnitelmien tekoon. Nuori on voinut toiminnan kautta esimerkiksi ymmärtää, että haluaa kouluttautua vielä lisää. Eräs nuori oli tajunnut tarvitsevänsä ”hyvät paperit” ja toinen oli päättänyt pyrkiä armeijassa johtajakoulutukseen. Tavoitteellisuus tarkoitti siis myös tavoitteiden asettamista. Työidentiteetin kehittyminen on tästä vielä asteen eteenpäin ajattelemista. Monille nuorista oli tullut vahva usko omiin taitoihin ja sitä myötä vahvistunut suunnitelma esimerkiksi urasta myyntialalla. Harvalla nuorista on vielä kovin vahvaa työidentiteettiä ammattikouluikäisenä, joten työtehtävistä syntynyt kiinnostus voi poikia ideoita tulevaisuuden ammattia varten. Työidentiteetti sisältää myös käsityksen omasta kompetenssista ja luottamuksesta osaamiseen. Tämä yläluokka muodostui kirjallisuuden ja aineiston yhteisvaikutuksesta. Malli tuli

Aarnikoivun (2010) uranhallintataitojen käsitteestä, joka sisälsi ammatinvalintaan, työnhakuun ja urasuunnitteluun liittyviä taitoja.

TAULUKKO 11. Työelämävalmiuksien analyysikehyksen rakentuminen.

Tyypillinen lausuma	Yläluokka	Pääloukka
"Kylhän siinä oppii kommunikoiimaan et tekee asiat oikein ja nopeesti."	Vuorovaikutustaidot	TYÖELÄMÄ- VALMIUDET
"Mä haluisin olla joskus just urheilutoiminnassa mukana."	Tavoitteellisuus	
"Sen jälkee mä päätin et se on mun omasta päästä kiinni."	Asenne	
"On tullu esim. maksupäätteen käyttöö et se on semmonen mistä hyödyn."	Työssä tarvittava osaaminen	
"Pääsee perehtyy oikeeseen työelämään ja sit ei ehkä jännitä tulevaisuudessa niin paljoo."	Kokemuksen kartuttaminen	
"Meidän tehtävä oli ensin orientoida ne siihen hommaan ja tavallaan neuvoa."	Vastuullisuus	
"Jotkut ei skippaa kouluu tiistaisin. Jotku tulee just tän takii."	Motivaatio	
"Välil joku heittää jotain hyvii sanoja ja vähän oppii kieltä tässä."	Työtehtävästä riippumaton osaaminen	
"Mä oon luonu tosi hyvii suhteita."	Verkostojen luominen	
"Kyl mä tos yks päivä mietin et pitäiskö mun alkaa valmentaa jotai junnuja."	Työidentiteetin vahvistuminen	

Kommentteja työelämävalmiuksiin liittyen tuli yhteensä 269 kappaletta eli vähemmän kuin sosiaaliseen pääomaan liittyen, mutta suhteellisen paljon. Keskimäärin kommentteja oli haastateltavaa kohden 19 kappaletta ja ääripäinä toimi erään haastateltavan 44 kommenttia, kun vähiten eräässä toisessa haastattelussa niitä oli 5 kappaletta. Taulukossa 12 on eritelty lausahduksissa käsiteltyjen yläluokkien suhdetta toisiinsa, eli minkä verran mistäkin yläluokasta puhuttiin. Kommentit olivat osin päällekkäisiä, sillä samassa kommentissa saatettiin käsitellä useampaa yläluokkaa.

TAULUKKO 12. Työelämävalmiuksien yläluokkien esiintyminen haastatteluissa.

Teema	Mainintojen esiintymiskerrat
Vuorovaikutustaidot	60
Tavoitteellisuus	42
Asenne	41
Työssä tarvittava osaaminen	40
Kokemuksen kartuttaminen	36
Vastuullisuus	28
Motivaatio	25
Työtehtävästä riippumaton osaaminen	14
Verkostojen luominen	12
Työidentiteetin vahvistuminen	12

Taulukosta 12 nähdään, että vuorovaikutustaidot olivat haastatteluissa eniten esiin nousut yläluokka. Seuraavaksi eniten puhuttiin tasaisesti toiminnan tavoitteellisuudesta, työssä tarvittavista osaamisista sekä asenteesta. Vähiten keskustelunaiheet liittyivät työtehtävästä riippumattomien taitojen oppimiseen, verkostoihin sekä työidentiteetin vahvistumiseen tai luomiseen.

5.2.2 Työelämävalmiuksien erot

Analyysin seuraava vaihe eli vertailu eteni samalla kaavalla kuin edellisen tutkimuskysymyksen kohdalla. Sijoitin jälleen määritellyt yläluokat ja haastateltavat eri akseleille taulukkoon. Työelämävalmiuksia kehittäviä yläluokkia oli tässä taulukossa 10 kappaletta. Kävin jälleen kerran haastattelut läpi tehdyn analyysikehyksen perusteella ja merkitsin yläluokan ilmenemisen taulukkoon joko merkinnällä X (merkittävä kehitys) tai XX (erittäin merkittävä kehitys). Taulukossa on erotettu eri väreillä eri toimintamuotoihin osallistuneet nuoret (mustalla vapaaehtoistyötä tehneet ja oranssilla harrastefutikseen osallistuneet). Lisäksi reunaan on merkitty haastateltavan sukupuoli. Yläluokkien esiintymistä sekä yksilöiden valmiuksien kehittymistä kuvaamaan on merkitty sarakkeiden loppuun yhteenlasketut summat. Näitä summien välisiä eroja lähdetään tarkastelemaan tässä luvussa.

TAULUKKO 13. Yläluokkien ilmeneminen nuorten haastatteluissa. Voit katsoa taulukon isommassa koossa [tästä linkistä](#).

	Haastateltava	Tavoitteellisuus	Vastuullisuus	Työssä tarvittava osaaminen	Työtehtävästä riippumaton osaaminen	Asenne	Kokemuksen kartuttaminen	Verkostojen luominen	Työidentiteetin vahvistuminen	Vuorovaikutustaidot	Motivaatio	
p	1	X		XX	X		X		X	X		7
p	2			X		X						2
t	3	X	XX	XX	X	XX	XX	XX	XX	X	X	16
p	4	XX		XX	X		XX	X	X	XX	X	12
t	5		XX		XX	XX	X	X			X	9
t	6					XX	X	X		XX	X	7
t	7	X		X			XX	X	X	XX		8
t+t	8	XX	X	X		X	X			X	X	8
p	9					XX					XX	4
p	10				X	XX				X		4
p	11	X				X						2
p	12	XX	X	X	XX	XX	XX	XX	X	XX		15
p	13	XX		X		XX	XX	X	XX	XX	XX	14
p	14		X	X			XX			X		5
		12	7	12	8	17	16	9	8	15	9	

Seuraavaksi ryhdytään käymään läpi taulukosta 13 ilmeneviä havaintoja. Ennakko-oletuksena on ollut, että harrastefutikseen osallistuneille ei ole kehittynyt kovin paljoa – jos lainkaan – työelämävalmiuksia, mutta jo pikaisella tarkastelulla voidaan havaita tämä oletus vääräksi. Näitä havaintoja käsitellään luvun edetessä.

Yläluokkien väliset erot

Taulukosta erottuu kolme yläluokkaa, joista nuoret puhuivat eniten. Nämä olivat *asenteen paraneminen*, *kokemuksen kartuttaminen* sekä *vuorovaikutustaitojen kehittyminen*. Kaikki näistä yläluokista ovat ilmenneet joko merkittävästi (X) tai hyvin merkittävästi (XX) kymmenessä neljästätoista haastattelusta. Nämä kolme muodostavat merkittävimmin kehittyneiden taitojen joukon. Asenteen paraneminen oli lähes kaikilla ollut erittäin merkittävää ja myös kahden muun yläluokan kohdalla noin puolet haastateltavista oli kokenut muutoksen erittäin merkittävänä.

TAULUKKO 14. Eniten kehittyneimmiksi arvioidut työelämävalmiudet.

	Asenne	Kokemuksen kartuttaminen	Vuorovaikutustaidot
p		X	X
p	X		
t	XX	XX	X
p		XX	XX
t	XX	X	
t	XX	X	XX
t		XX	XX
t+t	X	X	X
p	XX		
p	XX		X
p	X		
p	XX	XX	XX
p	XX	XX	XX
p		XX	X
	17	16	15

Seuraavaan yläluokkien ryhmään kuuluivat saman verran painotusta saaneet *työssä tarvittava osaaminen* sekä *tavoitteellisuus*. Nuoret olivat kokeneet kehitystä näissä yläluokissa sekä merkittävästi että erittäin merkittävästi. Työssä tarvittavassa osaamisessa oli kehittynyt yhdeksän nuorta ja tavoitteellisuus oli lisääntynyt kahdeksalla nuorella.

TAULUKKO 15. Keskimääräisen verran kehittyneiksi arvioidut työelämävalmiudet.

	Työssä tarvittava osaaminen	Tavoitteellisuus
p	XX	X
p	X	
t	XX	X
p	XX	XX
t		
t		
t	X	X
t+t	X	XX
p		
p		
p		X
p	X	XX
p	X	XX
p	X	
	12	12

Kolmanteen ryhmään olen sijoittanut kaikki loput yläluokat, sillä niissä ei ollut enää havaittavissa merkittävän suuria eroja. *Verkostojen luominen, motivaatio, työidentiteetin vahvistuminen, työtehtävästä riippumaton osaaminen* sekä *vastuullisuus* olivat kehittyneet nuorten mielestä melko saman verran. Näissä yläluokissa kehitystä oli havaittavissa luokasta riippuen 5-7 nuorella. Vähiten muutosta oli huomattu vastuullisuuden kehittymisessä. Silti kaikissa kolmessa on havaittavissa sekä merkittävästi että erittäin merkittävästi kehittyneitä taitoja.

TAULUKKO 16. Vähiten kehittyneiksi arvioidut työelämävalmiudet.

	Verkostojen luominen	Motivaatio	Työidentiteetin vahvistuminen	Työtehtävästä riippumaton osaaminen	Vastuullisuus
p			X	X	
p					
t	XX	X	XX	X	XX
p	X	X	X	X	
t	X	X		XX	XX
t	X	X			
t	X		X		
t+t		X			X
p		XX			
p				X	
p					
p	XX		X	XX	X
p	X	XX	XX		
p					X
	9	9	8	8	7

Nuorten väliset erot

Yksilöiden välisiä eroja havainnollistan myöskin jaottelulla kolmeen ryhmään. Työelämävalmiuksien kehittyminen vaihteli suuresti. Eräällä haastateltavalla oli merkintä jokaisen yläluokan kohdalla, kun kahdella haastateltavista oli vain kahden yläluokan osalta havaittavissa kehitystä. Työelämävalmiuksien suhteen kuitenkin kaikki haastateltavista olivat kokeneet kehittyneensä jossain asiassa, kun sosiaalisen pääoman teeman kohdalla eräs nuori ei ollut tulkintani mukaan saanut lainkaan lisää sosiaalista pääomaa.

TAULUKKO 17. Eniten työelämävalmiuksia saaneet nuoret.

	Haastateltava	Tavoitteellisuus	Vastuullisuus	Työssä tarvittava osaaminen	Työtehtävästä riippumaton osaaminen	Asenne	Kokemuksen kartuttaminen	Verkostojen luominen	Työidentiteetin vahvistuminen	Vuorovaikutustaidot	Motivaatio	
t	3	X	XX	XX	X	XX	XX	XX	XX	X	X	16
p	12	XX	X	X	XX	XX	XX	XX	X	XX		15
p	13	XX		X		XX	XX	X	XX	XX	XX	14
p	4	XX		XX	X		XX	X	X	XX	X	12

Eniten työelämävalmiuksissa kehittyneet neljä nuorta olivat kaikki vapaaehtoistöissä olleita, joskin haastateltava numero 13 oli ollut mukana myös oppilaitoksen jalkapallojoukkueessa. Heistä kaikki olivat kehittyneet vähintään kahdeksassa kymmenestä työelämävalmiudesta. Ryhmästä yksi oli tyttö ja muut poikia. Kaikki heistä olivat ammattikoulun toisella luokalla.

TAULUKKO 18. Keskimääräisen verran työelämävalmiuksia saaneet nuoret.

	Haastateltava	Tavoitteellisuus	Vastuullisuus	Työssä tarvittava osaaminen	Työtehtävästä riippumaton osaaminen	Asenne	Kokemuksen kartuttaminen	Verkostojen luominen	Työidentiteetin vahvistuminen	Vuorovaikutustaidot	Motivaatio	
t	5		XX		XX	XX	X	X			X	9
t	7	X		X			XX	X	X	XX		8
t+t	8	XX	X	X		X	X			X	X	8
p	1	X		XX	X		X		X	X		7
t	6					XX	X	X		XX	X	7

Keskimmäinen ryhmä koostui viidestä haastateltavasta, jotka olivat kehittyneet 4-7 kymmenestä tarkastelun alla olleesta ominaisuudesta. Heidän joukossaan oli sekä vapaaehtoistöissä olleita että harrastefutikseen osallistuneita. Tästä ryhmästä vain yksi oli poika ja loput tyttöjä. Poika oli ensimmäisen vuoden opiskelija ja kaikki tytöt toisella vuosiluokalla.

TAULUKKO 19. Vähiten työelämävalmiuksia saaneet nuoret.

	Haastateltava	Tavoitteellisuus	Vastuullisuus	Työssä tarvittava osaaminen	Työtehtävästä riippumaton osaaminen	Asenne	Kokemuksen kartuttaminen	Verkostojen luominen	Työidentiteetin vahvistuminen	Vuorovaikutustaidot	Motivaatio	
p	14		X	X			XX			X		5
p	9					XX					XX	4
p	10				X	XX				X		4
p	11	X				X						2
p	2			X		X						2

Vähiten työelämävalmiuksia vaikuttaa kehittyneen viidelle nuorelle. Heistä kaikki ovat poikia ja ryhmään kuuluu sekä harrastefutikseen että vapaaehtoistöihin osallistuneita. Mielenkiintoista on, että kaksi vähiten työelämävalmiuksia saanutta nuorta ovat molemmat poikia, mutta toinen heistä on osallistunut vapaaehtoistöihin ja toinen harrastefutikseen. Ei siis ole myöskään selviö, että vapaaehtoistöissä oppisi välttämättä uusia työelämätaitoja. Nähdäkseni tämä on vahvasti motivaatiosta riippuvaista. Kahden vähiten kehittyneen nuoren kohdalla ei ole tapahtunut erittäin merkittävää (XX) taidon oppimista. Toinen heistä on kokenut saaneensa lisää tavoitteellisuutta ja toinen oppinut työssä tarvittavia taitoja. He molemmat ovat huomanneet kehitystä asenteessaan, mikä on toki ensimmäinen askel myöskin motivaation lisääntymistä kohtaan. Tässä viiden pojan joukossa oli opiskelijoita kaikilta kolmelta vuosiluokalta.

Minkälainen toiminta kehittää työelämävalmiuksia eniten?

Kuten aiemmin on mainittu, ennako-oletuksena oli, että työelämävalmiuksia kehittyisi lähinnä vain vapaaehtoistöissä olleille. Koska tulos näyttää toisin, on mielenkiintoista tarkastella teemoja vielä tarkemmin myös toimintamuotojen erojen näkökulmasta. Tässä luvussa käsitellään ensin harrastefutislaisten keskuudessa niitä kolmea yläluokkaa, joiden on koettu kehittäneen työelämävalmiuksia eniten. Seuraavaksi käsitellään samat kolme vapaaehtoistyöläisten osalta. Sen jälkeen paikannetaan vähiten kehittyneet yläluokat molempien toimintaryhmien kohdalla. Samalla pohdiskellaan, miten tulokset sijoittuvat aiemman tutkimustiedon kenttään ja mitkä tekijät selittävät tuloksia.

Harrastefutislaisten vahvat työelämävalmiudet

Harrastefutislaiset olivat kokeneet työelämävalmiuksia eniten kehittäneiksi yläluokiksi asenteen, motivaation sekä vuorovaikutustaitojen paranemisen. Kaikki harrastefutikseen osallistuneet viisi nuorta olivat huomanneet positiivista muutosta asenteessaan. Samankaltaisia havaintoja on esitetty muissakin nuorten liikkumista koskevissa tutkimuksissa (ks. Huhta 2015; Lindroos 2010; Remes 2013). Myös unen ja keskittymiskyvyn oltiin huomattu paranevan. Pitkäaikaisen liikunnan vaikutuksia on tutkittu paljon ja fyysisen kunnon

parantumisen lisäksi muutoksia on huomattu myös aivoissa ja psyykkisessä hyvinvoinnissa (UKK-instituutti 2019). Harrastefutislaisten vahvan asenteen paranemisen taustalla on todennäköisesti toiminnan säännöllisyys ja nuorten sisäinen motivaatio toimintaan, mikä on antanut energiaa myöskin toiminnan ulkopuolisiin tehtäviin. Liikunta myös tukee yksilön toimintakykyä ja lievittää mahdollisia masennuksen ja ahdistuneisuuden oireita (Nupponen 2011). Yksi haastateltavista oli huomannut liikunnan harrastamisen vaikuttavan hänen psyykkiseen hyvinvointiinsa. Aiemmin ilmennyttä masennusta ei enää ollut havaittavissa, vaan nuori oli saanut jälleen motivoituttua urheiluun, koulunkäyntiin ja valmistumiseen. Psyykkisen hyvinvoinnin lisääntyminen oli parantanut asennetta.

”Ku oli vaan masennus nii mä en jaksanu liikkua minnekään ja olin vaan kotona. Mut sen jälkee mä päätin et se on mun omast päästä kiinni et mitä tekee. Jos sä tuut kouluu, liikut tosi paljon, sit sua ei väsytä enää nii paljon, pystyt tehä asioita taas samal tavalla.” –August

Opiskelumotivaation kehittyminen oli yksi hankkeen päätavoitteista. Tavoite on tulosten mukaan toteutunut vaihtelevasti. Motivaation kehitystä oli havaittavissa puolella haastateltavista, sekä harrastefutislaisten että vapaaehtoistyöläisten keskuudessa. Harrastetoiminta oli kehittänyt opiskelumotivaatiota liikunnan antaman energian vuoksi. Kaikki kolme, jotka olivat kokeneet motivaationsa kehittyneen, kertoivat liikunnan tuoman fiilisen kannustavan heitä myös koulutehtävissä. Liikkumisen lisäämisen tavoitteena onkin usein keskittymiskyvyn paraneminen myös muissa tehtävissä. Esimerkiksi valtakunnallisen Liikkuva Koulu –hankkeen tavoitteena on liikunnan lisäämisen kautta parantaa oppilaiden keskittymiskykyä sekä opiskelumotivaatiota (Liikkuva Koulu 2019).

”Anni: Tuntuuks että tää vie sulta energiaa vai saaks sä sitä lisää?

Sadira: Ei oikeestaan vie mitään energiaa et tän jälkee mä oon tosi energinen et mä haluan tehä kaikkee, et tekee mieli niinku... mä alan tehä kaikkii koulutehtävii (nauraa).”

Eräs nuori kertoi harrastefutiksen olevan monelle luokkatoverilleen syy tulla kouluun. Hänen kertomansa mukaan tiistaisin, kun on koulun jälkeen futista, nuoret tulevat kouluun, vaikka

muuten olisi tapana lintsata. Hän sanoikin naureskellen, että jos joka päivä olisi toimintaa, tulisivat he kaikki kouluun päivittäin.

”Joo, jotku ei skippaa koulua tiistaisin. Jotku tulee just tän takii.” –August

Vuorovaikutustaitojen koettiin kehittyneen paljon sekä harrastefutiksessa että vapaaehtoistyössä. Harrastefutiksessa vuorovaikutustaidot mahdollistivat tehokkaamman ja paremman pelaamisen, sovun säilymisen sekä mukavan fiiliksen ja uusiin ihmisiin tutustumisen. Poikien harrastefutisryhmässä vuorovaikutustaidot edistivät myös kielen oppimista, sillä pelatessa pyrittiin kommunikoidaan myös suomeksi ja käyttämään ainakin pelaamiseen liittyviä suomenkielisiä sanoja. Tutkimusten mukaan vuorovaikutustaitojen oppiminen liikunnassa edellyttää turvallisuuden tunnetta (Klemola 2009, 49). Turvallisuuden tunne pohjautuu osin koko ryhmän toimintaan, mutta ohjaajalla on tässäkin suhteessa suuri merkitys.

Vapaaehtoistyöläisten vahvat työelämävalmiudet

Vapaaehtoistyöläiset olivat kokeneet saaneensa eniten työelämävalmiuksia työssä tarvittavan osaamisen, kokemuksen kartuttamisen sekä vuorovaikutuksen kehittymisen avulla. Työssä tarvittavan osaamisen suhteen kaikki nuorista kertoivat oppineensa taitoja, jotka hyödyttäisivät heitä tulevassa työelämässä. Nämä taidot liittyivät asiakaspalveluun, myymiseen ja ryhmänohjaamiseen. Osa oli osannut siirtää töissä opittuja taitoja myös muihin tehtäviin. Erityisen mielenkiintoista on, että nämä nuoret olivat kuulemma olleet aiemmin hyvin passiivisia koulunkäynnin suhteen, kuten katkelmasta voi huomata.

”Meidän porukas on muutama keistä mä ajattelin alkuvuonna et ne on täällä vaan jonku takii, nii nyt must tuntuu et ne on kans löytäny semmosen et sit ku heitellään ideoita nii ne on sillai et hei me tehtiin tätä HJK:lle et tehään tälle. Et kyl mä huomaan et se kehittää ja niinku tavallaan valmistaa ja auttaa tulevaisuudeski” –Aida

Kokemuksen kartuttaminen on luonnollisesti nuorille tärkeää. Osalla heistä oli kokemusta aiemmista kesätöistä, mutta suuri osa ei ollut vielä päässyt minnekään palkallisiin töihin. Työllistymisen haasteena kerrottiin olevan muun muassa alaikäisyys, sillä työnantajat harvoin halusivat palkata alle 18-vuotiasta. Työkokemuksen kartuttaminen vapaaehtoistöiden avulla oli lähes kaikkien nuorten mielestä tärkeää ensimmäisen työpaikan saamisen vuoksi. Työtehtäviä tehdessään pystyi myös arvioimaan, oliko esimerkiksi asiakaspalvelu, lasten ohjaaminen tai myyminen mieluista tekemistä. Vapaaehtoistyötä tehneistä ainoastaan yksi nuori ei ollut pitänyt työkokemuksen saamista HJK:lla merkittävänä asiana. Muuten kaikki haastatellut näkivät kokemuksen joko merkittävänä tai erittäin merkittävänä.

Vuorovaikutustaitojen oltiin myös vapaaehtoistyöläisten keskuudessa koettu huomattavasti kehittyneiksi. Nuorten kuvauksissa vuorovaikutustaidot kehittyivät sosiaalisessa kanssakäymisessä, tuttujen ja tuntemattomien kanssa tehdyssä yhteistyössä ja lasten ohjaamisessa. Vapaaehtoistyöläisten keskuudessa hyvät vuorovaikutustaidot mahdollistivat myös laadukkaamman asiakaspalvelun. Vaikka vuorovaikutustaitojen oli koettu kehittyneen paljon, parantamisen varaa on edelleen. Jake kertoi, että hänen on vaikeaa jopa omassa luokassa tehdä yhteistyötä sellaisen nuoren kanssa, ketä hän ei tunne. Tulimme yhdessä siihen lopputulokseen, että tulevaisuudessa olisi helpompaa mennä työelämään, jos olisi jo etukäteen harjoitellut vieraiden ihmisten kanssa työskentelyä. Suurimman osan nuorista on kuitenkin haastavaa poistua omalta sosiaaliselta mukavuusalueeltaan, joten aikuisilta kaivattaisiin tässä tukea ja kannustusta. Ryhmien sekoittaminen keskenään on ensimmäinen askel siihen suuntaan.

Harrastefutislaisten vähäisesti kehittyneet työelämävalmiudet

Harrastefutislaiset eivät kokeneet oppineensa työssä tarvittavia osaamisia eikä työidentiteetti ollut vahvistunut. Tavoitteellisuuden kehittyminenkin sai ainoastaan yhden maininnan. Työssä tarvittava osaaminen ei loogisesti ajatellen voi kehittyä harrastetoiminnassa, koska osallistuneet nuoret opiskelivat muun muassa lähihoitajiksi, putkiasentajiksi ja teknisiksi eristäjiksi. Harrasfutiksessa näihin aloihin liittyviä taitoja ei harjoiteltu. Sen sijaan haastatellut tytöt olivat päässeet ohjaajan kautta töihin erääseen jalkapalloturnaukseen ensiaputehtäviin,

joten välillisesti ja verkostoitumisen kautta nuoret olivat saaneet harjoitella omassa työssään tarvittavia taitoja. Tämä nuorten työmahdollisuus on merkitty verkostojen luomisen teeman alle. Myöskään työidentiteetti ei päässyt harrastetoiminnassa kehittymään, sillä toiminta oli luonteeltaan hyvin erilaista kuin nuorten tulevat työtehtävät.

Työssä tarvittavaan osaamiseen voidaan maahanmuuttajataustaisten harrastefutislaisten osalta lukea suomen kielen taidon kehittyminen. Harrastefutiksessa mahdollisuus kielen oppimiseen olisi ollut oiva, mutta toteutus jäi valitettavan heikolle tasolle. Kantasuomalaisten loistaessa poissaolollaan ohjaaja jäi ainoaksi, jolta suomen kieltä pystyi oppimaan. Vertaisoppiminen oli toki mahdollista, sillä kaikki maahanmuuttajataustaiset osasivat jo jonkin verran suomea, osa erittäin hyvinkin. Silti motivaatio käyttää kieltä oli alhainen, kun paikalla ei ollut suomalaisia pelikavereita. Pelin tohinassa kieli usein kääntyi englanniksi tai kunkin äidinkieleksi, jos pelikentällä sattui olemaan saman kielitaidon omaavia nuoria. Tyttöjen ryhmässä keskimääräinen suomen kielen taito oli korkeampi kuin poikien ryhmässä, jolloin kommunikaatio oli myös vahvemmin suomen kieleen painottunutta.

Tavoitteellisuutta voisi periaatteessa syntyä myös harrastetoiminnan avulla, sillä yleinen tavoitteellisuus esimerkiksi urheilussa voi heijastua myös työelämän tavoitteisiin. Silti kehitystä tässä teemassa ei ole havaittavissa kuin yhden harrastefutislaisen osalta. Hänen kohdallaan paluu urheilun pariin oli kannustanut aktiivisuuteen myös opintojen suorittamisessa ja motivaatio valmistumista kohtaan oli kasvanut.

Vapaaehtoistyöläisten vähäisesti kehittyneet työelämävalmiudet

Vapaaehtoistyöläisten työelämävalmiuksia vähiten koettiin kehittäneen vastuunotto, työtehtävästä riippumaton osaaminen sekä motivaation kehittyminen. Vastuun saaminen esiintyi jo sosiaalisen pääoman teeman kohdalla. Nämä kaksi teemaa ovat osittain päällekkäiset mutta niissä on vivahde-eroja. Työelämätautona vastuullisuus tarkoittaa lisäksi myös oman ajattelun ja asenteen kehittymistä siihen suuntaan, että kykenee käyttäytymään tilanteen vaatimalla tavalla vastuullisesti. Esimerkiksi vapaaehtoistoissa tämä tarkoitti omasta vapaa-ajasta tinkimistä työtehtävien hoitamisen vuoksi tai vastuunottoa omista tehtävistä eikä

niiden sysäämistä muiden tehtäväksi. Suhteellisen vähäistä kehitystä selittää nuorten esiintuoma heikko vastuunotto koko opiskeluryhmän sisällä. Osan ryhmästä oli vaikeaa sitoutua annettuihin työtehtäviin ja –aikoihin, mikä teki ryhmän sisäisestä toiminnasta haastavaa.

Vapaaehtoistyöläisten oppimat työtehtävästä riippumattomat taidot olivat oma-aloitteisuutta, hyviä käytöstapoja ja ajoissa töihin menemistä. Myös kielitaidon merkitystä korostettiin, mutta kukaan ei maininnut sen kehittyneen tehtävien myötä. Nuoret pitivät kielitaitoa suurella arvolla ja moni puhui haluavansa työskennellä joskus kansainvälisesti. Työtehtävissä kielitaitoa ei kuitenkaan päässyt satunnaisia kertoja lukuun ottamatta harjoittelemaan. Siksi kielten merkitystä tulisi tulevissa tehtävissä korostaa ja pyrkiä kehittämään työtehtäviä, missä nuoret pääsevät käyttämään sekä suullista että kirjallista kielitaitoaan. Tehtävästä riippumattomaan osaamiseen voidaan lukea myös organisointi- ja johtajuustaidot. Sosiaalisen pääoman kehityksen kohdalla havaittu ongelma vertaisten johtamisesta ilmenee myös työelämävalmiuksien kehittymisessä. Johtajuustaidot eivät pääse kehittymään, mikäli sosiaaliset ongelmat estävät työn tekemistä. ”Pomottaminen” ei kuulunut nuorten lempipuuhiin eikä kukaan halunnut ottaa asemaa, jossa joutuisi läksyttämään luokkatovereitaan. Tilanteessa kärsivät sekä organisointivastuun saanut yksilö että muut nuoret, jotka eivät oppineet ottamaan vastuuta työtehtävistään. Ratkaisuna voisi olla joko nuorten asettaminen tasavertaiseen asemaan tai johtajuus- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen koko ryhmälle. Siten nuoret voisivat asennoitua vertaisohjaajaan eri tavalla. Vertaisohjaajan vastuu voisi myös kiertää nuorelta toiselle, jotta useampi saisi harjoitella toisten opastamista eikä kenenkään nuorten kohdalle keskittyisi turhan suurta valta-asemaa.

Vapaaehtoistöiden innoittama opiskelumotivaatio oli kytköksissä töissä opittuihin taitoihin ja niiden syventämiseen opinnoissa. Moni oli ymmärtänyt koulunkäynnin merkityksen tehdessään käytännön työtehtäviä. Esimerkiksi asiakaspalvelusta haluttiin oppia lisää myös koulussa. Toisaalta yksi nuori myös sanoi, ettei uskonut toiminnan lisänneen opiskelumotivaatiotaan. Hän kuitenkin totesi, että toisenlaisissa työtehtävissä motivaatio olisi voinut kohota työn ohessa. Työn olisi tullut olla osallistavampaa ja haastavampaa. Fanikaupan työtehtävät nähtiin tällaisina.

”Ne jotka sitä fanikauppaa on pitänyt pystys on varmaan saanu siitä motivaatioo.” –Jake

Kaikki vapaaehtoistyöläiset kokivat ottelutapahtumissa tehdyt työt mieluisina, mutta niiden monipuolisuudessa ja vaatimustasossa olisi voinut olla enemmän vaihtelua. Nuoret kokivat tehtävät melko yksitoikkoiseksi ja nopeasti hallittaviksi, jolloin oppimiselle ei jäänyt paljon sijaa. Esimerkiksi Santeri, kenen kohdalla en havainnut muutosta kuin kahdessa työelämävalmiuksia kehittävässä teemassa, koki, että työtehtävät olivat ”*itsestään selviä*” ja ”*tylsää*”. Motivaatio tehtävien tekemiseen ei näin ollen ollut korkealla eikä hän kokenut oppineensa varsinaisesti mitään uutta, sillä lipunskannauslaitteen käyttökin oli hetkessä ymmärretty. Eniten haastetta ja monipuolisuutta nuoret kokivat fanikaupalla, missä työskennelleistä kaikki olivatkin oikein tyytyväisiä tehtäviinsä. Haastavuus luo suurempaa motivaatiota yrittää suorittaa tietty tehtävä (Lepola & Vauras 2002). Mitä haastavammasta tehtävästä on kyse ja mitä vaikeampana sen suorittamista pidetään, sitä suurempaa kyvykkyyttä siinä onnistuminen osoittaa (Nicholls 1984). Oppimisen ilmiötä on tutkittu paljon ja esimerkiksi Vygotskyn lähikehityksen vyöhykkeen teoria selittää oppimisen ja opittavan taidon yhteyttä. Nuori voi oppia ja kehittyä taitojensa ylärajalle, mikäli hänellä on tarvittavat perustaidot sekä riittävä sosiaalinen tuki osaavasta aikuisesta tai kehittyneestä vertaisoppijasta. (Vygotsky 1982, 184-185.) Näin ollen nuorille voisi rohkeasti antaa haastavampia tehtäviä, kun heillä on toisistaan sekä ohjaajasta muodostuva oppimisen tukiverkosto.

Työelämävalmiuksien kehittymisen haasteita ja onnistumisia

Työtehtäviä ja opetusta voisi jatkossa yhtenäistää enemmän, jotta ne hyödyttäisivät toisiaan eivätkä tuntuisi oppilaasta kahdelta irralliselta kokonaisuudelta. Opiskelujen teoriaosuuden jälkeen tulisi esittää selkeästi teorian sovellettavuus käytännön työhön. Työtehtävien tulisi olla myös opiskelijan näkökulmasta tarpeeksi mielenkiintoisia, haastavia ja monipuolisia, jotta niitä varten tulisi hieman nähdä vaivaa ja valmistautua jo koulun penkillä. Tutkimusten mukaan ammattikoululaisten keskuudessa eniten pettymystä aiheuttaa käytännönläheisyyden puute. Käytännön tehtävät ja kokemus ovat asioita, joita nuoret odottavat eniten siirtyessään peruskoulusta toisen asteen opintoihin valitsemalleen alalle. (Hietalahti 2014.) Vaikka

teoriaopetus on pakollinen ja ehdottomasti tarpeellinen osa nuorten koulutusta, sen kytkeminen käytännön työtehtäviin ontuu eikä siksi saa ansaitsemaansa arvostusta. Toisaalta Hyvää seuraa –hanke on tarjonnut näille opiskelijoille mahdollisuuden päästä kokeilemaan käytännön töitä heti ensimmäisestä opiskeluyksystä alkaen. Usein ammatillisessa koulutuksessa teorian opiskelu painottuu ensimmäiseen vuoteen ja käytännössä taitoja päästään testaamaan ”sitten joskus” (Hietalahti 2014).

Vaikka toiminta oli vapaaehtoistyötä, opiskelijat saivat osallistumisensa mukaan myös opintopisteitä, vapautuksia tunneilta tai jopa näyttöjä tutkintoaan varten. Nämä kannustimet toimivat osaltaan motivaationa osallistua toimintaan. Asia on periaatteessa hyvä, mutta opintosuoritusten saaminen tuottaa ulkoista motivaatiota toimintaan eikä lisää toiminnan jatkuvuutta samalla tavalla kuin sisäinen motivaatio. Yksi haastateltavista kertoi olleensa muutenkin vapaaehtoistoissa ja hänen sisäinen motivaationsa kumpusi töissä tapahtuvista sosiaalisista kohtaamisista. Hänen kohdallaan vapaaehtoistöiden jatkaminen oli todennäköistä, mutta muiden nuorten sitouttaminen vastaavan kaltaiseen kansalaisaktiiviseen toimintaan voi olla haastavampaa, mikäli he ovat osallistuneet lähinnä ulkoisten palkkioiden vuoksi. Nähtäväksi jää, onko kokemuksen saaminen nuorille niin tärkeää kuin he antoivat ymmärtää vai vaaditaanko työn vastineeksi jotain muutakin.

Verkostot olivat ainoa yläluokka, joka tässä työelämävalmiuksia kehittäneiden piirteiden analyysissä ei sijoittunut mihinkään ääripäähän. Verkostojen syntyminen nähtiin molemmissa toimintamuodoissa keskimääräisen merkittäväksi asiaksi työelämävalmiuksien kehittämisessä. Hieman yllättäen sekä vapaaehtoistyöläiset että harrastefutislaiset olivat kuitenkin verkostoituneet toiminnan myötä. Vapaaehtoistyöläisten osalta työelämäverkostot olivat syntyneet pääasiassa Olliin, mutta myös esimerkiksi iltapäiväkerhon muihin ohjaajiin. Nuoret kokivat, että on hyvä saada kontakteja, keiltä voi sekä oppia, että kysyä jatkossa mahdollisesti töitä. Kaksi nuorta oli myös verkostoitunut harrastefutiksen kautta. Harrastefutiksen ohjaajat olivat ehdottaneet muutamille aktiivisille mahdollisuutta päästä työskentelemään jalkapalloturnaukseen ensiapupisteelle. Myös harrastuksen välityksellä voi siis verkostoitua, joko harrastajakavereiden tai ohjaajan kautta (ks. Sisjord 2012; Vartiainen 2010, 54).

Tavoitteellisuuden kehittyminen ja työidentiteetin vahvistuminen olivat vapaaehtoistyöläisten mielestä keskimääräisen paljon kehittyneitä työelämävalmiuksia. Vaikka erot eivät koko ryhmässä olleet merkittäviä, parin yksilön kohdalla kehitys oli erittäin tärkeää. Työidentiteetin vahvistuminen on merkittävä muutos nuorelle. Moni nuori on vielä toisen asteen koulutuksessa hukassa sen suhteen, mitä haluaa tehdä tulevaisuudessa. Nuorten on edelleen haastavaa hahmottaa elämäänsä kolmea vuotta eteenpäin ja tehdä pitkän tähtäimen suunnitelmia (Hietalahti 2014), joten tavoitteellisuuden ja työidentiteetin kehittyminen eivät ole itsestäänselvyksiä. Tommy oli saanut varakapteenikokemuksen myötä uuden innostuksen lähteä valmentamaan ja Aidan itseluottamus omia kykyjä kohtaan oli kasvanut huomasti. Tommyn tavoitteellisuuden kasvu koulunkäynnin suhteen oli merkittävä tekijä myös opintojen loppuun suorittamisen kannalta.

”Tommy: Kyl mä mietin tos yks päivä et pitäiskö mun alkaa valmentaa jotai junnuja.

Anni: Heräskö se fiilis nyt tän sun varakapteenin tehtävän myötä vai?

Tommy: Joo ja sit mä ostin sellasen koutsitakin nii se sai mut tuntee et mä oisin valmentaja (naureskelua).”

”Mä oon kyl saanu tosi paljon kokemusta. Et kyl mä koen et ku mä lähen tästä eteenpäin nii mä varmasti pääsen just siihen ammattiin mis mä haluun olla ja semmoseen työhön mis mä haluun olla.” –Aida

Työelämävalmiuksien ja nuoren elämäntaitojen suhde

Työelämävalmiuksien ja elämäntaitojen suhde näyttäytyy haastattelujen valossa kompleksisena. Hyvän elämäntaitojen voimaksi olettaa olevan edellytys muiden ominaisuuksien kehittymiselle, etenkin kun ne liittyvät opintoihin ja työelämään. Haastattelujen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että sekä hyvät että heikot elämäntaitot omaava nuori kykenevät kehittymään samoissa asioissa. Kehityksen lähtötaso on toki kovin erilainen näillä nuorilla, mutta elämäntaitojen ongelmat eivät ole estäneet esimerkiksi Tommyn kehitystä. Monissa työelämävalmiuksissa kehitystä kokeneet Aida ja Casper taas omasivat erilaiset lähtökohdat Tommyn kanssa. Heidän elämäntaitojensa

vaikutti olevan hyvällä tasolla. Vaikuttaisi siltä, että se sosiaalinen tuki, mitä nuoret ovat saaneet ohjaajalta, opettajalta ja kavereilta, mahdollistaa myös heikomman koherenssin tunteen omaavan nuoren uskon omiin kykyihinsä selvitä vastoinkäymisistä.

Heikohkoa elämänhallintaa havaitsin myös Santerilla, Michaelilla ja Jakella. He kuuluivat ryhmään, joka ei ollut onnistunut saamaan kovin runsaasti työelämävalmiuksia. Elämänhallintataidot ja työelämävalmiudet ovat siis suhteessa toisiinsa ja myös motivaatioon. Kellään näistä pojista motivaatio ei ollut kehittynyt toiminnan myötä. Motivoituminen oman elämänhallinnan kehittämiseen ja arjen sujuvoittamiseen ei ollut herännyt nuorilla. Elämänhallintaan liitetään Banduran (1977) mukaan pystyvyys- ja tulosodotuksia. Näillä nuorilla jompikumpi tai molemmat ovat olleet matalalla tasolla. Pystyvyyssodotukset kertoivat uskosta omiin kykyihin ja tulosodotukset koetusta merkityksestä (Mt.). Sekä pystyvyys- että tulosodotukseen pystytään vaikuttamaan myös toiminnan organisoinnin tasolta. Sopivan haastavat tehtävät sekä motivoivat että antavat uskoa omaan onnistumiseen. Työhön motivointi ja kannustaminen taas lisää työn merkityksellisyyttä nuoren silmissä.

5.3 Hyvää seuraa –hanke varhaisen puuttumisen metodina

Tässä luvussa muodostetaan vastaus kolmanteen tutkimuskysymykseen. Tarkoituksena on ollut selvittää, miten Hyvää seuraa – nuorten osallistaminen seuratoimintaan –hanke toimii varhaisen puuttumisen menetelmänä nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Hankkeen tarkoituksena on siis ollut tuottaa nuorille osallisuuden kokemuksia, antaa mahdollisuus työskennellä ja oppia urheiluseurassa sekä opettaa työskentelyn ja harrastuksen kautta sosiaalisia taitoja. Näitä ominaisuuksia vahvistamalla on haluttu kehittää nuorten aktiivisuutta, oma-aloitteisuutta, kompetenssia ja motivaatiota. Uskotaan, että mitä vahvempia nämä nuoren taidot ja käsitykset itsestään ovat, sitä paremmin hän tulee pärjäämään opinnoissa ja työelämässä ja suojautuu syrjäytymiseltä. Lisäksi luvussa esitetään arvio, miten hanke on onnistunut tavoittamaan oikean kohderyhmän, joka höytyisi eniten näiden taitojen oppimisesta.

5.3.1 Hankkeen ansiot ja haasteet

Varhaisen puuttumisen perusajatuksena on, että riskitekijöihin pyritään puuttumaan ehkäisevästi jo ennen niiden muuttumista aidoiksi ongelmiksi. Tämä vaatii riskiryhmään kuuluvien aikaista tunnistamista. (Rönkä 1999b; Kokko 2000.) Aikaisella tunnistamisella pyritään paikantamaan nuoria, joilla on esimerkiksi kotona ongelmia, haasteita itsesääntelyn kanssa tai sosiaalisia vaikeuksia. Nämä ongelmat voivat ilmetä esimerkiksi aggressiivisena käytöksenä tai opintojen laiminlyöntinä ja auktoriteetteja vastaan taisteluna. Hyvää seuraa – hanke edustaa sekä primaari- että sekundääriprevention toimintatapoja (ks. Järvinen & Jahnukainen 2001). Primaaripreventiosta kertoo toiminnan kohdistaminen koko opiskeluryhmälle. Sekundääripreventiota on huomion kohdistaminen erityisesti niihin nuoriin, joilla on havaittavissa haasteita. Heille pyritään tarjoamaan erityistä tukea ja kannustusta. Primaariprentioon liittyy myös ajatus siitä, että nuorille ei mainosteta kyseessä olevan syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävä hanke. Sekundääripreventiota taas olisi se, että nuorille yritettäisiin painottaa hankkeen tavoitteita ja kertoa heidän kuuluvan riskiryhmään. Tässä haasteena on itseään toteuttava ennustus, jonka mukaan nuoret saattavat alkaa uskoa olevansa syrjäytymisvaarassa, vaikkei niin todellisuudessa olisikaan. Toisena vaihtoehtona on kirjallisuuskatsauksessa esitelty itseään ehkäisevä ennustus (Merton 1968). Huhdan (2015) tutkimuksessa oli onnistuttu muuttamaan itseään toteuttava ennustus työttömyydestä ja syrjäytymisestä itseään ehkäiseväksi ennustukseksi liikunnan avulla.

Monialaista yhteistyötä pidetään tärkeänä varhaisessa puuttumisessa ja syrjäytymisen ehkäisyssä (Pönnkö & Tervonen-Rossi 2009). Tässä hankkeessa vapaaehtoistyöskentelyn osalta yhteistyö oppilaitoksen ja urheiluseuran välillä on ollut hedelmällistä. Nuoret ovat kokeneet sekä opettajien että HJK:n työntekijöiden mukana toiminnassa ja yhteistyö on toiminut hyvin kahden organisaation välillä. Harrastefutiksessa oppilaitoksen merkitys oli huomattavasti vähäisempi. Toiminnan järjestäminen koulun tiloissa oli hyvä valinta, sillä silloin nuoret pystyivät helposti siirtymään suoraan opintojen jälkeen lähellä pidettävään futiskerhoon. Opettajien tietoisuus toiminnasta oli kuitenkin alhaisella tasolla. Erään nuoren haastattelussa kävi ilmi, että opettaja ei tiennyt toiminnasta lainkaan, vaikka harrastefutiksessakin pystyi suorittamaan rästiin jääneitä korvauskertoja opintoihin hyväksyttäväksi. Koulun sitouttamisella oppilaita voitaisiin saada enemmän mukaan

toimintaan. Kerhon mainostus oppitunneilla ja kannustus osallistumaan lisäisi tietoisuutta ja rohkaisisi nuoria menemään mukaan. Koulun panoksen lisäämiseksi myös kodin, koulun ja seuran välistä yhteistyötä voisi jatkossa kehittää. Koti ja perhe ovat nuoren lähiympäristö ja sieltä saadun tuen avulla toiminta voisi tehostua kaikilla osa-alueilla.

Hankkeen esittelyssä nuorille on joko tahallisesti haluttu jättää korostamatta syrjäytymisen ehkäisyä tai teeman viestintä on epäonnistunut. Nuorista vain muutama tunnisti edes Hyvää seuraa –hankkeen nimen. Kysyessäni muistavatko he toiminnan olevan osa laajempaa valtakunnallista hanketta, ei kovinkaan moni myöntänyt ymmärtäneensä kokonaisuutta. Myös osatoteuttajien rooli oli jäänyt hämäräksi, sillä nuorista vain pari muisti SAKKI ry:n olevan mukana toiminnan mahdollistajana tai edes tiesi, mikä on SAKKI ry. Osatoteuttajista Suomen Palloliitto oli huomattavasti tutumpi ja sen rooli ymmärrettiin paremmin. Kaikkein vahvimmat siteet nuorilla oli luonnollisesti muodostunut järjestävään seuraan eli Helsingin Jalkapalloklubiin. Valtaosalla nuorista käsityksenä oli, että toiminta oli oppilaitoksen ja seuran mahdollistamaa työkokeilua, jonka tuloksena oli työkokemuksen ja opintosuoritusten saaminen. Järjestävien tahojen yhteisenä toiveena on voinut olla, että varhaisen puuttumisen tyylillä ei yritetä korostaa mahdollisia ongelmia vaan vahvistetaan nuorten resursseja. Toinen vaihtoehto on, että hankkeen taustalla olleet tekijät eivät ole olleet oppilaitoksessa erityisen merkityksellisiä vaan nuorten huomio on haluttu keskittää itse toimintaan.

Koska hanke ei ollut nuorille tuttu, haastattelujen loppupuolella selitin heille, minkälainen toiminta oli kyseessä ja mihin sillä pyrittiin. Vältin puhumista syrjäytymisestä ja korostin suojaavien tekijöiden vahvistamista. Mielestäni erityisen tuen tarpeen korostaminen oli turhaa, etteivät nuoret kokisi, että heidät on leimattu syrjäytyneiksi tai syrjäytymisvaarassa oleviksi. Osa nyökkäili hyväksyvästi toteutuneiden tavoitteiden merkiksi, mutta osa ei tunnistanut vaikutuksia. Kaikki vapaaehtoistyöläiset mainitsivat työskentelyn olleen kivaa ja menevänsä mielellään uudelleen, mutta oppeja ei koettu niin vahvoina, mitä olisi voinut toivoa.

Merkittävin syy oppimisen vähäisyydessä on nuorten mielestä ollut työtehtävien sisältö. Tehtävät koettiin pääsääntöisesti liian helpoiksi, jotta niissä olisi saanut kokea todellista

kehitystä ja onnistumisen tunnetta. Poikkeuksen tekee nuorten oma fanikauppa, jossa tehtävät olivat monipuolisempia ja haastavampia. Rahan käsittely ja oma autonomia päätöksenteossa lisäsivät nuorten kokemaa vastuuta ja samalla motivoivat enemmän. Fanikaupalla työskentely lisäsi tehtävistä eniten myöskin opiskelumotivaatiota. Talouteen liittyvät tehtävät kaupalla vaativat myös teorian osaamista, joten aidot ongelmanratkaisutehtävät motivoivat opiskeluun. Nuorten mielestä myyntiin, markkinointiin ja asiakaspalveluun liittyvät tehtävät olivat kaikkein kiinnostavimpia ja fanikaupalla sai harjoitella näitä kaikkia. Toimintaa olisi saanut olla nuorten mielestä useammin.

Sosiaalisten taitojen ja sosiaalisten suhteiden kehityksen osalta hanke sekä onnistui että epäonnistui tavoitteissaan. Epäonnistumiseen vaikutti eniten toiminnan suunnittelu, sillä keskenään tuttujen nuorten yhdessä työskentelyllä ei voida edes olettaa syntyvän kovin laajoja uusia verkostoja. Vapaaehtoistyöskentelyn osalta nuorten tutustuminen olisi ollut huomattavasti tehokkaampaa ja hedelmällisempää, mikäli HJK:n tehtävien parissa olisi työskennellyt nuoria myös toisilta opintoaloilta. Mikäli alojen tai oppilaitosten sekoittaminen keskenään ei onnistu, tulisi eri vuosiluokkien oppilaita sekoittaa tehokkaammin keskenään toimimaan ryhmissä. Silloin nuoret voisivat myös paremmin vertaisoppia vanhemmilta opiskelijoilta, jotka olisivat ehkä jo saaneet kokemusta tehtävien suorittamisesta. Nuorten kannalta ryhmien sekoittaminen voi olla epämieluisia tai jännittävää, mutta ohjaajan jakamat ryhmät mahdollistavat uusien kontaktien luomisen, vaikka nuoret olisivat oma-aloitteisesti liian ujoja tutustuakseen uusiin ihmisiin. Myös harrastefutikseen nuoret toivoivat lisää osallistujia ja myös eri alojen opiskelijoita. Poikien ryhmässä riitti osallistujia, mutta tyttöjen ryhmään olisi kaivattu pelikavereita ja uusia tuttavuuksia. Toiminnan mainostaminen oppilaitoksissa voisi tuoda enemmän nuoria toimintaan.

Harrastefutiksessa tavoitteena oli sitouttaa mukaan etenkin niitä nuoria, keillä ei ollut ennestään liikunnallisia harrastuksia ja ketkä eivät olleet liikkuneet seurassa. Tämä tavoite onnistui nähdäkseni paremmin tyttöjen kuin poikien ryhmässä. Pojista lähes kaikilla oli vahva jalkapallo- tai futsaltausta ja he olivat muutenkin aktiivisia esimerkiksi käymään kuntosalilla. Haastatelluista tytöistä toinen oli harrastanut lapsuudessaan lyhyitä pätkiä monia eri lajeja, mutta ei ollut viihtynyt pitkään minkään parissa. Toinen tytöistä ei ollut harrastanut koskaan mitään, mutta kertoi pelailleensa perheensä kanssa paljon ulkona. Tälle tytölle harrastus oli

tuonut iloa, intohimoa liikuntaan ja aktiivisuutta myös opintoihin. Hän oli jopa ”pakottanut” veljensä ja ystävänsä pelailemaan vapaa-ajalla, koska oli tullut ”himo” päästä pelaamaan korista ja futista. Molemmille tytöistä harrastefutis oli tämän hetken ainoa harrastus.

Vapaaehtoistoissa tavoitteena oli aktivoida erityisesti niitä nuoria, jotka eivät innostuneet perinteisestä opiskelusta ja joilla oli haasteita motivoitua koulunkäyntiin. Tämäkin onnistui jossain määrin, mutta päättelin haastateltavien vastauksista myös epäonnistumista. Onnistumisia oli tapahtunut esimerkiksi Rasmuksen ja Tommyn kohdalla, jotka eivät olleet kovin aktiivisia opiskelijoita ja viihtyivät vapaa-ajalla paljon päihteiden parissa. Pojat olivat kavereita keskenään ja Rasmuksen innostuminen HJK:lla suoritetusta työharjoittelusta oli saanut hänet aktivoimaan myös Tommya. Pojat olivat muuttaneet hiljattain pois kotoa yhteiseen asuntoon ja Rasmuksella oli iso rooli Tommyn kannustamisessa koulunkäyntiin. Tommyn kohdalla läpimurto tapahtui futisjoukkueen vastuutehtävien kautta, jotka kannustivat häntä myös laajemmin tutkinnon loppuun suorittamiseen. Näiden muutosten lisäksi myös Kristiina ja Rasmus kertoivat, että heidän näkökulmastaan HJK-yhteistyö aktivoi heitä, joita normaali koulunkäynti ei niin kiinnosta.

Vaikka toiminnassa ilmeni aiemmin passiivisten opiskelijoiden onnistunutta aktivointia, esiintyi tässä myös haasteita. Nuorten mukaan työtehtävät ja vastuu kasautui pienelle ryhmälle opiskelijoita, jotka olivat muutenkin aktiivisia. Esimerkiksi Aida oli saanut toiminnasta valtavia hyötyjä ja resursseja, mutta hänellä oli valmiudet niiden saavuttamiseen jo etukäteen. Aidan sanojen mukaan kaikille annetaan yhtäläiset mahdollisuudet ottaa vastuuta, mutta ”jos kolme kertaa annetaan sama mahdollisuus ja osa ei hyödynnä sitä, nii ei sitä sit enää jakseta ees tarjoo”. Myös Jaken vastauksen perusteella tulkitsen aktiivisuuden kasautuvan.

”Anni: Onks osa sit ollu mukana aktiivisemmin ku toiset?”

Jake: Joo.

Anni: Onks ne semmosii et ne on aktiivisia joka suuntaan vai sellasii jotka ois erityisesti nyt innostunu ku on käytännönläheistä ja liittyy futikseen?”

Jake: Ne on aktiivisii joka suuntaan.”

Hyvää harrastefutiksessa oli ryhmien säännöllisyys. Työttömien liikuntaan aktivointiin tähtäävän projektin arvioinnissa tutkimustuloksista selvisi, että säännöllisyys teki liikunnan aloittamisesta helpompaa ja toiminnasta muodostui nopeasti rutiini (Lindroos 2010). Hyvää seuraa –harrastefutikset olivat aina viikoittain samaan aikaan ja nuoret pitivät säännöllisyydestä. Pelipäivä oli viikon kohokohta: maanantaista tuli yhtäkkiä viikon odotetuin päivä ja viikon ensimmäisen koulupäivänkin jaksoi ajatuksen voimalla, kun tiesi koulupäivän jälkeen olevan kivaa tekemistä. Harrastefutista toivottiin jatkossa olevan kaksi kertaa viikossa ja myös turnauksia toivottiin järjestettävän oppilaitosten tai opiskelualojen välille.

Harrastefutiksen yhteydessä oli myös mahdollista korvata opinnoissa rästiin jääneitä liikuntatunteja. Aktiivisella osallistumisella pystyi paikkaamaan menneitä poissaoloja. Tämä etu voi koitua joko ongelmaksi tai vastavuoroisesti loistavaksi keksinnöksi. Ongelmia voi aiheuttaa tahallinen poissaolojen kerryttäminen ja niiden korvaaminen itselleen mieluisammalla tavalla futista pelaillen. Koulun liikuntatunneilla liikuntatarjonta olisi todennäköisesti monipuolisempaa ja kasvatuksellinen ja ryhmää integroiva näkökulma ovat tärkeitä ottaa huomioon. Koulun liikuntatunneilla opiskelijaryhmä olisi ollut kokonaisuudessaan yhdessä, mikä olisi voinut mahdollistaa maahanmuuttajanuorten tehokkaamman tutustumisen toisiin nuoriin ja myös kielen oppimisen nopeamman kehityksen.

Toisaalta poissaolojen korvaaminen voi olla jollekin nuorelle iso helpotus opinnoissa. Eräs nuori kertoi hänellä olleen isoja vaikeuksia motivoitua koulunkäyntiin ammattikoulun ensimmäisellä luokalla ja poissaoloja oli kertynyt paljon. Mahdollisuus korvata poissaoloja harrastefutiksessa oli säästänyt hänet isommilta ongelmilta ja mahdollistanut opintojen suorittamisen samassa tahdissa muiden kanssa. Omien sanojensa mukaan pojalle ei nykyään kertynyt enää poissaoloja, vaan hän kävi toiminnassa sen takia, että se oli hauskaa ja sai ylimääräistä liikuntaa. Aiempien poissaolojen korvaaminen oli kuitenkin mahdollistanut nuorelle astetta mieluisamman tavan hoitaa rästit ja sai kohotettua opiskelumotivaatiota aiempaa korkeammalle tasolle. Vaihtoehtoisten suoritustapojen tarjoaminen on joskus lopputuloksen kannalta hedelmällisempää, kuin samassa opintosuunnitelmassa orjallisesti pitäytyminen.

Lasten ja nuorten liikunnan väheneminen puhututtaa kouluissa, kodeissa ja mediassa. Nuorten näkemys liikkumisesta on usein hyvin erilainen kuin aikuisten. Omaehtoinen liikunta voidaan nähdä organisoitua toimintaa mieluisampana. Liikunnan lisääminen ei ollut varsinaisesti tämän hankkeen päätavoite vaan liikunta toimi niin sanotusti viitekehystenä toiminnalle. Vapaaehtoistöissä urheiluseura- ja jalkapallokonteksti koettiin houkuttelevana ympäristönä nuorille. Harrastefutiksessa liikunnan lisäämisen avulla pyrittiin myös edistämään laajemmin muita taitoja. Viimeaikaisen tutkimustiedon valossa liikunnan lasten ja nuorten liikunta on kuitenkin vähentynyt huomattavasti ja passiivinen paikallaolo lisääntynyt (Husu, Jussila, Tokola, Vähä-Ypyä & Vasankari 2019; Kokko, Martin, Villberg, Ng & Mehtälä 2019). Liikunnan lisääntyminen nuorten arjessa on siis aina positiivinen asia riippumatta liikkumisen tavasta tai lähteestä.

Kaikki haastateltavista näkivät liikunnalla olevan jonkinlainen rooli elämässään ja kaikilla oli myös ollut jokin liikunnallinen harrastus elämänsä aikana. Liikuntaa ei kuitenkaan tulkintani mukaan arvotettu muita vapaa-ajan vieton tapoja korkeammalle. Kauravaaran tutkimuksessa nuoret miehet eivät pitäneet liikuntaa itselleen merkityksellisenä asiana, vaan ”elämän suolat” koostuivat hetkessä elämisestä, kiireettömyydestä, vapaa-ajan runsaudesta, mahdollisimman vähällä pääsemisestä ja kavereista (Kauravaara 2013, 152). Samoja piirteitä on havaittavissa myös haastattelemisani ammattikoululaisissa, joille etenkin vapaa-aika ja hengailu olivat tärkeitä elementtejä omassa arjessa.

Koko väestön mittakaavassa yleisimmäksi liikunnan esteeksi mainitaan usein ajan puute ja kiire. Kauravaaran (2013) tutkimuksessa nuori mies ei koe kiirettä. Sen sijaan hän taistelee vapaa-aikansa säilyttämisen puolesta eikä halua tuoda siihen liikaa organisoitua, aikaa vievää toimintaa. Koulun viemä aika on jo tarpeeksi, eikä hän halua sitoutua ajallisesti sellaiseen, jota ei koe tarpeeksi merkitykselliseksi. (Mt. 219.) Rasmus ponnisteli tämän saman ongelman kanssa miettiessään uuden harrastuksen aloittamista. Hän laskeskeli koulun ja koulutehtävien jälkeen jäämää vapaa-aikaansa määrää, ja vaikka tulikin siihen tulokseen, että vapaa-aikaa oli varsin runsaasti, hän ei silti ollut varma halustaan sitoutua aikaa vievään harrastukseen. Hän jännitti, olisiko liian raskasta selviytyä sekä koulunkäynnin velvoitteista että uudesta harrastuksesta.

Rasmus korosti haastattelussaan, että parasta kavereiden kanssa olemisessä oli hengailu. Myös Kauravaaran tutkimuksessa ammattikoululaiset nuoret miehet arvottivat hengailun merkityshierarkiassaan kaikkein korkeimmalle (Kauravaara 2013, 162). Hengailua harjoitettiin aina porukassa, eikä oikeastaan koskaan yksin. Hengailu on siis luonteeltaan sosiaalista toimintaa. Sitä kuvataan ”ei minkään tekemiseksi”, mutta se on itsessään tekemistä, ajanviettoa, aktiivista olemista. Hengailu on nuorten omasta mielestä tavoiteltava ajanvieton tapa ja aina positiivissävytteistä. (Mt., 101.) Hengailu näyttäytyy työtä ihannoivan perinteen mukaan kuitenkin saamattomuuden merkinä tai huolestuttavana norkoiluna (Kuusisto-Arponen & Tani 2009). Toisaalta taas voidaan arvostaa nuorten kykyä ottaa rennosti ja elää hetkessä ilman huonoa omatuntoa joutenolosta (Kauravaara 2013, 101). Hengailu ja sen hyväksyminen itsessään voi olla tietynlaista pääomaa, joka auttaa nuorta muilla elämänalueilla (Mt., 162). Hengailun ja rennon meiningin mahdollistamisessa ohjaaja on jälleen kerran isossa roolissa. Ylhäältä päin ohjattu toiminta ei mahdollista nuorelle osallisuuden kokemusta. Nuorten kuuntelu, yhdessä suunnittelu ja toiminnan avoimuus taas lisäävät sitoutumista ja hyvää fiilistä sekä nuorille että ohjaajalle.

Oma-ehtoisen, sitoutumista vaatimattoman ja matalan kynnyksen liikunnan tarjoaminen on näiden tietojen valossa nuorille ensiarvoisen tärkeää. Oma vapaa-aika ja sen tuoma autonomia ovat nuorelle tärkeitä eikä niistä haluta luopua. Siksi helpon ja rennon harrastuksen saaminen mahdollistaa valinnan oman vapaa-ajan käytön suhteen. Nuori voi myös matalan kynnyksen liikuntaan osallistuessaan huomata vapaa-aikansa riittävän useampaan eri toimintoon ja innostua sen myötä aloittamaan jonkin muunkin harrastuksen. Hyvää seuraa –hanke on onnistunut luomaan harrastefutiksesta nuorten näköistä toimintaa, missä aikuisten sanelemat säännöt eivät pääse uhkaamaan liikunnan iloa. Nuoret ovat 16-18-vuotiaina kaikkein alttiimmassa iässä drop out –ilmiön kannalta, joten heidän sitouttamisensa juuri tässä iässä liikuntaan on erityisen ansiokasta.

Nuorista useat kertoivat jatkavansa mielellään vastaavan kaltaista vapaaehtoistoimintaa, mutta halusivat laajentaa kokemusta jonnekin muualle kuin urheilumaailman puoleen. Suurimmalle osalle HJK oli ollut organisaationa mieluisa, mutta urheilu tai jalkapallo ei varsinaisesti nostanut toiminnan lisäarvoa. Eräälle nuorelle jalkapallokonteksti oli jopa epämieluisa, sillä hän koki arkensa pyörivän liiaksi jalkapallon ympärillä sen ollessa myös oma harrastus.

Toisaalta useampi nuori mainitsi, että on mukavaa, kun pääsee seuraamaan matseja työn ohessa. Jalkapalloseura ympäristönä vaikutti kuitenkin olevan melko neutraali. Urheilua tai lajia positiivisemmän vaikutuksen oli tuottanut Olli ja muut mukavat ihmiset, keihin vapaaehtoistöissä oli päässyt tutustumaan. Urheiluseuran houkuttelevuutta voisivat nostaa vielä monipuolisemmat tehtävät, jotka liittyisivät esimerkiksi isompien markkinointikampanjoiden suunnitteluun ja toteutukseen.

5.3.2 Kohderyhmän tavoittaminen

Syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävissä hankkeissa oikean kohderyhmän tavoittaminen on erittäin haastavaa. Yhtäältä tulee miettiä leimaamisesta aiheutuvia haittoja ja toisaalta yrittää suunnata toiminta niille, jotka oikeasti hyötyvät siitä eniten eivätkä muuten saa samanlaisia tilaisuuksia. Tämän tapaustutkimuksen perusteella voitaisiin arvioida, että hankkeessa ei olla onnistuttu saavuttamaan oikeaa kohderyhmää. Haastateltavien joukossa on nuoria, jotka ovat valtavan valveutuneita ja aktiivisia kaikilla elämän osa-alueilla. He ovat sosiaalisesti lahjakkaita ja myös älyllisesti vaikuttavat ikäistään kypsemmiltä. Tarkemmalla tarkastelulla kuitenkin huomataan, että nimenomaan primaariprevention kannalta monen nuoren kanssa ollaan onnistuttu.

Nuorten haastatteluissa tuli esiin vakavia haasteita, jotka kasautuessaan ovat iso riski syrjään jäämiselle. Haasteiden joukko oli kirjava: ongelmia perheen kanssa, päihteiden käyttöä, oppimisvaikeuksia, nuoruuden laitoshoidon, masennuksen oireita ja maahanmuuton aiheuttamia sopeutumisvaikeuksia. Osalla ilmeni yksittäisiä haasteita, mutta muutamilla nuorista vaikeudet vaikuttivat olevan moninaisia. Primaariprevention keinoin pystytään auttamaan niitä nuoria, joilla haasteet eivät ole vielä kasautuneet. Sekundääripreventiota osoitetaan heihin, joiden haasteet ovat nähtävissä myös jo ulkopuolisen silmin. Näitä selvästi vaikeuksissa olevia nuoria on huomattavasti vähemmän, mutta heihin kohdistetut toimenpiteet aiheuttavat usein näkyvämpiä tuloksia. Tämä on hankemuotoisen intervention perusongelma: varhaisen puuttumisen vaikutuksia ei huomata niin tehokkaasti, koska ongelmia ei ehdi syntyä.

Kaikkiaan viidestätoista haastateltavasta kahdeksan oli maahanmuuttajataustaisia. Heistä suurin osa puhui oikein hyvää suomen kieltä eikä kielitaidon pitäisi olla este tulevaisuuden työllistymiselle. Muutamalla oli vielä haasteita kielen kanssa. Eniten haasteita esiintyi haastatelluilla pojilla. Maahanmuuttajataustaisen miesten työllisyysaste on ollut perinteisesti naisia korkeampi. Viime aikojen tutkimustulosten perusteella erityistä huomiota ja tukea tulisi kuitenkin nyt kohdistaa miehiin, sillä naisten työllisyyden tukemisessa on onnistuttu viime vuosina paremmin. (Eronen ym. 2014.) Kielitaidosta huolimatta maahanmuuttajataustaisen henkilön on vaikeampi työllistyä Suomessa kuin kantasuomalaisen. Erilaisista työllisyyttä edistävästä toimenpiteistä tehdyn tutkimuksen perusteella hyödyllisimpiä ovat ne toimenpiteet, missä vahvistetaan suoraan työelämässä tarvittavia taitoja. (Mt.). Näitä taitoja voivat olla tässä tutkimuksessa kuvatut työssä tarvittavat taidot tai työtehtävästä riippumattomat taidot.

Myös harrastefutiksen kautta opitut vuorovaikutustaidot vahvistavat valmiuksia työllistyä. Lisäksi työnantajien on todettu suosivan työnhakijaa, joka on aktiivinen myös vapaa-ajallaan. Näin ollen harrastukset ja työn ulkopuoliset mielenkiinnon kohteet ovat mahdollisuus erottua työhaussa positiivisella tavalla. Aktiivisen elämäntavan osoittamisen lisäksi liikunnallisilla ihmisillä on keskimääräistä vähemmän sairaspöissaoloja. Työnantajan näkökulmasta fyysisesti ja psyykkisesti terveen ihmisen palkkaaminen on myös taloudellista. (Rovio 2011.)

5.4 Keskeisimmät tutkimustulokset ja päätelmät

Tutkimusjoukkoni oli suuri ja hyvin heterogeeninen, joten myös tulososion muodostui laaja ja moninaisia vivahteita sisältävä. Tässä tulososion kokoavassa loppukappaleessa vedetään vielä yhteen tutkimuksen keskeisimmät tulokset.

Nuorten sosiaalista pääomaa ylivoimaisesti voimakkaimmin koettiin lisänneen suhde ja vuorovaikutus ohjaajan kanssa. Ohjaajan merkitys on suuri eikä hän voi olla kuka tahansa. Ohjaajan tulee olla aidosti kiinnostunut nuorista, heidän kehityksestään ja hyvinvoinnistaan. Ohjaajan tulee myös omalla toiminnallaan osoittaa sitoutumista, jotta nuoret uskaltavat kehittää luottamusta häntä kohtaan ja myös itse sitoutua toimintaan. Nuorilla on selkeä tarve turvallisuudelle aikuiselle, joka ei edusta liiaksi auktoriteettia, mutta on silti uskottava ja

luotettava. Tasapainottelu aikuisen ohjaajan roolin ja rennon kaverillisen otteen välillä on ensiarvoista luottamuksen syntymiseksi. Suhde ohjaajaan tuottaa nuorille sekä yksilöllistä sosiaalista pääomaa että vahvistaa ryhmän toimintaa.

Nuoret kokivat, että työelämävalmiuksista merkittävimmin kehittyvät asenne ja vuorovaikutustaidot. Näiden lisäksi työkokemuksen saaminen on nuorten arvohierarkiassa korkealla. Asenne ratkaisee sekä koulunkäynnin suorittamisessa että ensimmäisten työpaikkojen hakuprosessissa. Motivoitunut, omiin taitoihin luotava ja mahdollisuuksiinsa uskova nuori selviää myös vastoinkäymisiltä eikä lannistu, jos ensimmäinen yritys ei onnistu. Asenne opiskelua kohtaan on myös ammatillisen koulutuksen muutoksen keskellä tärkeä, sillä omaa aktiivisuutta tarvitaan paljon.

Oli hieman yllättävää, miten laaja-alaisesti nuoret kokivat harrastefutistoiminnan kehittävän nuorten työelämävalmiuksia. Molempien toimintamuotojen ylläpitäminen on siis kannattavaa ja arvokasta myös jatkossa. Urheilullisen toiminnan kehittäminen tulevaisuudessa mahdollistaa monille nuorille hyvän harrastuksen ja intohimon, jossa kehittyä. Kehittyminen ja innostus tulevat heijastumaan myös nuorten muuhun elämään, kuten nyt haastateltujen nuorten kohdalla on jo huomattu.

Hanketoiminnan tai vakinaisen toiminnan suunnittelussa tärkein huomioon otettava asia on siis ohjaajan rekrytointi. Hyvää seuraa –hankkeessa hankekoordinaattorien valintaan oli kiinnitetty paljon huomiota ja heidän sitoutumistaan koko hankkeen toiminta-ajalle pidettiin edellytyksenä valinnassa. Valitettavasti kaikissa hankkeeseen osallistuneissa seuroissa jatkuvuus ei onnistunut vaan hankekoordinaattori saattoi vaihtua kesken hankeajan. HJK:ssa aloitti alun perin kaksi hankekoordinaattoria, joista toinen oli sama koko hankkeen ajan ja toinen siirtyi seuran sisällä muihin tehtäviin kesken hankkeen. Hänkin oli ollut osallisena osan nuorista elämään myös tämän jälkeen. Kaikkein merkittävimmät suhteet, verkostot ja vaikutukset olivat kuitenkin huomattavissa suhteissa hankekoordinaattori-Olliin, joka oli mukana toiminnassa alusta loppuun. Tästä huomataan, miten tärkeä merkitys rekrytoinnin onnistumisella on.

Jotta hanke olisi voinut toimia tehokkaammin sosiaalisen pääoman rakentajana, olisi toimintaryhmiä tullut sekoittaa enemmän. Vapaaehtoistöissä toisten kaupallisten alojen opiskelijoiden tuominen mukaan toimintaan olisi mahdollistanut uusien verkostojen syntyminen. Myös oman oppilaitoksen sisäistä verkostoitumista olisi voinut edistää sekoittamalla ikäryhmiä enemmän keskenään. Myös hanketoiminnan yhteydessä tehdyt yhteishenkeä kohottavat tilaisuudet tai tutustumiskerrat olisivat hyödyllisiä. Myös harrastefutiksessa etenkin tyttöjen ryhmään olisi ollut hyvä saada enemmän osallistujia. Tytöt olivat aktiivisia tutustujia ja eri opintolinjojen nuoret kiinnostivat heitä. Sekä tyttöjen että poikien ryhmässä maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten integrointiin keskenään tulee panostaa jatkossa.

Kuten kirjallisuuskatsauksessa on todettu, nuorten työelämä tulee olemaan hyvin erilainen kuin edellisen sukupolven kokema jatkuva työura. Nuorten tulee kestää epäsäännöllisyyttä, epävarmuutta ja katkoksia. Jatkuvuuden ollessa harvinaista, korostuvat elämännhallinnalliset taidot. Elämännhallinta edellyttää yksilöllisten vahvuuksien ja heikkouksien tunnistamista ja niiden jatkuvaa kehittämistä (Nummenmaa, Puhakka & Ruponen 1997). Tässä tutkimuksessa on osoitettu, että suurin yksittäinen tekijä elämännhallinnan vahvistumiseen on yksilön saama sosiaalinen tuki ja kannustus. Sosiaalisen tuen avulla haasteet voidaan voittaa ja omia taitoja uskalletaan testata. Liikunnalliset harrastukset ovat omiaan tuottamaan onnistumisen kokemuksia ja koherenssin tunnetta (Ahlqvist 1996; Kataja-aho 2002; Lahti 2011).

Varhaisen puuttumisen näkökulmasta hanke on onnistunut vahvistamaan nuorten resursseja ennen suurempien ongelmien syntymistä. Muutaman elämännhallinnallisista ongelmista kärsivän nuoren kohdalla hanketoiminta on myös tarjonnut uusia resursseja. Kohderyhmän tavoittamisessa ollaan onnistuttu primaariprevention kannalta hyvin. Sekundääriprevention onnistuminen on nähtävissä esimerkiksi Tommyn kohdalla. Koulun keskeyttämisen riski oli pienentynyt uuden vastuutehtävän aiheuttaman innostuksen myötä.

6 POHDINTA

Tämän luvun tarkoituksena on koota yhteen tehty tutkielma arvioiden sen hyviä ominaisuuksia, haasteita sekä luotettavuutta. Lopuksi pohdiskellaan mielenkiintoisia jatkotutkimuksen aiheita. Luvun edetessä reflektoin myös omaa oppimisprosessiani ja arvioin tekemiäni ratkaisuja kriittisesti.

6.1 Tutkimuksen ansiot ja haasteet

Tutkielmani ansiona pidän sen laajaa aineistoa. Tutkimusjoukko oli erittäin heterogeeninen ja pidän tärkeänä, että tein haastatteluja niin paljon, vaikka se saattoi vaikuttaa ulkopuolisen silmiin jo liialliselta määrältä. Olin ensin kerännyt aineistoa 11 haastattelun verran, mikä oli sekin jo iso määrä. Pidän tutkimuksen laadun kannalta tärkeänä, että tein haastatteluja lisää, kun koin ettei aineisto kerro tarpeeksi laajasti nuorista. Viimeisten kolmen haastattelun anti oli erityisen suuri, sillä näillä nuorilla esiintyi enemmän elämännhallinnallisia haasteita, joihin toiminnan avulla oli ollut mahdollista vaikuttaa. Yksi näistä pojista oli myös ollut mukana sekä vapaaehtoistoissa että koulun futisjoukkueessa, joten hänen kohdallaan pystyi arvioimaan molempien toimintojen vaikutuksia. Toiset kaksi taas olivat olleet useamman kuukauden mittaisessa harjoittelussa urheiluseurassa, mikä antoi aivan erilaisen näkökulman kuin ottelutapahtumissa tehty vapaaehtoistyö.

Toisena ansiona pidän eri tutkimusmenetelmien yhdistämistä. Taustatietoa kerätessäni tutustuin kirjallisuuden lisäksi myös hankkeen taustoihin ja tavoitteisiin erilaisten raporttien ja selvitysten muodossa. Lisäksi tekemäni havainnointi antoi valtavan paljon esiyymmärrystä. Koin, että pääsen huomattavasti paremmin kiinni nuorten ajatusmaailmaan, kun minulla on edes jonkinlainen käsitys siitä, mitä nuoret ovat käytännössä tehneet. Yksi suuri etu havainnoinnissa oli myös nuoriin etukäteen tutustuminen. Ehdin tavata lähes kaikki haastateltavistani kerran ennen haastatteluja ja uskon sen helpottaneen haastattelutilannetta sekä minun että haastateltavien osalta. Vaikka havainnointi on suhteellisen työläs ja aikaa vievä tutkimusmenetelmä, oli hyvä tehdä myös sitä ennen varsinaisia haastatteluja.

Ansiona pidän myös tutkimuksen aihevalintaa. Nuorten syrjäytyminen on voimakas yhteiskunnallinen ilmiö, mikä tulee vaikuttamaan tulevina vuosina entistä enemmän väestörakenteen painottuessa ikääntyneisiin. Ilmiön syiden paikantamiseksi ja ratkaisuehdotusten laatimiseksi vaaditaan moniammatillista yhteistyötä ja myös liikuntayhteisön panosta. Etenkin varhaisen puuttumisen malleihin tulee panostaa tulevaisuudessa. Ongelmien ehkäisy on vähintään yhtä tärkeää kuin niiden korjaaminen.

Haastateltavien määrän rajausta ja valintaa tuotti alun perin haasteita. Mikäli olisin valinnut esimerkiksi vain kuusi haastateltavaa, olisin todennäköisesti tehnyt rajauksen kolmeen haastateltavaan harrastefutiksesta ja kolmeen ottelutapahtumista. Näiden kolmen sisältä olisin toivonut löytyvän diversiteettiä sekä sukupuolen että etnisen taustan osalta. Valittavien joukko olisi siis muodostunut aika pieneksi ja valinnan onnistuneisuus olisi muodostunut ratkaisevaksi tekijäksi. Mistä olisin voinut tietää, kuka tästä joukkiosta on se paras mahdollinen haastateltava, keneltä saan arvokasta tietoa tutkimuskysymyksistä? Vain kuuden haastateltavan joukossa on suuri riski sille, että iso osa haastateltavista sattuu olemaan sellaisia nuoria, keillä ei varsinaisesti ole relevanttia sanottavaa tai he eivät osaa ilmaista itseään tarpeeksi hyvin haastattelutilanteessa. Valitessani isomman joukon haastateltavia riski pieneni.

Saattaisin silti tehdä joitain muutoksia haastateltavien valinnassa jälkikäteen. Kaikki tuottivat omalla tavallaan tärkeää tietoa, mutta jäin pohtimaan, oliko ensimmäisen vuoden opiskelijoita syytä haastatella tässä vaiheessa. Luotin melko sokeasti opettajien ja ohjaajan ehdotuksiin haastateltavien valinnassa enkä osannut siinä vaiheessa rajata ensimmäisen vuoden opiskelijoita pois. Toisaalta nämä ensimmäisen vuoden opiskelijoiden haastattelut toimivat tietynlaisena alkumittauksena heidän kehitykselleen. Pohjustan tätä alkumittausten ajatusta lisää vielä pohdinnan loppupuolella.

Nähdäkseni opettajan ja ohjaajan osallistuminen haastateltavien valintaan oli hyödyllistä. Heidän hyvien näkemystensä lisäksi myös suostuvaisuus haastatteluun oli luultavasti paremmalla tasolla kuin jos olisin vieraana ihmisenä yksin pyytänyt nuoria haastatteluun. Opettajan ja ohjaajan rohkaisu yhdessä pyyntöni kanssa tehosti tulosta. Samalla koen myös,

että olisin voinut itse ottaa vahvemman roolin tutkittavien valinnassa. Tämä olisi tosin vaatinut runsaasti aikaa ja tutustumista nuoriin. Olin haastateltavia valitessa jännittynyt ja helpottunut ylipäättään siitä, että sain haalittua haastateltavia, jotka tulivat mielellään kertomaan kokemuksistaan. Mittavat kriteerit haastateltaville olisivat saattaneet aiheuttaa epäluuloisuutta ja haastatteluista kieltäytymistä. Olen kiitollinen opettajille ja HJK:n hankekoordinaattorille avusta ja koen, että jokaisen haastateltavan nuoren kohtaaminen oli arvokasta.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuudessa tulee ottaa huomioon monta seikkaa. Menetelmän valinta on yksi niistä. Menetelmä tulee valita niin, että se soveltuu kyseisen ilmiön tarkasteluun. Kuten jo johdannossa on todettu, laadullista tutkimustietoa nuorten syrjäytymisen ehkäisystä ja varhaisesta puuttumisesta on liian vähän. Laadullinen tutkimus on luotettavuudessaan erilaista kuin määrällinen, mutta kokemuksia jäljitettäessä laadullinen tutkimus tarjoaa mahdollisuuden rikkaampaan vuorovaikutukseen tutkittavien kanssa.

Laadullisen tutkimuksen haasteena on todistaa tiedon luotettavuus. Laadullinen tutkimus syntyy tulkinnoista, jotka voivat tutkijoista riippuen olla hyvinkin erilaisia. Myös tulosten yleistettävyyttä herättää kritiikkiä, sillä aineistot ovat usein hyvin pienet. (Jokinen 2008.) Tuloksia ei olekaan tarkoitus yleistää laajaan joukkoon, vaan tuottaa kuvaus tietyn joukon toiminnasta ja sen merkityksistä. Omassa tutkimuksessani on tarkoitus osoittaa, minkälaisia kokemuksia ja seurauksia kyseiset nuoret ovat saaneet toiminnasta. Näitä kokemuksia ja seurauksia voidaan olettaa ilmenevän muillakin samankaltaisessa interventio-toiminnassa mukana olleilla, mutta niitä ei voida, eikä ole tarkoituksenmukaista, pitää yleistettävänä tuloksina. Tutkimuksen tuloksia voidaan jossain määrin vertailla muiden Hyvää seuraa – hankkeessa olleiden seurojen ja oppilaitosten aikaansaamiin tuloksiin, mutta niistäkään ei ole syytä vetää turhan yksiselitteisiä johtopäätöksiä. Yleistettävyyden sijaan voidaankin kääntää katseet siihen, mitä juuri tästä tapauksesta voidaan oppia ja mitkä asiat olisi syytä ottaa huomioon tehtäessä muita syrjäytymisen ehkäisyn toimenpiteitä.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa ei voida käyttää reliabiliteetin ja validiteetin käsitteitä samoin kuin määrällisessä tutkimuksessa. Niiden käyttöä voi kuitenkin osin soveltaa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tutkimusmenetelmät on valittu tutkimusaiheeseen sopiviksi ja aineisto vastaa tutkimuskysymyksiin hyvin. Aineistossa oli paljon myös tutkimustehtävän kannalta turhaa sisältöä, mutta sen merkitys oli helpottaa haastattelijan ja haastateltavan välistä vuorovaikutusta ja taustoittaa muita tietoja. Nuoren taustat olivat monellakin tavalla merkityksellisiä, jotta pystyi ymmärtämään, miksi toiminta vaikutti häneen tietyllä tavalla.

Oma urani tutkijana ja etenkin haastattelijana on vielä hyvin alkutekijöissään. Kehittääkseni omaa haastattelutaitoani tein ennen haastatteluja yhden harjoitushaastattelun läheiselle henkilölle. Harjoitushaastattelun tekeminen oli tärkeää haastattelun sujuvuuden ja luontevuuden takia, mutta opin sen myötä myös paremmin täsmentämään kysymyksiä. Jälkikäteen ajateltuna olisin voinut tehdä harjoitushaastatteluja enemmänkin, sillä se olisi voinut rentouttaa ensimmäisiä haastattelutilanteita. Hyvän tutkimuksen ja haastattelujen edellytyksenä on tutkijan luottavainen ja osaava ote haastattelun tekemisessä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 68-72). Haastattelujen ajankohta sijoittui myös graduprojektin alkuvaiheeseen, mikä loi oman jännityksen elementin. Koin rentoutuvani haastattelujen edetessä ja etenkin viimeisenä tehdyt haastattelut olivat minun puoleltani huomattavasti erilaiset verrattuna ensimmäisiin. Oman tietouteni kasvaminen aiempien haastatteluiden, teoriaan tutustumisen sekä aineistojen tutkimisen jälkeen oli huomattavaa, joten haastattelijana olin varmempi. Tutkijan näkemykset ja käsitykset aiheesta ovat oletettavasti tutkimuksen alussa ja lopussa erilaiset. Kiviniemen (2001) mukaan tämä on luontaista ja tärkeintä onkin tiedostaa oma vaikutuksensa ja hallita siitä johtuvia muutoksia.

Myös haastatteluja analysoidessani huomasin ajoittain oman kokemattomuuteni tutkijana. Pysyin mielestäni hyvin asiassa ja pystyin olemaan puolueeton, mutta en ehkä luottanut nuoriin tarpeeksi kysymyksiä kysyessäni. Tällä tarkoitan sitä, että täsmensin kysymyksiä paljon ja sitä tehdessäni saatoin ohjata nuoren vastausta liikaa. Olisin voinut luottaa enemmän nuoren omaan kykyyn ymmärtää kysymys ja myös rohkeuteen kysyä minulta, mikäli ei ymmärtänyt. En silti koe, että tutkittavat yrittivät miellyttää minua tai vastaila esimerkkieni mukaisesti. Olisin toki toivonut joissain tilanteissa monisanaisempia vastauksia, mutta olin

myös valmistautunut vähäpuheisiin haastatteluihin. On yleinen aloittelevan tutkijan virhe pelätä hiljaisuutta haastattelussa liikaa ja siksi olla turhan karkäs kysymään lisää kysymyksiä, kun voisi rauhassa odottaa haastateltavalta oma-aloitteista puhetta (Hirsjärvi & Hurme 2008, 124). Olin tosin iloinen huomattessani oman kehitykseni haastattelijana etenkin viimeisissä haastatteluissa, joissa tietoisesti maltoin odottaa haastateltavan vastauksia hoputtamatta lisäkysymysten avulla.

Laadullisessa tutkimuksessa ei ole yleensä tapana ottaa satunnaisotosta tutkittavista, vaan informanteiksi pyritään valitsemaan sellaisia henkilöitä, joiden avulla ilmiöön voidaan perehtyä mielekkäästi ja syvällisesti (Kiviniemi 2001). Muutenkaan laadullisessa tutkimuksessa ei puhuta otoksesta vaan näytteestä, jonka tulee olla harkinnanvarainen (Eskola & Suoranta 1998, 18, 61). Omassa tutkimuksessani halusin valita henkilöitä, jotka tietäisivät aiheesta mahdollisimman paljon ja keillä olisi paljon kokemuksia jaettavana. Halusin silti saada kuulla monenlaisista kokemuksista, en ainoastaan positiivisista. Olen tyytyväinen, että nuoret osasivatkin paikantaa myös kehittämisen kohteita.

Suurin osa haastateltavistani oli iloisia tutkimukseen mukaan pääsemisestä ja osa jopa erikseen kiitti haastattelun jälkeen, että oli saanut kertoa kokemuksistaan. Nuorten haastatteluissa kuitenkin on tyypillistä, että osallistumismotivaatio on väärä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 132). Haastatteluun saatetaan osallistua esimerkiksi tunnilta pois pääsemisen varjolla, eikä itse vastausten antamiseen riitä kunnolla motivaatiota. Itse tunnistin tätä piirrettä parissa haastattelussa. Uskon tämän tutkimuksen etuna olleen kuitenkin sen toteuttajataho, eli urheiluseura. Nuorten kokemukset seurasta olivat hyvin positiivisia ja he olivat pitäneet toiminnasta, joten he vastasivat mielellään kysymyksiin auttaakseen kehittämään toimintaa. Yhtenä uhkana tällaisissa haastatteluissa voi olla juuri se tahon, ketä varten tutkimusta tehdään. Esimerkiksi koulun käyttötarkoituksiin tulevaa tietoa voi olla haastavampaa saada nuorilta, mikäli asenne kouluun on muutenkin huono. (Mt.)

Pyrin olemaan analyysin tekemisessä mahdollisimman systemaattinen ja kirjaamaan ylös havaintojani työn helpottamiseksi. Auttamattakin ajatteluni ja mielikuvani alustavista tuloksista kehittyivät ja ohjasivat analyysin tekemistä. Ensimmäisiä haastatteluja

analysoitaessa kuva teemoista ja niiden sisältämistä ylä- ja alaluokista ei ollut vielä hahmottunut, joten eron ensimmäisten ja viimeisten haastattelujen analyysissä huomasin. Pyrin paikkailemaan näitä eroja ja yhdenmukaistamaan analyysikehystä jälkikäteen.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija itse on eräänlainen aineistonkeruun väline (Eskola & Suoranta 1998, 211; Kiviniemi 2001). Tulokset ovat aina tekijänsä subjektiivisen näkemyksen tulos. Käytin analyysin teossa omaa arviotani nuorten kehittyneistä taidoista ja arvioin ne vieläpä merkittäviksi tai erittäin merkittäviksi kehityksiksi. Tämä tulkinta on täysin omaani eikä se välttämättä vastaa nuorten todellisuutta. Tulkinta on näkemykseni heistä ulkopuolisena henkilönä, suhteuttaen tiedossa olevat taustat nykyhetkeen. Tulkintani rakentuvat täysin nuorten kertoman tiedon pohjalle, joten tulokset perustuvat luottamukseen heidän todenmukaisuudestaan. Tutkimusjoukkoa on analysoitu myös suhteessa toisiinsa ja tulkinnat ovat linjassa toistensa kanssa. Analyysissä tuli pitää kieli keskellä suuta ja välttää turhien johtopäätösten tekemistä. Työtä tehdessä tuli joskus hyväksyä, että tulos ei ole radikaali kumpaankaan suuntaan.

6.3 Jatkotutkimusehdotukset

Tämän tutkimuksen kohteena olivat Hyvää seuraa –hankkeeseen osallistuneet nuoret. Rajaus pelkästään nuorisoon täytyi tehdä tutkimusresursseista johtuen ja kuten huomataan, tutkimuksesta tuli pelkällä nuorison joukolla jo erittäin laaja-alainen. Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia, miten hanke on vaikuttanut muihin osallisiin. Onko yhteiskuntavastuuhankkeella ollut vaikutusta esimerkiksi Suomen Palloliiton sosiaaliseen pääomaan? Miten heidän työntekijänsä tai osallistuneiden seurojen työntekijät näkevät onnistuneensa ja kokevatko he saaneensa hankkeen myötä uusia resursseja?

Lisäksi tutkimuksessa havaittu resurssien kartuttamisen ero yksilöiden välillä on mielenkiintoinen jatkotutkimuskohde. Olisi tarpeen tehdä lisää haastatteluja heille, jotka eivät olleet kokeneet saaneensa lisää sosiaalista pääomaa tai työelämävalmiuksia. Heidän kehityksensä kannalta on tärkeää tehdä muutoksia toimintamalliin. Hanketoiminnan ei ole tarkoitus toimia samalla tavalla kuin koulumaailma, jossa aktiivisuus usein kasaantuu pienelle

oppilasryhmälle. Varhaisen puuttumisen toiminnan tulisi aktivoida juuri heitä, jotka eivät muuten löydä omaa paikkaansa opiskeluryhmässä tai työporukassa.

Nuorisotutkimuksessa on tärkeää nuoren kokemusmaailman ymmärtäminen. Päästäkseen käsiksi siihen tutkijan tulee olla sopivassa suhteessa perehtynyt ja sopivassa suhteessa avoin uudelle tiedolle. Itse huomasin ennakko-olettamusten puutteen auttavan tutkimuksen tekemisessä. Ulkopuolisuuteni sekä seuratoiminnasta, vapaaehtoistyöstä että ammattikoululaisen arjesta auttoi minua tarkastelemaan nuoren kokemuksia ilman omia mielipiteitä tai aiempia käsityksiä. Ne harvat ennakko-olettamukset mitä minulla oli, karisivat nopeasti pois kohdatessani nuoret. Olin varautunut ennen haastatteluja vaikeisiin keskusteluihin, joissa en välttämättä saisi nuoresta mitään irti. Näitä tilanteita tuli eteen paljon. Enemmän minua kuitenkin yllättivät ne tilanteet, joissa koin hämmennystä haastateltavan valveutuneisuudesta ja aikuisesta asenteesta elämää, työtä ja koulutusta kohtaan. Joskus jopa tuntui, että haastateltava vie keskustelua eteenpäin ja minun täytyy laittaa vain rasti ruutuun käsitellyn teeman kohdalle. Toisaalta vaikeat haastattelut opettivat paljon. Myös jatkossa nuoria kohdatessa tulee olla avoin, sillä muuten ei voi odottaa vastavuoroista avoimuutta nuorilta.

Hankkeet ja projektit ovat olleet viime vuosina suosittuja monestakin syystä, mutta lyhytaikaiset kokeilut eivät yleensä tuota pitkäaikaisia ratkaisuja. Hanketoiminta on toimiva tapa testata erilaisia lähestymisstrategioita, mutta seurannan vaikutusta tulee jatkossa korostaa huomattavasti. Hankerahoitusta myöntäessä tulee asettaa ehdoksi tulosten arviointi. Tämä edellyttää alku- ja loppumittausten tekemistä sekä huolellista seurantaa. Ei voida olettaa, että hankkeista saataisiin hyötyä irti muutaman vuoden toimintajakson aikana, ellei niitä raportoida millään tavalla. Tässäkin hankkeessa alkukartoitus olisi antanut ensiarvoisen tärkeää tietoa nuorten lähtökohdista. Sekä nuorten itsensä että tämän tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa tämänkaltainen lähtötason tieto olisi ollut hyödyllistä. Ilman alkukartoitusta ei voida kertoa täysin luotettavasti hankkeen vaikutuksista, sillä nuoret itse käsittelevät muutoksia subjektiivisesti eivätkä välttämättä halua tai osaa kertoa kaikkea taustoistaan lyhyen haastattelun aikana. Alkumittaus – interventio – loppumittaus – systematiikalla myös kaikki osapuolet ovat perillä hankkeen tavoitteista eivätkä pitkän tähtäimen päämäärät unohdu toiminnan käynnistyessä.

Haastattelut tehtiin hanketoiminnan ollessa vielä käynnissä. Nuorten kokemukset sekä harrastefutiksesta että vapaaehtoistöistä olivat tuoreessa muistissa. Retrospektiivinen tutkimusasetelma saattaa usein tuottaa ”aika kultaa muistot” –kaltaisia tuloksia, mistä tässä tutkimuksessa ei ollut kyse. Nuorten näkökulmat olivat hyvin realistisia ja todellisuutta kuvaavia. Voitaisiin ehkä jopa pohtia, josko hieman myöhäisempi ajankohta olisi ollut haastattelujen antia ajatellen mielenkiintoinen. Nuoret olisivat saaneet hetken pohtia, mitä toiminta on heille merkinnyt. Nuoret eivät vielä varmaksi tienneet miten toiminta tulee jatkumaan tulevaisuudessa vai tuleeko jatkumaan ollenkaan. Toiminnan loppumisen jälkeen olisi saattanut herätä voimakkaampia ajatuksia: usein asian arvon ymmärtää todella vasta sitten kun sen on menettänyt. Nuorten onneksi toiminta ei kuitenkaan loppunut vaan lisärahoituksen myötä samankaltainen toimintamalli on jatkunut ja tulee jatkumaan heidän opintojensa loppuun saakka.

Hyvää seuraa –hankkeen toimintamalleja on hankeajan päättymisen jälkeen jo lähdetty kehittämään uuden hankkeen muodossa. HJK:n Klubipallo-hanke on kolmivuotinen hanke, jonka tarkoituksena on jatkaa Hyvää seuraa –toiminnassa hyväksi koettuja toimintoja. Hankkeessa tarjotaan jälleen nuorille työelämäkokemuksia ja matalan kynnyksen harrastustoimintaa. Hankkeessa jatkaa myös sama hankekoordinaattori, joten nuorten ja toiminnan kannalta jatkuvuus säilyy hyvänä. (Helsingin Jalkapalloklubi 2019.) Toivon mukaan tämä tutkimus tarjoaa myös hyödyllistä lisätietoa Klubipallo-hankkeen käytettäviin.

LÄHTEET

Tutkimuskirjallisuus ja tieteelliset artikkelit

- Aaltonen, M., Kivivuori, J. & Martikainen, P. 2011. Social determinants of crime in a welfare state: Do they still matter? *Acta Sociologica* 54 (2), 161-181.
- Aaltonen, S., Berg, P. & Ikäheimo, S. 2015. Nuoret luukulla – Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 84. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Aarnikoivu, H. 2010. Työelämä – menesty ja voi hyvin. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Ahlqvist, K. 1996. Työ, työttömyys ja valinnanvapaudet. Teoksessa K. Ahlqvist & A. Ahola (toim.) *Elämän riskit ja valinnat – Hyvinvointia lama-Suomessa?* Helsinki: Edita, 129-148.
- Ahonen, T., Torppa, M., Määttä, S. & Eklund, K. 2013. Ovatko oppimisvaikeudet uhka hyvinvoinnille? Teoksessa J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, 97-110.
- Alanen, L., Salminen, V-M. & Siisiäinen, M. 2007. Johdanto. Teoksessa L. Alanen, V-M. Salminen & M. Siisiäinen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja paikalliset kentät*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 3-10.
- Alasuutari, P. 2007. *Laadullinen tutkimus*. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Antonovsky, A. 1979. *Health, stress and coping*. 2. painos. San Francisco: Jossey-Bass.
- Antonovsky, A. 1988. *Unraveling the mystery of health. How people manage stress and stay well*. 2 painos. San Francisco: Jossey-Bass.
- Bandura, A. 1977. Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review* 84 (2), 191-215.
- Burchardt, T., Le Grand, J. & Piachaud, D. 2002. Social Exclusion in Britain 1991-1995. *Social Policy & Administration* 33 (3), 227-244.
- Burt, R. S. 1992. *Structural holes. The social structure of competition*. Cambridge (MA): Harvard university press.
- Bourdieu, P. 1985. *Sosiologian kysymyksiä*. Tampere: Vastapaino.

- Bourdieu, P. 1986. The forms of capital. Teoksessa J. G. Richardson (toim.) Handbook of theory and research for the sociology of education. New York: Routledge, 241-260.
- Bourdieu, P. 2005. Habitus. Teoksessa J. Hillier & E. Rooksby (toim.) Habitus: a sense of place. 2. painos. Aldershot: Ashgate, 43-49.
- Bäckman, G. & Söderqvist, S. 1990. Elämänhallintakyky ja koettu terveys. Teoksessa G. Bäckman (toim.) Terveys ja elämänhallinta. V. 1987 pilottitutkimuksen keskeisimpiä tuloksia. Turku: Turun yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos.
- Cabane, C. 2014. Unemployment duration and sport participation. International Journal of Sport Finance, Fitness Information Technology 9 (3), 261-280.
- Caspi, A., Moffitt, T. E., Entner Wright, B. R. & Silva, P. A. 1998. Early failure in the labour market: childhood and adolescent predictors of unemployment in the transition to adulthood. American sociological review 63 (3), 424-451.
- Coleman, J. 1988. Social capital in the Creation of human capital. American Journal of sociology 94, 95-120.
- Collins, M. 2012. Understanding social exclusion and sport for children. Teoksessa S. Dagkas & K. Armour (toim.) Inclusion and exclusion through youth sport. New York: Routledge, 24-39.
- Crowder, K. & South, S. J. 2003. Neighbourhood distress and school dropout: the variable significance of community context. Social science research 32, 659-698.
- Delaney, L. & Keany, E. 2005. Sport and social capital in the United Kingdom: statistical evidence for national and international survey data. London: Department of culture, media and sport.
- Demaray, M. K. & Malecki, C. K. 2003. Perceptions of the frequency and importance of social support by students classified as victims, bullies and bully/victims in an urban middle school. School Psychology Review 32 (3), 471-489.
- Ellonen, N. & Korkiamäki, R. 2006. Sosiaalinen pääoma lasten ja nuorten hyvinvoinnin resurssina. Teoksessa H. Forsberg, A. Ritala-Koskinen & M. Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 221-250.
- Ellonen, N. & Pösö, T. 2010. Lapset arvioimassa tutkimuksen etiikkaa – esimerkkinä uhritutkimus. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka.

- Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 101. Helsinki: Yliopistopaino, 192-209.
- ENO – ennakoiva ohjaus työelämässä. 2012. Työelämän sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot.
- Eronen, A., Härmälä, V., Jauhiainen, S., Karikallio, H., Karinen, R., Kosunen, A., Laamanen, J-P. & Lahtinen, M. 2014. Maahanmuuttajien työllistyminen. Taustatekijät, työnhaku ja työvoimapalvelut. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 6/2014.
- Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat – laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teorettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 133-157.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2015. Teemahaastattelu – opit ja opetukset. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 27-44.
- Evers, F. T., Rush, J. C. & Berdrow, I. 1998. The bases of competence. Skills for lifelong learning and Employability. San Francisco: Jossey-Bass.
- Fernandes-Gavira, J., Huete-Garcia, A. & Velez-Colon, L. 2017. Vulnerable groups at risk for sport and social exclusion. *Journal of physical education and sport*. 17 (1), 312-326.
- Grönfors, M. 2015. Havaintojen teko aineistonkeräyksen metodina. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 146-163.
- Harpham, T., Grant, E. & Rodriguez, C. 2004. Mental health and social capital in Cali, Colombia. *Social Science & Medicine* 58, 2267-2277.
- Harter, S. 1999. The construction of the self. A developmental perspective. New York: The Guilford Press.
- Hasanen, E. 2017. ”Me ollaan koko ajan liikkeessä” Tutkimus nuorten omaehtoisen liikkumisen muodoista ja merkityksistä tilan kehyksissä. Jyväskylän yliopisto. *Studies in sport, physical education and health* 261.
- Helne, T. 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Helsingin yliopisto. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 123.

- Helne, T., Hänninen, S. & Karjalainen, J. 2004. Sisään, mutta mihin ja miten? Kysymyksiä yhteisyydestä. Teoksessa T. Helne, S. Hänninen & J. Karjalainen (toim.) Seis yhteiskunta – tahdon sisään! Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 7-22.
- Hietalahti, E. 2014. Ammatillinen koulutus muutoksessa. Teoksessa M. Schellhammer-Tuominen (toim.) Osaamista yksilöllisillä poluilla – opinnollistaminen osana oppilaitos-työpaja-yhteistyötä. 2. painos. Tampere: Silta-Valmennusyhdistys ry Euroopan sosiaalirahaston tuella, 25-31.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus University Press.
- Hjerppe, R. 1998. Sosiaalinen pääoma taloudellisena ilmiönä. Teoksessa J. Kajanoja & J. Simpura (toim.) Sosiaalinen pääoma. Käsite ja sen soveltamien sosiaali- ja talouspolitiikassa. Helsinki: Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen julkaisuja 24.
- Huhta, H. 2015. ”Pitää pään kasassa työttömyysaikana” Liikunta työttömien nuorten arjessa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 167. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Husu, P., Jussila, A.-M., Tokola, K., Vähä-Ypyä, H. & Vasankari, T. 2019. Objektiiivisesti mitatun liikkumisen, paikallaolon ja unen määrä. Teoksessa S. Kokko & L. Martin, (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1, 27-40.
- Hyyppä, M. T. 2002. Kuorossa elämä pitenee. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Teoksessa P. Ruuskanen (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Jyväskylä: PS-kustannus, 28-59.
- Hyyppä, M. T. & Mäki, J. 2000. Edistääkö sosiaalinen pääoma terveyttä? Pohjanmaan rannikon suomen- ja ruotsinkielisen väestön kansalaisaktiivisuuden ja terveyden vertailu. Lääkärilehti 8/2000, 55, 821-826.
- Hämäläinen, K. 2003. Enemmän kuin valmentaja? Valmentaja urheilijoiden kirjoituksissa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Liikuntapedagogiikan lisensiaatintutkimus.
- Ilmonen, K. 2000. Sosiaalinen pääoma – käsite ja sen ongelmallisuus. Teoksessa K. Ilmonen (toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Jyväskylän yliopisto: SoPhi, 9-38.
- Jokinen, K. 2008. Miten laadullinen tutkimus vakuuttaa? Teoksessa K. Lempiäinen, O. Löytty & M. Kinnunen (toim.) Tutkijan kirja. Tampere: Vastapaino, 243-250.

- Jyrkämä, J. 1986. Nuoret sivuraiteelle? Teoksessa A. Mikkola (toim.) Suomalaista nuorisotutkimusta: tutkijoiden puheenvuoroja. Helsinki: Kansalaiskasvatuksen keskus, tutkimuksia ja selvityksiä 1/86.
- Järvikoski, A. 1996. Sisäinen elämänhallinta ja sosiaaliset paineet. Teoksessa R. Raitasalo (toim.) Elämänhallintaa etsimässä. Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 13. Helsinki, 35-48.
- Järvinen, T. & Jahnukainen, M. 2001. Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa M. Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 125-152.
- Kajanoja, J. 2002. Sosiaalisten normien taloudellinen merkitys. Esimerkkeinä syrjäytyminen ja päivähoito. Teoksessa P. Ruuskanen (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Jyväskylä: PS-kustannus, 181-199.
- Kajantie, E., Hovi, P., Eriksson, J., Laivuori, H., Andersson, S. & Räikkönen, K. 2013. Alkaako syrjäytyminen jo kohdussa? Teoksessa J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus, 23-36.
- Kari, J., Tammelin, T., Havas, E. & Pehkonen, J. 2018. Nuoruuden liikunta, koulutus ja työurat. Teoksessa T. Vasankari & P. Kolu (toim.) Liikkumattomuuden lasku kasvaa – vähäisen fyysisen aktiivisuuden ja heikon fyysisen kunnon yhteiskunnalliset kustannukset. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31/2018, 28-40.
- Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. R. & Rasku-Puttonen, H. 2006. Esipuhe. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A. R. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 7-10.
- Karvonen, R. 2009. Nuoret ja stressi. Teoksessa A-L. Lämsä (toim.) Mun on paha olla – näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 121-125.
- Kauravaara, K. 2013. Mitä sitten, jos ei liikuta? Etnografinen tutkimus nuorista miehistä. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 276.
- Kiilakoski, T. 2017. ”Niillähän se on se viimeinen sana” – nuorte osallisuudestaan yläkoulussa. Teoksessa A. Toom, M. Rautiainen & J. Tähtinen (toim.) Toiveet ja

- todellisuus. Kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 75, 253-282.
- Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 68-84.
- Kivinen, O., Hedman, J. & Kaipainen, P. 2012. Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa. Eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot. Yhteiskuntapolitiikka 77 (5), 559-566.
- Kiviniemi, L. 2009. Nuorten omat kokemukset psyykkisestä pahoinvoinnista ja paranemisesta. Teoksessa A-L. Lämsä (toim.) Mun on paha olla – näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 111-120.
- Klemola, U. 2009. Opettajaksi opiskelevien vuorovaikutustaitojen kehittäminen liikunnan aineenopettajakoulutuksessa. Jyväskylän yliopisto. Studies in sport, physical education and health 139.
- Kokko, K. 2000. Pitkäaikaistyöttömyyttä ennakoivat tekijät ja pitkäaikaistyöttömyyden yhteydet psyykkiseen pahoinvointiin. Nuorisotutkimus 18 (1), 8-16.
- Kokko, S., Martin, L., Villberg, J., Ng, K. & Mehtälä, A. 2019. Itsearvioitu liikuntaaktiivisuus, ruutu-aika ja sosiaalinen media sekä liikkumisen seurantalaitteet ja –sovellukset. Teoksessa S. Kokko & L. Martin (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1, 15-26.
- Kortteinen, M. & Tuomikoski, H. 1998a. Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. 2. painos. Helsinki: Tammi.
- Kortteinen, M. & Tuomikoski, H. 1998b. Miten työttömät selviytyvät? Yhteiskuntapolitiikka 63 (1), 5-13.
- Koski, P. 2009. Liikunta- ja urheiluseurat muutoksessa. Suomen liikunta ja urheilu. SLU-julkaisusarja 7/2009.
- Kupiainen, S., Hotulainen, R., Hautamäki, J. & Vainikainen, M-P. 2017. Metropolialueen nuoret toiseen asteen opiskelijoina: osaamisen ja oppimisasenteiden kehitys yläkoulun alusta lukion ja ammatillisten opintojen toisen opiskeluvuoden kevääseen. Teoksessa A. Toom, M. Rautiainen & J. Tähtinen (toim.) Toiveet ja todellisuus. Kasvatus

- osallisuutta ja oppimista rakentamassa. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 75, 283-316.
- Kuusisto-Arponen, A.-K., Tani, S. 2009. Hengailun maantiede. Arjen kaupunki nuorten olemisen tilana. *Alue ja ympäristö* 38 (1), 51-58.
- Lahti, J. 2011. Tehokas liikkuja sairastaa vähemmän. *Liikunta & Tiede* 48 (6), 11-15.
- Lazarus, R. S. & Folkman, S. 1984. *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer Publishing Company.
- Lepola, J. & Vauras, M. 2002. Oppiminen ja motivaation kehittyminen. Teoksessa E. Lehtinen & T. Hiltunen (toim.) *Oppiminen ja opettajuus*. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B 71, 13-38.
- Levett-Jones, T., Lathlean, J., Higgins, I. & McMillan, M. 2009. Staff-student relationships and their impact on nursing students' belongingness and learning. *Journal of advanced Nursing* 65 (2), 316-324.
- Lintunen, T. & Kuusela, M. 2009. Vuorovaikutuksen edistäminen liikuntaryhmissä. Teoksessa E. Rovio, T. Lintunen & O. Salmi (toim.) *Ryhmäilmiöt liikunnassa*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 163. Tampere: Liikuntatieteellinen Seura, 179-207.
- Lämsä, A-L. 2009. Yhteiskunnan muutos ja elämän riskit. Teoksessa A-L. Lämsä (toim.) *Mun on paha olla – näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 21-32.
- Merton, R. K. 1968. *Social theory and social structure*. New York: Free Press.
- Mononen, K., Blomqvist, M., Koski, P. & Kokko, S. 2016. Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa Kokko, S. & Mehtälä, A. (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa*. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2016. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2016:4.
- Myllyniemi, S. 2009. Taidekohtia. *Nuorisobarometri 2009*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 97, Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 41. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasiain neuvottelukunta.
- Myrskylä, P. 2009. Koulutus periytyy edelleen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. *Hyvinvointikatsaus* 1/2009.

- Mäenpää, P. & Korkatti, S. 2012. Urheiluseurat 2010-luvulla: Ajatuksia seurojen kehittymisestä ja kehittämisestä. SLU-julkaisusarja 1/2012.
- Mäkelä, K. 2010. Alaikäisiä koskevan yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettinen ennakkosääntely. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, 67-88.
- Nicholls, J. G. 1984. Conceptions of ability and achievement motivation. Teoksessa R. Ames, & C. Ames (toim.) Research on motivation in education: Vol. 1 Student motivation. New York: Academic Press, 39-73.
- Niemelä, P. 1991. Väestön turvattomuus- ja elämänhallintatutkimuksen käytännölliset ja teoreettiset lähtökohdat. Teoksessa P. Niemelä (toim.) Turvattomuus, sen syyt ja hallintakeinot eri ikävaiheissa: Osa 1 Tutkimuksen käytännölliset ja teoreettiset lähtökohdat, ikävaihekuvaukset, empiiriset esitutkimustulokset, muuttujien muodostaminen ja haastattelulomake. Kuopion yliopiston julkaisuja. Yhteiskuntatieteet. Alkuperäistutkimukset 3/1991, 7-24.
- Nummenmaa, A.-R., Puhakka, H. & Ruponen, R. 1997. Elämän kulku ja sosiaalinen muutos. Työpoliittinen aikakauskirja, vol 40:1-2, 35-44.
- Nupponen, R. 2011. Masennus ja ahdistuneisuus. Teoksessa M. Fogelholm, I. Vuori & T. Vasankari (toim.) Terveysliikunta. 2. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 176-184.
- Nylund, M. & Nyeung, A. B. 2005. Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa M. Nylund & A. B. Nyeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 13-38.
- Park, R. E. 1928. Human migration and the marginal man. The American Journal of Sociology 33 (6), 881-893.
- Pekonen, O. & Pulkkinen, L. 2002. Sosiaalinen pääoma ja tieto- ja viestintätekniiikan kehitys. Esiselvitys. Tulevaisuusvaliokunta, teknologian arviointeja 11. Eduskunnan kanslian julkaisu 5/2000.
- Pentikäinen, E., Luomala, J. & Euro, A. 2017. Toisen asteen koulutus on monelle liian kallis. Teoksessa E. Pekkarinen & S. Myllyniemi (toim.) 2017. Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö ja tekijät. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 200.

- Perks, T. 2007. Does sport foster social capital? The contribution of sport to a lifestyle of community participation. *Sociology of sport journal*, 24, 378-401.
- Pietikäinen, R. & Hämäläinen, T. 2014. Työpajat oppimisympäristöinä: työpajoilla tapahtuvasta oppimisesta. Teoksessa M. Schellhammer-Tuominen (toim.) Osaamista yksilöllisillä poluilla – opinnollistaminen osana oppilaitos-työpaja-yhteistyötä. 2. painos. Tampere: Silta-Valmennusyhdistys ry Euroopan sosiaalirahaston tuella, 32-40.
- Poikkeus, A-M., Rasku-Puttonen, H., Lerkkanen, M-K., Kuorelahti, M., Siekkinen, M., Kiuru, N. & Nurmi, J-E. 2013. Osallistava koulu syrjäytymisen ehkäisijänä. Teoksessa J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus, 111-120.
- Poutanen, V-M. 2000. Elämänhallintaa ilman työtä. Tutkimus pitkäaikaistyöttömyyden seurauksista ja niiden hallinnasta Suomussalmella. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 84.
- Prochaska, J. J., Rodgers, M. W. & Sallis, J. F. 2002. Association of parent and peer support with adolescent physical activity. *Research Quarterly for Exercise and Sport* 73 (2), 206-210.
- Pulkkinen, L. 2002a. Koti, koulu ja yksityinen elämänpiiri hyvän elämän ankkureina. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 14-29.
- Pulkkinen, L. 2002b. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä, PS-kustannus.
- Putnam, R. D. 1993. The prosperous community. *Social capital and public life. The American prospect* 4 (13).
- Putnam, R. D. 2000. *Bowling alone. The collapse and revival of american community.* New York: Simon & Schuster.
- Puttonen, M. 2012. Paljonko syrjäytynyt nuori maksaa? *Tiede-lehti* 11/2012.
- Puuronen, V. 2005. Johdatus nuorisotutkimukseen. 3. painos. Nuorisotutkimutkimusseura ry. Tutkimuksia 4/97. Tampere: Vastapaino.
- Puuronen, V. 2006. *Nuorisotutkimus.* Tampere: Vastapaino.
- Pyykkönen, T. 2014. Liikuntaa – periaatteessa joo, mutta... Teoksessa E. Rovio, A. Saaranen-Kauppinen & T. Pyykkönen *Liikuntakynnyksen yli – ohjelmista ihmisen kohtaamiseen.* Liikuntatieteellisen seuran Impulssi nro 28, 6-13.

- Pönkkö, M-L. 2005. Erityisoppilaan psykiatrinen hoitoketju. Hoitoketjun tarpeen ja toiminnan monitahoarviointi. Oulun yliopisto. Acta Universitatis D 867.
- Pönkkö, M-L. & Tervonen-Rossi, R. 2009. Moniammatillinen yhteistyö lapsen ja nuoren kasvun tukemisessa. Teoksessa A-L. Lämsä (toim.) Mun on paha olla – Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 145-157.
- Ravanera, Z. R., Rajulton, F. & Turcotte, P. 2003. Youth integration and social capital. An analysis of the Canadian general social surveys on time use. *Youth & Society* 35 (2), 158-182.
- Rintala, H., Pylväs, L. & Nokelainen, P. 2017. Oppisopimusopiskelijan osallisuus työyhteisössä. Teoksessa A. Toom, M. Rautiainen & J. Tähtinen (toim.) Toiveet ja todellisuus. Kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 75, 317-334.
- Roos, J. P. 1988. Elämäntavasta elämäkertaan – elämäntapaa etsimässä 2. Jyväskylä: Tutkijaliitto.
- Rooth, D. O. 2011. Work out or out of work – the labor market return to physical fitness and leisure sports activities. *Labor Economics* 18, 399-409.
- Rovio, E. 2011. Vähän liikkuvat – keitä he ovat? Teoksessa E. Rovio & T. Pyykkönen. Vähän liikkuvat juoksuttavat päättäjiä ja tutkijoita. Liikuntatieteellisen seuran Impulssi nro 26, 29-47.
- Ruuskanen, P. 2001. Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntaukset ja mekanismit. VATT-tutkimuksia 81. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Ruuskanen, P. 2007. Sosiaalisella pääomalla selittäminen. Teoksessa L. Alanen, V-M. Salminen & M. Siisiäinen (toim.) Sosiaalinen pääoma ja paikalliset kentät. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 11-38.
- Rönkä, A. 1999a. Sosiaalinen selviytyminen lapsuudesta aikuisuuteen. Ongelmien kasautumisen kolme väylää. Teoksessa M. Kuorelahti & R. Viitanen (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun. Nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, Nuorisosiain neuvottelukunta, 9-16.
- Rönkä, A. 1999b. The accumulation of problems of social functioning. Outer, inner and behavioral strands. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 148.

- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. Tutkimuksen luotettavuus ja arviointi. KVALIMOTV- Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.
- Saarela-Kinnunen, M. & Eskola, J. 2010. Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. Painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 189-199.
- Salmela, J. 2006. Koetun sosiaalisen tuen, pätevyyden, itsearvostuksen ja liikunnan yhteyksiä nuoruusiän kasvuvuosina. Chydenius-instituutin tutkimuksia 1/2006. Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Chydenius-instituutti – Kokkolan yliopistokeskus.
- Sandberg, O. 2015. Hallittu syrjäytyminen. Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski? Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 2011.
- Sandholm, J. 2007. Työvaltainen koulutus Huittisten ammatti- ja yrittäjäopistossa. Teoksessa K. Miettinen (toim.) Työvaltainen koulutus – mahdollisuus toiminnalliselle oppijalle. Työammattihankkeen kokeiluja ja kokemuksia vuosilta 2004-2006. Helsinki: Edita Prima oy, 9-18.
- Siltala, J. 2013. Nuoriso - mainettaan parempi? Nykynuorten sopeutumiskäytännöt historiassa. Helsinki: WSOY.
- Sisjord, M. K. 2012. Networking among women snowboarders: a study of participants at an International Woman Snowboard Camp. Scandinavian journal of medicine & science in sports 22, 73-84.
- Stonequist, E. V. 1965. The Marginal Man. A study in personality and culture conflict. New York: Russell & Russell.
- Suominen, S. 1996. Koherenssin tunne. Teoksessa J. Marski (toim.) Hyvinvoinnin ulottuvuuksia 1995: uhat, mahdollisuudet ja uudet haasteet. Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 15. Helsinki, 52-61.
- Suurpää, L. 2009. Nuoria koskeva syrjäytymistieto. Avauksia tietämisen politiikkaan. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 27.
- Suutari, M. 2002. Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 26.
- Syrjälä, L. & Numminen, M. 1988. Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia nro 51. Oulu.

- Söderqvist, S. & Bäckman, G. 1990. Elämänhallintakyvyn määreet. Teoksessa G. Bäckman (toim.) *Terveys ja elämänhallinta*. V. 1987 pilottitutkimuksen keskeisimpiä tuloksia. Turku: Turun yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos.
- Takala, M. 1992. Kouluallergia – yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Tampereen yliopisto. *Acta universitatis Tamperensis Ser A vol 335*.
- Tani, S. 2010. Hengailun maantiede ja nuorisotutkimuksen eettiset ongelmat. *Kasvatus & Aika* 4 (3), 51-71.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Uslaner, E. M. 2002. *The moral foundations of trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vasankari, T. & Kolu, P. 2018. Vähäisen fyysisen aktiivisuuden yhteiskunnalliset kustannukset Suomessa. Teoksessa T. Vasankari & P. Kolu (toim.) *Liikkumattomuuden lasku kasvaa – vähäisen fyysisen aktiivisuuden ja heikon fyysisen kunnan yhteiskunnalliset kustannukset*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31/2018, 15-24.
- Vartiainen, L. 2010. *Yhteisöllinen käsityö. Verkostoja, taitoja ja yhteisiä elämyksiä*. Itä-Suomen yliopisto. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities and Theology 4.
- Viholainen, H., Aro, T., Koponen, T., Peura, P. & Aro, M. 2013. Miten oppimisvaikeudet liittyvät syrjäytymiseen? Teoksessa J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, 88-96.
- Vikeväinen-Tervonen, L. 1998. Akateemisten työttömien työnhakijoiden psyykinen valmennus. Ratkaisukeskeisyys ja muut apuna käytetyt lyhytterapiat (NLP, hypnoosi, PD & SD) psyykkisessä valmennuksessa. Tampereen yliopisto. *Acta Universitatis Tamperensis* 602.
- Vygotsky, L. 1982. *Ajattelu ja kieli*. Suomennos Helkama, K. & Koski-Jännes, A. Espoo: Weilin + Göös.
- Whiteley, P. F. 2000. Economic growth and social capital. *Political Studies*, 48, 443-466.
- Woolcock, M. 1998. Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework. *Theory and Society* 27: 151-208.

Woolcock, M. 2000. Social Capital: The state of notion. Teoksessa J. Kajanoja & J. Simpura (toim.) Social capital. Global and local perspectives. VATT-publications 29. Helsinki: Government institute for economic research, 15-40.

Zacheus, T. 2011. Liikunta monen kulttuurin kohtaupaikaksi? Liikunta & Tiede 48 (4), 10-15.

Asiakirjat ja muistiot

Eurostat. 2015. Being young in Europe today. Statistical books. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Viitattu 25.01.2019.
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/6776245/KS-05-14-031-EN-N.pdf/18bee6f0-c181-457d-ba82-d77b314456b9>.

Heponiemi, T., Wahlström, M., Elovainio, M., Sinerö, T., Aalto, A-M. & Keskimäki, I. 2008. Katsaus työttömyyden ja terveyden välisiin yhteyksiin. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, työ ja yrittäjyys 14/2008. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Linnakangas, R. & Suikkanen, A. 2004. Sosiaali- ja terveysministeriö. Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:7.

OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2012. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6.

Sisäministeriö 2013. Valtioneuvoston periaatepäätös Maahanmuuton tulevaisuus 2020 – strategiasta.

STM, Sosiaali- ja terveysministeriö. 2008. Kansallinen sosiaalisen suojelun ja osallisuuden strategiaraportti vuosille 2008-2010. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:38.

STM, Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015. Syrjäytymistä vähentävä toimenpideohjelma. Viitattu 4.3.2019.
<https://stm.fi/documents/1271139/1448516/Syrjäytymisen+vähentäminen+loppuarvio+16.4.2015+%284%29.pdf/2e6be4ae-72a5-4c94-a1ff-7ae2e389af04/Syrjäytymisen+vähentäminen+loppuarvio+16.4.2015+%284%29.pdf.pdf>.

Suomen Palloliitto. 2018. Yhdenvertaisuussuunnitelma 2016-2018. Viitattu 4.3.2019.
https://www.palloliitto.fi/sites/default/files/Palloliitto/yhdenvertaisuussuunnitelma_2016-2018.pdf.

Opinnäytetyöt

- Eronen, J. & Palmroth, K. 2013. Pallo keskelle ja peliä – liikunnan keinoin syrjäytymistä vastaan. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu –tutkielma.
- Hallikainen, K. 2011. Kenen vastuu? Nuorten syrjäytyminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen yhdeksäsluokkalaisten kirjoitelmissa. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Heikura, V. 2018. Työelämätaidot muuttuvassa työelämässä – Music Against Drugs ry:n tiimiharjoittelujaksolle osallistuneiden nuorten käsityksiä. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Kaleva, R. 2015. 13-19-vuotiaiden nuorten kokemuksia LiikuntaLaturin toiminnasta. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Kataja-aho, T. 2002. Työttömien elämänhallinta. Kyselytutkimus työttömien koherenssintunteesta ja selviytymiskeinojen käytöstä. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Lindroos, S. 2010. Liikunta-aktiivisuuden lisääminen. Pitkäaikaistyöttömien kokemuksia tuetulta liikuntajaksolta. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Poussa, T. 2018. Helsingin NMKY:n Yökoris-toimintamalli ja sosiaalinen pääoma. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu –tutkielma.
- Remes, L. 2013. Liikunnasta elämäniloa ja energiaa – masennusta kokevien nuorten aikuisten liikuntakurssin suunnittelu, toteutus ja arviointi. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Silonsaari, J. 2016. Rakkaudesta lajiin ja paskaan läppään. Icehearts-urheilujoukkue ja poikien sosiaalinen pääoma. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Pro gradu –tutkielma.

Internet-lähteet

- Aaltonen, M. 2011. Koulupudokkuus ja työttömyys vahvasti yhteydessä rikollisuuteen. Haaste 1/2011. Viitattu 17.01.2019. <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12011/koulupudokkuusjatyottomyyssvahvasti yhteydessarikollisuuteen.html>.
- Ali-Hokka, A. 2018. On työpajaa, Reipasta Aamua ja sirkustemppeja – nuorten syrjäytymistä ehkäistään jo sadoissa projekteissa, mutta onko niitä jo liikaa? Viitattu 08.01.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10465862>.
- Allianssi. 2019. Ratkaistaan Suomen suurin ongelma. Puolueiden ratkaisut nuorten syrjäytymisen torjumiseksi. Viitattu 4.3.2019. <https://www.alli.fi/sites/default/files/2018-10/Puolueiden%20ratkaisut%20nuorten%20syrjäytymisen%20torjumiseksi%20%283%29.pdf>.
- Gissler, M., Larja, L., Merikukka, M., Paananen, R., Ristikari, T. & Törmäkangas, L. 2016. NEET-indikaattori kuvaa nuorten syrjäytymistä. Tilastokeskus. Tieto & trendit. Viitattu 17.01.2019. <http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2016/neet-indikaattori-kuvaa-nuorten-syrjaytymista/#maincontent>.
- Helsingin Jalkapalloklubi. 2019. HJK jatkaa vahvasti nuorten liikkumisen ja työelämäkokemusten tukemista. Viitattu 25.3.2019. <https://www.hjk.fi/?x22920=2852323>.
- Helsingin kaupunkistrategia. 2019. Eriarvoisuuden vähentämisen ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyn kaupunkistrategiahanke – Mukana-ohjelma. Viitattu 9.3.2019. <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/strategia-ja-talous/kaupunkistrategia/eriarvoisuuden-vahentaminen/>.
- Helsingin Sanomat. 2019. Tutkimus: Pääministerin nimi ja hallituksen kokoonpano suomalaisille aiempaa tärkeämpiä vaaliteemoja. Viitattu 4.3.2019. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005956409.html>.
- Jalkapallo-Säätiö. 2019. Jalkapallo-Säätiön toiminnan tarkoitus. Viitattu 4.3.2019. <https://www.palloliitto.fi/jalkapalloperhe/palloliitto/jalkapallo-saatio>.
- Kansan Uutiset. 2019. Kysely: Sairaat, vanhuksat ja nuorten syrjäytyminen tärkeimmät vaaliteemat. Viitattu 4.3.2019. <https://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/4015896-kysely-saira-at-vanhuksat-ja-nuorten-syrjaytyminen-tarkeimmat-vaaliteemat>.

- Kaukonen, R. 2007. Tilastoista syrjäytyneitä nuoria on noin 14 000. Tilastokeskus. Viitattu 4.11.2018. http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-11-07_002.html.
- Kuula-Luumi, A. 2014. Aineistonhallinta. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Helsinki: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 25.01.2019. <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/media/Kuula-Luumi.pdf>.
- Liikkuva Koulu. 2019. Viitattu 21.3.2019. <https://liikkuvakoulu.fi>.
- Me-säätiö. 2019a. Viitattu 10.1.2019. <http://www.mesaatio.fi>.
- Me-säätiö. 2019b. Maahanmuuttajanuorten Helsinki. Viitattu 27.3.2019. <https://www.mesaatio.fi/case/nuorisotyön-pilotti/>.
- Myrskylä, P. 2012. Hukassa – keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Viitattu 9.1.2019. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>.
- Nykänen, M. 2016. Mitkä työelämävalmiudet? Viitattu 25.3.2019. <https://www.ttl.fi/blogi/mitka-tyoelamavalmiudet/>.
- OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018a. Ammatillisen koulutuksen reformi. Viitattu 10.01.2019. <https://minedu.fi/amisreformi>.
- OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018b. Mikä muuttuu ammatillisessa koulutuksessa opiskelijalle? Viitattu 10.01.2019. <https://minedu.fi/documents/1410845/4297550/OKM+AKR+mika+muuttuu+opiskelij a.pdf/6952c82f-92af-4c9d-853b-7e1ed1b3ed7b/OKM+AKR+mika+muuttuu+opiskelija.pdf.pdf>.
- OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2019. Opetus- ja kulttuuriministeriön tehtävät ja tavoitteet. Viitattu 4.3.2019. <https://minedu.fi/tehtavat-ja-tavoitteet>.
- Osuma 2019. Osallistamalla osaamista. Viitattu 08.01.2019. <http://osuma.metropolia.fi/hankkeet/#hyvaaseuraa>.
- Pohjanpalo, O. 2017. Helsingin sanomat. 5.10.2017. Suomalaiset jakautuvat menestyneisiin ja syrjäytyneisiin ja se on maan suurin turvallisuushäiriö, toteaa hallitus uudessa strategiassaan. Viitattu 28.2.2019. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005396208.html>.
- Rikoksantorjunta. 2019. Varhainen tuki ja syrjäytymisen ehkäisy. Viitattu 23.1.2019. <https://rikoksantorjunta.fi/varhainen-tuki-ja-syrjaytyymisen-ehkaisy>.
- Rouhiainen, H. 2018. Kommentti uutisessa: “Salaa syrjäytyneet” nuoret antavat joka hetki kaikkensa, mutta olo vain pahenee – kriisityön ammattilainen kertoo, mistä merkeistä

- kannattaa huolestua. 21.10.2018. Viitattu 27.3.2019.
<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/salaa-syrjaytyneet-nuoret-antavat-joka-hetki-kaikkensa-mutta-olo-vain-pahenee-kriisityon-ammattilainen-kertoo-mista-merkeista-kannattaa-huolestua/7120954#gs.376cfo>.
- Salonen, S. 2017. Syrjäytyminen väistää määritelmiä. Sosiaalivakuutus. Viitattu 11.12.2018.
<https://sosiaalivakuutus.fi/syrjaytyminen-vaistaa-maaritelmiä/>.
- STM, Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Strategia 2030. Viitattu 4.3.2019.
<https://stm.fi/strategia>
- Suomen Palloliitto. 2019a. Hyvää seuraa –hanke. Viitattu 31.3.2019.
<https://www.palloliitto.fi/jalkapalloperhe/palvelut-seuroille/seuran-kehittaminen/hyvaa-seuraa-hanke>.
- Suomen Palloliitto. 2019b. Palloliitto. Viitattu 4.3.2019.
<https://www.palloliitto.fi/jalkapalloperhe/palloliitto>.
- Tanttari, S. 2016. Liikuntahankkeet syrjäytymisen ehkäisyssä. Haaste 3/2016. Asiantuntevasti rikosentorjunnasta ja kriminaalipolitiikasta. Viitattu 20.02.2019.
<https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32016/liikuntahankkeetsyrjaytymisenekaisyssa.html>.
- THL, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Liikunta. Viitattu 25.3.2019.
<https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/elintavat/liikunta>.
- THL, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016a. Syrjäytyminen ja syrjäytymisen riskitekijät. Viitattu 26.11.2018. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/syrjaytyminen-ja-syrjaytymisen-riskitekijat.
- THL, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016b. Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus. Viitattu 26.11.2018. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/huono-osaisuuden-ylisukupolvisuus.
- THL, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. Lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet. Viitattu 21.3.2019 https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/johtamisen_tueksi/lasten_ja_nuorten_vaikuttamismahdollisuudet.
- THL, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Nuorten syrjäytyminen. Viitattu 23.1.2019.
https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen.

- THL (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos) & Me-säätiö. 2019. Missä elämänvaiheissa syrjäytyminen syntyy? Viitattu 23.01.2019. <http://data.mesaatio.fi/syrjaytymisen-dynamiikka/>.
- Tutkijan hankeopas. 2019. Tutkimuksen avoimuus. Viitattu 28.3.2019. <https://libguides.uniarts.fi/c.php?g=660770&p=4667141>.
- TEM, Työ- ja elinkeinoministeriö. 2019. Tehtävät ja tavoitteet. Viitattu 4.3.2019. <https://tem.fi/tehtavat-ja-tavoitteet>.
- Työterveyslaitos 2019. Työkykytalo-malli. Viitattu 14.01.2019. <https://www.ttl.fi/tyoyhteiso/tyokykytalo/>.
- UKK-instituutti. 2019. Liikunnan vaikutukset. Viitattu 20.03.2019. http://www.ukkinstituutti.fi/tietoa_terveysliikunnasta/liikunnan_vaikutukset.
- Vallander, T. 2018. Nuorten syrjäytyminen - #suomensuurinongelma, joka pitää poistaa. STTK. Viitattu 27.3.2019. <https://www.sttk.fi/2018/10/12/nuorten-syrjaytyminen-suomen-suurin-ongelma-joka-pitaa-poistaa/>.
- YLE 2014. Ammattikoululaisten elintavat selvästi kehnompia kuin lukiolaisten. Viitattu 29.3.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-7111213>.

Muut lähteet

YLE TV1. 25.1.2018. Vaalitenti. Sauli Niinistön kommentit.

LIITTEET

LIITE 1.

Haastattelurunko vapaaehtoistyössä olleille

Huom! Kaikkia kysymyksiä ei kysytä vaan edetään keskustellen teemojen aihealueilla. Haastateltavalle nähtäväksi teemat, joista tullaan puhumaan.

Aluksi

- Tutkimuksen päämäärät, anonymiteetti, nauhoitus, missä aineistoa käytetään ja kenen nähtävillä se tulee, lupa keskeyttää ja kysyä
- Nimi
- Alias
- Ikä

Taustatietoja

- Mitä opiskelet, millä luokalla, miten olet viihtynyt?
- Kerro suhteestasi harrastuksiin/liikuntaan. Mitä harrastuksia sinulla on ollut ja missä vaiheissa? Kuinka kauan ne ovat kestäneet ja miksi ovat loppuneet?
- Elämäntaustallinen ote, kerro merkittäviä asioita ja vaiheita elämässäsi. Esim. maahanmuuttajataustaisilla Suomeen saapumisen aika, kotoutuminen, koulutuksen valinta tms.

Vapaaehtoistyö

- Miten olet päätenyt mukaan toimintaan? Kuka siitä kertoi?
- Minkälaisia tehtäviä sinulla on ollut? Kerro konkreettisia esimerkkejä.
- Millä nimellä itse kuvailisit tai kutsut tätä toimintaa, onko vapaaehtoistyö oikea sana?
- Ovatko tehtävät vaihdelleet, oletko saanut kokemuksen myötä vaativampia tehtäviä tms?
- Minkälaista toimintaa on ollut (omin sanoin), onko se muuttunut alusta tähän päivään?
- Oletko aiemmin työskennellyt jossain? Oletko tehnyt vastaavia tehtäviä vai jotain muuta? Oletko työskennellyt urheiluseurassa tai ollut itse jäsenenä?

Opinnot

- Miltä opiskelut ovat tuntuneet, onko se ”oma juttusi”? Mikä on parasta opiskeluissasi? Mikä huonointa?
- Oletko harkinnut missään vaiheessa alan vaihtoa tai koulun keskeyttämistä?
- Millaista on ollut sovittaa yhteen opiskelu ja vapaaehtoistyön tekeminen? Miten ne sopivat yhteen ajallisesti, onko päällekkäisyyksiä? Entä viekö toinen toiselta panosta pois tai kuluttaa energiaa? Vai tukevatko opinnot ja käytännön työ hyvin toisiaan?
- Onko vapaaehtoistyö hyödyttänyt koulunkäyntiä esimerkiksi opintopisteiden muodossa?

Sosiaaliset suhteet: kaverit

- Millainen porukka teillä on ollut tässä vapaaehtoistyössä? Kuinka monta teitä on? Ovatko samat tyypit aina mukana?
- Oletteko tunteneet aiemmin toisenne? Ovatko välinne jotenkin muuttuneet toiminnan myötä? Miten? Olisitteko yhtä läheisiä myös ilman tätä toimintaa vai onko tämä edistänyt ystävyyttänne?
- Oletko tutustunut uusiin? Oletko saanut ihan kavereita tai onko porukasta muodostunut tiivis?
- Oletteko tiiviisti yhteydessä tai tapaatteko muulloin kuin töissä? Millaisia kaverisuhteet ovat? Onko sinulla joku läheisempi kaveri vai oletteko porukka? Koetko että sinulla on jonkun kanssa luottamuksellinen ja läheinen suhde?
- Koetko kuuluvasi joukkoon?
- Onko työporukan kanssa ollut mitään ongelmia?

Sosiaaliset suhteet: ohjaajat/hankekoordinaattori

- Kuka teitä on ohjannut ja opastanut? Onko näitä henkilöitä ollut monia?
- Oletko luottanut häneen, kokenut että hän on apuna?
- Oletko oppinut häneltä jotain?
- Onko hän ollut sinulle tärkeä ihminen? Mitä hän merkitsee sinulle?

Sosiaaliset suhteet: opettaja

- Ovatko opettajasi olleet tukena hanketoiminnassa?
- Millainen heidän roolinsa on ollut?
- Oletko voinut pyytää apua?
- Koetko että opettajat haluavat auttaa sinua ja välittävät menestymisestääsi?

Työelämätaidot

- Mitä olet oppinut vapaaehtoistyössä? Millaisia tehtäviä olet päässyt tekemään? Kerro esimerkkejä
- Koetko että oppimasi asiat tukevat koulussa oppimaasi?
- Koetko että niistä voisi olla hyötyä työelämässä?
- Puhutaan työelämätaidoista. Mitä koet, että nämä taidot voisivat olla sinun työssäsi? Oletko tässä toiminnassa mukana ollessasi saanut vahvistusta näille taidoille?
- Ovatko oppimasi asiat taitoja ja tietoja? Vai kenties vuorovaikutusosaamista ja yhteistyötaitoja? Itsenäisen työskentelyn taitoja? Kirjallista ja suullista työskentelyä? Ongelmanratkaisua?
- Onko ollut haastavia asioita? Kerro esimerkkejä
- Miten olet/ollette päässeet eteenpäin haastavista tehtävistä?
- Onko opinnollistaminen tuttu termi? (Selitä jos ei) Miten tämä on mielestäsi toteutunut? Kerro esimerkkejä

Elämänhallintataidot

- Työelämätaitojen lisäksi puhutaan elämänhallintataidoista. Onko tämä sinulle tuttu käsite, mitä ajattelet sen sisältävän?
- Koetko että työskentelysi seurassa olisi kehittänyt jotain näistä taidoista? Mitä ja miten?

- Miten koet onnistuneesi työtehtävissäsi? Koetko että olet saanut vastuuta?

Itsetunto ja osallisuus

- Koetko kehittyneesi toiminnan myötä? Onko käsitys itsestäsi muuttunut jotenkin?
- Koetko saaneesi vaikuttaa toiminnan sisältöön ja tehtäviisi?
- Kuka tehtävät on määrännyt?

Tulevaisuus

- Kuinka kauan luulet olevasi tässä toiminnassa mukana? Oletko sitoutunut siihen?
- Voisitko tehdä jotain tämänkaltaista ”isona”? Mitä sellaisia piirteitä siinä on ja toisaalta mitä piirteitä on, joita et haluaisi tulevaan työhösi?
- Minkälaiset ajatukset sinulla on työelämästä valmistuttuasi? Millainen olisi unelmiesi työ?
- Oletko suunnitellut käyväsi vielä lisää kouluja?
- Minkälaisia haaveita sinulla on tulevaisuuden osalta? Tiedätkö mitä sinun tulee tehdä saavuttaaksesi ne?

Hanke

- Miten toimintaa voisi mielestäsi kehittää/tehdä paremmaksi?
- Oletko kokenut toiminnassa jotain ongelmia?
- Millaisia ongelmia, mihin liittyy?
- Ovatko ne ratkenneet ja miten?
- Hankkeessa on ollut mukana Suomen Palloliitto, HJK ja SAKKI ry. Millaiset mielikuvat sinulla on näistä osatoteuttajista? Ovatko ne sinulle tuttuja? Onko ylipäänsä hanke ja sen tarkoitusperät sinulle tuttuja?
- Koetko saaneesi tältä toiminnalta jotain? Kerro esimerkkejä.
- Haluaisitko että toiminta jatkuu ja että tulevatkin opiskelijat saisivat mahdollisuuden tähän?

Kiitokset, loppusanat, lappu muistutukseksi tutkimuksen tekemisestä, yhteystiedot

LIITE 2.

Haastattelurunko harrastefutislaisille

Huom! Kaikkia kysymyksiä ei kysytä vaan edetään keskustellen teemojen aihealueilla. Haastateltavalle nähtäväksi teemat, joista tullaan puhumaan.

Aluksi

- Tutkimuksen päämäärät, anonymiteetti, nauhoitus, missä aineistoa käytetään ja kenen nähtävälle se tulee, lupa keskeyttää ja kysyä
- Nimi
- Alias
- Ikä/vuosikurssi

Taustatietoja

- Mitä opiskelet, millä luokalla, miten olet viihtynyt?
- Kerro suhteestasi harrastuksiin/liikuntaan. Mitä harrastuksia sinulla on ollut ja missä vaiheissa? Kuinka kauan ne ovat kestäneet ja miksi ovat loppuneet?
- Elämäntaustallinen ote, kerro merkittäviä asioita ja vaiheita elämässäsi. Esim. maahanmuuttajataustaisilla Suomeen saapumisen aika, kotoutuminen, koulutuksen valinta tms.

Harrastefutis

- Kuinka kauan olet ollut harrastefutistoiminnassa mukana? Kuinka säännöllisesti olet ollut toiminnassa?
- Kuvaile toiminnan alkua
- Miksi olet päättänyt lähteä mukaan toimintaan?
- Oletko aiemmin toiminut urheiluseurassa?
- Mitä olet tykännyt toiminnasta?
- Mitä koet oppineesi harrastefutiksessa?
- Onko liikuntaharrastus tukenut muuta arkeasi? Oletko kokenut itsesi energisemmäksi/iloisemmaksi?
- Miten futikseen osallistuminen on vaikuttanut muuhun vapaa-ajanviettoon?
- Oletko aiemmin toiminut joukkueessa? Miltä se on tuntunut?

Opiskelu

- Mitä opiskelet ja montako vuotta olet nyt opiskellut?
- Miltä opinnot ovat tuntuneet, onko se oma juttusi?
- Mitkä ovat olleet mieluisia asioita/vähemmän mieluisia?
- Onko sinulla ollut vaikeuksia/oletko miettinyt keskeyttäväsi opintoja?

Sosiaaliset suhteet: kaverit

- Onko sinulla kaverisuhteet kunnossa? Koetko että sinulla on tarpeeksi kavereita? Onko elämässä ollut vaihteita kun ei ole ollut kavereita tms?
- Onko toiminnassa mukana kavereitasi?
- Onko osallistuminen toimintaan muuttanut kaverisuhdetta?
- Oletko saanut futiksesta uusia kavereita?
- Montako kaveria sinulla on toiminnassa/montako uutta kaveria?
- Millaisia kaverisuhteet ovat toiminnassa? Tapaatteko toiminnan ulkopuolella? Mitä teette yhdessä?
- Koetko että toimintaan osallistumiseen vaikuttavat kaverisi? Tulisitko paikalle niin mielelläsi jos paikalla ei olisi kavereita?
- Koetko että joukkueessa/toiminnassa rakentuneet suhteet ovat pitkäaikaisia? Jäävätkö suhteet jäljelle toiminnan päätyttyä?
- Onko kaveruus porukassa olemista vai onko sinulla joku yksi läheinen kavერი? Onko suhde luottamuksellinen?

Sosiaaliset suhteet: ohjaaja/hankekoordinaattori

- Millainen suhde sinulla on ryhmänohjaajaan?
- Koetko että voit puhua hänelle luottamuksella?
- Koetko saavasi tukea häneltä, mikäli sitä tarvitset?
- Koetko että valmentajalla on ryhmässä auktoriteettiasema, uskotaanko häntä?
- Koetko että valmentajasta on tullut sinulle merkityksellinen henkilö / aikuinen?

Sosiaaliset suhteet: perhe

- Keitä perheeseesi kuuluu?
- Tietävätkö perheenjäsenesi, että käyt toiminnassa? Mitä mieltä he ovat siitä?
- Onko liikunta ollut perheessäsii tapana, oletteko liikkuneet yhdessä?

Toiminnan vaikutukset ja opit

- Koetko toiminnassa mukana olemisen olleen jollain tavalla hyödyllistä sinulle?
- Miten toimintaan osallistuminen on vaikuttanut muuhun vapaa-aikaasi?
- Onko toiminta tuonut rutiinia, tehnyt liikkumisesta tavan?
- Miten toimintaan osallistuminen on vaikuttanut opintoihisi? Koetko vaikutuksen positiivisena vai negatiivisena? Onko intosi koulunkäyntiin lisääntynyt?
- Miten toimintaan osallistuminen on vaikuttanut mielialaasi? Koetko olevasi paremmalla fiiliksellä?
- Mitä tekisit muuten, jos et olisi täällä? Missä viettäisit ajan?
- Koetko sopeutuneesi suomalaisen yhteiskuntaan tehokkaammin tämän toiminnan kautta?

Elämänhallintataidot

- Tiedätkö mitä elämänhallintataidoilla tarkoitetaan?
- Mitä ajattelet niiden olevan?
- Onko toiminta opettanut sinulle jotain näistä taidoista? Onko toiminnassa mukana olemisen auttanut muiden elämän osa-alueiden suorittamista?

Osallisuuden tunteet ja kuuluvuus

- Oletko saanut vaikuttaa toiminnan sisältöön?
- Kuka toiminnan sisällön päättää?
- Koetko kuuluvasi ryhmään/joukkoon? Oletko aiemmin kokenut sellaista, miltä se tuntuu?
- Koetko oppineesi ryhmässä toimimista? Yhteistyötaitoja?

Itsetunto, kompetenssi

- Koetko, että taitosi ovat kehittyneet? Kerro esimerkkejä
- Onko käsitys itsestäsi muuttunut toiminnan myötä, millä tavalla?
- Millainen itsetunto sinulla on ollut aiemmin?

Tulevaisuus

- Miltä sinusta tuntuu, jos ja kun toiminta joskus loppuu?
- Jatkatko urheiluharrastusta? Haluaisitko liittyä johonkin joukkueeseen?
- Koetko olevasi valmis työelämään vai aiotko vielä kouluttautua lisää?
- Onko sinulla unelmia/tulevaisuudensuunnitelmia?
- Tiedätkö, miten voit saavuttaa ne?

Hanke

- Oletko kokenut toiminnassa jotain ongelmia?
- Millaisia ongelmia, mihin liittyy?
- Ovatko ne ratkenneet ja miten?
- Kuka ongelmat ratkaisi?
- Mitä voisi kehittää?
- Hankkeessa on ollut mukana Suomen Palloliitto, HJK ja SAKKI ry. Millaiset mielikuvat sinulla on näistä osatoteuttajista? Ovatko ne sinulle tuttuja? Onko ylipäänsä hanke ja sen tarkoitusperät sinulle tuttuja?

Kiitokset, loppusanat, lappu muistutukseksi tutkimuksen tekemisestä, yhteystiedot